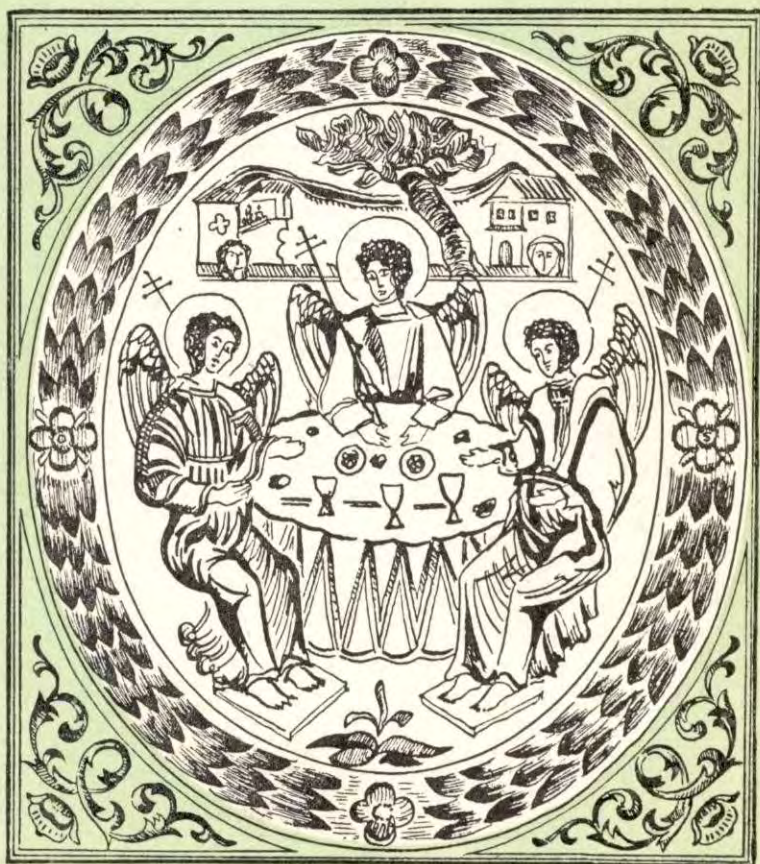

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ȘI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI și
EPISCOPIEI ORADIEI

1

IANUARIE—
FEBRUARIE
1989
ANUL XXXIV
SIBIU

MA 34

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

CUPRINS

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTĂ OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ȘI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI ȘI
EPISCOPIEI ORADIEI

ANUL XXXIV, Nr. 1 IANUARIE—FEBRUARIE 1989

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

Arhiepiscopia ortodoxă română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Omagiu Preşedintelui ţării

TELEGRAMĂ

Domniei Sale
Domnului NICOLAE CEAUŞESCU
Preşedintele Republicii Socialiste România

Mult stimate Domnule Preşedinte,

Împreună cu întregul nostru popor, ierarhii, clerul şi credincioşii Bisericii Ortodoxe Române omagiind aniversarea zilei de naştere a Domniei Voastre şi împlinirea a peste 55 de ani de activitate în slujba Patriei dau glas din adîncul inimilor sentimentelor lor de profundă dragoste, aleasă recunoştinţă şi înaltă preţuire pe care le nutresc faţă de Dumneavoastră, genialul conducător şi strălucitul ctitor al României de azi, a cărui gîndire şi faptă leagă cu fir de aur trecutul, prezentul şi viitorul naţiunii noastre.

Însufleţiţi de atmosfera patriotică în care toţi fiii ţării au sărbătorit marile evenimente istorice de la 1859 şi Decembrie 1918, care au pecetluit definitiv unirea tuturor românilor şi constituirea statului naţional unitar român, ne simţim părtaşi la lupta eroică şi neîntreruptă a poporului pentru afirmarea fiinţei proprii, pentru libertate socială şi naţională, pentru independenţă şi unitate, la tot ceea ce Domnia Voastră iniţiaţi şi întreprindeţi pentru binele, fericirea şi înălţarea Patriei, şi Vă încredinţăm că vom sprijini în continuare cu devotament sporit şi loialitate, opera măreaţă de zidire spirituală şi materială a ţării, sub înţeleapta Dumneavoastră ocîrmuire.

La acest popas aniversar din viaţa Domniei Voastre ne facem o datorie de conştiinţă şi onoare de a evoca rodnicele împliniri, unice în istoria şi viaţa Patriei noastre, purtînd amprenta eminentei Dumneavoastră personalităţi şi pe care, cu legitimă mîndrie patriotică, întreaga naţiune română o numeşte „Epoca Nicolae Ceauşescu", epocă de glorie dedicată progresului economic şi social al ţării, afirmării României socialiste libere şi demne în rîndurile naţiunilor lumii.

Totodată, aducem un înalt omagiu activităţii înflăcărate şi permanente a Domniei Voastre, de mare şi strălucit erou al păcii, pentru acţiunile de dezarmare, pentru iniţiativele şi contribuţiile menite promovării şi aplicării ferme, în viaţa popoarele şi în relaţiile internaţionale, a principiilor egalităţii în drepturi, respectării independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne şi avantajul reciproc, renunţării la forţă şi la ameninţarea cu forţa, soluţionării pe calea negocierilor a oricăror conflicte şi litigii dintre state.

Mulţumindu-vă cu profundă recunoştinţă pentru climatul de deplină libertate religioasă creat cultelor din ţara noastră, ierarhii, clerul şi credincioşii Bisericii Ortodoxe Române, într-un glas şi o unică simţire cu întreaga noastră naţiune, cu nobile sentimente de dragoste şi preţuire, Vă adresăm din adîncul inimilor noastre, mult stimate Domnule Preşedinte, cele mai calde şi mai alese urări de viaţă îndelungată, multă sănătate şi sporite puteri de muncă pentru a conduce ţara şi destinele poporului român spre noi şi tot mai înalte culmi de progres şi civilizaţie.

TEOCTIST
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Studii şi articole

PROGRESUL REALIZAT ÎN CADRUL CONFERINŢELOR TEOLOGICE INTERCONFESIONALE DIN ROMÂNIA PRIVIND DIALOGUL ECUMENIC PENTRU REALIZAREA UNITĂŢII CREŞTINE

Moment important în conlucrarea ecumenică a cultelor din Republica Socialistă România, cea de-a 50-a Conferinţă teologică interconfesională (Bucureşti, 4 nov. 1987)[1] consacrată jubileului împlinirii unui sfert de veac de la prima Conferinţă teologică interconfesională şi a celei de-a 50-a manifestări de acest gen, reprezintă un prilej nimerit de retrospectivă asupra drumului parcurs pînă acum, dar şi de reflexie asupra perspectivelor ecumenice de viitor deschise pe calea lungă a adîncirii unităţii creştine şi a slujirii în comun a idealurilor şi aspiraţiilor comune ale poporului român, ca şi ale întregii umanităţi, de realizare şi dezvoltare continuă a păcii şi dreptăţii pe planeta noastră.

În referatele lor pe marginea temei generale *„Evaluarea rezultatelor şi perspectivelor activităţii ecumenice a cultelor din România"* de cei trei referenţi, ortodox (pr. prof. D. Radu), reformat (prof. P. Arpad) şi luteran (prof. H. Klein), în sinteza devenită de acum tradiţională a Înalt Prea Sfinţiei Sale dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, ca şi în cadrul intervenţiilor şi discuţiilor care le-au urmat, s-a încercat o evidenţiere de ansamblu a progresului notabil realizat pe plan interconfesional de cele 50 de Conferinţe teologice desfăşurate de-a lungul unui sfert de secol în cele două direcţii de acţiune ale ecumenismului creştin autentic: „vertical" sau teologic ori doctrinar, urmărind realizarea şi adîncirea unităţii creştine pe calea dialogului teologic şi vizînd extinderea convergenţelor şi consensului în credinţa apostolică comună, ca şi „orizontal" sau practic, privind slujirea în comun a aspiraţiilor şi năzuinţelor fundamentale ale poporului român şi ale umanităţii contemporane.

Formulate în urma tuturor acestor contribuţii, aprecierile finale concentrate şi formulate în Concluziile finale prezentate la sfîrşitul lucrărilor Conferinţei de comisia rectorilor şi prorectorilor celor trei Institute teologice angajate efectiv în dialog, afirmă cu deplină justificare că: „Cea de-a 50-a Conferinţă teologică interconfesională constituie un pisc al activităţii ecumenice şi un moment jubiliar pentru Bisericile din ţara noastră, ai căror teologi s-au aflat angajaţi în această lucrare ecumenică. Formă superioară a ecumenismului local din patria noastră, Conferinţele teologice interconfesionale au dobîndit o mare pondere în viaţa Bisericilor noastre, avînd permanent în atenţie cele două obiective fundamentale ale ecumenismului creştin integral: adîncirea unităţii creştine prin dialogul teologic şi slujirea în comun a aspiraţiilor de unitate, dezvoltare şi pace ale poporului român şi omenirii contemporane. În cei 25 de ani de conlucrare ecumenică-teologică, în care a fost aprofundată o tematică foarte vastă, de o mare însemnătate teologică şi ecumenică, s-au obţinut rezultate însemnate în cunoaşterea, apropierea, respectul reciproc şi împreună-creştere teologică pe calea unităţii creştine, prin realizarea unui limbaj comun şi a unei metode ecumenice specifice de aprofundare a problemelor. Prin conlucrare şi eforturi susţinute s-a ajuns la o serie de puncte teolo-

---

1 A se vedea reportajul cu rezumatele referatelor şi intervenţiilor din „Biserica Ortodoxă Română" nr. 11—12/1987, p. 71—118 (Asist. A. M. Ioniţă). Textul integral în *Dosarul celei de-a 50-a Conferinţe teologice interconfesionale*, Bucureşti, 3—4 noiembrie 1987, mss. dactilografiat, p. 132—248.

gice comune şi complementare în ce priveşte unitatea creştină, în unele probleme doctrinare esenţiale, precum şi în slujirea în comun a idealurilor şi aspiraţiilor lumii contemporane. În aceste Conferinţe teologice interconfesionale au fost pregătite şi aprofundate şi temele de pe agenda organizaţiilor creştine mondiale, precum şi temele dialogurilor bilaterale, în care Bisericile noastre sînt angajate, contribuind astfel la promovarea ecumenismului general creştin. Momentul celei de-a 50-a Conferinţe teologice interconfesionale este un popas de bucurie, satisfacţie şi retrospectivă a activităţii şi realizărilor de pînă acum, dar şi un punct de plecare spre noi împliniri, care să reprezinte o reală creştere teologică şi o mai substanţială contribuţie la întărirea şi adîncirea în continuare a unităţii creştine şi în activitatea de slujire a dreptăţii creştine şi în activitatea de slujire a dreptăţii, a păcii şi a colaborării. Rezultatele la care am ajuns pînă în prezent deschid noi perspective de conlucrare ecumenică şi ne dau dreptul să sperăm la împlinirea rugăciunii ultime a Mîntuitorului „ca toţi să fie una" în credinţă, iubire şi slujirea vieţii şi a păcii".[2]

Cu toată legitimitatea lor, nici concluziile nici referatele prezentate, şi limitate prin funcţia şi statutul lor, din cadrul acestei Conferinţe jubiliare cu numărul 50, n-au putut ţine locul întru totul unei evaluări globale în acelaşi timp precise şi nuanţate a drumului parcurs în aceste Conferinţe teologice şi interconfesionale în toate etapele lui. „Valorificarea integrală a acestora va necesita munca unei comisii mixte lărgite care să valorifice într-un volum impresionanta muncă a două generaţii de teologi români — unii dintre ei plecaţi dintre noi — dar al căror exemplu de angajare ecumenică va rămîne mereu viu în conştiinţa noastră".[3] Cea mai amplă şi temeinică prezentare şi analiză de pînă acum a Conferinţelor teologice interconfesionale din România şi baza sigură pentru toate eforturile ce se vor intreprinde pe viitor în această direcţie, o constituie, incontestabil, ampla *„Privire de ansamblu asupra Conferinţelor teologice interconfesionale din România"* întocmită de păr. prof. D. Radu,[4] de la Institutul Teologic Universitar Bucureşti, prezentare reluată, concentrată şi actualizată în referatul principal ortodox susţinut pe tema generală propusă tot de P. C. Sa la cea de-a 50-a Conferinţă jubiliară.[5] O contribuţie în acest sens a adus şi pr. prof. Ioan I. Ică de la Institutul Teologic Universitar Sibiu în studiul: *„Relaţiile dintre ortodocşii şi luteranii din România din sec. al XVI-lea pînă în prezent"*.[6]

Consideraţiile care urmează au un caracter schematic şi urmăresc să schiţeze numai, pe baza evaluărilor şi aprecierilor efectuate pînă acum, etapele şi elementele principale în care s-a concretizat progresul *teologic* realizat în cadrul acestor 50 de Conferinţe teologice interconfesionale. Ele se vor limita, deci, la sfera ecumenismului teologic sau doctrinar, la „verticala" lui, fără ca aceasta să însemneze cîtuşi de puţin posibilitatea, fie ea şi intenţională numai, a unei disocieri şi izolări unilaterale a acestei dimensiuni de „orizontala" ecumenismului practic al slujirii năzuinţelor de dreptate, pace şi progres ale poporului român, ca şi ale întregii umanităţi. Importanţa unei tratări separate a progresului teologic realizat în cadrul acestor Conferinţe se justifică, însă, pe deplin în perspectiva faptului că, pe de o parte, temeiul ultim al realizării comuniunii între Bisericile creştine şi al refacerii unităţii ecumenice intercreştine nu este altul decît mărturisirea credinţei apostolice originare unice, iar, pe de alta, datorită faptului că, dacă în sfera slujirii şi mărturiei practice s-a putut ajunge relativ uşor la poziţii de principiu comune şi identice, în sfera dialogului teologic situaţia este alta. Aici dialogul atinge o problematică extrem de complexă şi încărcată cu multe dificultăţi şi, de aceea, realizarea de convergenţe este cu mult mai anevoioasă, şi de aceea cu atît mai importantă; progresul se face aici cu paşi mici, a căror importanţă nu este atît de uşor de sesizat, dar a căror relevare nu este deloc lipsită de interes. Chiar şi făcînd această delimitare, consideraţiile de faţă nu se vor deloc exhaustive, scopul

2 *Ibidem*, p. 118 (*Dosar* mss. 247—248).
3 *Dosarul celei de-a 50-a Conferinţe*... p. 216.
4 „Studii teologice" nr. 5—10/1979, p. 647—716.
5 „Studii teologice" nr. 1/1988, p. 76—89 (*Dosar* mss. p. 141—167).
6 „Mitropolia Ardealului" XXV (1980), nr. 1—3, p. 58—78.

lor este mai degrabă orientativ şi preliminar urmărind numai să fie de folos, şi ca atare să fie depăşite de cel care, dînd urmare sugestiei formulate de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie, „va încerca vreodată o sinteză mai largă, măcar o lucrare de licenţă, poate o lucrare publicabilă în cadrul cursurilor de doctorat", căci faptul „merită" iar „o astfel de lucrare, bine făcută, bine sistematizată, sesizînd esenţa rezultatelor noastre, ar avea mare interes pe plan internaţional ecumenic, şi ar face cunoscută multora o activitate care merită să fie cunoscută".[6a]

Iniţiate în 1964, după intrarea Bisericilor din patria noastră (în anii 1961—1962) în marile organizaţii ecumenice intercreştine internaţionale: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferinţa Bisericilor Europene şi Conferinţa Creştină pentru Pace, tematica de bază a Conferinţelor teologice interconfesionale din ţara noastră a fost axată, cum era şi firesc, pe de o parte pe discutarea şi aprofundarea în comun a problemelor şi temelor principale de pe agenda acestor organizaţii ecumenice intercreştine internaţionale şi care preocupă, deci, Mişcarea ecumenică în general, iar, pe de altă parte, pe dezbaterea şi adîncirea în comun a problemelor specifice ale ecumenismului local din România privind promovarea cunoaşterii, preţuirii reciproce, apropierii şi frăţietăţii între Bisericile din patria noastră şi slujirea lor în comun a vieţii sociale în continuă înnoire şi transformare a poporului nostru.[7]

6a „B.O.R.", nr. 11—12/1987, p. 92 (*Dosar* mss. p. 192).

7 Înainte de a trece la schiţarea propriu-zisă a progresului teologic realizat în Conferinţele teologice interconfesionale, trecerea în revistă în ordine cronologică a tematicii celor 50 de reuniuni de acest gen oferă o imagine fidelă a dimensiunilor şi anvergurii ecumenismului local din ţara noastră, în toată amploarea lui: 1. *Euharistia ca Taină a unităţii* şi *Hristos cel cosmic în cadrul istoriei universale* (Bucureşti, 27—28 mart. 1964); 2. „*Legămîntul vieţii şi al păcii*" — tema celei de-a II-a Adunări generale a Conferinţei creştine pentru pace" (CCP) (Cluj-Napoca, 30 mai 1964); 3. *Ecumenismul şi Conciliul II Vatican* (Bucureşti, 17 mai 1965); 4. *Opera reconciliatoare a lui Hristos astăzi între naţiuni* — tema celei de-a V-a Adunări generale a Conferinţei Bisericilor Europene (C.B.E.) (Cluj-Napoca, 9 iunie 1965); 5. *Biserica şi societatea* (Sibiu, 26 aprilie 1966); 6. *Biserica şi slujirea păcii* — pregătirea celei de-a III-a Adunări generale a C.C.P. (Cluj-Napoca, 26 aprilie 1966); 7. „*Iată, Eu fac toate lucrurile noi*" — tema celei de-a IV-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (C.E.B.) (Sibiu, 10 iunie 1968); 9. *Sensul activ al credinţei, Dialogul ecumenic şi mărturia creştină.* (Bucureşti, 27 martie 1969); 10. *Sensul activ al nădejdii. Lumea în viziunea creştină. Omul factor activ în planul lui Dumnezeu. Creştinul responsabil de soarta sa* (Cluj-Napoca, 9 mai 1969); 11. *Sensul activ al iubirii şi problemele epocii noastre* (Sibiu, 30 noiembrie 1969); 12. *Ecumenismul creştin şi unitatea lumii. Spre o societate mai dreaptă. Responsabilitatea creştinilor în problemele actuale ale omenii* (Cluj-Napoca, 10 febr. 1970); 13. „*Slujind lui Dumnezeu, slujind oamenilor*" — tema celei de-a VI-a Adunări generale a C.B.E. (Sibiu, 16 aprilie 1970); 14. *Unitate şi pluralitate* (Bucureşti, 3 dec. 1970); 14. „*Responsabilitatea noastră comună pentru o lume mai bună*" — tema celei de-a IV-a Adunări generale a C.C.P. *Bisericile creştine şi securitatea europeană. Teologia slujirii* (Cluj-Napoca, 18 martie 1971); 15. *Etica solidarităţii şi întrajutorării. Libertate şi responsabilitate etică în contemporaneitate* (Sibiu, 3 iunie 1971); 16. *Bisericile şi progresul. Evoluţia structurilor religioase în epoca noastră şi factorii determinanţi ai acestei evoluţii* (Bucureşti, 18 aprilie 1972); 17. *Tematica şi rezultatele convorbirilor ortodoxe-protestante după 1961. Importanţa acestor convorbiri pentru ecumenismul local* (Cluj-Napoca, 21 mai 1972); 18. *Sensul şi importanţa ecumenismului practic. Colaborarea Bisericilor pe tărîm practic* (Sibiu, 23 ian. 1973); 19. *Bisericile creştine în slujba păcii şi securităţii în lume. Coresponsabilitatea Bisericilor creştine în faţa problemelor contemporane. Credinţa creştină şi realităţile vieţii sociale din ţara noastră* (Bucureşti, 8 mai 1973); 20. *Aspecte, căi şi mijloace ale ecumenismului contemporan, contribuţii ortodoxe şi protestante la ecumenism* (Cluj — 4 oct. 1973); 21 *Aspectul social şi comunitar al mîntuirii şi vieţii creştine* (Sibiu, 29 nov. 1973; 22. *Teologie şi mărturie creştină. Biserica şi aspiraţiile lumii contemporane. Biserica într-o lume tehnicizată* (Bucureşti, 2 apr. 1974); 23. „*Fiţi împlinitori ai cuvîntului*" — tema celei de-a

VII-a Adunări Generale a C.B.E. *Făgăduinţa evanghelică şi speranţa creştină. Unitate în Hristos şi pace pe pămînt* (Cluj, 13 mai 1974); 24. *„Iisus Hristos eliberează şi uneşte"* — tema celei de-a V-a Adunări generale a C.E.B. *Temeiuri teologice ale drepturilor omului. Ecumenism şi prozelitism* (Sibiu, 5 nov. 1974); 25. *Comuniune şi intercomuniune. Însuşirile şi limitele Bisericii* (Bucureşti, 25 febr. 1975); 26. *Biserica şi aspiraţiile popoarelor spre independenţă. Mărturisirea lui Hristos astăzi. Tendinţe şi orientări noi în teologia contemporană* (Cluj-Napoca, 4 iunie 1975); 27. *Crea de-a V-a Adunare generală a C.E.B. (Nairobi, 1975). Realizări, aprecieri, perspective* (Bucureşti, 11 mai 1976); *Comunitatea conciliară în Mişcarea ecumenică şi poziţia Bisericilor creştine din ţara noastră, poziţia ortodoxă şi protestantă* (Sibiu, 28 oct. 1976); 29. *Bisericile creştine din ţara noastră şi lupta poporului român şi a celorlalte popoare pentru libertate, independenţă şi suveranitate. Libertatea, independenţa şi suveranitatea statului în lumina eticii sociale creştine* (Bucureşti, 27 mai 1977); 30. *Etnicitate şi ecumenicitate. Bisericile din ţara noastră în sprijinul idealurilor naţiunii române şi a unei noi ordini economice şi politice în relaţiile internaţionale* (Cluj-Napoca, 10 nov. 1977); 31. *Consiliul Ecumenic al Bisericilor la 30 de ani de existenţă. Documente cu privire la unitatea creştină ale CEB din ultimul timp (BEM)* (Sibiu, 18 mai 1978); 32. *Bisericile locale şi Biserica universală. Identitate şi ecumenism. Identitate şi înnoire în Biserică şi teologie* (Bucureşti, 29 nov. 1978); 33. *„Prin lucrarea Sf. Duh liberi pentru slujirea lumii!"* — tema celei de-a VII-a Adunări generale a C.B.E. *Sf. Duh în teologia interconfesională. Spiritualitate şi slujire* (Cluj-Napoca, 29 mai 1979); 34. *Scriptură, Tradiţie, Mărturisire. Rolul şi importanţa mărturisirii de credinţă în teologia şi viaţa Bisericii. Autoritatea doctrinară în Biserică* (Sibiu, 28 nov. 1979); 35. *Tainele în „Confessio Augustana" şi „Mărturisirea ortodoxă" a lui Petru Movilă* (Bucureşti, 22 mai 1980); 36. *„Vie Împărăţia Ta!" Evaluarea rezultatelor Conferinţei pentru Misiune şi Evanghelizare (Melbourne 1980). Împărăţia lui Dumnezeu ca realitate şi nădejde; dimensiunea ei socială* (Cluj-Napoca, 26 nov. 1980); 37. *1600 de ani de la Sinodul II Ecumenic. Valoarea ecumenică a Simbolului de credinţă Niceo-constantinopolitan* (Sibiu, 10 iunie 1981); 38. *Ecumenismul local al cultelor religioase din România contribuţie la unitatea poporului român şi la promovarea ecumenismului contemporan* (Bucureşti, 24 nov. 1981); 39. *Sf. Taine în învăţătura şi viaţa creştină, cu privire specială asupra Euharistiei şi Preoţiei* (Sibiu, 15 iunie 1982); 40. *„Iisus Hristos, viaţa lumii!"* — tema celei de-a VI-a Adunări generale a C.E.B. *Lumea, locul de viaţă al omului. Apărarea vieţii, îndatorire faţă de Dumnezeu* (Cluj-Napoca, 9 nov. 1982); 41. *Unitatea creştină în eforturile de apărare a vieţii şi păcii şi dreptăţii în lume* (Bucureşti, mai 1983); 42. *Evaluarea lucrărilor celei de-a VI-a Adunări generale a C.E.B.* (Vancouver 1983). *Martin Luther din perspectivă protestantă şi ortodoxă* (Sibiu, 24 nov. 1983); 43. *Bilanţ şi perspective privind convergenţa în credinţă realizată în C.E.B. prin documentul B.E.M. Pacea şi dreptatea socială la Vancouver 1983. Viaţa în plenitudinea şi unitatea ei* (Cluj-Napoca, 17 mai 1984); 44. *Ecumenism şi responsabilitate creştină. Sensul receptării textelor rezultate din dialogurile teologice ecumenice. Bisericile protestante faţă de docum. B.E.M. Spiritualitate şi responsabilitate în viaţa creştină* (Sibiu, 27 nov. 1984); 45. *Îndatorirea Bisericilor în faţa noilor pericole care ameninţă azi viaţa şi pacea pe planeta noastră. Împăcarea şi înnoirea lumii în Hristos şi pace pe pămînt din punct de vedere ortodox şi protestant.* (Sibiu, 5 iunie 1985); 46. *Unitatea şi integritatea lumii create. Responsabilitatea creştină în faţa noilor pericole care ameninţă viaţa pe planeta noastră. Rolul Bisericii în procesul de întărire a încrederii, bunei-înţelegeri şi colaborării între oameni şi popoare* (Cluj-Napoca, 12 nov. 1985); 47. *„Slavă lui Dumnezeu şi pe pămînt pace!"* — tema celei de-a IX-a Adunări generale a C.E.B. *„Fie voia Ta, precum în cer aşa şi pe pămînt". Integritatea creaţiei, problemele ecologice în lumina referatului biblic al creaţiei* (Bucureşti, 22 mai 1986); 48. *Pacea ca act de dreptate şi slujire* (Sibiu, 2 dec. 1986); 49. *Convieţuirea şi conlucrarea frăţească dintre poporul român şi naţionalităţile conlocuitoare, temei al ecumenismului local din patria noastră. Relaţiile de conlucrare ecumenică dintre cultele din ţara noastră în sprijinul idealurilor de unitate, pace şi progres ale poporului român şi ale unităţii creştine* (Cluj-Napoca, 21 iunie 1987); 50. *Cultele din R.S.R. la patru decenii de la instaurarea Republicii, aportul lor la dezvoltarea*

Conform evaluării întreprinse la a 50-a Conferinţă jubiliară **patru** pot fi considerate obiectivele Conferinţelor teologice şi ale dialogului interconfesional dintre Bisericile creştine din patria noastră:[8]

1. pregătirea şi aprofundarea temelor de pe agenda marilor organizaţii intercreştine mondiale, precum şi evaluarea pe plan local a rezultatelor Adunărilor Generale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Conferinţei Bisericilor Europene şi a altor conferinţe şi consultaţii ecumenice;

2. cunoaşterea reciprocă mai bună şi împreună-creşterea teologică doctrinară pe calea unităţii creştine, a adîncirii şi refacerii ei;

3. slujirea unităţii şi idealurilor poporului român; şi

4. slujirea şi sprijinirea eforturilor popoarelor lumii în direcţia realizării aspiraţiilor general umane de pace, dreptate, libertate, dezvoltare şi păstrare a integrităţii mediului ambiant, prin edificarea unor noi relaţii între oameni, între popoare şi între om şi natură.

În succinta noastră prezentare, interesul şi atenţia noastră se vor concentra, numai asupra Conferinţelor care şi-au consacrat lucrările dezbaterii unor teme privitoare la primele două obiective, teologice, ale ecumenismului local din ţara noastră. În conformitate cu obiectivul lor limitat, preliminar, aceste pagini nu urmăresc să fie altceva decît o trecere în revistă a temelor în a căror dezbatere în cadrul Conferinţelor teologice interconfesionale s-a realizat, la nivelul profesorilor de teologie de la Institutele ortodoxe din Bucureşti şi Sibiu şi protestant din Cluj care susţin acest dialog cu aprobarea şi sprijinul autorităţilor bisericeşti superioare de care aparţin, un important şi real dialog teologic între principalele Biserici creştine din România: Biserica Ortodoxă Română şi Bisericile protestante Evanghelică-luterană (Confessio Augustana), luterană sinodo-presbiteriană şi reformată calvină, Biserica romano-catolică fiind prezentă doar prin delegaţi cu statut de observator.

În ce priveşte Conferinţele teologice interconfesionale care au avut rolul de foruri specializate ale ecumenismului local cu scopul de a pregăti, aprofunda şi evalua principalele teme de pe agenda de lucru a marilor organizaţii ecumenice intercreştine urmărind unitatea creştină şi slujirea lumii de către Biserică la nivel mondial, trebuie menţionate aici:

— Conferinţa nr. 1 (Bucureşti, 27—28 martie 1964) care a pregătit, în cadrul unei consultaţii desfăşurate sub egida Comisiei „Credinţă şi Constituţie", două importante proiecte de studiu de pe agenda de lucru a acestei Comisii, al cărei obiectiv principal e refacerea unităţii creştine în credinţă: *Euharistia, sacrament al unităţii* şi respectiv, *Hristos cel cosmic în cadrul istoriei universale* (sau *Finalitatea lui Hristos în istoria universală);* aceste două teme au fost cîteva luni mai tîrziu dezbătute de Sesiunea plenară a Comisiei „Credinţă şi Constituţie" din august 1964 de la Aarhus, ajungîndu-se la elaborarea a două documente de studiu ecumenic, dintre care primul a reprezentat o etapă pregătitoare în procesul care a dus la formularea cunoscutului document BEM, iar cel consacrat celei de-a doua teme a fost integrat în documentul de studiu mai amplu cu titlul *Dumnezeu în natură şi istorie* definitivat şi adoptat de următoarea Sesiune plenară a Comisiei de la Bristol (aug. 1967).

— Conferinţa a 4-a (Cluj, 9 iunie 1965); discutînd în perspectiva celei de-a V-a Adunări Generale a Conferinţei Bisericilor Europene (1967) cu tema *Slujire şi reconciliere,* importanta temă *Opera reconciliatoare a lui Dumnezeu azi între naţiuni* (referenţi: prof. L. Binder, prof. G. Zoltan, pr. prof. D. Stăniloae), ea a prilejuit confruntarea teologică ecumenică a soteriologiilor ortodoxă şi protestantă în perspectiva eforturilor actuale ale umanităţii de realizare a păcii şi bunei-înţelegeri între oameni şi naţiuni, dezbaterea soldîndu-se cu convergenţe notabile[9] şi încura-

internă a patriei şi afirmarea prestigiului ei în relaţiile internaţionale. Evaluarea rezultatelor şi perspectivelor activităţii ecumenice a cultelor, cu prilejul celei de-a 50-a sesiuni a Conferinţelor teologice interconfesionale şi la împlinirea a 25 de ani de la iniţierea lor (Bucureşti, 3—4 nov. 1987).

8 *Evaluarea...*, S.T. nr. 1/1988, p. 76 (*Dosar* mss. p. 142).

9 Vezi pr. prof. D. Radu, *Privire generală...*, S.T. nr. 5—10/1979, p. 655—657.

jatoare pentru adîncirea şi extinderea discutării acestei teme teologice esenţiale ce se relevă totodată ca una de mare şi acută actualitate.

În aceeaşi ordine de preocupări, importante convergenţe teologice s-au înregistrat şi la celelalte Conferinţe teologice interconfesionale consacrate discutării şi pregătirii şi a celorlalte teme ale Adunărilor Generale a VI-a (1974), a VIII-a (1979) şi a IX-a (1989) ale Conferinţei Bisericilor Europene:

— a 12-a (Sibiu, 16 aprilie 1970) pe tema *„Slujind lui Dumnezeu, slujind oamenilor"* *referent:* pr. prof. D. Stăniloae, pr. prof. I. Todoran, cu referatul *Temeiuri teologice ale dezvoltării;* prof. H. Binder, ultimul cu importantul referat: *„Noi împreună lucrători ai lui Dumnezeu sîntem".*

— a 23-a (Cluj, 13 mai 1974) pe tema *„Fiţi împlinitori ai cuvîntului!"* (referenţi: conf. Şt. Alexe, prof. I. Tokes, pr. prof. D. Abrudan) [10] şi ale cărei rezultate sînt excelent concentrate în sinteza P. S. Sale dr. Antonie Plămădeală,[11] pe atunci episcop vicar patriarhal.

— a 33-a (Cluj, 29, mai 1979) pe tema *„Prin lucrarea Duhului Sfînt liberi pentru slujirea lumii";* referenţi: conf. P. Arpad, arhid. prof. V. Voicu, *Sf. Duh în teologia interconfesională,* pr. prof. C. Galeriu, *Spiritualitate şi slujire* încheiată şi ea cu valoroasa sinteză a P. S. Antonie.[12]

— a 47-a (Bucureşti, 22 mai 1986) pe tema *„Slavă lui Dumnezeu şi pe pămînt pace"* (referenţi: pr. prof. Şt. Alexe, prof. G. Zoltan, *„Fie voia Ta precum în cer aşa şi pe pămînt"* şi pr. asist. N. Dura *„Integritatea creaţiei".*[13]

Şi mai importante în aceeaşi ordine de preocupări se înscriu Conferinţele teologice interconfesionale consacrate pregătirii şi evaluării lucrărilor Adunărilor Generale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi a documentelor elaborate în cadrul acestora. Este vorba de Conferinţele:

— a 7-a (Sibiu, 10 iunie, 1968) pe tema celei de-a IV-a Adunări Generale a C.E.B. de la Uppsala (1968): *„Iată Eu fac toate lucrurile noi!"*

Pregătirii temei celei de-a V-a Adunări generale a C.E.B. de la Nairobi (1975): *Iisus Hristos eliberează şi uneşte* i-au fost consacrate două Conferinţe teologice interconfesionale:

— a 24-a (Sibiu, 4 nov. 1974); referenţi: pr. prof. I. Todoran, *„Iisus Hristos eliberează şi uneşte",* prof. I. Juhasz, *„Temeiuri teologice, pentru drepturile omului",* discuţiile conferinţei [14] fiind finalizate de sinteza P. S. Antonie *„Ce este teologia eliberării?",*[15] şi

— a 26-a (Cluj, iunie 1975):[16] referenţi pr. prof. D. Popescu, *Biserica şi aspiraţiile popoarelor spre independenţă",* pr. prof. D. Abrudan, *„Mărturisirea lui Hristos astăzi"* şi prof. H. Klein, *„Tendinţe şi orientări noi în teologia contemporană",* lucrările fiind încheiate de importanta sinteză a P. S. Antonie *„Curente teologice mai noi în mişcarea ecumenică"* [17]

Evaluării rezultatelor Adunării generale a C.E.B. de la Nairobi i-a fost consacrată în întregime Conferinţa teologică interconfesională a 27-a (Bucureşti, 11 mai 1976), referenţi: pr. prof. D. Popescu, prof. L. Lorand şi pr. prof. D. Abrudan.[18]

Aniversarea a 30 de ani de activitate a C.E.B. a fost marcată de lucrările importantei Conferinţe teologice interconfesionale a 31-a (Sibiu, 18 mai 1978);[19]

---

10 „Romanian Orthodox Church News" nr. 1—2/1974, p. 27—32.

11 *Vocaţie şi misiune creştină în vremea noastră,* Sibiu, 1984, p. 447—454.

12 „S.T." nr. 9—10/1979, p. 717—752; sinteza P. S. Antonie la p. 726—729.

12 „S.T." nr. 4/1986, p. 79—106; concluziile Comisiei rectorilor şi prorectorilor la p. 96—97.

14 Vezi, pr. prof. D. Radu, *Privire generală...,* „S.T." nr. 5—10/1979, p. 660—665.

15 *Ca toţi să fie una,* Bucureşti, 1979, p. 291—298.

16 Reportaj, în „B.O.R." nr. 5—6/1975 p. 609—618.

17 *Ca toţi să fie una,* p. 309—314.

18 „Romanian Orthodox Church News" nr. 2—3/1974 textul francez integral al lucrărilor Conferinţei, analiza lor la pr. prof. D. Radu, *Privire generală...,* S.T. nr. 5—10/1979, p. 667—677.

19 „S.T." nr. 5—8/1978, p. 525—588; Sinteza P. S. Antonie *„Din nou despre comunitatea conciliară, Botez, Euharistie şi Ministeriu, orizontal şi vertical în ecumenism"* la p. 550—558 şi în *Ca toţi să fie una,* p. 315—330.

referenţi: pr. prof. D. Popescu, prof. L. Iorand şi pr. prof. Ioan Ică, şi remarcabila sinteză finală a P. S. Antonie.

Tema celei de-a VI-a Adunări Generale a C.E.B. de la Vancouver (1983): *Iisus Hristos viaţa lumii*, a fost pregătită în cadrul Conferinţei a 40-a (Cluj, 9—10 nov. 1982); referenţi: prof. A. Jivi şi prof. H. Klein şi sinteza P. S. Antonie.[20] Evaluarea rezultatelor acestei ultime Adunări s-a făcut, apoi, în cadrul Conferinţelor a 42-a (Sibiu, 24 nov. 1983) de prof. E. Popescu[21] şi a 43-a (Cluj, 17 mai 1984) de prof. L. Lorand.[22]

Probleme teologice speciale puse de căutarea în comun a unui model viabil de realizare a unităţii creştine în strînsă legătură cu problematica de ansamblu propusă de C.E.B. au fost abordate, cu soldarea a unor importante convergenţe teologice ecumenice, de Conferinţele teologice interconfesionale:

— a 13-a (Bucureşti, 3 decembrie 1970) *„Unitate şi pluralitate"*, referent prof. I. Juhasz;[23] ea a reprezentat o reală şi utilă confruntare ecumenică între conceptul protestant eshatologizant de unitate în pluralitate şi cel ortodox mai eclezial şi istoric de unitate în diversitate, teologii protestanţi recunoscînd şi ei că existenţa pluralistă a Bisericilor nu poate exclude unitatea lor dogmatică în credinţă.

— a 30-a (Cluj, 10 nov. 1977) *„Ecumenicitate şi etnicitate"*; referent prof. I. Juhasz şi sinteza P. S. Antonie,[24] şi mai ales

— a 32-a (Bucureşti, 29 nov. 1978) care a dezbătut temele: *„Bisericile locale şi Biserica universală"* (prof. D. Abrudan), *„Identitate şi ecumenism"* (pr. prof. I. Bria), *„Identitate şi înnoire în Biserică şi teologie"* (prof. H. Klein), importante şi intervenţia păr. prof. D. Radu şi sinteza P. S. Antonie; prin lucrările sale[25] această Conferinţă a realizat o largă aprofundare ecumenistă a unei teme de mare actualitate înscrisă pe agenda Comisiei „Credinţă şi Constituţie", ajungîndu-se la un larg consens de convergenţă între poziţiile teologice ortodoxe şi protestante.

Aici ar mai putea fi menţionată şi tema *„Ecumenism şi prozelitism"* (pr. D. Fecioru) abordată în cadrul lucrărilor Conferinţei a 24-a (Sibiu, 5 nov. 1974) unde Bisericile din ţara noastră au luat o poziţie hotărîtă în comun de condamnare a practicilor sectare de tip prozelitist ca o formă de „contramărturie" creştină antiecumenică prin însăşi esenţa lor.[26]

Alte probleme teologice de importanţă crucială în dialogul ecumenic de pe plan general creştin abordate de Conferinţele teologice interconfesionale şi în care s-a atins, de asemenea, o remarcabilă convergenţă a poziţiilor Bisericilor creştine din patria noastră, au dezbătut Conferinţele:

— a 25-a (Bucureşti, 25 febr. 1975): *„Comuniune şi intercomuniune"* (referenţi prof. G. Pal şi pr. prof. Ioan Ică, şi sinteza P. S. Antonie) în care teologii ortodocşi şi protestanţi din România, adoptînd o poziţie realistă, au respins în comun „intercomuniunea" ca metodă ecumenică, ca pe un compromis imposibil şi lipsit de valoare ce relativizează importanţa unităţii şi mărturisirii aceleiaşi credinţe apostolice comune;[27]

— a 28-a (Sibiu, 28 oct. 1976): *„Comunitatea conciliară în mişcarea ecumenică şi poziţia Bisericilor din ţara noastră"* (referenţi: pr. prof. C. Voicu, prof. Chr. Klein şi pr. prof. D. Radu şi sinteza valoroasă a P. S. Antonie), în care s-a subli-

20 „S.T." nr. 1—2/1983, p. 108—134, Concluziile Rectorilor p. 110—113 intervenţia Î. P. S. Mitropolit Antonie, *„Care Hristos este viaţa lumii?"* în *Vocaţie şi misiune creştină*, p. 455—457.

21 „Ortodoxia" nr. 4/1983, p. 535—540; reportaj în „S.T." 9—10/1983, p. 754—761.

22 „S.T." nr. 5—6/1984, p. 423—443.

23 „Ortodoxia" nr. 1/1971, p. 139—148 (cf. şi pr. prof. D. Stăniloae, *Unitate şi diversitate în tradiţia ortodoxă*, „Ortodoxia" nr. 3/1970); analiză a lucrărilor Conferinţei la pr. prof. D. Radu, *Privire generală...*, „S.T." nr. 5—10/1979, p. 657—660.

24 Vezi pr. prof. D. Radu, *ibidem*, p. 708—710.

25 „S.T." nr. 9—10/1978, p. 721—749, sinteza P. S. Antonie, p. 728—731; analiză la pr. prof. D. Radu, *ibidem*, p. 679, 670, 701—703.

26 Vezi pr. prof. D. Radu, *ibidem*, p. 663—665, 701.

27 *Ibidem*, p. 665—667, 700—701.

niat caracterul echivoc şi ambiguu al acestei formule ecumenice lansate ca posibil model de unitate la Nairobi (1975) şi care înţeleasă în mod ecleziologic duce la relativism eclesial, sacramental şi doctrinar, ea neputînd fi o comunitate sinodal-sobornicească în sensul ecleziologic al Tradiţiei Bisericii vechi şi celei ortodoxe dar vrînd să fie mai mult decît o simplă comunitate consiliară administrativă a unor consilii de diverse tipuri.[28]

O serie de alte importante Conferinţe teologice interconfesionale au fost consacrate discutării şi evaluării în comun a celui mai amplu difuzat şi dezbătut pînă acum document de convergenţă ecumenică elaborat în cadrul C.E.B. şi trimis spre studiere şi „recepţie" Bisericilor membre: *„Botez, Euharistie, Ministeriu"*. Analiza şi evaluarea lui, atît în versiunea de la Accra (1974) cît şi cea finală de la Lima (1982), a fost întreprinsă pe larg în cadrul Conferinţelor teologice interconfesionale din România:

— a 31-a (Sibiu, 18 mai 1978) prin referatul: *Documente cu privire la unitatea Bisericilor, din ultimul timp al C.E.B. (Botez, Euharistie, Ministeriu)* al prof. Ioan Ică[29] şi sinteza P. S. Episcop Antonie Plămădeală;[30]

— a 43-a (Cluj, 17 mai 1984) prin referatul pr. prof. Ioan Ică, *Convergenţa în credinţă realizată în documentul BEM*, sinteza Î. P. S. Antonie ca şi concluziile formulate pe baza referatului şi discuţiilor de Comisia rectorilor:[31]

1. „Documentul ecumenic BEM de la Lima prin convergenţa realizată în credinţa comună şi adîncirea unităţii noastre, se înscrie ca o realizare ecumenică unică. Rezultatele la care s-a ajuns sînt însemnate şi dovedesc că eforturile depuse timp de cinci decenii au îndreptăţit speranţele lumii creştine şi reprezintă un pas important pe calea realizării consensului deplin în credinţa comună.

2. În referatele prezentate ca şi în discuţiile pe marginea lor s-a apreciat împreună gradul de acord realizat ca şi punctele deschise asupra cărora nu s-a putut ajunge la un acord, în raport şi cu progresul realizat de noi.

3. În privinţa Botezului, constatăm că punctele comune sau convergente, aşa cum rezultă ele din documentul B.E.M., privind natura, modul săvîrşirii, semnificaţiile şi efectele lui, precum şi implicaţiile lui etice şi ecumenice — sînt numeroase şi esenţiale: definirea Botezului ca dar al Duhului Sfînt, ca încorporare în Hristos, şi ca Sacrament al Împărăţiei lui Dumnezeu, toate acestea reprezentînd o expresie de bază a unităţii creştine. Mai rămîn totuşi unele puncte neelucidate, cum ar fi de pildă, legătura strînsă între Botez, Mirungere şi Euharistie.

4. Documentul B.E.M. înregistrează un plus de convergenţă şi în ce priveşte Taina Euharistiei şi anume: o mai deplină mulţumire adusă lui Dumnezeu (Euharistia), anamneza lui Hristos cel răstignit şi înviat; Taina jertfei şi prezenţei unice, reale a lui Hristos prin lucrarea şi invocarea Duhului Sfînt (epicleza); Taina comuniunii cu Hristos şi întreolaltă; dimensiunea eshatologică a Euharistiei.

5. Apreciem ca pozitivă abordarea de ansamblu şi responsabilitatea pentru unitatea Bisericii, a problemei Ministeriului, precum şi efortul depus pentru apropierea poziţiilor şi înţelegerea nuanţată a acestuia. Deşi nu s-a ajuns la un consens mai larg şi esenţial, s-au reliefat o serie de convergenţe ca: înrădăcinarea Ministeriului bisericesc în Preoţia lui Hristos; importanţa constitutivă a Ministeriului instituit de Hristos pentru viaţa Bisericii; înţelegerea actului de instituire a Ministeriului prin invocarea Duhului Sfînt şi punerea mîinilor (hirotonia).

6. În multe din convergenţele evidenţiate regăsim credinţa Bisericilor noastre şi tradiţia apostolică în liniile ei mari. Efortul de descoperire a convergenţelor comune se cere adîncit în continuare pînă la realizarea consensului deplin în credinţa comună ca bază a unităţii creştine a Bisericii.

7. Remarcăm, de asemenea, elementele pozitive pe care ni le oferă documentul B.E.M. pentru stimularea şi eficienţa dialogurilor teologice bilaterale în care sînt

---

28 „Mitropolia Ardealului" nr. 10—12/1976, p. 749—762; sinteza P. S. Antonie „comunitate conciliară" aici şi în *Ca toţi să fie una*, p. 299—308; o analiză a lucrărilor Conferinţei la pr. prof. D. Radu, *ibidem*, p. 676—679.

29 „S.T.", nr. 5—8/1978, p. 650—658.

30 *Ibidem, p. 576—578* şi *Ca toţi să fie una*, p. 315—330.

31 „S.T." nr. 5—6/1984, p. 429—437 (I. Ică), p. 426—427 (sinteza P. S. Antonie) rezumat şi tezele finale p. 427—428.

angajate Bisericile noastre, precum şi influenţa pozitivă a acestor dialoguri asupra îmbogăţirii continue a lui";

— a 44-a (Bucureşti, 27 nov. 1984) prin referatele prof. Chr. Klein *Bisericile protestante faţă de documentul BEM*, pr. prof. I. Bria, *Sensul receptării textelor rezultate din dialogurile teologice ecumenice* şi sinteza Î. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, din care s-au desprins următoarele concluzii:[32] „1. Documentul BEM reprezintă o importantă realizare ecumenică cu implicaţii în evoluţia ulterioară a dialogurilor teologice generale şi bilaterale, fapt pentru care receptarea acestui document constituie unul din obiectivele principale ale activităţii teologice ecumenice a tuturor Bisericilor locale implicate în receptarea acestuia.

2. Convergenţele teologice realizate prin documentul BEM sînt semnificative, cerînd Bisericilor o metodologie specifică de receptare, care să le permită o tot mai mare şi reală apropiere de tot ceea ce e cuprins în noţiunea de tradiţie apostolică.

3. Documentul BEM nu este echivalentul unui consens teologic, nici o declaraţie de unire a Bisericilor şi nici o mărturisire de credinţă comună a lor, ci reprezintă un pas sau o nouă etapă spre consens, unitate şi mărturisire de credinţă comună, fără a epuiza şi alte posibilităţi, căi şi mijloace care duc la unitate.

4. Pe drumul receptării acestui document trebuie să se ţină seama de anumite criterii de bază: examinarea temeinică a conţinutului teologic, dogmatic al convergenţelor în sine; concordanţa convergenţelor cu tradiţia apostolică normativă; distincţia între unitatea fundamentală şi diversitatea de exprimare şi trăire a acestei unităţi, în funcţie de condiţiile specifice culturale şi etnice şi corespondenţa între doctrina Bisericii şi terminologia specifică a convergenţelor.

5. În procesul receptării, trebuie să fie identificate în mod deschis convergenţele obiective ca şi divergenţele reale. În privinţa convergenţelor se impune să se stabilească dacă ele fac parte cu adevărat din tradiţia apostolică comună, adică din ceea ce trebuie să fie mărturisit şi trăit de toţi în comun. Acesta este criteriul obiectiv de bază al aprecierii convergenţelor teologice.

6. În receptarea documentului BEM, Bisericile trebuie să ţină seama atît de factorii teologici, cît şi de factorii culturali etnici.

7. Bisericile locale au un rol decisiv în procesul de receptare a documentelor ecumenice, fiindcă numai deciziile acestora au credibilitate în faţa credincioşilor. De aici şi responsabilitatea imensă a Bisericilor locale în implicarea lor la toate nivelele, în procesul receptării şi manifestării unităţii creştine văzute.

8. În privinţa Botezului, Euharistiei şi Ministeriului înregistrăm cu satisfacţie adoptarea de către Bisericile noastre a unei terminologii adecvate, care permite apropierea poziţiilor noastre doctrinare, fără a ignora şi divergenţele care persistă încă. Conferinţa nu şi-a propus analiza critică a documentului BEM, ci a rămas la consideraţii preliminare care, în nici un fel, n-au urmărit să anticipeze răspunsul oficial al Bisericilor. În schimb, Conferinţa oferă Bisericilor noastre o bună bază în formularea răspunsurilor oficiale la acest document".

Importante convergenţe s-au realizat şi în Conferinţa a 37-a (Sibiu, 10 iunie 1981) consacrată aniversării a 1600 de ani de la Sinodul II Ecumenic (referenţi: prof. A. Jivi, *1600 de ani de la Sinodul II Ecumenic. Valoarea ecumenică a Simbolului de credinţă Niceo-constantinopolitan* şi prof. J. Juhasz *Simbolul de credinţă Niceo-constantinopolitan — sinteză a învăţăturii dogmatice a Bisericii)* ale cărei lucrări s-au încheiat cu următoarele concluzii:[33] „1. S-a constatat cu satisfacţie că aniversarea a 1600 de ani de la convocarea Sinodului II Ecumenic constituie un moment festiv pentru Bisericile noastre, şi un nou prilej de afirmare a unităţii noastre în punctele fundamentale ale credinţei formulate în Simbolul niceo-constantinopolitan.

2. Acest Simbol reprezintă pentru toţi creştinii esenţa şi norma permanentă a credinţei Bisericii, cuprinzînd învăţăturile dogmatice de bază ale Bisericii din primele patru veacuri, într-o formă completă şi echilibrată.

---

32 „S.T." nr. 1—2/1985, p. 142—148 (Ch. Klein), p. 127—134 (I. Bria), p. 123—125 (sinteza Î. P. S. Antonie, rezumat) şi p. 125—127, „teze comune".

33 „S.T." nr. 7—10/1981, p. 601—619; p. 604—605 (sinteza P. S. Antonie, rezumat), p. 605: „teze comune".

3. Bisericile noastre recunosc în acest simbol chintesenţa întregii învăţături descoperite a Mîntuitorului Hristos şi a Sfinţilor Apostoli, şi a practicii liturgice de pînă atunci a Bisericii.

4. Prin Simbolul Niceo-constantinopolitan se exprimă atît continuitatea în timp a mărturisirii de credinţă a Bisericii, cît şi identitatea conţinutului ei dogmatic cu Cuvîntul lui Dumnezeu.

5. Păstrarea şi mărturisirea Simbolului de credinţă cere şi implică în acelaşi timp dezvoltarea şi aprofundarea adevărurilor cuprinse în el, în conformitate cu întreaga credinţă şi viaţă liturgică a Bisericii, dar şi cu aspiraţiile credincioşilor din fiecare epocă.

6. Pentru ca Simbolul Niceo-constantinopolitan să-şi poată realiza rolul său în păstrarea şi adîncirea unităţii dogmatice a Bisericii, el nu trebuie receptat doar formal, ci trebuie înţeles şi valorificat în lumina întregii credinţe şi a vieţii sacramentale a Bisericii.

Integrat în viaţa liturgică a Bisericii, el a devenit şi trebuie să rămînă ferment şi dreptar al spiritualităţii creştine, unindu-ne pe toţi într-un imens cor de preamărire a lui Dumnezeu cu o gură şi cu o inimă.

7. Prin angajarea noastră fermă în dialogul ecumenic, în baza Simbolului Niceo-constantinopolitan, vom ajunge la o lărgire a consensului teologic şi la realizarea de noi paşi pe calea slujirii unităţii creştine şi a idealurilor de pace, conlucrare şi frăţietate a tuturor oamenilor".

În fine un alt grup de trei conferinţe au aprofundat la nivel ecumenic local primele două teme de pe agenda dialogului oficial în curs dintre Biserica Ortodoxă Română şi Uniunea Bisericilor Evanghelice din R.F.G. (E.K.D.) I. Gosslar 1979, II. Iaşi 1980, convergenţele importante realizate fiind exprimate în tezele finale formate de Comisia rectorilor şi prorectorilor de la cele trei Institute teologice. Este vorba de Conferinţele teologice interconfesionale:

— a 34-a (Sibiu, 28 nov. 1979) cu tema generală *Importanţa şi rolul Mărturisirii de credinţă în teologie şi viaţa Bisericii;* referenţi: pr. prof. Ioan Ică, *Rolul şi importanţa mărturisirii de credinţă în teologia şi viaţa Bisericii,* Conf. H. Pitters, *Autoritatea doctrinară în Biserică;* sinteza P. S. Episcop Antonie Plămădeală; şi următoarele teze comune: [34] „a) Sf. Scriptură a Noului Testament este expresia scrisă a Tradiţiei apostolice fundamentale.

b) După convingerea noastră comună, există pe lîngă Tradiţia apostolică şi o tradiţie bisericească vie şi dinamică, indispensabilă pentru credinţa şi viaţa Bisericilor noastre.

c) Sîntem de acord că această tradiţie bisericească are caracter obligatoriu pentru Bisericile noastre, întrucît e de acord cu Sf. Scriptură şi Tradiţia Apostolică.

d) Mărturisirea de credinţă este răspunsul credinţei noastre la cuvîntul lui Dumnezeu şi expune învăţătura propovăduită şi predată dintru început de Biserică pe baza Sf. Scripturi şi a Tradiţiei apostolice, atît în forma sa concentrată în Simbolul de credinţă niceo-constantinopolitan, cît şi în forma sa mai dezvoltată în hotărîrile Sinoadelor ecumenice care au valabilitate permanentă, precum şi în mărturisirile de credinţă din sec. XVI—XVII, sau în învăţătura dezvoltată a Bisericii.

e) Izvorul Mărturisirilor de credinţă îl constituie întreaga învăţătură revelată cuprinsă în Sf. Scriptură şi Tradiţia apostolică, care se continuă în Biserică de-a lungul veacurilor ca tradiţie dinamică, ca răspuns la problemele fiecărei epoci. De aceea, mărturisirea de credinţă este o misiune permanent actuală a Bisericii, pentru a expune în formule mereu noi, complementare şi paradoxale, conţinutul inefabil al Adevărului revelat.

f) Am căzut de acord că Scriptura, Tradiţia şi Mărturisirea de credinţă nu pot fi separate de autoritatea bisericească. Autoritatea doctrinară a Bisericii este o funcţie esenţială a ei pentru definirea adevărului revelat şi a conţinutului autentic al Mărturisirii noastre de credinţă faţă de rătăciri şi pentru nevoile credincioşilor.

g) Biserica are autoritate doctrinară întrucît stă permanent în adevărul descoperit de Hristos şi propovăduit de Sf. Apostoli, Ea este „stîlp şi temelie a ade-

---

34 „S.T." nr. 1—3/1980, p. 250—286, sinteza P. S. Antonie, p. 254—259, p. 260—261 „teze comune".

vărului" (I. Tim. III, 15), dar şi adevărul descoperit şi credinţa dreaptă sînt stîlp şi întărire a Bisericii.

h) Biserica, în totalitatea ei, are autoritate doctrinară care se exprimă în structuri şi forme de colegialitate printr-un oficiu.

i) Înnoirea mărturisirii noastre de credinţă este o datorie permanentă a Bisericii pentru a răspunde nevoilor credincioşilor în contextul societăţii şi lumii contemporane în care trăiesc".

— a 35-a (Bucureşti, 22 mai 1980) cu tema *Tainele în Confessio Augustana şi Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă* (referenţi: prof. Chr. Klein, pr. prof. C. Corniţescu şi arhid. prof. I. Floca); [35]

— a 39-a (Sibiu, 15 iunie 1982) cu referatele prof. M. Esseney, *Sf. Taine în învăţătura şi viaţa creştină;* arhid. prof. I. Zăgreanu, *Euharistia — Taină a unităţii creştine,* pr. prof. C. Galeriu, *Preoţia ca taină şi slujire în viaţa Bisericii,* ideile formulate în aceste referate ca şi în discuţiile pe marginea lor fiind concentrate în importantele teze comune formulate de Comisia rectorilor: [36]

„1. Participanţii, în unanimitate, recunosc importanţa şi necesitatea Tainelor în viaţa Bisericii şi pentru lucrarea şi slujirea creştină în lume.

2. Acestea sînt lucrări văzute ale Bisericii, instituite de Iisus Hristos, prin care El Însuşi împărtăşeşte harul nevăzut care înnoieşte şi sfinţeşte viaţa credincioşilor.

3. Dar Tainele sînt nedespărţite de cuvîntul lui Dumnezeu exprimat în Sf. Scriptură prin care, de asemenea, ni se împărtăşeşte o putere dumnezeiască. Faţă de cuvîntul lui Dumnezeu, Tainele, ca lucrări de împărtăşire obiectivă a harului dumnezeiesc, sînt cuvîntul vizibil al lui Dumnezeu.

4. Prin lucrarea Duhului Sfînt, Tainele sînt viaţa lui Hristos în Biserică, la care participă cei ce se împărtăşesc de ele.

5. Euharistia este Taina unirii noastre depline sacramentale cu Iisus Hristos şi cu Biserica, Trupul Său, în ea fiind prezent în chip real Hristos Însuşi, în stare de jertfă şi înviere.

---

35 „S.T." nr. 7—10/1980, p. 685—729, p. 702—706 (sinteza pr. prof. D. Popescu), p. 705: „teze comune": 1. Învăţătura despre Sfintele Taine nu trebuie privită în mod izolat, ci în ansamblul întregii doctrine cuprinse în Mărturisirile de credinţă respective.

2. Cele două mărturisiri de credinţă prezintă învăţătura despre Sf. Taine atît pe baza Sf. Scripturi cît şi a Tradiţiei Bisericii una şi nedespărţită (Simbolul niceo-constantinopolitan, hotărîrile Sinoadelor Ecumenice, Scrierile Sfinţilor Părinţi).

3. Ambele Mărturisiri de credinţă, pentru mîntuirea credincioşilor, ca semne văzute, instituite de Hristos, prin care se împărtăşeşte harul nevăzut. Tainele nu sînt simple semne ale făgăduinţei lui Dumnezeu pentru mîntuire, ci transmit în mod real lucrarea mîntuitoare a lui Hristos.

4 Între Cuvîntul lui Dumnezeu şi Taine există o legătură indisolubilă, fiindcă şi în Cuvînt şi Taine este prezent Hristos Însuşi prin lucrarea Sf. Duh, Tainele fiind instrumente speciale şi necesare ale mîntuirii, împreună cu Cuvîntul lui Dumnezeu.

5. Există, de asemenea, un raport strîns între Taine şi credinţă, credinţa fiind înţeleasă atît obiectiv cît şi subiectiv, ca realitate cuprinzătoare a vieţii celei noi în Hristos şi ca arvună a vieţii celei veşnice.

6. Prin Taine (Botez şi Euharistie) credinciosul moare omului celui vechi şi inviază cu Hristos la viaţa cea nouă, şi se ridică cu Hristos la viaţa Învierii, în şi prin Biserică ca trup tainic al Său.

7. În ce priveşte numărul Tainelor, Confessio Augustana lasă problema principial deschisă. Cît priveşte Spovedania şi Preoţia sacramentală, Confessio Augustana cuprinde elemente care ar îngădui înţelegerea acestora de Taine; celelalte — Mirungere, Cununie şi Maslu — fiind înţelese şi practicate ca lucrări sfinte, se bucură de o preţuire deosebit în viaţa Bisericilor protestante, rămînînd ca sensul lor să fie pe deplin lămurit în acord cu o aprofundare mai insistentă şi mai cuprinzătoare a noţiunii de Taină".

36 „S.T." nr. 1—2/1983, p. 94—103 (reportaj şi intervenţii mai importante cele ale pr. prof. D. Radu şi I. Ică), p. 101—102: „teze comune".

6. Pe lîngă caracterul ei eclesial şi sacramental, Euharistia are şi un caracter eshatologic, fiind prologul unităţii desăvîrşite în eshaton, cînd Hristos va fi totul în toate.

Unitatea care se realizează în Euharistie, atît cu Hristos cît şi a creştinilor întreolaltă, este o unitate în mers spre deplinătate, care implică împreună creşterea în credinţă a celor ce se împărtăşesc.

7. Tainele, în general, şi Euharistia în special, implică preoţia, ca o condiţie esenţială privind săvîrşirea lor din puterea şi încredinţarea lui Iisus Hristos, Capul Bisericii.

8. Preoţia şi slujirea sînt complementare în Biserică, prin harul dumnezeiesc care întemeiază şi susţine diaconia, conform darurilor primite de fiecare mădular al Bisericii. Preoţia este prin excelenţă o slujire a lui Hristos, a Bisericii şi a lumii, contribuind la creşterea Trupului lui Hristos şi la înfăptuirea Împărăţiei lui Dumnezeu pe pămînt.

9. Există o complementaritate între preoţia specială şi preoţia obştească şi slujirile specifice pe care acestea le implică. Căci pentru zidirea Trupului lui Hristos şi creşterea fiecărui mădular al acestuia sînt necesare darurile şi slujirea fiecăruia.

10. Conţinutul slujirii preoţeşti îl constituie înfăptuirea Împărăţiei lui Dumnezeu pe pămînt care, în esenţa ei, este: dreptate, libertate, iubire frăţească, muncă, pace şi fericire pentru toţi.

11. La împlinirea Împărăţiei lui Dumnezeu pe pămînt sînt chemaţi să răspundă şi să colaboreze cu Dumnezeu fiecare preot şi credincios cu darurile şi slujirile sale specifice, împreună cu toţi oamenii de bine de pretutindeni care luptă împotriva nedreptăţilor, asupririi, urii şi războaielor, militînd neabătut pentru zidirea vieţii celei noi şi a unei păci trainice, bazate pe egalitate şi dreptate pentru toţi".

Aceste teze şi concluzii comune rezumă bine, la modul reprezentativ desigur, nu exhaustiv, esenţialul progresului realizat în cadrul ecumenismului local din România al căror principal instrument sînt Conferinţele teologice interconfesionale din România în direcţia dialogului ecumenic teologic ce urmăreşte refacerea unităţii creştine în credinţa apostolică cea una. Obligînd cu fiecare temă pe teologii reprezentanţi ai Bisericilor lor la o confruntare ecumenică (nu doar polemic şi îngust confesională ca în trecut) în materie de credinţă, aceste Conferinţe au realizat în grade diferite o reală împreună-creştere ecumenică a teologilor, teologiilor şi Bisericilor creştine din patria noastră pe calea lungă şi anevoioasă, dar singura realistă şi de speranţă pe termen lung, a realizării unităţii creştine în credinţă. Pe lîngă faptul de a fi produs o mai mare cunoaştere, apropiere şi respect reciproc, unul din meritele lor principale este acela de a fi dus la căutarea şi găsirea unui limbaj comun în abordarea oricărei teme propuse spre reflexie atît de mişcarea ecumenică mondială, cît şi de problemele specifice ale ecumenismului local de la noi." Astăzi, gîndim convergent şi urmărim formule de reconciliere şi redefinire, căutăm împreună punctele comune sau complementare, chiar dacă temele rămîn încă deschise şi mai au încă destule implicaţii dramatice, fiindcă angajează realmente dramatic confruntarea dintre Biserici", spunea Î. P. S. Antonie la cea de-a 32-a Conferinţă teologică interconfesională din 29 noiembrie 1978 la Bucureşti. „Am găsit, cum afirma profesorul reformat Lorand Lengyel cu ocazia aceleiaşi conferinţe, un limbaj nou în discuţiile noastre şi ne-am maturizat pentru adîncirea strădiunţelor noastre teologice şi ecumenice".[37]

În ce priveşte evaluarea din punct de vedere ortodox a rezultatelor şi perspectivele deschise dialogului ecumenic teologic pe plan local de progresul realizat pînă acum în cadrul Conferinţelor teologice interconfesionale din România reţinem şi semnalăm ca semnificative următoarele opinii şi propuneri formulate în cadrul Conferinţei jubiliare cu numărul 50 de anul trecut.

— *Păr. prof. D. Radu:* „Pe linie teologică, Bisericile angajate în dialog ecumenic, în cadrul ecumenismului nostru local, trebuie să se deschidă mai mult unele altora, făcîndu-şi cunoscute doctrinele lor şi să încerce o creştere teologică reală,

---

37 *Apud* pr. prof. D. Radu, *Evaluarea...*, „S.T." nr. 1/1988, p. 81.

şi nu doar de cuvinte şi simple formule, căci să-mi fie permis a mă îndoi că multe din concluziile formulate sînt operatorii în învăţătura şi activitatea unora din Bisericile noastre. Identificarea punctelor comune şi a convergenţelor teologice trebuie să fie o preocupare constantă la Bisericile noastre dacă vor să avanseze real pe drumul unităţii creştine vizibile. Spun aceasta, întrucît, cu ocazia analizării BEM-ului, de pildă, s-a rămas doar la suprafaţa lucrurilor, la contextualizări şi argumente mai mult de natură sociologică. Bineînţeles şi acestea din urmă trebuie avute în vedere, dar nu înaintea Tradiţiei apostolice, în general, şi a Sf. Scripturi în special. S-a depăşit faza tatonărilor şi amabilităţilor în materie de doctrină. Trebuie, însă, mers mai adînc, mai ales că se şi poate dacă se vrea".[38]

— *Prof. Hans Klein:* „Experienţa noastră sub conducerea Duhului Sfînt din ultimii 25 de ani ne sugerează că drumul spre unitate e mai lung decît s-a crezut. Dar aceasta nu înseamnă să ne resemnăm. Dimpotrivă. Pe un drum fiecare realizare este îmbucurătoare, şi dacă drumul e lung ne este dată posibilitatea de multe bucurii. Dar dacă drumul spre unitate este lucrarea Sf. Duh, atunci şi cei inspiraţi cu idei noi, cu iniţiative dinamice, pot fi instrumente ale acestui Duh. Permiteţi-mi, deci, să văd cu ochii mei lăuntrici unele perspective, să visez. Visez că la un anumit timp, nu numai profesorii de istorie bisericească, ci şi cei de teologie sistematică se vor întruni în comisii teologice interconfesionale dezbătînd mai intensiv problemele ecumenice într-un cadru mai restrîns, dar mai expeditiv, ajungînd la rezultate ce vor fi dezbătute ulterior în Conferinţele noastre interteologice. Visez ca într-un timp mai îndepărtat să se întrunească teologii biblici şi specialiştii în patristică şi se vor începe discuţii în comun asupra înţelegerii Bibliei şi a Tradiţiei creştine. De mai mult timp, exegeţii biblici protestanţi nu mai neglijează tradiţia, se angajează din ce în ce mai mult în studierea Sf. Părinţi. Pe de altă parte, se constată că în Biserica Ortodoxă interesul pentru textul biblic creşte. Şi acest lucru este o lucrare a Duhului Sfînt. Dacă vom avea prilejul să ne întîlnim peste 25 de ani din nou ne vom mira ce lucruri fantastice s-au întîmplat, pe care acum nu le putem gîndi (...) Cred că o posibilitate a acestui Duh este de a se exprima chiar şi visurile noastre. Deoarece văd cum acest Duh ne conduce la apropieri noi, ştiu că ne va conduce şi mai departe".[39]

— *Î. P. S. Mitropolit Antonie:* „Încheiem o etapă de un sfert de veac, pe plan local. Acest sfert de veac a schimbat definitiv vechile mentalităţi separatiste, ne-a înfrăţit, ne-a creat conştiinţa culpabilităţii, dezmembrării şi a necesităţii *metanoiei*, a smereniei, a acceptării unora de către ceilalţi în speranţă şi dragoste. Pe planul ecumenismului practic am ajuns să ne situăm pe poziţii comune şi pozitive, în contextul vieţii noi din Patria noastră (...), în apărarea păcii şi condamnarea războiului. Personal, aş dori ca următorul sfert de veac să însemneze alţi paşi înainte, atît în ecumenismul practic, cît şi în ecumenismul teologic. Trebuie să recunoaştem că pe acesta din urmă l-am abordat cu timiditate şi cu insuficientă eficienţă. Am urmat pînă acum, de altfel o metodă care se foloseşte şi în dialogurile ecumenice internaţionale. Metoda a fost bună. De acum înainte, aş crede că ar fi bine să trecem la o etapă nouă. Să nu mai batem pasul pe loc. În acest sens, mi-aş îngădui să fac o propunere îndrăzneaţă pe care o sper şi realistă. Să încercăm, cu înţelepciune şi prudenţă — o spun aceasta pentru cei care s-ar speria — să trecem la un dialog teologic local mai îndrăzneţ, pe teme bine alese şi progresiv dificile. Să facem o experienţă locală de pionierat. Nu e nevoie neapărat să ne

---

38 *Ibidem*, p. 88.

39 *Dosarul mss. al Conferinţei a 50-a*, p. 186—187 (un rezumat al evaluărilor drumului comun parcurs în cele 50 de Conferinţe interconfesionale din perspectivă protestantă, reformată şi luterană întreprinse de prof. A. Péntek şi H. Klein în „B.O.R." 11—12/1987, p. 81—90). O propunere similară mai veche a fost formulată încă la a 31-a Conferinţă interconfesională de la Sibiu (mai 1978) de prof. luteran H. Pitters: „Să ne gîndim la o aprofundare metodică a Conferinţelor noastre teologice. Ar fi foarte bine ca lucrările Conferinţelor să se desfăşoare în 2 zile oferindu-ne, deci mai mult timp pentru discuţii. Mă întreb dacă n-ar fi de folos să organizăm şi discuţii în grup ca să ajungem şi la formulări teologice comune" („S.T." nr. 5—8/1978).

ţinem de coada carului dialogurilor internaţionale, deşi nu avem deloc intenţia de a le minimaliza aici pe acestea. Să învăţăm din ele şi să le folosim rezultatele. Să încercăm însă şi soluţii locale care să poată fi utile şi dialogurilor pe plan internaţional. Trebuie să ajungem şi la momentul cînd trecem la o nouă etapă. Ar putea fi de ajuns 25 de ani de pregătire a mentalităţilor şi a premizelor. Ar fi bine ca acest moment aniversar să nu fie doar un popas de largă respiraţie satisfăcută, ci un punct de plecare spre un salt calitativ, care să ne înfrăţească şi mai mult, şi să ne apropie către începutul mileniului al treilea, de o mai substanţială oră a bilanţului, a unui bilanţ mai bogat şi mai împlinit decît acesta".[40]

— *Pr. Prof. Ioan I. Ică* conchidea: „Desigur, drumul pînă la realizarea unităţii depline în credinţă şi a comuniunii sacramentale între Bisericile noastre este încă lung şi greu, fiind inseparabil şi de pacea şi unitatea popoarelor, dar rezultatele pozitive la care am ajuns deja deschid înaintea noastră perspective de conlucrare ecumenică şi ne dau dreptul să sperăm. Desigur, sîntem realişti. Recunoaştem cu satisfacţie şi mîndrie progresul remarcabil realizat pe linia adîncirii unităţii creştine şi slujirii poporului român, dar sîntem conştienţi că mai e loc pentru mai mult şi mai bine în activitatea noastră ecumenică. E nevoie să mergem mai adînc — cum au remarcat Î. P. S. Mitropolit Antonie, păr. prof. D. Radu şi dl. rector Arpad Pentek —, ca formulările şi noţiunile noastre să aibă cu adevărat acelaşi sens pentru toţi şi să exprime Tradiţia apostolică comună pentru ca activitatea noastră ecumenică să exprime o creştere reală pe linia atît a unităţii cît şi a slujirii în comun a poporului.

Bogata experienţă a ecumenismului local din România a fost apreciată de mulţi dintre cei ce ne-au vizitat ţara, fiind adeseori dată de exemplu şi model de conlucrare ecumenică, teoretică şi practică. Prin condiţiile şi poziţia sa specifică, România a fost socotită, pe bună dreptate, ca punct de întîlnire între Est şi Vest, care poate să ducă la o apropiere între Bisericile şi popoarele Europei. Deschişi noi înşine oricărui efort sincer de apropiere şi conlucrare ecumenică, pe plan local sau general, ne bucurăm dacă experienţa ecumenică românească poate constitui un imbold şi pentru alţii de intensificare a conlucrării ecumenice întru slujirea unităţii, înţelegerii, vieţii şi păcii pe planeta noastră".[41]

Pr. Prof. Dr. *Ioan I. Ică*

40 „B.O.R." nr. 11—12/1987, p. 93—94
41 *Ibidem*, p. 104—105.

INTERFERENȚE CULTURALE ÎN LEVANT: SCRIERILE LUI PAOLO SEGNERI ÎN ARABĂ, GREACĂ, ROMÂNĂ ȘI TURCĂ

Deși a jucat un rol atît de important în mișcarea antiquietistă ca principal critic al doctrinei lui Miguel de Molinos,[1] numele celebrului — altădată — predicator italian Paolo Segneri (1624—1694) apare foarte rar în sintezele de istorie culturală[2] și aproape de loc în acelea privind ideile sud-est europene. Și totuși, prolificul autor iezuit are dreptul mai mult decît am crede la atenția noastră. Cîteva din scrierile lui s-au bucurat de o intensă circulație în Levant în secolele XVIII—XIX, nu numai, cum ne puteam aștepta, în cercurile misionarilor apuseni, dar și în comunitățile orientale arabofone, ortodoxe, maronite sau unite cu Roma. Mai mult decît atît, Segneri a furnizat modele pentru texte de bază ale pietății ortodoxe tîrzii datorate unor autori de seamă ca Athanasios Varouchas (1631—1708) și Nikodimos Kallivourtsis, mai cunoscut sub numele de Nicodim din Naxos sau Aghioritul (1749—1809).

1. Segneri în arabă

Primele traduceri în arabă din scrierile lui Segneri au fost datorate unui cerc de cărturari pe care deosebirile confesionale — maronită, ortodoxă — nu i-au împiedicat să apeleze la opera lui. În 1711 Athanasius Dabbas, fost — și viitor — patriarh al Antiohiei, edita la Alep în noua sa tipografie primită în dar de la Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești, o *Risala wagiza tudihu kaifiya at-tawba al-'i 'tiraf wa fima yalzamu al-mu'tarif ['aw] silk ad-durr an-nazim fi sirr at-tawba wa al-'i'tiraf al-qawim* (Carte pe scurt despre pocăință și mărturisire și despre datoriile confesorului și penitentului [sau] Șirag de mărgăritare alese despre taina adevăratei mărturisiri).[3]

---

1 Împotriva celebrei cărți a lui Molinos, *Guida spirituale che disinvolge l'anima e la conduce per l'interior camino all'acquisito della perfetta contemplazione e del ricco tesoro della pace interiore* (Roma, 1675), Segneri publică peste șase ani (fără a menționa numele quietistului spaniol), *Concordia tra la fatica e la quiete nell'orazione, espressa ad un religioso in una risposta* (v. *Opere del Padre Paolo Segneri*, t. IV, Venezia, 1728, p. 241—336); tot antiquietiste sînt *Lettera di risposta sopra l'eccezione che dà un difensore de' moderni quietisti...*, ibid., p. 337—366; *I sette principi su cui si fonda la nuova orazion di quiete...*, ibidem, p. 367—415 și *Fascetto di vari dubbi intorno all'orazione oggi detta di pure fede, di fede sola, di fede semplice o pur di quiete...*, ibid., p. 416—432.

2 Laffont-Bompiani, *Dictionnaire des oeuvres de tous les temps et de tous les pays*, I—IV, Paris, 1952—1954 îl ignoră cu desăvîrșire; Michel Arnaud, *Littérature italienne*, în *Encyclopédie de la Pléiade. Histoire des littératures*, II, Paris, 1956, p. 809, îl menționează ca „puissant orateur, dont les *Carêmes (Il Quaresimale, n.n.)* passent pour les plus beaux du temps" și drept una „des expressions supérieures du conformisme".

3 Christianus Fridericus de Schnurrer, *Bibliotheca arabica*, Halae ad Salam, 1811, p. 273—274, nr. 271; Georg Graf, *Geschichte der christlichen arabischen*

Nu s-a făcut încă relaţia între opera lui Paolo Segneri şi această carte despre care Joseph Nasrallah crede că ar fi fost „compilată după diverşi autori, cei mai mulţi, probabil, greci" (Athanasius însuşi spune doar că a „adunat-o şi alcătuit-o din grădina dascălilor" — *al-mu'allimin).*[4] Dar cele mai recente, răspîndite şi autoritare scrieri pe această temă care circulau pe atunci în Levant erau acelea ale lui Segneri: *Il confessore istruito, in cui si dimostra a un confessore la pratica di amministrare con frutto il sagramento della penitenza*[5] şi *Il penitente istruito a ben confessarsi, operetta spirituale, da cui ciascuno puo apprendere il modo certo di ritornare in grazia del suo Signore e di mantenervisi.*[6] Comparaţia opusculelor lui Segneri cu cartea lui Dabbas va arăta, negreşit, că nu e vorba doar de o coincidenţă tematică.[7]

Cărturarul alepin nu era, de altfel, singurul autor arab interesat pe atunci de Segneri. Dabbas era ajutat în lucrul lui literar de episcopul Germanos Farhat, la rîndul lui legat de „cel mai rodnic traducător dintre învăţaţii Orientului creştin",[8] Yusuf ibn Girgis al-Bani (născut la Alep, educat la Roma, decedat după 1721). Iar Yusuf însuşi menţionează în încheierea traducerii sale din Alonso Rodriguez, *Exercicio de perfeccion y virtudes cristianas,*[9] că a alcătuit o *Kitab al-mu'arrif wal-mu'tarif* (Cartea confesorului şi a penitentului), despre care Georg Graf crede că ar fi versiunea arabă a lucrărilor lui Segneri *Il confessore istruito* şi *Il penitente istruito.*[10] Într-adevăr, după cum vom vedea, cele două scrieri au fost traduse, copiate, publicate mai totdeauna împreună, într-un singur volum, atît în versiunile arabe, cît şi în cele greacă sau română. La fel va proceda un coreligionar al lui al-Bani, pe nume Ibrahim Galwan as-Samarani, şi el un absolvent al Colegiului maronit din Roma, care încheie în 1817 un *Iršad al-mu'arrif wal mu'tarif* (Călăuza confesorului şi a penitentului).[11] Comparaţia, neîntreprinsă încă, între aceste tălmăciri arabe realizate în aceeaşi vreme şi în acelaşi mediu de cultură va stabili raporturile cu originalele italiene, un eventual intermediar grecesc, sau împrumuturile posibile între traducători.

Fapt este că, la numai cîteva decenii de la publicarea lor, lucrările lui Paolo Segneri intrau în arsenalul misiunilor latine în Orientul Apropiat. Pentru că nici căile, nici scopul acestui transfer din literatura italiană în cea arabă creştină nu sînt întîmplătoare: ele fac parte din uriaşul şi complexul proces al modernizării Levantului, proces în cadrul căruia convertirile — individuale sau colective, declarate sau criptice, conştiente sau potenţiale,pregătite prin aculturaţie, simpatie sau numai interes — au jucat un rol adeseori determinant.

Literatur, III. Bd., Città del Vaticano, 1949, p. 129, nr. 2; Joseph Nasrallah, *L'Imprimerie au Liban,* Beyrouth, 1949, p. 25; acelaşi, *Histoire du mouvement littéraire dans l'Eglise melchite du Ve au XXe siècles,* vol. IV/1, Louvain-Paris, 1979, p. 135.

4 J. Nasralah, *Histoire,* IV/1, p. 135.

5 Brescia, 1672; în *Opere del Padre Paolo Segneri,* t. IV, Venezia, 1728, p. 617—672.

6 Bologna, 1669; în ed. de *Opere* citată, t. IV, p. 673—720.

7 Cît despre a treia parte din cărţile lui Athanasius, tratînd despre calităţile cerute confesorului, cf. şi P. Segneri, *Il parroco istruito,* ed. cit., t. IV, p. 491 şi urm., în special 588—592 şi *Iršad bi husuş al-kamalat waş-şifat al maţlubat min mu'allimi al-i'tiraf* (Despre desăvîrşirile şi calităţile cerute confesorilor şi regulile pe care trebuie să le păzească la taina pocăinţei), St. Jean de Šuwaïr, 1804 (apud. J. Nasrallah, *L'Imprimerie,* p. 41). A tradus Athanasios Dabbas din italiană? În bibliografia operelor sale (J. Nasralah, *Histoire,* IV/1, p. 133—146) nu mai întîlnim nici o traducere din această limbă pe care foarte probabil o cunoştea ca orice levantin instruit al timpului. Dar dacă a tradus din greacă, pe care o stăpînea foarte bine, rezultă că scrierile menţionate ale lui Segneri aveau deja o versiune în această limbă anterioară anului 1711.

8 După cum apreciază G. Graf, *Geschichte,* III, p. 383.

9 Sevilla, 1609 şi alte ediţii.

10 G. Graf, *Geschichte,* III, p. 384—385.

11 Ibid., p. 471, al. d.

Într-adevăr, în 1739 cele două opuscule ale lui Segneri preocupă pe Pierre Fromage (1678—1740), predicator şi superior al misiunii iezuite din Alep.[12] Era vremea în care se consolida unirea cu Biserica apuseană a unei părţi din credincioşii Patriarhatului Antiohiei (1724), al doilea succes al Congregaţiei De Propaganda Fide după unirea impusă în 1698 românilor ortodocşi din Transilvania. Fromage adaugă traducerea lucrării *Il parocco istruito* a aceluiaşi autor. Cele trei traduceri au fost revăzute de Abdallah Zahir, cărturar libanez uniat, trecut din cercul lui Athanasius Dabbas în acela al lui Fromage, traducător, polemist antiortodox.[13] Traducerile din Segneri vor apărea la mănăstirea Mar Hanna (la Šuwaïr, lîngă Beirut), în tipografia transferată de la Alep, fostă a lui Athanasie şi în care Zahir ucenicise. *Il penitente istruito* va cunoaşte acolo trei ediţii (1747, 1794, 1836),[14] sub titlul *Kitab muršid al-khati' fi sirr at-tawba wal-i'tiraf* (Călăuza penitentului în tainele spovedaniei şi împărtăşaniei), iar *Il parocco* şi *Il confessore* o ediţie (1760) sub titlul *Kitab muršid al-kahin* (Călăuza confesorului).[15]

Aceste traduceri au fost larg răspîndite prin copii (Georg Graf menţionează 12 manuscrise păstrate din *Muršid al-kahin* şi alte 12 din *Muršid al-khati'*, toate din secolele XVIII—XIX) şi prin tipăriturile menţionate, la care se adaugă, din *Călăuza penitentului*, ediţiile din Kuzhayya (1839, în caractere *karšuni)* şi Roma (1844 şi 1860), iar din *Călăuza confesorului* ediţiile din Beirut (1863, 1868, 1885).[16] Între timp, *Il confessore* străbate alte zone din Orient şi este din nou tradusă în prima jumătate a secolului XIX de cărturarul nestorian Damianus Kundiz din mănăstirea Alkoš, versiune publicată la Mosul.[17]

De o anumită favoare între melkiţi s-a bucurat şi o altă lucrare a lui Segneri, *Il devoto di Maria Vergine*, tradusă de un absolvent al Colegiului grec din Roma, Dionysius Haggar sub titlul *al-muta'abbid li-Maryam* şi publicată la Roma (1766) şi Mosul (1870 şi 1896).[18] În sfîrşit, predici ale lui Segneri au fost traduse în 1726 la Akko de Istifan al-Kubrusi, fost elev al Colegiului maronit roman. Sub titlul *al-Hutab al-bahira wal-mawa'iza az-zagira* (Predici strălucitoare şi cuvinte ameninţătoare) şi în traducerea revizuită de Aklimis Yusuf ibn Dawud Zabuni predicile pentru Postul mare *(Il Quaresimale)*[19] au fost publicate la Mosul în 1876 şi 1881;[20] se cunosc 12 copii manuscrise.[21] Pierre Fromage a tradus la rîndul lui o culegere de predici ale lui Segneri publicate tîrziu la Mosul (1892) sub titlul *al-Mawa'iz as-sadida al-adabiya fi tatkif al-masihi fi tarikatihi ad-diniya* (Predici morale bine gîndite pentru zidirea creştinului pe calea lui duhovnicească).[22] Din această selecţie, ultimele zece porunci au fost traduse de Sarkis ibn Butrus al-Gamri din Ehden în 1741.[23]

---

12 G. Graf, *Geschichte*, III, p. 201, nr. 16; IV, 1951, p. 223, nr. 21—22.

13 G. Graf, *Geschichte*, III, p. 201, nr. 16.

14 J. Nasrallah, *L'Imprimerie*, p. 39, 41, 43.

15 C. F. Schnurrer, *op. cit.*, p. 291—293, nr. 298; J. Nasrallah, *L'Imprimerie*, p. 39.

16 G. Graf, *Geschichte*, IV, p. 229, nr. 21—22; p. 237, nr. 4.

17 Ibid., p. 111.

18 G. Graf, *Geschichte*, III, p. 225, nota 2 (cf. Louis Cheiko, *Catalogue des manuscrits des auteurs arabes chrétiens depuis l'Islam*, Beyrouth, 1924, p. 89—119, traducător ar fi Fromage, iar Haggar numai revizor); IV, p. 79 (traducător Fromage, revizor Aklimis Yusuf, menţionat mai departe).

19 Firenze, 1679; ed. *Opere*, t. IV, Venezia, 1728, p. 433—490.

20 G. Graf, *Geschichte*, III, p. 471—472; IV, p. 79, nr. 17, b.

21 Ibid., III, p. 472, nr. 2.

22 Ibid. IV, p. 230, nr. 23; după Paul Bacel, *Dernières années d'Abdallah Zakher*, în „Echos d'Orient" 11, 1908, p. 370, nr. 8, revizuirea traducerii s-ar datora lui Zahir.

23 G. Graf, *Geschichte*, III, p. 436, nr. 2, b. Louis Cheiko, *Catalogue* (v. *supra*) p. 118 şi 164 ezită să identifice *Pedagogul creştin (Muršid al-masihi*, Šuwaïr, 1738 cu Paolo Segneri, *Il cristiano istruito* sau cu Philippe d'Outreman, *Le pédagogue chrétien, ou la manière de vivre saintement*. J. Nasrallah, *L'Imprimerie*, p. 39 opina pentru Fromage şi Zahir; Paul Sbath, *Al-Fihris (Catalogue de manuscrits arabes)*,

Traduse de cărturari aparţinînd tuturor confesiunilor din Orientul creştin, scrierile lui Segneri au cîştigat, cum se vede, un mare număr de cititori de limbă arabă. Ei aveau în comun zelul pentru unirea cu Roma, aşadar interesul pentru noua literatură ziditoare de suflet produsă în Apus. Dar s-a arătat mai sus că au existat şi alte motivaţii ale preţuirii arătată în Levant operei lui Segneri.

2. Segneri şi Eudomadeuharion al lui Athanasios Valouchas

Fără îndoială că din alcătuirile cărturarului cretan Athanasios Varouchas cea mai citită, de mulţi chiar memorată, fiind de utilizare curentă, este seria de rugăciuni pentru fiecare zi a săptămînii, *Eudomadeuharion*. Cînd au fost scrise aceste texte de mare răspîndire nu ştim sigur; chiar paternitatea lor prezintă puncte obscure.

Biblion kaloumenon Eudomadeuharion. Proseuhai dia kathe himeran ein glossan koinin a apărut mai întîi la Veneţia în 1704, la Nicolae Glykys cu indicaţia: *poiema Konstantinou tou Abia ek nesou Patmou.* Dar peste şapte ani aceeaşi carte era imprimată ca ediţie separată, tot la Veneţia, de Nicolae Saros sub titlul *Biblion kalommenon Eudomadeuharion* şi ca a doua parte din *Synopsis mikra* (acelaşi editor, acelaşi an, p. 253—275).[25] Athanasios Ieromonahul din Creta este Athanasios Varouchas, cunoscut pentru alte alcătuiri ziditoare de suflet, ca traducerea în greaca populară a *Scării* sf. Ioan (Veneţia, 1690), *Comentarii la Psalmi* (Veneţia, 1705), etc. Cît de răspîndit a fost *Eudomadeuharion* rezultă din cele 21 ediţii publicate numai între 1704—1800,[26] la care trebuie adăugate numeroasele republicări din secolele XIX—XX şi traducerile în alte limbi ale popoarelor de confesiune ortodoxă.[27]

În raport cu tema acestor note, de remarcat este faptul că textele în chestiune sînt traduceri amplificate după *Preghiere divote da dirsi ogni giorno della settimana* ale lui Paolo Segneri sau, cel puţin, cuprind fragmente întinse din alcătuirile predicatorului italian, după cum arată aceste comparaţii între original şi versiunile greacă şi română:[28]

Per la domenica: „... darmi grazia di santificare questa Santa Domenica, secondo il vostro commandamento e della nostra madre Santa Chiesa, dandomi una vera contrizione di tutti li peccati, chi'io ho commesso contro la Vostra Divina Maestà, contro l'anima mia e contro il mio prossimo..." (Segneri, IV, p. 726) = *kai dos mou harin se parakalo me megalen tapeinosin, na timeso ten symerinen hagian Kyriaken kata ton horismon sou kai prostaxin tes Ekklesias*

III, Le Caire, 1939, nr. 2639, pentru Theophilus Faris (v. pentru aceste atribuiri Graf, *Geschichte*, III, p. 223 c şi IV, p. 229). Studiul — încă neîntreprins — al raporturilor dintre diferitele versiuni arabe din Segneri va permite şi stabilirea identităţii sau diversităţii unor manuscrise cu titluri apropiate, a autorilor şi traducătorilor lor.

24 Thomas I. Papadopoulou, *Hellênikê bibliographia (1466 ci.—1800)*, t. I, Athênai, 1984, p. 3, nr. 2.

25 Op. cit., p. 411, nr. 5468.

26 Op. cit., p. 3, nr. 2; p. 71—72, nr. 945—946; p. 411—412, nr. 5468—5472, 5475—5499.

27 Pentru ediţiile româneşti publicate între 1745—1918, v.: Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche*, t. II, Bucureşti, 1910, *ad ann.*; aceiaşi şi Dan Simonescu, op. cit., t. III, Bucureşti, 1936, *ad ann.*; Gabriel Strempel (ş.a.), *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. I, Bucureşti, 1984, s.t. *Acatistier* şi *Carte de rugăciuni*.

28 Trimitem la Segneri, *ed. cit.*, vol. IV; Abia, *ed. cit.* iar pentru versiunea română, la *Acatistieriu cuprinzătoriu de rugăciuni umilincioasă pentru trebuinţa fiecăruia creştin*, Buzeu, 1860.

sou tes Meteras mou harizontas mou mian alethenin metanoisin eis hola mou ta krimata opou eptaira tes basileias sou, kai tes psyhes mou kai tu plesiou mou... (Abias, p. 6, r. 17—p. 7, r. 4) = „şi-mi dă dar smeritului şi nevrednicului să cinstesc astăzi pre această sfîntă duminecă după porunca Ta şi după porunca Bisericii Tale Maicii noastre, dăruindu-mi pocăinţă adevărată pentru ca seă-mi plîng păcatele ce am făcut împotriva împărăţiei Tale şi împotriva sufletului mieu şi a vecinului mieu" *(Acatisteriu*, p. 46, r. 16—p. 47, r. 1). Textul italian este tradus pînă la cuvintele *ch'io possa esser partecipe della vostra gloriosa Resurrezione* (Segneri IV, 726, col. I, r. 43—49 pînă la col. II, r. 42—50 şi p. 727, col. I, r. 2—28, sau 43 de rînduri din 44) = *anastasaimas me ten Anastasin sou*. (Abias. p. 7, r. 4—p. 8, r. 16; *Acatisteriu*, p. 47, r. 4—p. 48, r. 10: „înviază-ne cu învierea TA".

Per il lunedi: este preluat doar un fragment de 17 rînduri (din 32): „con profonda umilta di cuore io conosco [...] far di me secondo la Vostra santa volontà (Segneri IV, 727, col. I, r. 33—50) = *me megalen kai batheian tapeinosin [...] kathos sou aresei* (Abias, p. 8, r. 21—p. 9, r. 21) = „cu adîncă şi mare smerenie a inimii mele cunosc [...] să fie voea Ta la mine precum îţi place" (*Acatisteriu*, p. 48, r. 15—p. 49, r. 12).

Per il martedi: este tradusă toată partea primă (9 rînduri), începutul şi trei fragmente din *Orazione all'Angelo Custode* (Segneri IV, 727, col. II, r. 11—19, 21—22, 27—31, 31—32, 33—38=Abias, p. 11—12=*Acatisteriu*, p. 50—51). Din aceste cinci fragmente, al doilea şi al patrulea au fost folosite în textul grec (şi român) al rugăciunii de luni (Abias, p. 11, r. 4—5=*Acatisteriu*, p. 50, r. 12—13 şi 51, r. 5—8), deoarece la ortodocşi *lunea* este consacrată îngerului păzitor, iar la catolici *marţea*.

Per il mercoledi: sînt luate din Segneri două fragmente (IV, 727, col. II, r. 44—52 şi f. 728, col. I, r. 4—7; Abias, p. 16, r. 8—28 şi p. 17, r. 4—9; *Acatisteriu*, p. 57, r. 12—p. 58, r. 7 şi 11—13).

Per il giovedi: patru fragmente traduse (Segneri IV, p. 728, col. I, r. 16—26, 27—29; 31—33, 36—38, sau 17 rînduri din 27; Abias, p. 18, r. 14 etc. pînă la p. 19, r. 21; *Acatisteriu*, p. 57, r. 11—p. 58, r. 20).

Per il venerdi: patru fragmente (Segneri IV, col. I, r. 45—47, 49 — col. II, r. 3; r. 3—12; 16—18, sau 17 rînduri din 24; Abias, p. 20, r. 8—p. 22, r. 3; *Acatisteriu*, p. 59, r. 4, — p. 60, r. 16).

Per il sabbato: două fragmente (Segneri IV, p. 728, col. II, r. 20—28 şi 30—35, sau 13 rînduri din 33; Abias, p. 24, r. 18—p. 26, r. 5; *Acatisteriu*, p. 63, r. 7—p. 64, r. 12).

Care este raportul dintre alcătuirile lui Segneri şi cele ale lui Abias-Varouchas? Comparaţia îngăduie mai întîi constatarea că traducătorul preia de la autorul italian *ideea* unor rugăciuni pentru fiecare zi a săptămînii. Originalul îl atrage pe traducător, dar nu-l mulţumeşte pe deplin. Ca urmare, el traduce din Segneri (adesea modificînd) numai fragmente (ce e drept lungi, 142 rînduri din 214). El evită ideile şi expresiile „latine" şocante pentru cititorii ortodocşi, adaptîndu-le tradiţiei orientale. Astfel, în rugăciunea de luni (adresată de ortodocşi îngerilor) el preia de la Segneri *Preghiera per la martedi*. Cînd textul lui Segneri i se pare sărac, traducătorul în greceşte adaugă în spiritul pietăţii orientale,[29] ceea ce face ca textul grecesc să fie de aproape trei ori mai întins decît prototipul italian. Abias-Varouchas deci nu a tradus servil ci a prelucrat. Contribuţia la forma grecească a rugăciunilor pentru toată săptămîna e atît de mare, convingătoare, originală, încît, în ultimă instanţă ne întrebăm de ce s-a simţit nevoia interpolării acestor creaţii cu fragmente din Segneri. Geniul oriental, începînd cu sirienii, a înzestrat literatura creştină cu pagini perfecte atît prin elevaţia doctrinară, densitatea expresiei cît şi prin eleganţa literară. O antologie tîrzie, *Apanthisma*,[30]

29 Ex. *Vineri*, pasaje din *Acatistul Sfinţitei Cruci*.

30 *Epitome ek ton Profetanaktodavitikon Psalmon Apanthisma diaforon katanaktikon Euhon. Periehon kai tas theologikas kai pros theion Erota theoretikas Euhas tou hierou Augoustinou, Episkopos Hipponos*, Constantinopol, 1799; traducere românească: *Cuprindere în scurt din proroceştii Psalmi ai lui David Apan-*

lucrare unică în genul şi prin valoarea ei, este pe deplin convingătoare în această privinţă. Ea cuprinde alcătuiri datorate celor mai mari autori ai literaturii creştine orientale, de la cei trei mari capadocieni, pînă la sirienii Efrem, Isaac şi Ioan Sàbha din Dàljàtha, Ioan Damaschin, Teodor Studitul, Simeon Noul Teolog, Grigore Palama şi traducerea lui Demetrios Kydones din *Solilocviile* lui Augustin. Este probabil cea mai densă antologie de acest fel din întreaga literatură creştină. La ce serveau, atunci, rugăciuni greceşti adaptate din italiană, la începutul secolului XVII? Foarte probabil satisfacerii unei nevoi de modernizare, gustului pentru *altceva*, pentru *nou*. Ediţia lui Konstantinos Abias de la Veneţia era, în primul rînd, adresată coloniei greceşti locale, de educaţie şi forme de viaţă italiene, asupra căreia módele apusene aveau un impact notabil. În al doilea rînd, grecilor din Dalmaţia, Kefalonia, Calabria şi Sicilia, ca şi studenţilor levantini din Roma. În al treilea rînd abia, celor din Turcocraţie şi din Ţările Române (inclusiv românilor ştiutori de greacă), mai ataşaţi tradiţiei, dar care tocmai din acest motiv puteau percepe distanţa faţă de occidentalii „inovatori" ca pe o „rămînere în urmă", capabilă să genereze un complex de inferioritate. Iniţiativa lui Konstantinos Abias care, sub numele lui Athanasios Varouchas, a cunoscut o asemenea răspîndire în Orientul Creştin nu este, în fond, decît un caz „teologic" din seria fenomenelor de modernizare a Levantului.

3. Împrumuturile din Segneri ale lui Nicodim Aghioritul

Autorul „Cărţii foarte folositoare de suflet împărţită în trei părţi..." [31] spune foarte limpede chiar în titlu că alcătuirea lui este, „de la diferiţi învăţaţi adunată",[32] dar, fireşte, nu era de aşteptat ca între aceştia să fie şi un autor iezuit. Este, iarăşi, adevărat că la scrierile lui Paolo Segneri se trimite în cîteva rînduri în cartea lui Nicodim (ex.: *en to bibliario tou Pneumatikos didaskomenos*, NA, p. 27, n. 1 = CF, f. 16; NA, p. 48, n. 1 = CF, f. 28; NA, p. 50 = CF, f. 29; *en to bibliario Metanoon didaskomenos*, NA, p. 11, nota) [33] deşi autorul nu e menţionat, ci doar titlul *(Il confessore istruito, Il penitente istruito)*, dar curioasele referinţe par să fi scăpat mult timp exegeţilor marelui aghiorit.[34]

Folosirea celor două lucrări ale lui Segneri *(Il confessore* şi *Il penitente)* de către Nicodim la alcătuirea cărţii sale despre mărturisire este, cum vom arăta, mai largă decît ne-ar lăsa să credem referinţele exprese. Este un caz de „interpretare liberă a unor modele de prestigiu din ariile de civilizaţie (în cazul de faţă „spiritualitate", *n.n.)* înconjurătoare", pe care le întîlnim cu cîteva secole mai

---

thisma (adecă adunare de flori) a feliuri de feliuri de rugăciuni umilincioase, care cuprinde şi dumnezeeştile cuvîntări şi cereri privitoare către dumnezeiasca dragoste ale sfinţitului Avgustin episcopului Ipponiei, M-rea Neamţul, 1827. Este datorată lui Nicodim Aghioritul, ocupă un loc de seamă în opera sa, relevîndu-i caracterul profund tradiţional dar, curios, nu s-a bucurat pînă acum de atenţia cercetătorilor. Retipărită numai de două ori (în greacă, Athena, 1864 şi în română, ed. cit.) este practic azi lăsată într-o simptomatică uitare chiar de specialiştii operei lui Nicodim.

31 *Exomologitarion etoi biblion psyhofelestaton...*, Veneţia, Nikolaos Glyki, 1794; alte ediţii veneţiene în 1804, 1835, 1842, 1857, 1868 şi atheniene, 1895, 1963.

32 De notat asemănarea acestei precizări cu aceea din *Risala* lui Athanasius Dabbas: carte „adunată şi alcătuită din grădina dascălilor" (*supra*, pct. 1).

33 Folosim în cele ce urmează siglele: NA (ed. Veneţia, 1794); CF *(Carte foarte folositoare de suflet*, traducerea românească a lucrării lui Nicodim, Iaşi, 1819, v. mai departe, pct. 5) şi, pentru comparaţii cu Segneri, PS (din *ed. cit.* în nota 1).

34 Constantin Karaisaridis în teza de doctorat *Sfîntul Nicodim Aghioritul şi activitatea sa în domeniul liturgic*, Bucureşti, Institutul Teologic Universitar, 1918 (text dactilografiat), p. 117.

devreme, şi în alte arii răsăritene, ca aceea românească,[35] şi care nu trebuie să ne împingă la concluzii radicale.

Care sînt împrumuturile, după o lectură pe care nu o pretindem exhaustivă? „Un dascăl [Segneri, *n.n.*] aseamănă pre păcatele lipsirii cu otrava şi muşcarea aspidii", afirmă Nicodim; „că precum aceasta omoară fără de a aduce durere la om (pentru aceeaşi alexandrinii cu aceasta omorîia pre cei ce făcea mici greşale precum zice Galinos), aşa şi păcatele acestea omoară sufletul fără de a-i durea şi a simţi păcătoşii (CF, f. 6v; NA, p. 13, n. 1: *henas didaskalos paroimiaze*... PS, IV, 643, col. I: „Il veleno dell'Aspide e un veleno che da morte e pur non reca dolore; onde per testimonianza di Galeno, gli Alessandrini a quel reo, che per minor delitto meritavasi minor pena usavano questa pietà di farlo morire col morso, quasi insensibile, di tal serpe" etc.).

„*Dicit peccata Caroli, ma non dicit peccata Caesaris* inspiră pasajul din Nicodim (NA, p. 27, nota 1=PS, IV, 643/II): „Ai spus păcatele lui Alexie, cum am zice (zicîndu-i şi numele lui) spune acum şi păcatele Împăratului" (CF, f. 16).

„Părţile pocăinţii" sînt, după Nicodim (NA, p. 34=CF, f. 20), trei: „Zdrobirea inimii, mărturisirea şi plinirea canonului"; la Sègneri (PS IV, 679/I: „la contrizione del cuore, con la confessione della lingua e con la soddisfazione ancora delle opere". De remarcat traducerea nuanţată a ultimei părţi (*ikanopoietis* în textul grecesc). Tocmai pentru evitarea teoriei satisfacţiei, Nicodim înlocuieşte ulterior a treia parte a pocăinţii printr-o condiţie mai ortodoxă: „dezlegarea păcatului" (CF, f. 85=NA, p. 154, n. 1).

Şi pentru atitudinea confesorului (NA, p. 42), Nicodim apelează la Segneri: „ia aminte bine să nu te minunezi, sau să suspini, sau vre o ameninţare, sau semn să arăţi cum că te îngreţoşezi" (CF, f. 25v), traducerea pasajului: „Dio vi guardi di far segno di maraviglia, di sospirare, di storcervi, di affrettarle soverchiamente" (PS IV, p. 626/V). La fel, în cazul timidităţii penitentului care „nu va să spue [...] păcatele sale, să-l întrebi tu [...] precům zice sfinţitul Avgustin: «Cercătoriul cel oserdnic şi iscoditoriu cu de amăruntul, cu înţelepciune şi oare cum cu iscusinţă întreabă pre cel ce se pocăeşte ceea ce poate nu o ştiia, sau de ruşine voia să o ascunză»" (CF, f. 26=NA, p. 43); Nicodim traduce din Segneri: „Ond'è che qui le interrogazioni [...] non si disdiscono: *Diligens inquisitor et subtilis investigator*, cosi scrisse Sant'Agostino, *sapienter et quasi astuto interrogat à Poenitente, quod forsitan ignorat, vel prae verecundia velit occultare*" (PS IV, p. 626/I—II).

Istoria nobilului îndrăgostit de slujnica sa, pe care „l-au indreptat [...] un duhovnic iscusit" (CF, f. 28=NA, p. 48—49, n. 1) este în întregime luată din Segneri (PS, IV, p. 639/I—II: „In una città d'Italia [...] fu un cavaliere, ora morto, il qual macchiava la nobiltà del suo spirito e del suo sangue, con la sordida conversazione di una vil fante di casa" etc.).

„Cărora se cuvine a muta vremea mărturisii?" (Cf, f. 29r—v=NA, p. 50—51). Celor împietriţi cu inima care îşi spun păcatele „ca cum ar fi povestit cineva şi faptele cele bune ale sale" = „Che se vi contassero prodezze, e vengono a confessarsi, come se venissero a portare in trionfo le loro colpe", scria Segneri (PS, IV, p. 647/II).

Pentru călcarea făgăduinţelor călugăriei, Nicodim se inspiră, din nou, din Segneri (PS, IV, p. 671/I=CF, f. 33=NA, p. 57). La fel, în ce priveşte pedepsirea desfrînării şi aberaţiilor sexuale (CF, f. 34—35=NA, p. 58—59=PS, IV, p. 663/II—665/I) şi a hulitorilor, care trebuie „să-şi tragă de multe ori limba pre pămînt" (CF, f. 42v=NA, p. 72—73), cum recomanda şi Segneri: „che per un boun numero di volte strascinino per terra la lingua bestemmiatrice" (PS, IV, p. 652/II).

Începutul părţii a treia a cărţii lui Nicodim (CF, f. 82 şi urm.=NA, p. 147 şi urm.) corespunde cu *Introduzione per intendimento di quello che ha da trattarsi*, aşadar chiar prefaţa la *Il penitente istruito* a lui Paolo Segneri (PS, IV, p. 676); ideile, sintagmele, sînt adesea aceleaşi: după „i sacri dottori" şi pocăinţa este un botez „mai ostenicios" („ma faticoso", PS, ibid.).

---

35 Răzvan Theodorescu, *O epocă de statornicire culturală: Ţara Românească la 1400*, în vol. *Marele Mircea Voievod*, Bucureşti, 1987, p. 456.

Pentru „cîte vătămări pricinuiaşe păcatul la Dumnezeu" (CF, f. 87v—88v=NA, p. 158), Nicodim află argumente tot în Segneri (PS, IV, p. 694/I—II): „putea să facă pe altul în locul tău" („che poteva crear in luogo nostro"); „te-au canonisit să te naşti din părinţi creştini" („vi ha fatto nascere tra cristiani"); „te-au priimit de atîtea ori la Tainele sale" („vi ha ammeso tante volte a' Sagramenti") etc.

În ce priveşte condiţiile mărturisirii (CF, f. 94 şi urm.=NA, p. 168), ea trebuie „să fie umilincioasă" (PS, IV, p. 703/I): „La prima condizione dunque è, che la Confessione vostra sia umile"); „Iară pre această umilinţă şi smerenie să cuvine să o arăţi încă şi cînd te mustră duhovnicul pentru vreun păcat al tău, tăcînd şi nemîniindu-te..." („Nè solo voi dovete parlar umilmente, ma anche umilmente tacere, quando il Confessore vi riprende e non interromperlo, nè sdegnarvene"); „Să cuvine să nu prihăneşti pre unul şi pre altul"; („molto meno dovete incolpar' altri"); sînt unii „carii, cum zice sfinţitul Avgustin, nu tae păcatul, ci îl urnesc la altă vreme" (CF, f. 98v=NA, p. 175; PS, IV, p. 697/II: „*Et non rumpunt peccata sed interrumpunt*, come dice Santo Agostino"); sînt alţii care „numai pentru obiceiul să mărturisesc, pentru că vin, să zicem, Paştile" („si confessano per usanza, perchè viene la Pasqua", ibid.).

Între motivele celei de-a doua mărturisiri (CF, f. 99v—100=NA, p. 177, n. 1), unele sînt luate din Segneri (PS, IV, p. 719, I—II), la care se şi face referinţă: „Să scrie încă şi la cartea ce să numeşte *Îndreptarea păcătoşilor (i.e.: Il penitente istruito, n.n.)* cum că prea folositoriu lucru iaste să facă cineva şi o cuprinzătoare şi sobornică mărturisire [...] măcar o dată întru un an" („è attimo consiglio il far la confession generale di tutta la sua vita almeno una volta; e poi di tanto in tanto, come ogn'anno").

Pildele împăraţilor penitenţi (Theodosie cel Mare şi Otto al III-lea, nenumit, dar care „s-au canonisit să meargă deasupra unui munte înalt cu picioarele goale, şi acolo, deasupra muntelui dezbrăcat fiind de podoabă împărătească, au petrecut patruzeci de zile întregi numai cu pîine şi cu apă, cu rugăciune neîncetată şi cu tăcere, dormind deasupra pre pămînt gol", CF, f. 101=NA, p. 179) provin tot din Segneri (PS, IV, p. 628/I): „... Ottone Terzo, deposto il manto imperiale, pellegrinasse à piè nudi al Monte Gargano, ed ivi una Quaresima intera se la passasse in quel severo digiuno pur'ora detto, in silenzio, in salmeggiamenti, nè pigliasse già su la porpora i suoi riposi ma su la terra. Cosi è fammosa la pubblica penitenza, che fè Teodosio là nell augusta Basilica din Milano".

Împrumuturi mai sînt de semnalat în: NA, p. 181 (=CF III, cap. III, f. 102): „că poate deşi duhovnicul va să-ţi dea puţin canon, tu singur să cuvine să-l rogi ca să-ţi dea mai mult" (cf. PS IV, p. 705/II), pentru că „de nu-l vei lua aicea, negreşit vei să-l iai acolo" (CF, f. 102v=NA, p. 181=PS, *ibid.*); CF III, cap. IV, f. 104 (=NA, p. 184): „Cum să se păzească după mărturisire păcătosul" (PS IV, f. 705/II: „Come debba il penitente portarsi dopo la confessione"); recomandarea mărturisirii frecvente (CF, f. 106—109=NA, p. 189—195=PS IV, p. 717/I—718/II, îndeosebi pasajul „In oltre, chi si confessa spesso, ha gran facilità di esaminar la sua coscienza" etc., tradus: „Cel ce des să mărturiseşte are mare lesnire ca să cerceteze cu de amăruntul ştiinţa sa" etc.; CF, f. 110v(=NA, p. 195) după PS IV p. 708/I; CF, f. 113—123v (=NA, p. 201—217), după PS IV, p. 709/II—715/II,passim; citatul comentat din fericitul Augustin „*Facere quod possis et petere quod non possis*[36] (CF, f. 124v—125=NA, p. 220) provine din aceeaşi sursă (PS IV, p. 708/II).

Ca şi în cazul împrumuturilor lui Abias-Varouchas, aceste pasaje din Segneri preluate de Nicodim nu trebuie să ne ducă la concluzii radicale:[37] fragmentele din iezuitul italian sînt înecate într-un material ortodox covîrşitor ca amploare şi identitate spirituală. Referinţele la părinţii răsăriteni sînt abundente, ca în toate scrierile lui Nicodim. Iar miezul cărţii este format din *Canoanele Sf. Ioan Postnicul* (Nêsteutês), suficiente pentru a stabili categoric identitatea unui penitenţial răsăritean. Aşadar, lucrarea lui Nicodim Aghioritul a fost primită în Răsărit ca o carte ortodoxă, ceea ce explică numărul însemnat de ediţii, traducerea ei şi faptul că nu a fost înlocuită în practica spiritualităţii orientale de două secole.

---

36 *Liber de natura et gratia*, c. 53.

37 Concluzii la care s-au oprit cercetători anteriori ca M. Viller, Eulogios Kourilas, N. Zaharopoulos etc., v. C. Karaisaridis, op. cit., p. 115—116.

4. Segneri în scrisul românesc

Prin ampla activitate de traduceri din limba greacă inaugurată încă din secolul al XVII-lea, pătrund în cultura românească şi prelucrările din Segneri datorate lui Abias-Varouchas şi Nicodim Aghioritul. Înainte de a fi traduse, rugăciunile pentru toată săptămîna sînt copiate după ediţia veneţiană din 1704, după cum arată un manuscris al Marii Lavre de la Muntele Athos (nr. 1093.I.G) intitulat *Ebdomadeucharion [...] al lui Constantin Abias din insula Patmos. Textul fusese* transcris la Filipeşti, judeţul Prahova, la moşia pîrcălabului Neagu (om de încredere al stolnicului Constantin Cantacuzino) de fiul său Tudorache.[38] Dar curînd el a fost tradus şi inclus în *Acatistiere*, atît ortodoxe, cît şi greco-catolice. Îl întîlnim în *Acathistariu cu multe alese rugăciuni pentru evlaviia fiecăruia creştin*, Blaj, 1763, la p. 32—73 *(Rugăciunile preste săptămînă de toate zilele)*,[39] ca şi în alcătuiri identice ale românilor ortodocşi. Este foarte probabil că prin traduceri venite de peste Carpaţi au preluat uniaţii de la Blaj rugăciunile lui Abias-Varouchas. Identificarea (laborioasă dar neesenţială) a primei tălmăciri, în manuscrise sau tipărituri, va situa intrarea acestui text în scrisul românesc pe la începutul secolului al XVIII-lea.

Către sfîrşitul aceluiaşi secol (1780) Samuil Micu, cărturar de seamă al Şcolii Ardelene, traducea la Viena, într-un mic caiet in-4°, de 141 file *Il peccatore istruito* al lui Paolo Segneri.[40] Cu titlul original *Îndreptarea păcătosului*, traducerea lui Micu a fost publicată de Iacob Radu la Oradea în 1933.

De mai mare răspîndire s-au bucurat textele segneriene transmise prin *Cartea în trei părţi* a lui Nicodim Aghioritul care a fost repede tradusă în limba română (ca multe din lucrările lui Nicodim) şi publicată la Bucureşti în 1799 sub titlul: *Carte folositoare de suflet. Despărţită în trei părţi* etc. Versiunea română nu este o simplă traducere a cărţii lui Nicodim, ci o prelucrare datorată lui Gherontie şi Grigorie, cunoscuţi cărturari din curentul paisian care semnează scrisoarea de închinare a cărţii către Dositei, mitropolitul Ungrovlahiei. Comparaţia cu originalul grec arată că versiunea românească este prescurtată: au fost suprimate notele din subsol, părţile păstrate din ele fiind incluse în text. La fel s-a procedat şi cu *Canoanele Sf. Ioan Postnicul*, renunţîndu-se la majoritatea tîlcuirilor lui Nicodim, sau prescurtîndu-le ca simple „însemnări". Intervenţiile traducătorilor explică faptul că „cele *trei* condiţii ale pocăinţii" (NA, p. 154) devin, în chiar începutul unui paragraf, *patru* (CF, f. 85) etc.

Ediţia bucureşteană din 1799 a fost urmată de o a doua (Iaşi, 1819) şi o a treia din nou la Bucureşti, 1827.[41] Alte ediţii au apărut la Buzău (1838 şi 1853), Bucureşti (1852, 1853, 1898 şi 1928), Rîmnicul Vîlcea (1865).[42]

5. „Cartea folositoare" în limba turcă

Curînd după apariţia la Veneţia, *Cartea prea folositoare de suflet* a lui Nicodim a fost tradusă în limba turcă pentru nevoile spirituale ale grecilor din Karamania şi publicată de tipografia Patriarhiei din Constantinopol în 1799. Tra-

---

38 Spyridon of the Laura and Sophronios Eustratiades, *Catalogue of the Greek manuscripts in the Library of the Laura on Mount Athos*, Cambridge, Mass., 1925, p. 173, nr. 1093.

39 I. Bianu, N. Hodoş, D. Simonescu, *op. cit.*, p. 249.

40 Originalul la Filiala din Oradea a Arhivelor Statului, fondul fostei Episcopii greco-catolice, ms. 19 b.

41 Pentru aceste trei ediţii a se vedea Ioan Bianu, Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche*, t. II, Bucureşti, 1912, p. 411—413 şi t. III (în colaborare cu Dan Simonescu, Bucureşti, 1936, p. 292—293 şi 528—529.

41 V. mai sus, nota 27, Gabriel Strempel (ş.a.), *op. cit.*, I, p. 590—591; cele „20 de reeditări" menţionate de C. Karaisaridis, *op. cit.*, p. 144, se rezumă aşadar la 11.

ducerea preotului Avraam din Chezareea a fost revizuită de Gherman, profesor la şcoala grecească din acelaşi oraş capadocian şi a fost făcută, probabil, după a doua ediţie a cărţii, din 1794.[43]

Cu titlul *Tzan helasligi pahtzesi tarifie* [Descrierea grădinii eliberării sufletului], versiunea turcă a fost din nou publicată la Constantinopol de Paisie din Erkelet, în tipografia fraţilor Ignatiadis, în 1835.[44]

6. Semnificaţia împrumuturilor lui Nicodim din Paolo Segneri

Semnalarea împrumuturilor din scrierile lui Paolo Segneri nu trebuie să încarce mult discutatul dosar al influenţelor apusene asupra operei lui Nicodim Aghioritul. Şi în cazul de faţă, prolificul autor athonit procedează potrivit principiului său: „Nu trebuie evitată alegerea celor bune şi drepte de la adversari, dar să ne ferim să împrumutăm cele false şi heterodoxe".[45] Preocuparea lui Nicodim de a înlătura din citatele sale orice se abătea ca învăţătură sau chiar expresie de tradiţia răsăriteană, orice ar fi putut şoca pe cititorul ortodox se vădeşte şi în cartea de faţă. Apelativul lui Augustin („sfînt" pentru catolici, numai „fericit" pentru ortodocşi) devine în traducere *iereus* (rom. „sfinţitul", *passim).*[46] Pentru unele exemple din literatura ascetică apuseană se caută echivalente în cea răsăriteană şi astfel citatul din *Cartusian* (PS IV, 697—698) este înlocuit cu un loc din *Pateric* (CF, f. 98v=NA, p. 175). Referirea la sf. Bernard (PS IV, p. 717) este omisă, deşi învăţătura e păstrată (CF, f. 108=NA, p. 192). „Meritele" (PS III/2, p. 117) devin în traducere „lucrurile cele bune" (NA, p. 213=CF, f. 120v) etc.

Fireşte, frecventarea literaturii apusene lasă urme în scrisul unui autor răsăritean şi recent Constantin Karaisaridis, în teza sa de doctorat, remarca în acest sens tocmai teoria celor trei „vătămări" (gr. *blabas),* pricinuite de păcat lui Dumnezeu,[47] după *Cartea foarte folositoare de suflet* (CF, r. 87v=NA, p. 158)=PS IV, p. 694: „ingiurie del Signore"). Autorul aminteşte şi de „pierderea darurilor celor mai presus de fire" (CF, f. 90=NA, p. 161), referire posibilă la teza „darurilor supraadăugate" *(dona superaddita),* de „limbajul în duh scolastic", folosit de Nicodim, ca şi de o precumpănire în cartea sa a scrupulozităţii (acribiei) în dauna pogorămîntului [48] caracteristic practicii ortodoxe a mărturisirii.

Cititorului obişnuit cu demersul autorilor orientali, refractari atitudinii sistematice care încearcă să cuprindă infinitul doctrinar în limitele şi după normele raţiunii, i se par, într-adevăr, prezumţioase pretenţiile că păcatul are 12 trepte, cel de moarte 8 consecinţe, dintre care a 7-a comportă 5 aspecte, că examenul trebuie făcut sub 6 unghiuri şi aceasta pentru fiecare abatere mărturisită etc. Este, parcă, o primă încercare de „computerizare" a confesiunii. În mod evident o asemenea sărăcire a complexităţii conflictelor psihologice şi spirituale ale penitentului poate duce la o aritmetică şi un diagnostic în care confesorul pare de prisos.

Dar toate acestea decurg dintr-un împrumut de procedee, iar nu de doctrină şi el trebuie pus pe seama fenomenului amplu de modernizare care are loc în Levant încă din secolul al XVI-lea. Modernizare, pentru răsăriteni, a însemnat totdeauna occidentalizare, pentru că, altminteri, modernizarea este incompatibilă cu atitudinea de gîndire tradiţională a Orientului. Odată cu modernizarea (deci occidentalizarea) lecturilor, limbii, atitudinilor, formelor de viaţă, apoi de producţie, de luptă etc., trebuia să apară o modernizare a reflecţiei profunde şi, desigur, a tehnicilor spirituale. La această dificilă sarcină s-au atelat Nicodim şi alţi autori răsăriteni care au adaptat modelele occidentale preocupaţi, însă, să nu cedeze nimic

---

43 Sévérien Salaville et Eugène Dalleggio, *Karamanlidika. Bibliographie analytique d'ouvrages en langue turque imprimés en caractères grecs*, I (1584—1850), Athènes, 1958, p. 102—104, nr. 37.

44 Ibidem, p. 214—215, nr. 70.

45 Nicodim Aghioritul, *'Eortodromion*, Veneţia, 1835, p. 584, nota I.

46 „Sfîntul", în CF, f. 124v este o eroare a traducătorului sau tipografului.

47 C. Karaisaridis, *op. cit.*, p. 120.

48 Ibidem, p. 148.

din temeiurile de neclintit ale credinţei. Ei ştiau că un asemenea demers este posibil, inaugurînd astfel o atitudine de gîndire cu prelungiri pînă în zilele noastre.

Notele de mai sus prezintă încă un caz de transferuri de motive şi procedee literare, obişnuit în Levant în secolul XVIII, deşi într-un domeniu al vieţii spirituale în care tradiţia şi atitudinea dogmatică păreau a face asemenea împrumuturi cu neputinţă. Am adăugat, totodată, cîteva date privind izvoarele unei celebre scrieri a lui Nicodim Aghioritul şi difuzarea operelor lui Paolo Segneri în lumea ortodoxă. Aceste note nu pretind să modifice însă întru nimic imaginea marelui aghiorit în conştiinţa posterităţii.

Addenda. Concomitent cu elaborarea acestui studiu Italo Citerio (Padre Elia din Monastero dei Fratelli Contemplativi di Gesù, Mănăstirea Villa Bricco, Capriata d'Orba, Italia) redacta şi publica dizertaţia sa *L'Orientamento ascetico-spirituale di Nicodemo Aghiorita*, Alessandria, 1987 (2+376 p.), cea mai atentă şi critică cercetare pe această temă apărută pînă acum. Erudita lucrare a Părintelui Elia adaugă inedite informaţii asupra raporturilor dintre opusculele lui Segneri şi *Cartea în trei părţi* a lui Nicodim. Autorul arată (p. 359) că atît *Il confessore* cît şi *Il penitente* fuseseră traduse şi publicate la Veneţia, în 1742, de Emmanuel Romanitis din Creta, fără menţiunea numelui lui Segneri pe care, aşadar, Nicodim îl ignora, ceea ce explică de ce nu-l citează. Este o informaţie nouă, care ne permite să adăugăm la relaţiile culturii româneşti cu opera lui Segneri faptul că traducerea *O pnevmaticos didascomenos* din 1742 era dedicată de Romanitou lui Constantin Mavrocordat, principele Moldovei.[49] Asemenea dedicaţii nu erau dezinteresate, ceea ce justifică, pe lîngă obişnuitele elogii şi flaterii din epistola editorului, referirea lui la generozitatea măreaţă a sufletului Principelui. Este vorba de încă o carte grecească publicată, ca atîtea altele în secolele XVII—XIX, cu sprijin financiar românesc.

Padre Elia află în *Christoêtheia* lui Nicodim (Veneţia, 1803) influenţe din *Il cristiano istruito* al lui Paolo Segneri (p. 357). După cum se ştie, cartea a fost tradusă şi în româneşte şi publicată la Bucureşti (1937). Făcînd analiza împrumuturilor din Segneri (p. 117—120), autorul stabileşte (p. 359) că Nicodim trimite de patru ori la *Il confessore* şi de trei ori la *Il penitente*, amplificînd numărul acestor împrumuturi. Înlocuind prin apelativul „un dascăl" numele autorilor apuseni citaţi de Segneri, Nicodim preia şi învăţături din Toma d'Aquino; de la Segneri este preluată şi schema chestionării penitentului după cele zece porunci (NA, p. 14—25=CF, f. 7—15); referinţele la Santa Caterina da Siena şi papa Inocenţiu VI sînt puse de Nicodim pe seama „istoriilor bisericeşti" şi „Patericelor" etc. (p. 360—361). Interesante, stimulatoare, autentice (tocmai pentru că venind dintr-o perspectivă occidentală) sînt ideile autorului despre „motivele traducerilor" lui Nicodim din literatura edifiantă catolică (p. 121—124). Ne oprim la aceste observaţii — legate de tema acestui articol — asupra cărţii prietenului nostru, care proiectează, însă, lumini noi, puternice, asupra întregii opere a lui Nicodim şi asupra personalităţii lui spirituale.

*

Recenta reeditare a *Cărţii foarte folositoare de suflet* (Timişoara, 1986) arată (*Postfaţa*, p. 167—168) că în anii din urmă, în afară de Padre Elia şi de noi, încă un cercetător se ocupa de raporturile dintre Nicodim şi Segneri: prof. univ. Alexandru Elian, care a efectuat revizia traducerii româneşti prescurtate din 1804. Eminentul specialist în cultura Orientului creştin a stabilit, aşadar, cel dintîi împrumuturile cărturarului athonit din scrierile segneriene şi regretăm că (prin bunăvoinţa Î. P. S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului) de această prioritate am aflat abia în decembrie 1988, un an după ce studiul nostru fusese predat redacţiei revistei de faţă.

Consideraţiile prof. Elian despre locul cărţii lui Nicodim în spiritualitatea orientală ne impun următoarele reflecţii: Dacă „taina mărturisirii s-a bucurat în trecutul Bisericii noastre de o covîrşitoare atenţie" (*Postfaţa*, p. 151), de ce „lumea

49 Constantin Erbiceanu, *Bibliografia greacă sau cărţile greceşti imprimate în Principatele Române în epoca fanariotă şi dedicate domnitorilor şi boierilor români*, Bucureşti, 1903, p. 95—96.

grecească drept-credincioasă de la sfîrșitul secolului al optsprezecelea" era „lipsită de o tradiție în această materie" (p. 171)? Împreună cu Jean Meyendorf, prof. Elian crede că „teologii bizantini ei înșiși au șovăit în ce privește statutul exact al penitenței în rîndul Tainelor Bisericii" (p. 172). Cartea lui Nicodim ar fi adus așadar „o organizare mai sistematică a practicilor legate de Taina Mărturisirii" și „sfătuirii sprijinite pe *o mai adîncă cunoaștere psihologică și pnevmatologică, atît a duhovnicilor, cît și a penitenților*" (subl. ns.). Afirmația ni se pare gravă. Ea aduce în discuție problema locului mărturisirii în tehnicile realizării spirituale practicate în Răsăritul creștin. O îndelungată tradiție arată însă că acolo „organizarea sistematică a practicilor" a fost totdeauna fericit înlocuită prin aplicarea riguroasă a dreptei socoteli și pogorămîntului, capabile să permită adecvarea canoanelor la toate cazurile individuale de conștiință și comportare.

Virgil Cândea

IMPEDIMENTE LA CĂSĂTORIE ŞI CUNUNIE

Impedimentele sînt obstacolele sau piedicile care nu permit încheierea unei căsătorii sau administrarea sfintei taine a cununiei; sînt lipsuri ale condiţiilor necesare pentru oficierea acestor acte. Ele pot fi absolute — opresc căsătoria unei persoane cu oricare altă persoană — şi relative — opresc o persoană să se căsătorească numai cu o anumită altă persoană. Primele atrag după sine nulitatea căsătoriei, iar ultimele, doar sancţiuni administrative.

Legiuitorul statului nostru consideră drept impedimente la căsătorie: căsătoria legal încheiată (art. 5 Cod. fam.), minoratul (art. 4 Cod. fam.), rudenia de sînge (art. 6 Cod. fam.), rudenia din înfiere (art. 7 Cod. fam.), starea de tutelă (art. 8 Cod. fam.), lipsa de discernămînt: alienatul şi debilul mintal (art. 9 Cod. fam.), şi nedeclararea că şi-au comunicat reciproc starea sănătăţii cei ce vor să se căsătorească (art. 10 Cod. fam.).

Canoanele bisericeşti consideră drept impedimente la căsătorie şi respectiv cununie religioasă: căsătoria legal încheiată (can. 87, 93 VI ec.; 44, 77, 80 Vas. c.M.), răpirea (can. 27 IV ec.; 92 VI ec.; 22, 80 Vas. c.M.), lipsa consimţămîntului părinţilor (can. 38, 40, 42 Vas. c.M.), alienaţia mintală (can. 2, 3, 4 Tim. Alex.), votul castităţii (can. 16 IV ec.; 44 VI ec.; 19 Anc.; 6, 18 Vas. c.M.), logodna religioasă (can. 98 VI ec.; 22 Ioan Post.), rudenia de sînge (can. 54 VI ec.; 11 Tim. Alex.), încuscrirea (can. 54 VI ec.; 2 Neoc.)); 23, 78, 87 Vas. c.M.; 11 Tim. Alex.), rudenia religioasă (can. 53 VI ec.), deosebirea de religie (can. 14 IV ec.; 72 VI ec.; 23 Ioan Post.).

Dintre impedimentele enumerate cel care survine mai des şi care este provocator de încurcături şi chiar neînţelegeri grave, care prejudiciază căsătoria şi scopul ei, este acela care priveşte cuplul conjugal şi constă din lipsa unor condiţii ce provin din înrudirea în care s-ar putea găsi cei ce doresc să se căsătorească.

Rudenia este un impediment relativ, care opreşte o persoană să se căsătorească cu o anumită altă persoană; în grade mai apropiate este un impediment dirimant, atrăgînd după sine nulitatea absolută a actului, pe cînd în gradele mai îndepărtate devine un impediment prohibitiv, care atrage după sine numai sancţiuni; rudenia este şi un impediment fiziologic, psihic, religios şi moral întrucît ea priveşte aptitudinile necesare la căsătorie.

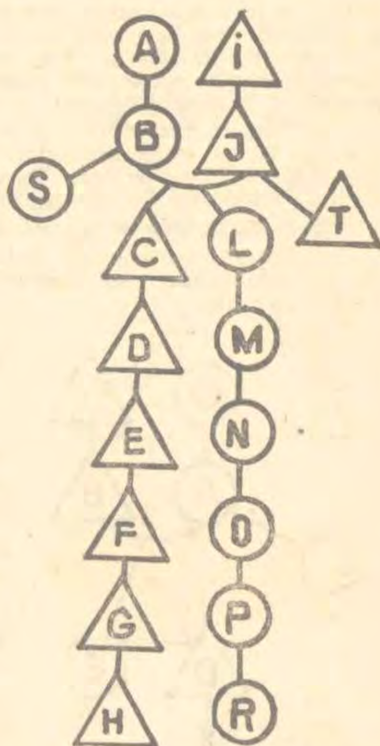
Rudenia sau înrudirea fiind un raport de strînsă intimitate, între două sau mai multe persoane, determinat de un act (fizic, moral sau religios) care generează coeziunea socială deosebită între oameni, poate fi: rudenie fizică (de sînge, cuscrie), morală (înfiere, tutela, logodna religioasă), şi religioasă (asistenţa la botez şi asistenţa la cununia religioasă).

Dintre feluritele feluri de rudenie legiuitorul statului nostru consideră ca impedimente la căsătorie numai rudenia de sînge (ar. 6 Cod. fam.), adopţiunea (art. 7 Cod. fam.) şi starea de tutorat (art. 8 Cord. fam.) în anumite grade.

Rudenia de sînge (consîngenitatea) sau firească ca impediment:

— Potrivit prevederilor Codului familiei (art. 7) „este oprită căsătoria între rudele în linie dreaptă, precum şi între cele în linie colaterală pînă la gradul al patrulea inclusiv", adică: — pe linie dreaptă între tată şi fiică (B—C=gr. I), mamă şi fiu (J—L=gr. I), bunic şi nepoată (A—C=gr. II), bunică şi nepot (I—L=gr. II), străbunic şi strănepoată (A—D=gr. III), străbunică şi strănepot (I—M=gr. III), străstrăbunic şi străstrănepoată (A—E=gr. IV), şi străstrăbunică şi străstrănepot

(I—N=gr. IV); iar pe linie colaterală între frate şi soră (C—L=gr. II), fără deosebire după cum ei sînt frate bun şi soră bună (C—L), ori numai consangvini (S—C) sau uterini (L—T), unchi şi nepoată (L—D=gr. III), mătuşă şi nepot (C—M=gr. III), străunchi şi strănepoată (L—E=gr. IV), strămătuşă şi strănepot (C—N=gr. IV), şi verişorii primari (D—M=gr. IV).

Încălcarea impedimentului rezultat din rudenia de sînge este sancţionat atît cu nulitatea căsătoriei, cît şi cu incriminarea ca infracţiune de incest a relaţiilor sexuale dintre rudele în linie dreaptă şi dintre fraţi şi surori în linie colaterală (art. 203 Cod. pen.), ca şi tentativa (art. 204 Cod. pen.).

Potrivit prevederilor Codului familiei (art. 6, al. 2) pentru unele motive temeinice, se poate încuviinţa căsătoria între rudele de sînge pe linie colaterală gradul IV — verişori primari — (D—M), de către Consiliul popular al judeţului respectiv, prin Decizie motivată (Decr. 278/1960).

Impedimentul provenit din rudenia de sînge se referă atît la rudenia din căsătorie, cît şi la rudenia din afara căsătoriei, stabilită conform legii. În ce priveşte însă rudenia din afara căsătoriei nestabilită legal, adică rudenia de fapt, deşi legea nu prevede, în doctrina juridică s-a impus însă interpretarea opusă, potrivit căreia „rudenia din afara căsătoriei constituie impediment la căsătorie prin faptul legăturii de sînge, şi nu după cum au fost sau n-a fost legal stabilită" (I. Albu, Căsătoria în dreptul român, Cluj 1988), p. 65). De precizat, la fel, că în conformitate cu art. 79, al. 2 Cod. fam., impedimentul la căsătorie rezultînd din rudenia de sînge, persistă şi între înfiat şi rudele sale de sînge, chiar şi în cazul înfierii cu efecte depline de filiaţie firească, deşi înfiatul iese complet din familia sa firească şi intră în aceea a înfietorului.

— Autoritatea bisericească în privinţa limitelor în care rudenia de sînge constituie un impediment la căsătorie a adoptat — la început — (vezi I Cor. 7) normele dreptului mozaic (Levitic 18) şi ale dreptului roman care considerau gradul III ca impediment în toate cazurile. Împăratul Teodosie extinde impedimentul pînă la gradul IV interzicînd cu desăvîrşire căsătoria verilor primari (gr. IV, pe linie colaterală). Sinodul trulan (VI ec.) interzice categoric căsătoria între rudele de sînge de gradul IV, atît pe linie dreaptă cît şi pe linie colaterală, adică interzice căsătoria tatălui cu fiica (B—C=gr. I), bunicului cu nepoata (A—C=gr. II), străbunicului cu strănepoata (A—D=gr. III), şi străstrăbunicului cu străstrănepoata (A—E=gr. IV) rude de sînge pe linie directă, şi respectiv a fratelui cu sora (C—L=gr. II), unchiului cu nepoata (L—D=gr. III), a verişorilor primari (D—M=gr. IV) şi a străunchiului cu strănepoata (L—E=gr. IV), rude de sînge pe linie colaterală. Vasilicalele extind impedimentul pînă la gradul VI, atît pe linie dreaptă cît şi pe linie colaterală, în toate cazurile (A—G=gr. VI; L—D=gr. VI; E—N=gr. VI, etc.). Sinodul de la Constantinopol (1025—1043, 1166) extinde impedimentul pînă în gradul şapte în toate cazurile (A—H=gr. VI; N—F=gr. VI; etc.), stabilindu-se următoarea regulă:

— rudenia de sînge, atît pe linie dreaptă cît şi pe linie colaterală, constituie impediment la căsătorie pînă în gradul VII inclusiv, în toate cazurile;

— practica vieţii bisericeşti a stabilit, că pe linie dreaptă, înrudirea de sînge constituie impediment nelimitat, adică s-ar putea spune pînă la infinit, deşi legiui-

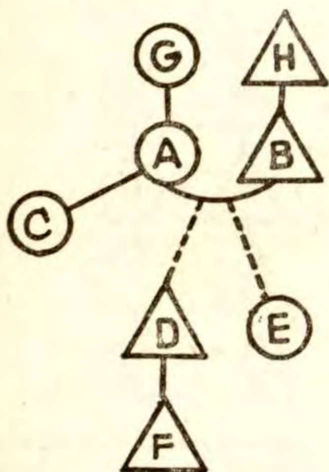
rile nu amintesc decît maximum gradul şapte, pentru că diferenţa de vîrstă dintre parteneri nu permite o astfel de căsătorie (128 ani minimum).

—cît priveşte rudenia de sînge pe linie colaterală practica vieţii bisericeşti a stabilit că în gradele şapte, şase şi cinci se poate acorda dispensă de către episcopul eparhiot, chiar şi în gradul IV, în unele cazuri posibile, ca de exemplu între verişorii primari (D—M=gr. IV), cum este cazul în Biserica noastră unde Sfîntul Sinod a acordat episcopului eparhiot acest drept. Pentru a nu se crea cazuri de precedenţă Sfîntul Sinod poate rezerva pentru sine acest drept.

— Pînă în gradul III, nu se poate cere şi nici obţine dispensă, iar în cazul gradului IV, al verişorilor primari ar fi de dorit a se cere şi aprobarea Sfîntului Sinod, pentru a nu se creea cazuri de precedenţă şi a se evita consecinţele grave ale unor astfel de căsătorii (degenerare, lipsă de afecţiune, ură, divorţ).

Rudenia de înfiere, ca impediment:

— Potrivit prevederilor Codului familiei (art. 7): „Este oprită căsătoria: a) între cel care înfiază sau ascendenţii lui, de o parte şi cel înfiat ori descendenţii acestuia, de alta;

b) între copiii celui care înfiază, de o parte şi cel înfiat sau copiii acestuia, de alta;

c) între cei înfiaţi de aceeaşi persoană".

„Pentru motive temeinice, căsătoria între persoanele prevăzute la lit. b şi c de mai sus poate fi încuviinţată potrivit dispoziţiilor art. 6, alin. 2" (Comitetul executiv al Consiliului popular judeţean în cuprinsul căruia cel care solicită această încuviinţare îşi are domiciliul).

— Potrivit art. 7, alin. i, lit. a Cod fam. sînt considerate impedimente dirimante, impedimentele care opresc căsătoria între înfietor şi înfiat (A—D=gr. I), înfietor şi descendentul înfiatului (A—F=gr. II), ascendenţii înfiatului şi înfiat (G—D=gr. II), ascendenţii înfietorului şi descendenţii înfiatului (G—F=gr. III);

— Potrivit prevederilor art. 7, alin. I, lit. b Cod. fam. sînt considerate prohibitive impedimentele care opresc căsătoria între copiii înfietorului şi copiii înfiatului (C—F=gr. II), şi copiii înfietorului şi înfiat (C—D=gr. II);

— Potrivit art. 7, alin. I, lit. c sînt considerate prohibitive şi impedimentele care opresc căsătoria între cei înfiaţi de aceeaşi persoană (D—E=gr. II).

Pentru motive temeinice Cod. fam. art. 7, alin. II, prevede posibilitatea acordării dispensei, adică se poate încuviinţa căsătoria între persoanele, prevăzute de art. 7, alin. I, lit. b şi c, adică între copiii înfietorului şi înfiat (C—D=gr. II), copilul înfietorului şi copilul înfiatului (C—F=gr. III) şi cei înfiaţi de aceeaşi persoană (D—E=gr. II). Dispensa se acordă în condiţiile prevăzute de art. 66 alin. II Cod. fam., adică de Comitetul executiv al Consiliului popular judeţean.

— Doctrina canonică a stabilit impedimentul din adopţiune sau înfiere pe cale de obicei după asemănare cu impedimentul înrudirii religioase prin asistenţă la botez extinzînd acest impediment pînă la gradul doi inclusiv. Leon VI Filozoful interzice prin Nov. 24 căsătoria între fraţii adoptivi (D—E=gr. II).

Rudenia din starea de tutelă:

— Potrivit prevederilor Codului familiei (art. 8) „în timpul tutelei, căsătoria este oprită între tutore şi persoana minoră ce se află sub tutela sa". Impedimentul s-a impus pentru considerente de natură morală. Este prohibitiv. (A—B=gr. I). Tutorele (A) se poate căsători cu persoana aflată sub tutela sa cînd aceasta (B) împlineşte vîrsta de 18 ani, dacă nu există alt impediment.

Doctrina canonică n-a reglementat această situaţie. Se respectă însă şi în Biserică reglementările statului.

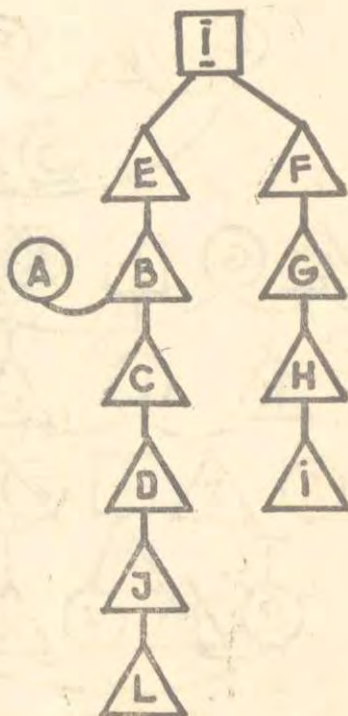
— **Rudenia cuscriei:**

1. *Rudenia cuscriei de felul I.*

— Codul familiei nu recunoaşte o astfel de rudenie.

— Autoritatea bisericească a socotit impedimentul rudeniei cuscriei de felul I — raportul dintre soţ şi rudele de sînge ale celuilalt soţ —, la început pînă în gradul III inclusiv, orientîndu-se după dreptul mozaic (Lev. 18) şi dreptul roman (Vasil. 28, 5, 3). Canonul 54 VI ec. extinde impedimentul la gradul IV inclusiv. Ulterior s-a făcut şi dinstincţia dintre linia dreaptă şi linia colaterală, în sensul că pe linie dreaptă impedimentul a fost extins la infinit. Iar pe linie colaterală s-a extins la gradul V (Sin. Const. 996) şi apoi la gradul VI (Sin. Const. 1199). Dispensa de la acest impediment se acordă în gradele VI, V şi IV de către episcopul eparhiot, aşa cum a hotărît Sf. Sinod al Bisericii noastre. În practică dispensa pentru gradul IV impune şi aprobarea Sf. Sinod pentru a nu se crea cazuri de precedenţă dăunătoare.

Astfel se interzice căsătoria lui (A) rămas văduv cu toate rudele de sînge, pe linie dreaptă, a fostei sale soţii, adică (A—E=gr. I) (A—C= gr. I); (A—D=gr. II); (A—J=gr. III), etc.; la fel se interzice căsătoria soţului văduv (A) cu rudele de sînge, pe linie colaterală a fostei sale soţii, anume: (A—F=gr. III); (A—G=gr. IV); (A—H=gr. V) şi (A—I=gr. VI).

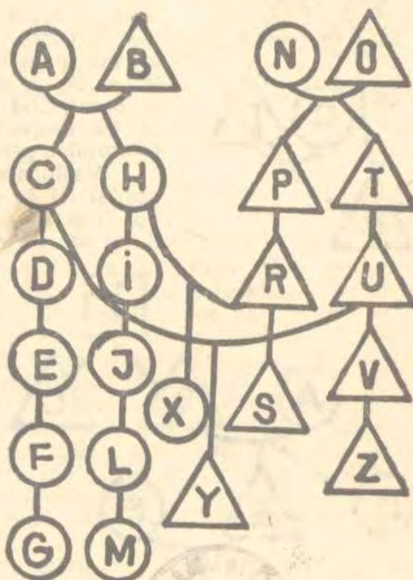

2. *Rudenia cuscriei de felul doi:*

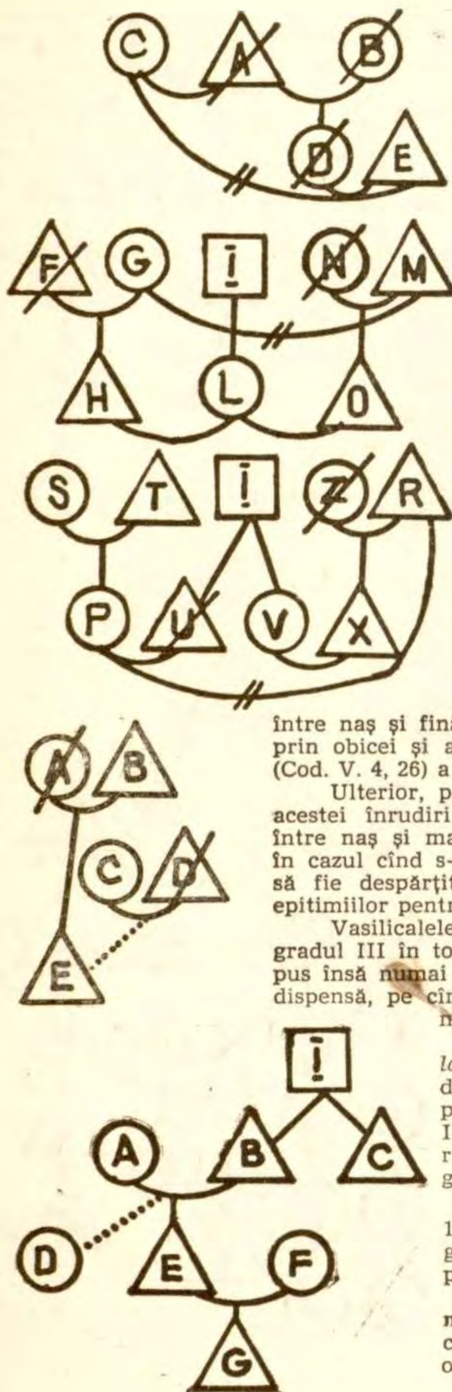
— Codul familiei nu recunoaşte o astfel de rudenie.

— Autoritatea bisericească a considerat înrudirea dintre rudele de sînge ale unui soţ cu rudele de sînge ale celuilalt soţ, adică rudenia de cuscrie de felul doi de aceeaşi gravitate ca şi cuscria de felul I. Astfel can. 54 VI ec. consideră impedimentul pînă la gradul IV inclusiv (C—N=gr. IV); (D—P=gr. IV). Ulterior a fost extins impedimentul la gradul VI (C—T=gr. V; C—U=gr. VI), de către sinodul din Constantinopol (996). În privinţa gradului şase s-a făcut însă distincţiunea că el numai atunci constituie o piedică la căsătorie, dacă produce aşa-numitul amestec ilicit de nume (can. 87 Vas. c.M). Pe baza acestui principiu impedimentul a fost extins şi la gradul VII.

În privinţa impedimentul rudeniei cuscriei de felul II s-a stabilit următoarea regulă:

— Cuscria de felul II constituie un impediment la căsătorie în toate cazurile pînă inclusiv în gradul V, iar în gradul şase şi şapte, numai în cazul cînd prin

căsătorie s-ar produce amestec ilicit de nume, care în gradul şapte este inevitabil.

Un caz aparte este produs de căsătoria a doi fraţi cu două verişoare (H—R şi C—U=gr. VI) cînd amestecul ilicit de nume se produce numai la urmaşi (X—Y).

3. *Rudenia cuscriei de felul III:*

— Codul familiei nu recunoaşte o astfel de rudenie.

— După rînduielile bisericeşti impedimentul din această rudenie s-a extins pînă inclusiv în gradul III, aşa cum s-a stabilit pe cale de obicei. Este astfel oprită căsătoria socrului vitreg cu nora vitregă (C—E=gr. I); tatăl primului soţ cu mama soţului al doilea (G—M=gr. II); şi soţul unei surori cu soacra celei de a doua surori (P—R=gr. III).

Rînduiala aceasta nu se întemeiază pe vreun canon, ci numai pe obicei şi pe unele norme ale dreptului roman şi bizantin, care au fost aplicate şi în viaţa Bisericii şi astfel s-a ajuns ca din veacul al XIII—XIV-lea să se generalizeze rînduiala amintită, fiind totuşi posibil ca în gradul trei să se obţină dispensă şi de la acest impediment.

— **Rudenia religioasă:**

1. *Rudenia întemeiată pe actul asistării la botez* a fost socotită iniţial ca formînd impediment la căsătorie, numai între naş şi fină (C—E=gr. I). Această rînduială s-a impus prin obicei şi apoi a fost consacrată printr-o lege de stat (Cod. V. 4, 26) a împăratului Justinian (530).

Ulterior, prin can. 53 VI ec. s-a extins impedimentul acestei înrudiri pînă la gradul doi, interzicînd căsătoria între naş şi mama văduvă a finului (C—B=gr. II), şi că, în cazul cînd s-ar încheia o asemenea căsătorie, ea trebuie să fie despărţită, iar cei ce o încheiaseră să fie supuşi epitimiilor pentru desfrîu".

Vasilicalele (27, 5, 14) extind impedimentul pînă la gradul III în toate cazurile (D—G=gr. III). Practic s-a impus însă numai pînă în gradul II. În gradul III s-a acordat dispensă, pe cînd în gradul II şi I nu s-a acordat şi nici nu se poate obţine dispensă (can. 53 VI ec.).

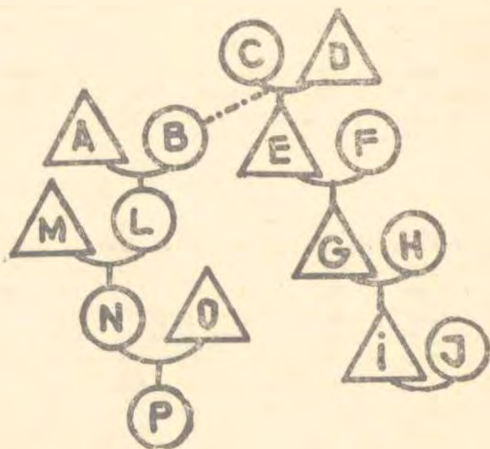
2. *Rudenia întemeiată pe actul asistării la cununie,* nu este prevăzută de vechile rînduieli canonice ale Bisericii, dar s-a impus pe cale de obicei, la început pînă în gradul III (B—G=gr. III) inclusiv, în toate cazurile, cu posibilitatea acordării dispensei în gradul III.

Acestui obicei îi dă expresie şi glava 198 din Pravila cea Mare (1652) de la Tîrgovişte, care extinde impedimentul chiar pînă în gradul IV (B—I=gr. IV).

— **Rudenia întemeiată pe actul logodnei religioase** crează aceleaşi impedimente ca şi căsătoria. Toate impedimentele care opresc încheierea căsătoriei constituie im-

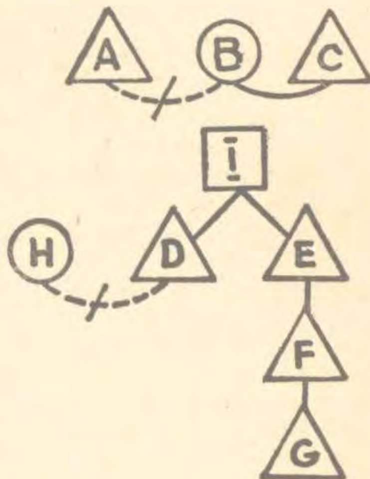
pedimente şi la încheierea logodnei. O singură excepţie s-a admis în privinţa vîrstei, un impediment care trece de la sine prin trecerea vremii.

Impedimentele au fost restrînse fie la gradul II între rudele de sînge ale celor doi logodnici sau pînă la gradul VI între un logodnic cu rudele de sînge ale celuilalt logodnic (H—I=gr. VI).

*

Din înşirarea diverselor impedimente pe care le ridică legile statului şi doctrina canonică se poate vedea cu uşurinţă că prin ele se urmăreşte, pe cît se poate crearea celor mai bune condiţii pentru încheierea căsătoriei, evitîndu-se unele cauze de natură fizică, morală şi religioasă prin care s-ar prejudicia sănătatea familiei, dacă s-ar permite încheierea căsătoriei atunci cînd există vreunele din impedimentele pe care le-am enumerat.

Este de la sine înţeles, că unele din aceste impedimente dacă sînt reprezentate de înrudiri mai apropiate, ele nu numai că prejudiciază căsătoria şi familia, ci constituie adevărate maladii şi care duc la îmbolnăvirea sau la dărîmarea instituţiei căsătoriei şi a familiei şi prin aceasta la însăşi subminarea vieţii bisericeşti ca şi a vieţii sociale în genere. La aceste consecinţe se adaugă în mod special acela cu totul grav, atît din punct de vedere psihicbiologic, cît şi din punct de vedere moral şi religios, care constă în degenerarea fizică, atît a soţilor care sînt rude de sînge apropiate, cît şi a copiilor care s-ar naşte din asemenea soţi.

Condus de aceleaşi considerente de principiu şi Statul ca şi Biserica s-a îngrijit întotdeauna, din cele mai vechi timpuri, de asigurarea sănătăţii fizice, morale şi chiar religioase a căsătoriei şi familiei, nu numai prin stabilirea unor condiţii speciale în acest scop, ci şi prin stabilirea unor impedimente în calea încheierii acelor căsătorii pentru care soţii nu îndeplinesc principalele condiţii de sănătate fizică, morală şi socială, la care Biserica adaugă şi sănătatea religioasă. Acestea sînt şi raţiunile pentru care Statul nostru a venit în anul 1954 cu o legiuire complexă, care îmbrăţişează toate aspectele legate de încheierea căsătoriei, de familie şi de copii, care se numesc Codul familiei.

La impedimentele care stau în calea încheierii căsătoriei impuse de Codul familiei izvorîte din rudenia de sînge, a adopţiunii şi tutelei, Biserica mai impune şi alte impedimente care stau însă numai în calea administrării sfintei Taine a cununiei. Este de dorit însă ca preoţii să prevină din timp situaţiile de divergenţă şi să evite încălcarea prevederilor legiuirilor bisericeşti care urmăresc cu mai mare stricteţe asigurarea sănătăţii familiei în lumina unei tradiţii cu rădăcini adînci în viaţa credincioşilor.

Impedimentele în anumite cazuri pot fi înlăturate. Unele prin trecerea timpului, altele prin însănătoşire iar cele mai multe, în deosebi cele din rudenie, se înlătură pe calea dispensei.

Organul competent a acorda dispensa în stat este Comitetul executiv al Consiliului popular județean iar în Biserică, episcopul eparhiot, iar în unele cazuri Sfîntul Sinod.

Dreptul episcopului de a da dispensă se bazează pe obiceiul de drept consemnat și în unele canoane (can. 12, I. ec.; 16. IV. ec.; 102. VI. ec.; 3. 5. 7. Anc.; 6, 43 Cart.; 1. Vas. c.M.; 4, 57 Grig.).

BIBLIOGRAFIE:

— *Încheierea căsătoriei, Codul Familiei* 1954, București 1954.
— I. Albu, *Căsătoria în dreptul român*, Cluj-Napoca 1988, p. 10.
— *Impedimente la căsătorie*, în *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, București 1953, Îndrumător canonic, p. 479.
— Nicodim Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, București 1915.
— I. Ivan, *Codul familiei*, rev. Biserica Ortodoxă Română 1954, 4.
— I. Ivan, *Întărirea familiei, datorie patriotică și poruncă divină*, rev. Mitropolia Ardealului 1967, 6—7.
— I. Ivan, *Întărirea familiei și ocrotirea copiilor, grija de cetățeni a regimului de democrație populară*, rev. Mitropolia Olteniei, 1954, 7—8.

Arhid. prof. Dr. *Ioan N. Floca*

CU PRIVIRE LA APOSTOLATUL PREOȚIEI

Să ne reamintim vindecarea miraculoasă a paraliticului de la scăldătoarea de lîngă Poarta Oilor din Ierusalim, numită Vitezda. În jurul acestei scăldători zăcea o mulțime de bolnavi, orbi, șchiopi, uscați, așteptînd mișcarea apei. De treizeci și opt de ani era acolo un om bolnav care nu s-a putut vindeca. De ce? El mărturisește: „Eu nu am om care să mă arunce în scăldătoare, cînd se tulbură apa“ (Ioan 5, 3—7).

Cîți bolnavi sufletește se află în jurul nostru și cîți așteaptă în zadar vindecarea lor; mulți dintre aceștia pot repeta ca paraliticul din Ierusalim: „Nu am om“. Nu se găsește cineva care să îndeplinească această lucrare de milostivire spre a-i scufunda în scăldătoarea dătătoare de sănătate, prin spălarea cu har ceresc. Altfel spus, însemnează că nu au aflat un apostol. Realitate dureroasă: mulți sînt bolnavi sufletește și puțini sînt aceia care să-i vindece, puțini apostoli. De ce oare? Probabil fiindcă încă nu se cunoaște îndeajuns natura, demnitatea și necesitatea vieții de apostolat.

În limbajul obișnuit, apostol e omul care se consacră cu entuziasm unui ideal, unei cauze publice.

În înțelesul adevărat, apostolatul e o misiune dumnezeiască. Iisus le spune ucenicilor Săi: „Precum m-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi“ (Ioan 20, 21). Altădată le spune: „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede și se va boteza se va mîntui; iar cel ce nu va crede se va osîndi“ (Mc. 16, 15—16). Prin urmare misiunea apostolului e înainte de toate de a predica Evanghelia, de a mîntui sufletele conducîndu-le la fericirea cea veșnică. Apostolatul e o îndatorire a iubirii față de semen.

Apostolul deci e acela care nu zice numai: eu vreau să mă mîntuiesc pe mine! ci: eu vreau să mîntuiesc împreună cu mine și pe alții. Dumnezeu vrea ca noi să iubim pe aproapele nostru ca pe noi înșine. Așa cum ne îngrijim de mîntuirea noastră trebuie să ne îngrijim și de mîntuirea semenilor. Mîntuitorul a stabilit această lege a solidarității fiindcă mîntuirea semenului face parte din mîntuirea noastră.

Să nu fim ca și Cain, care atunci cînd Dumnezeu îi cere socoteală de viața fratelui său Abel: „Unde este Abel, fratele tău?“ el a răspuns: „Nu știu! Au doară eu sînt păzitorul fratelui meu“ (Facere 4, 9).

Viața de apostolat trebuie să se încadreze în spusele Scripturii: „Dacă însă cineva nu poartă grije de ai săi..., s-a lepădat de credință și este

mai rău decît un necredincios" (I Tim. 5, 8). De aceea dacă ai în Biserică un bolnav cu duhul, un suflet lînced, neglijent în îndeplinirea îndatoririlor religioase, să simți îndatorirea de a chema pe Iisus, care să-l vindece așa cum a vindecat pe soacra lui Petru.

Dacă ai în Biserică un mort cu duhul, adică pe unul care și-a pierdut viața supranaturală, tu, care ești apostol, asemenea surorilor Marta și Maria din Betania trebuie să stai în fața lui Iisus, plîngînd și cerîndu-i minunea învierii. Poate vei avea satisfacția să vezi pe cel mort, ca și Lazăr, ieșind din mormînt.

De fapt, apostolatul nu se face în forme spectaculare, ci de cele mai multe ori în forme smerite și tăcute. Un sfînt zicea că singurul lucru pe care trebuie să-l facă un adevărat apostol în lucrarea lui de apostolat e să facă ca Dumnezeu să fie iubit.

Un pictor evlavios din vremurile mai vechi a reprezentat în jurul crucii lui Iisus o ceată de îngeri care strîng într-un potir sîngele care curgea din rănile Lui pentru a împiedica ca o așa de mare bogăție cerească să cadă pe pămînt, ca să fie călcat în picioare și profanat.

Se fac jertfe uimitoare pentru salvarea vieții trupești a oamenilor, dar puțini sînt aceia care înfruntă primejdia focului și a apei să salveze sufletele de la primejdia păcatului. Pentru a săvîrși o asemenea faptă e necesar să ne folosim de mijloacele care să ne învioreze și să ne întărească viața noastră de apostolat.

Unul dintre aceste mijloace este iubirea, căci după cum nu se poate concepe o viață pastorală fără vocație, tot așa nu se poate concepe existența acestei vieți fără iubire. Numai așa ni se potrivesc cuvintele Scripturii: „Întru acesta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său Unul Născut l-a trimis în lume, ca prin El viață să avem".

Fiecare preot apostol trebuie să fie o lumină aprinsă care să lumineze cărările vieții credincioșilor. Acest foc arzător trebuie întreținut zi de zi și ceas de ceas, pentru că altfel se stinge, se mistuie, se epuizează și întunericul păcatului îl cuprinde.

Mîntuitorul îi spune preotului apostol: „Ce-i va folosi omului dacă va cîștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde?" (Mt. 16, 26). Și tot Mîntuitorul îi spune preotului: „Eu am venit ca viață să aibă și mai multă să aibă" (Ioan 10, 10). Și iarăși zice: „Eu sînt viața" (Ioan 14, 6). Cît adevăr se cuprinde în aceste cuvinte! Cîtă lumină se desprinde din pilda cu vița și mlădițele! Cu cîtă insistență vrea Mîntuitorul să întipărească în mintea Apostolilor Săi acest principiu fundamental, că El singur, Iisus, e Viața pe care cei chemați să colaboreze cu El să o comunice și altora.

Viața creștină, evlavia, viața interioară, sfințenia, sînt grade diferite ale aceleiași iubiri: sînt crepusculul, aurora, lumina, splendoarea aceluiași soare.

Folosind toate mijloacele pe care ni le oferă Iisus în viața de apostolat, sufletul va simți o mare bucurie chiar și în mijlocul celor mai grele încercări și se vor adeveri cuvintele profetului Isaia: „Atunci lumina ta va răsări ca zorile și tămăduirea ta se va grăbi. Dreptatea ta va merge înaintea ta, iar în urma ta slava lui Dumnezeu. Atunci vei striga și

Domnul te va auzi; la strigătul tău El va zice: Iată-mă!... Domnul te va călăuzi necontenit şi în pustiu va sătura sufleul tău. El va da tărie oaselor tale şi vei fi ca o grădină adăpată, ca un izvor de apă vie, care nu seacă niciodată" (Is. 59, 8, 9, 11).

Să se gîndească apostolul în activitatea lui de apostolat, ce e o picătură de apă, ea singură. Dar dacă e unită cu apa mării participă la puterea şi imensitatea ei. Aşa e şi păstorul de suflete dacă e unit cu Iisus prin rugăciune. Iisus ne cheamă: „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi" (Mt. 11, 28).

În Ortodoxie i se pretinde preotului apostol o desăvîrşire care echivalează cu sfinţenia, o stare de curăţie sufletească şi trupească egală cu a îngerilor. Exemplul vieţii şi sfinţeniei preotului sînt puteri morale care au darul de a înălţa pe credincioşi şi a sfinţi întreaga viaţă a parohiei. Preotul are îndatorirea de a se sili necontenit spre înviorarea şi întărirea vieţii lui de apostolat. Esenţa apostolatului e aceea de a da mărturie lui Hristos, adică adevărului învăţăturii Sale şi sfinţeniei legii Sale.

Apostolul e ca şi agricultorul, care ară pămîntul şi aruncă sămînţa. Asta e mult; dar nu e destul. Pentru ca sămînţa să se deschidă, să încolţească, să aducă rod, e necesar ca, în sudoarea care picură de pe fruntea semănătorului să se amestece şi roua venită din cer.

Să se gîndească adeseori păstorul de suflete-apostol, ce fel de om trebuie să fie acela care este reprezentat în faţa lui Dumnezeu pentru credincioşii încredinţaţi spre păstorire. Mai presus de bucuriile păcătoase ale simţurilor, sînt curatele bucurii ale sufletului, şi între acestea cea mai de lăudat e aceea pe care o simte un suflet cînd duce un alt suflet la Dumnezeu. Bucurie pe care lumea nu o poate înţelege şi descrie fiindcă e o gustare din bunătăţile raiului.

Pr. prof. onor. *Alexandru Moisiu*

BIBLIOGRAFIE:

1. *Curs de Pastorală pentru uzul studenţilor în teologie*, alcătuit de un colectiv de profesori. (Dactilografiat).
2. Diac. prof. N. Nicolaescu, *Răspunderea pastorală şi misionară a preotului după Noul Testament*, în B.O.R., 1974, nr. 3—4, p. 375.
3. Luigi Civardi, *Formazione*, ed. a doua, Vicenza, 1938.
4. Pr. prof. Ene Branişte, *Viaţa lăuntrică a preotului*, în B.O.R., 1951, nr. 1—2, p. 123.
5. R. P. Chautard, *L'Anima dell'Apostolato*, ed. a 10-a, Torino, 1941.
6. Luigi Civardi, *Apostoli nel proprio ambiente*, ed. a 2-a, Vicenza, 1939.

Din Sfinții Părinți

TEOLOGIE ȘI TEOLOGI DUPĂ SFÎNTUL GRIGORIE DE NAZIANZ *

Praznicul Sf. Trei Ierarhi este una din sărbătorile cele mai alese din ciclul liturgic anual al Bisericii Ortodoxe de pretutindeni, fără îndoială una din cele mai aproape de inimile și conștiința credincioșilor care alcătuiesc pleroma Trupului ei bisericesc, dar el este moment cu totul excepțional pentru școlile teologice ortodoxe din întreaga lume deoarece începînd din 1936, prin hotărîrea primul Congres de teologie ortodoxă care a avut loc în acel an Atena, cei trei mari luceferi ce strălucesc pe firmamentul teologic al secolului IV, „veacul de aur" al patristicii răsăritene: Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Ioan Hrisostom, au devenit în mod oficial și solemn patronii instituțiilor de învățămînt teologic din întreaga noastră Biserică Ortodoxă ecumenică.[1]

Această hotărîre n-a fost deloc întîmplătoare ci, dimpotrivă, un act simbolic, plin de semnificații, vrînd să marcheze liturgic o întreagă orientare sau, mai exact, reorientare teologică a Bisericii noastre. Se știe că acest prim Congres de teologie ortodoxă a urmărit în primul rînd determinarea influențelor heterodoxe occidentale (romano-catolice și protestante) exercitate asupra teologiei ortodoxe în epoca dificilă prin care a trecut de la căderea Constantinopolului (1453) și pînă în sec. XIX inclusiv, perioadă în care popoarele și Bisericile ortodoxe s-au aflat sub jugul greu al dominației otomane. Ca urmare a acestor condiții dificile, în teologia ortodoxă a acestei perioade, și mai cu seamă de la sf. sec. XIX și înc. sec. XX, odată cu crearea primelor facultăți de teologie ortodoxă în cadrul Universităților, s-au făcut simțite o serie de influențe negative generate de preluarea necritică a modelului cultural și teologic universitar occidental. Faptul acesta a pus Biserica și teologia ortodoxă a vremii în fața unei adevărate crize de identitate produsă de separația tot mai adîncă creată de-a lungul acestei perioade între teologia academică universitară și Tradiția patristică originară, între școlile teologice și experiența liturgică și spirituală vie și autentică transmisă prin Tradiția Bisericii. Rupînd cu această evoluție negativă, Congresul atenian a proclamat, totodată, programatic necesitatea revenirii teologiei ortodoxe moderne la izvoarele ei autentice reprezentate de modelul personal și scrierile Sf. Părinți, și trecerea pe baza acestei reasimilări a surselor și a regăsirii etosului, duhului și inspirației teologice originare a Părinților, la elaborarea în timp într-un efort creator și înnoitor, în deplină congenialitate cu Părinții, a unei sinteze neopatristice[2] capabile să transmită în mod

---

* Articolul de față reprezintă forma ușor lărgită și prevăzută cu aparat critic a unei alocuțiuni susținute în ziua de 30 ianuarie 1989 la Institutul Teologic Universitar din Sibiu în cadrul festivităților sărbătoririi praznicului Sfinților Trei Ierarhi.

1 *Procès-Verbaux du I-er Congrès de Théologie Orthodoxe* Athénes 29 nov.— 6 dec. 1936), ed. par A. Alivisatos, Athènes, 1938, p. 465.

2 G. Florovsky, *Patristics and Modern Theology, ibidem.* p. 238—242; trad. rom. stud. Ioan I. Ică, „Mitropolia Ardealului" nr. 10—12/1982, p. 707—714; vezi același și *The Ethos of the Orthodox Church,* „The Ecumenical Review" nr. 2/1960, p. 173—198; trad. pr. prof. T. Bodogae, „Mitropolia Ardealului" nr. 10—12/1981, p. 734—749.

convingător mesajul etern al Evangheliei, fructificat plenar în toate dimensiunile lui esenţiale în experienţa şi gîndirea Părinţilor, în limbajul şi categoriile epocii noastre ca răspuns adecvat la marile probleme ale omului şi omenirii contemporane.

De aceea, spuneam, alegerea Sf. Trei Ierarhi ca patroni ai institutilor de învăţămînt teologic ortodox din întreaga lume şi transformarea praznicului lor în sărbătoarea teologiei şi şcolii ortodoxe de pretutindeni a fost şi continuă să fie un act simbolic, cu profunde semnificaţii pentru teologia ortodoxă. Pentru că în persoanele, operele şi activitatea Sf. Trei Ierarhi, Biserica Ortodoxă recunoaşte realizate în mod exemplar şi într-o unitate de nedespărţit cele două imperative fundamentale şi misiuni permanente ale teologiei şi vieţii sale istorice: trăirea pilduitoare a *identităţii* spirituale, noi, creştine şi teologice, a tuturor credincioşilor încorporaţi în ea prin Sf. Botez (ca expresie a iubirii de Dumnezeu) şi transpunerea practică a acestei identităţi noi într-un *angajament* comunitar şi social concret de slujire efectivă a înnoirii lumii în perspectiva problemelor specifice fiecărei epoci istorice în parte (ca expresie a iubirii de aproapele). Sf. Trei Ierarhi sînt, astfel, propuşi de Biserică dascălilor şi ucenicilor într-ale teologiei ca modele vii de identitate creştină şi teologică realizată pe cele mai înalte trepte ale sfinţeniei personale, şi de angajament special şi comunitar, asumat plenar în toate dimensiunile iubirii şi slujirii.

Dar, înainte de toate, praznicul Sf. Trei Ierarhi este sărbătoarea *teologiei* ortodoxe. Şi, deşi în imnografia[3] ei Biserica îi uneşte, chemînd pe „slujitorii Treimii cereşti" să laude „treimea cea pămîntească a dumnezeieştilor Ierarhi", ca pe unii ce împreună sînt „adîncurile înţelepciunii Duhului, iconomii harului, gura Hristosului meu şi apărătorii Treimii cei acoperiţi fără mijlocire de lumină în Însăşi Treimea", totuşi, ea îi şi distinge pe fiecare după numele şi supranumele lor care ilustrează mai îndeaproape calităţile individuale şi harismele personale excepţionale prin care s-au distins aceştia şi au intrat în conştiinţa Bisericii. Sf. Vasile, „cel ce poartă numele Împărăţiei", este „Marele" Vasile datorită, în primul rînd, activităţii sale energice de Păstor, conducător şi organizator al Bisericii ca şi al monahismului ortodox, Sf. Ioan, „cel cu numele cu adevărat plin de har", este Ioan „Gură de Aur" pentru excepţionalul său talent oratoric şi imensa sa activitate ca propovăduitor al Cuvîntului lui Dumnezeu, iar Sf. Grigorie este „cel supranumit cu numele teologiei", supranume pe care, cum se ştie, Biserica Ortodoxă l-a folosit în cultul său cu destulă parcimonie, neconferindu-l decît Sfinţilor: Ioan Apostolul şi Evanghelistul, Grigorie de Nazianz şi Sf. Simeon „Noul Teolog".

Dat fiind timpul redus rezervat acestei alocuţiuni şi spre a evita rutina obosită a elogiilor specifice discursurilor encomiastice cantonate, de regulă, în sfera clişeelor şi generalităţilor abstracte, mă voi limita în cuvîntul meu la personalitatea unui singur Părinte dintre cei Trei Sfinţi Ierarhi prăznuiţi astăzi, şi la o singură problemă concretă şi delimitată atinsă de acesta. Şi anume voi încerca să prezint cît mai succint cu putinţă *concepţia Sf. Grigorie de Nazianz despre teologie şi teologi*[4] şi consecinţele şi implicaţiile ei pentru şcoala şi învăţămîntul teologic ortodox de azi.

Nu ne vom putea referi, deci, aici, mai îndeaproape, nici măcar telegrafic, la datele şi evenimentele mai de seamă ale biografiei[5] Sf. Grigorie Teologul (cc. 327/8—390), la studiile sale ateniene, la prietenia sa celebră şi proverbială cu

3 Stihira 1 de la Litia Praznicului Sf. Trei Ierarhi, facerea lui Nil Xantopoulos, *Mineiul lunii lui Ianuarie*, ediţia IV, Bucureşti, 1954, p. 500—501.

4 Pe aceeaşi temă a se vedea şi prof. I. Bria, *Teolog şi teologie după Sf. Grigorie de Nazianz*, „Glasul Bisericii" nr. 1—2/1958, p. 168—172; diac. drd. M. Sava, *Profilul teologului după Sf. Grigorie de Nazianz*, „Studii teologice" nr. 5—6/ 1969, p. 387—398; prof. St. Papadopoulos, *Sf. Grigorie de Nazianz sau „Teologul"* (Trad. diac. drd. I. Frăcea), „Glasul Bisericii" nr. 1—3/1982, p. 110—117.

5 Cf. *Viaţa Sf. Grigorie Teologul alcătuită de preotul Grigorie* (cel mai tîrziu sec. VIII), trad. de pr. N. Donos în Sf. Grigorie de Nazianz, *Apologia sau cuvîntul în care se arată motivele care l-au îndemnat să fugă de preoţie şi Elogiul Sf. Vasile cel Mare precedate de o biografie a sa alcătuită de preotul Grigorie*, Huşi, 1930, p. 1—46.

Sf. Vasile,[6] la sensibilitatea sa autumnală, melanconică şi elegiacă, la celebrele sale „tristeţi", la firea sa contemplativă şi la înclinarea sa spre singurătate şi veşnica sa „fugă" şi retragere din faţa vieţii publice şi a responsabilităţilor copleşitoare ce decurg din exigenţele slujirii preoţeşti şi episcopale, ca şi din faţa multiplelor şi mult-prea-omeneştilor adversităţi cu care s-a văzut confruntat — ceea ce nu l-a împiedicat să-şi asume cu curaj şi excepţională rîvnă misionară extrem de dificila misiune de a prelua conducerea micii comunităţi ortodoxe din Constantinopol într-o epocă în care toate bisericile fără excepţie erau în stăpînirea arienilor —; nu ne vom putea referi nici la impresionanta şi plină de eleganţă şi stil operă literară a sa alcătuită din 45 de Discursuri, 244 de epistole şi 185 de poeme totalizînd circa 18.000 de versuri, nici (cum s-ar fi impus poate) la complexa sinteză realizată în opera şi gîndirea sa între Scriptură, Tradiţia Bisericii şi elenism, între Revelaţia creştină şi limbajul şi categoriile culturale şi filosofice ale epocii, în majoritatea lor sorginte neoplatoniciană, reprezentînd tot atîtea structuri intelectuale în care a fost nevoit, din necesităţi misionare, să exprime, fără a-l denatura însă, ci dimpotrivă, Adevărul etern al Evangheliei lui Hristos;[7] nu ne vom putea opri nici la magistrala sa demonstraţie a divinităţii Fiului şi Duhului Sfînt cuprinsă în celebrele sale sale „Cuvîntări teologice", nici la contribuţia sa decisivă la definitivarea dogmei Sf. Treimi ca Dumnezeu Cel Unul în fiinţă şi întreit în Ipostasuri — „trei sori uniţi între ei printr-o singură amestecare a luminii"[8] —, la formulările sale trinitare definitive, de mare echilibru, în care a suprins dogmatic misterul Sf. Treimii, fundamentul şi ţelul suprem al întregii teologii şi vieţi, creştine — evitînd ambele extreme, atît cea monoteizantă, „iudaică", a modalismului sabelian care, recunoscînd unitatea fiinţei divine, reducea cele Trei Persoane la una singură, transformînd pe Tatăl, Fiul şi Sf. Duh în simple nume roluri şi moduri de manifestare succesive al fiinţei divine eterne în timp, cît şi cea politeizantă a subordianismului arian, care, recunoscînd realitate distinctă a celor Trei Persoane, diviza în schimb fiinţa divină umană în trei substanţe străine, neasemănătoare şi separate unele de altele —, fundamentala sa contribuţie la precizarea dogmatică a problemei triadologice fiind preluată în cult şi imnografie, devenind parte integrantă din tradiţia şi experienţa liturgică şi spirituală a Bisericii răsăritene pînă astăzi.

Vom aminti numai faptul esenţial că personalitatea unică a Sf. Grigorie Teologul este rezultanta „unirii în chip neamestecat în el a poetului, contemplatorului şi teologului. Profunzimea teologică şi intensul caracter poetic al operei sale l-au înălţat ca un model de lumină şi frumuseţe unică. În Sf. Grigorie avem cazul poetului care a devenit un mare teolog. Pe de altă parte, Sf. Grigore avea conştiinţa lucrării desăvîrşitoare care avea loc în duhul lui tot aşa cum era sigur că opera sa teologică în sine se datorează luminării Sf. Duh. Această întreită polaritate a persoanei sale constituie măreţia sa, dar şi prima dificultate a interpretării operei sale".[9]

Pe lîngă apărătorul şi teologul desăvîrşit al Treimii, fundamentul şi ţelul suprem al teologiei Bisericii, Sf. Grigorie de Nazianz este însă şi un „teolog al teologiei", el „este primul între marii Părinţi ai Bisericii care determinat de înmulţirea teologilor improvizaţi pe care i-a încurajat arianismul, vorbeşte în special despre teologie".[10] Concepţia sa despre teologie şi teolog o găsim expusă îndeosebi în primele două Cuvîntări teologice (*orat.* 27 şi 28) la care se adaugă Cuvîntarea 20, tot

---

6. Cf. pr. prof. I. G. Coman, *Studiile universitare ale Părinţilor Capadocieni* „Studii teologice" nr. 9—10/1955, p. 531—555; pr. M. Branişte, *Momente şi aspecte ale prieteniei Sfinţilor Părinţi Capadocieni,* „Mitropolia Olteniei" nr. 1—2/1962, p. 40—56.

7 O sinteză doctrinară şi bibliografică orientativă în articolul „Grigore de Nazianz" din „Dictionnaire de Spiritualité" VI (1967), col. 932—971 (Jacques Rousse).

8. *Orat.* 31 *(V Theologica),* 14 PG. 36, 149 A. Detalii la St. Harkianakis, *Die Trinitätslehre Gregor's von Nazianz,* „Kleronomia" 1 (1969), nr. 1, 83—102 şi St. Papadopoulos (vezi *supra* nota 4), p. 114—115.

9 St. Papadopoulos, *op. cit.* (vezi *supra* n. 4), p. 110.

10 *Ibidem,* p. 111.

despre „teolog" şi „Teologie", şi a 32-a: „despre moderaţia în discuţii".[11] Toate aceste discursuri au fost pronunţate de Sf. Grigorie în intervalul cuprins între primăvara anului 379 şi toamna anului 380 la Constantinopol, în mica capelă Anastasia, improvizată în casa unui prieten, în care se aduna la rugăciune mica comunitate ortodoxă din Capitala Imperiului fidelă Sinodului I Ecumenic de la Niceea, care-l chemase pe Sf. Grigorie în ajutor, toate bisericile oraşului fiind ocupate de arieni.

Cei mai virulenţi şi activi în propaganda lor, dintre multele partide şi tendinţe teologice în care se fragmentase arianismul oficial al epocii, erau, fără îndoială adepţii arianismului extremist al lui Eunomie.[12] În concepţia acestuia, Dumnezeu, identificat de el cu Tatăl, este o monadă divină perfectă a cărei fiinţă nu admite nici o comunicare sau participare, „naşterea" şi „purcedrea" din veci a Fiului şi Duhului fiind interpretate ca tot atîtea acte de creaţie în degradare succesivă, anterioare creării timpului şi lumii, a două substanţe „divine" derivate, diferite şi cu totul „neasemănătoare" (*anomoios*) faţă de substanţa divină propriu-zisă a Tatălui: Fiul e o creaţie a Tatălui, de altă substanţă neasemănătoare cu a Lui, iar Duhul o creaţie a Fiului, de altă substanţă neasemănătoare cu a Acestuia. Versiunea eunomiană a triadologiei constituie, astfel, în esenţă, o formă de monoteism metafizic impersonal de origine şi natură filosofică (neoplatonică). Pe lîngă subordinaţianismul trinitar de inspiraţie neoplatonică plotiniană, Eunomie profesa, spre deosebire de agnosticismul lui Arie, un optimism gnoseologic pretinzînd, după cum relatează istoricul bisericesc Socrate, a cunoaşte esenţa divină tot aşa de bine cum se cunoaşte aceasta pe sine şi reproşînd ortodocşilor că se închină la ceea ce nu cunosc, în vreme ce el şi adepţii lui ştiu la ceea ce se închină. Aceasta, deoarece în concepţia lui, raţiunea umană poate cuprinde şi sesiza în mod adecvat prin cunoaştere şi limbaj natura divină, întrucît, după el, ar exista unele nume şi concepte, care n-ar fi simple semne convenţionale cu sens, şi ca atare creaţii umane, ci creaturi divine înnăscute şi inerente intelectului. Sesizînd printr-o intuiţie intelectuală aceste nume în esenţa lor conceptuală ni se relevează conţinutul lor inteligibil identic cu esenţa lucrurilor. Pretenţia eunomienilor de a cunoaşte exact fiinţa lui Dumnezeu în esenţa ei se reducea astfel şi ea la concepţia neoplatonică care considera divinitatea identică cu esenţa lumii şi spiritul uman şi socotea că, printr-o ridicare progresivă a acestuia din preocuparea cu multiciplitatea lucrurilor lumii, el se identifică în mod actual cu divinitatea ca unitate şi simplitate lipsită de orice determinare. Conform acestei teorii intelectualiste a cunoaşterii fundamentate, parţial, pe teoria „naturală" a limbajului a lui Cratylos din dialogul cu acelaşi nume a lui Platon, a face teologie echivala cu o dialectică pur raţională operînd cu concepte abstracte, în care e vorba de a găsi numele propriu al lui Dumnezeu, acela care revelează esenţa lui. Toate numele date lui Dumnezeu vor fi, astfel, fie simple semne convenţionale fără valoare cognitivă, fie sinonime ale numelui divin prin excelenţă care exprimă perfect natura divină în esenţa sa. Acest nume şi

---

11 Referinţele la „Discursurile *(Orationes)*" Sf. Grigorie de Nazianz le facem după ediţia mai veche dar mai utilizată şi consacrată din P.G. 35—36 ale cărei diviziuni sînt reproduse şi în ediţia critică, precedată de bogate introduceri istoricocritice, realizată de un colectiv de savanţi occidentali şi aflată în curs de apariţie în cadrul colecţiei „Sources chretiennes" (pres. S.C.), pe care am consultat-o, ediţie realizată după cum urmează: *Discours* 1—3 ed. J. Bernardi, S.C. nr. 247 (1978); 20—23 ed. J. Mossay, S.C. nr. 270 (1980); 24—26 ed. J. Mossay, S.C. nr. 184 (1981); 27—31 (Discours theologiques) ed. P. Gallay S.C. nr. 250 (1985); 32—37 ed. C. Moreschini, S.C. nr. 318 (1985). *Cele cinci cuvîntări despre Dumnezeu* au apărut şi în traducerea românească a păr. Gh. Tilea şi prof. N. I. Barbu, Bucureşti, 1947. Esenţiale şi indispensabile pentru o înţelegere aprofundată a motivelor fundamentale ale gîndirii gregoriene formulate în „Discursurile" sale, sînt şi vastele exegeze ale Sf. Maxim Mărturisitorul din pe drept cuvînt celebrele sale *Ambigua* (P.G. 91, 1032—1418), trad. rom. de păr. prof. D. Stăniloae, P.S.B. 80, Bucureşti, 1983.

12 Cf. articolul „Eunome" din „Dictionnaire de Histoire et de Geographie Ecclesiastique" XV (1963), col. 1399—1405 (M. Spranneut) şi Introducerile lui B. Sesboüé s.j. la Basile de Césarée, *Contre Eunome* suivi de Eunome, *Apologie*, S.C. nr. 299 (1982), p. 18—37 şi nr. 305 (1983), p. 179—197.

concept obiectiv a lui Dumnezeu este, după Eunomie, „nenăscutul" *(agénnetos)* sau „nenaşterea" *(agennesía)* nu însă în sensul de însuşire personală a Tatălui deosebită de cea a Fiului nici de definiţie negativă a ce nu este Dumnezeu, ci în sensul ontologic pozitiv de fiinţă care-şi are temeiul în sine. Într-o atare perspectivă pentru Eunomie şi adepţii lui *„teologia"* devenea, după cum spune Teodoret de Cyr,[13] o simplă *„tehnologie"* intelectualistă, dialectică şi silogistică, reducîndu-se la raţionamente teoretice pur speculative elaborate în discuţii şi dispute sofistice fără sfîrşit şi fără nici o măsură. Iar aceste discuţii depăşind cercul şcolii şi teologilor profesionişti deveniseră o adevărată modă extinsă ca o adevărată epidemie în toate mediile şi cele mai diferite pături sociale ale capitalei Imperiului.[14]

Împotriva acestei „teologii" speculativ-filosofice, „tehnologizate" dialectic, care, convertind pe Dumnezeu într-un concept intelectual pozitiv şi credinţa în silogisme, „ameninţa să transforme marele mister (al creştinismului) într-o nenorocită înjghebare dialectică *(technýdrion)*"[15] şi, în esenţă, echivala cu o negare a caracterului transcendent şi personal al Dumnezeului creştin şi a Revelaţiei, Sf. Grigorie Teologul — ca de altfel toţi Părinţii Capadocieni, inclusiv Sf. Vasile Cel Mare[16] şi Ioan Hrisostom[17] care au scris, fiecare, un tratat împotriva lui Eunomie — a afirmat cu vigoare şi cu claritate adevărul fundamental al întregii experienţe religioase a lui Dumnezeu în Revelaţia creştină şi anume cel referitor la incomprehensibilitatea absolută a naturii divine în baza transcendenţei Sale. Ca necreat şi infinit, Dumnezeu transcende infinit lumea şi spiritul uman, ambele create şi finite, dar transcendenţa (şi incomprehesibilitatea Sa) este asigurată nu numai de deosebirea Sa de esenţă faţă de acestea, ci în primul rînd de caracterul Său de Persoană.[18] Sau, mai simplu: ca Persoană divină aflată mai presus de tot ceea ce există, Dumnezeu este de neînţeles şi de necuprins cu mintea şi de negrăit în cuvînt. Nu însă în ce priveşte existenţa ei — căci acest lucru ar conduce la ateism — ci în ce priveşte fiinţa sau natura Ei în sine.[19] Capabilă să sesizeze existenţa lui Dumnezeu, deci faptul că Dumnezeu există, din ordinea şi raţionalitatea inerentă cosmosului creat[20] raţiunea este cu desăvîrşire incapabilă să cuprindă şi înţeleagă fiinţa divină, adică *ce* este Dumnezeu în Sine.[21]

---

13 *Haerticarum fabularum compendium* IV, 3; P.G. 83, 420 B.

14 Cf. *Orat* 27 *(Theol. I.)*, 1—2, P.G. 26, 12A—13C (trad. rom. Tilea-Barbu, p. 1—2) şi *Orat* 32, P.G. 173—212 *passim*.

15 *Orat.* 27 *(Theol. I.)*, 2, P.G. 36, 13A; Cf. şi *Orat.* 31 *(Theol. V)*, 18, 20, P.G. 36, 153A. 156B; *Orat.* 21, 12, P.G. 35, 1093C; şi *Orat.* 29 *(Theol. III)*, 21, P.G. 36, 101A—104B; *Orat.* 31 *(Theol. V)*, 23, P.G. 36, 160A.

16 Vezi *supra*, nota 12.

17 S. Jean Chrysostome, *Sur l'incomprehensibilité de Dieu*, ed. J. Danielou, A. M. Malingrey, R. Flacelière, S.C. nr. 28 bis, 1970.

18 Cf. păr. prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă I*, Bucureşti 1978, p. 121—122.

19 *Orat.* 28 *(Theol. II)*, 6; P.G. 36, 32 BC (tr. rom. p. 12), şi *infra* nota 21.

20 *Orat.* 28 *(Theol. II)*, 6, P.G. 36, 32C—33A (tr. rom. p. 12—13), pasaj citat şi comentat de păr. Stăniloae, *op. cit.*, *(supra n. 18)*, p. 116—117; *Orat.* 28 *Theol. II)*, 16, P.G. 36 45D—48 B (tr. rom. p. 2021).

21 *Orat.* 28 *(Theol. II)*, 17, P.G. 36, 48C—49A (tr. rom. p. 21—22): „Ce este Dumnezeu după natura şi fiinţa Lui nici n-a descoperit vreodată vreun om şi nici nu va putea descoperi. Iar dacă va descoperi cineva (acesta) cîndva, să se cerceteze şi filozofeze aceasta de către cei ce vor. Va descoperi, după socotinţa mea, atunci cînd această facultate a noastră asemenea Lui şi dumnezeiască, mintea şi raţiunea noastră, se va alipi (uni) cu ceea ce e înrudit cu el, şi chipul (lui Dumnezeu din ea) va fi ajuns la Modelul (Arhetipul) lui, de a cărui dorinţă fierbinte e stăpînit acum. Şi mi se pare că este un lucru foarte filozofic a spune că „vom (re)cunoaşte cîndva, pe cît am fost cunoscuţi" (I Cor. 13, 12). Dar acum tot ceea ce ajunge la noi este doar o mică emanaţie şi o mică scînteiere a unei lumini. Astfel, chiar dacă cineva a cunoscut pe Dumnezeu sau a fost mărturisit că L-a cunoscut, într-atît L-a cunoscut cît să pară mai asemenea luminii decît altul care n-a fost luminat deopotrivă cu el. Şi excesul (în luminare a acestuia) a fost socotit de unii ceva

„Conştiinţa incognoscibilităţii fiinţei divine reprezintă — spunea un mare teolog ortodox contemporan — limita între Dumnezeul speculativ al filosofilor mai vechi şi mai noi şi Dumnezeul Revelaţiei biblice".[22] De aceea, citînd pe Platon, fără să-l numească, ca pe „unul dintre teologii Elinilor", cu sentinţa celebră din „Timaios" (28 c): „a înţelege cu mintea pe Dumnezeu este greu, dar a-l exprima este cu neputinţă", Sf. Grigorie comentează, spunînd că Platon a afirmat aceasta „nu fără meşteşuguire, pare-mi-se, pentru ca să pară atît că a înţeles cu mintea pe Dumnezeu prin faptul că L-a înţeles, cît şi pentru ca să scape de dovedirea că L-a înţeles, afirmînd că nu poate fi exprimat. După socotinţa mea, însă, a exprima *pe Dumnezeu este cu neputinţă, iar a-L înţelege cu mintea e şi mai cu neputinţă*. Căci lucrul înţeles cu mintea ar putea fi indicat de un cuvînt, chiar şi într-un mod mai obscur unui om care nu are auzul stricat sau înţelegerea zăbavnică. Dar a înţelege cu mintea un lucru atît de mare (ca Dumnezeu), este absolut cu neputinţă şi de neizbutit, nu numai pentru cei nepăsători şi aplecaţi spre pămînt, ci şi pentru cei ce au ajuns foarte sus şi sînt foarte iubitori de Dumnezeu şi, deopotrivă, pentru toată firea născută şi înaintea căreia se ridică, înaintea înţelegerii desăvîrşite a adevărului, întunericul acesta şi desişul cărnii", ba chiar şi pentru firile inteligibile superioare ale Îngerilor.[23]

Imposibilitatea cuprinderii şi închipuirii adevărate a Divinului de către gîndirea umană în baza Revelaţiei naturale nu se explică, însă, nici prin antica invidie sau pizma (phtónos) a Divinului nici prin voinţa Lui de a forţa cinstirea şi adorarea oamenilor prin inaccesibilitatea ei, ci are un sens esenţialmente pedagogic.[24] Nu e o interdicţie a oricărei cunoaşteri a lui Dumnezeu, ci urmăreşte călăuzirea năzuinţei naturale a omului de a-l cunoaşte pe El pe o *altă cale* mai adecvată misterului fiinţei sale în acelaşi timp personale şi transcendente, decît calea filosofică impersonală a reducerii închiderii Lui în concepte pozitive ale minţii omeneşti: calea personală a Revelaţiei supranaturale şi a iluminării minţii de către Dumnezeu la capătul curăţirii şi purificării de tot ceea ce e creat. „Dumnezeu, Lumina cea neapropiată — spune Sf. Grigorie — a pus între noi şi El, ca în vremea de demult norul acela între egipteni şi evrei, întunericul nostru şi desimea noastră carnală ca firea noastră întunecată să nu vadă cu uşurinţă frumuseţea ascunsă şi vrednică de puţini, şi pentru ca nu cumva, ajungînd la ea cu uşurinţa să o şi lepădăm şi respingem pentru uşurinţa dobîndirii ei, ci ca lumina noastră să intre în vorbă cu Lumina care o atrage spre înălţare prin dorirea după ea şi mintea sa se apropie curăţită de Curăţia desăvîrşită, o parte a acestei Lumini arătîndu-se acum, iar cealaltă mai tîrziu, ca premiu al virtuţii şi înclinării încă de aici spre aceasta, adică al asemănării cu ea".[25]

Relaţia de întrepătrundere şi întregire reciprocă dintre cele două căi, raţională şi apofatică, de cunoaştere a lui Dumnezeu e remarcabil suprinsă de Sf. Grigorie în următorul pasaj din Cuvîntarea la Teofania sau Naşterea Mîntuitorului: „Dumnezeu era, este şi va fi pururea sau, mai bine spus este pururea, fiindcă expresiile „era" şi „va fi" sînt secţiuni ale timpului nostru (omenesc) şi ale firii celei curgătoare, pe cînd „este de a pururea" este o numire pe care El Însuşi şi-o dă vorbind cu Moise pe munte (Ex. 3, 15). Căci cuprinzînd întru Sine totul, are în Sine existenţa, care n-a început şi nu va înceta, ca pe un ocean infinit şi nemărginit de fiinţă, depăşind orice noţiune de timp şi de fire. Mintea prinde numai o umbră din El şi aceasta în mod foarte obscur şi redus, culegînd nu din cele ce sînt El, ci din cele din jurul Lui, altă şi altă imagine din fiecare şi încropind un fel de chip al adevărului, căci El lunecă înainte de a fi prins şi scapă înainte de a fi înţeles, luminîndu-ne mintea, dacă e curăţită, cu repeziciunea unui fulger care nu stă. Şi aceasta, după

---

desăvîrşit nu în adevăr (realitate), ci doar în comparaţie cu puterea aproapelui (lor)" şi exemplele biblice citate în continuare: *Orat.* 28, 18—20; P.G. 36, 49A—53A (tr. rom. p. 22—24).

22 Vl. Lossky, *Essai sur la theologie mystique de l'Église d'Orient*, Aubier, Paris, p. 30.

23 *Orat.* 28 *(Theol. II.)*, 4; P.G. 36, 29C—32B (tr. rom. p. 11—12).

24 *Orat. 28 (Theol. II)*, 11—12, P.G. 36, 40B—41B (tr. rom. p. 17—18); idee rezumată în pasajul menţionat în nota următoare.

25 *Orat.* 32, 15, P.G. 36, 192A.

părerea mea, ca prin ceea ce e sesizat să mă atragă spre El (căci ceea ce e cu desăvîrşire nesesizat şi de neîmpropriat e de nenădăjduit şi de nedobîndit), iar prin ceea ce e nesesizat să ne stoarcă admiraţia, iar, admirat fiind, să se facă încă mai dorit iar dorit fiind, să ne curețe, şi curăţindu-ne, să ne îndumnezeiască, şi aşa ajunşi, să vorbească cu noi ca şi cu casnicii Lui, ba cuvîntul îndrăzneşte să spună ceva şi mai cutezător: Dumnezeu Se uneşte cu dumnezei şi e cunoscut de ei, şi anume atît cît îi cunoaşte El pe cei ce-L cunosc. Divinul deci, e infinit şi anevoie de contemplat cu mintea şi numai aceasta se sesizează din El: infinitatea".[26]

Calea religioasă spre Dumnezeul Revelaţiei biblice, personal şi transcendent, mai presus de toate cele ce sînt şi ca atare şi de toată cunoştinţa, singura care ia serios caracterul personal şi transcendenţa absolută a naturii divine, nu poate, fi deci, simplu, calea pozitivă şi intelectuală a dialecticii conceptelor filosofice, ci calea negativă sau apofatică şi existenţială a purificării treptele a întregii noastre fiinţe, a trupului ca şi a minţii, prin asceză şi rugăciune, de cele necurate, ca şi de cele curate, de cele materiale ca şi de cele spirituale şi inteligibile. Ca atare ea este o cunoaştere prin necunoaştere, care nu încearcă să adapteze fiinţa divină intelectului uman spre a o închide în concepte limitate şi strîmte, ci dimpotrivă, care adaptează întreaga fiinţă umană prin purificarea trupului şi minţii experienţei totale a misterului de necuprins cu mintea al fiinţei divine şi transcendenţei Sale personale. „Speculaţia cedează aici progresiv locul contemplaţiei, cunoştinţa se şterge din ce în ce mai mult în faţa experienţei, căci, limitînd conceptele care înlănţuiesc spiritul, apofatismul îi deschide (mai presus de cunoştinţă) orizonturile nelimitate ale contemplaţiei".[27]

Ca şi mai tîrziu pentru Sf. Grigorie de Nyssa, fratele Sf. Vasile cel Mare şi prieten al Sf. Grigorie Teologul, în lucrarea sa *„de vita Moysis"* [28] şi Sf. Dionisie Areopagitul în a sa *„theologia mystica"*,[29] figura preferată a Sf. Grigorie de Nazianz pentru a exprima experienţa apofatică a transcendenţei şi incognoscibilităţii divine şi a apropierii şi unirii de ea prin curăţirea în asceză şi rugăciune a trupului şi minţii de toate cele sensibile şi inteligibile, deci dincolo de orice cunoştiinţă şi fiinţă, este *urcuşul lui Moise pe Sinai* şi intrarea lui în întunericul divin. Şi, fapt important şi caracteristic, aici discursul Sf. Grigorie devine autobiografic, relatare a experienţei sale personale: „Dumnezeu îmi porunceşte să urc pe munte ca să pătrund în interiorul norului şi să mă apropii de Dumnezeu, şi eu urc cu rîvnă, sau că vorbesc mai exact, cu rîvnă şi cu zbucium: cu rîvnă din pricina nădejdii, cu zbucium din pricina slăbiciunii".[30] „Dar ce am păţit în această urcare cu mintea spre Dumnezeu, o prieteni şi cu mine iniţiaţi în aceleaşi taine, şi împreună iubitori ai adevărului? Alergam ca să cuprind cu mintea pe Dumnezeu şi, astfel, m-am urcat în munte şi am despicat norul, ajungînd înlăuntru, afară adică de materie şi de cele materiale, şi concentrîndu-mă întru mine însumi, pe cît mi-a fost cu putinţă. Dar după ce am privit înainte, de abia am văzut „spatele" lui Dumnezeu — şi aceasta oblăduit de stîncă, adică de Cuvîntul Cel ce s-a întrupat pentru noi — şi, aplecîndu-mă puţin am văzut nu prima şi preacurata Fire cunoscută numai de Ea Însăşi, adică de Treime, şi care rămîne înăuntrul primei catapetesme şi e acoperită de Heruvimi, ci pe cea de pe urmă şi care ajunge la noi. Iar aceasta este, pe cît ştiu, măreţia lui Dumnezeu din creaturile Lui şi cele întemeiate şi guvernate de El. Căci acestea sînt „spatele lui Dumnezeu: cele care fac cunoscute după El trecerea Aceluia, după cum umbrele şi imaginile soarelui reflectate în apă,

---

26 *Orat.* 38 *in Theophaniam,* 7; P.G. 317 BD traducere de păr. Stăniloae *op. cit.* (*supra* nota 18), p. 119—120; o traducere a acestei celebre Cuvîntări, „la Arătarea lui Dumnezeu sau Naşterea Mîntuitorului" (P.G. 36, 318—333) a cărui prolog avîntat a inspirat imnografia praznicului, a publicat tot păr. Gh. Tilea în „Glasul Bisericii" nr. 1—2/1962, p. 12—23.

27 Lossky, *op. cit.* (*supra* n. 22), p. 38.

28 P.G. 44, 297—430 ed. J. Danielou, S.C. nr. 1 bis, ed. 3, 1968; trad. păr. I. Buga şi D. Stăniloae, P.S.B. 20, Bucureşti, 1980, p. 71 sq.

29 Cap. I. §3, P.G. 3, 1000B—1001A; trad. rom. de păr. C. Iordăchescu şi prof. Th. Simensky, Iaşi, 1936, p. 116—117.

30 *Orat.* 28 (*Theol.* II), 2; P.G. 36, 28A (trad. rom. p. 9).

arată privirilor bolnave soarele, de vreme ce nu sînt în stare să-l privească drept, căci lumina biruie prin curăţia ei simţirea noastră. Astfel vei teologhisi, chiar de-ai fi Moise şi de-a fi ajuns pînă-n al treilea cer, ca Pavel, şi ai fi auzit cuvinte negrăite, şi chiar dacă ai fi mai presus decît el, şi-ai fi dintr-o stare şi ceată de îngeri sau de Arhangheli, căci orice fiinţă cerească sau supracerească, chiar dacă ar fi mult mai sublimă la fire decît noi şi mai aproape de Dumnezeu, e mai departe de Dumnezeu şi de înţelegerea lui desăvîrşită, decît depăşeşte ea amestecătura firii noastre compuse, umile şi aplecată spre cele de jos".[31]

Deci, pentru Sf. Grigorie „creştinismul nu este o şcoală filosofică operînd cu concepte abstracte, ci, fără a fi o gnoză ezoterică accesibilă numai iniţiaţi şi perfecţi şi ascunsă profanilor, este, însă, o şcoală a contemplaţiei în care fiecare îşi are partea sa la experienţa misterului trăit de Biserică",[32] în mod diferit şi intensităţi diferite, pe măsura curăţirii sale. De aceea, Sf. Grigorie precizează, detaliind aceeaşi imagine simbolică a urcuşului lui Moise pe Sinai: „Dacă cineva e Nadab sau unul din adunarea bătrînilor, să urce şi el împreună cu mine, dar să stea mai departe, după vrednicia curăţiei sale. Dacă însă este unul din cei mulţi şi nevrednici de o astfel de înălţime şi contemplare, dacă este cu totul necurat, nici măcar să nu se apropie, căci nu-i fără primejdie apropierea, iar dacă este curat, cel puţin pentru un moment, să rămînă jos şi să asculte numai glasul trîmbiţa, adică cuvintele goale şi simple ale evlaviei şi să privească muntele înconjurat de fum şi strălucind de fulgere al Dumnezeirii — ameninţare şi în acelaşi timp uimire pentru cei ce nu pot să-l urce".[33]

Apofatismul propriu gîndirii teologice a Sf. Părinţi ai Bisericii răsăritene „nu este însă — aşa cum reiese şi din aceste texte citate mai sus — echivalentul unei mistici impersonale, a unei experienţe a divinităţii — neant absolut, unde s-ar pierde în acelaşi timp persoana umană şi Dumnezeu Persoană. Capătul unde sfîrşeşte teologia apofatică — dacă putem vorbi de capăt, acolo unde e vorba de un urcuş spre infinit — acest capăt infinit, nu e nici o natură sau o esenţă, nu e nici o persoană, e ceva ce depăşeşte în acelaşi timp orice noţiune de natură şi persoană — e Treimea".[34] „Calea apofatică nu sfîrşeşte într-o absenţă, într-un vid absolut, căci Dumnezeul incognoscibil al creştinilor nu e Dumnezeul impersonal al filosofilor, ci în Sf. Treime, prezenţa şi plenitudinea absolută".[35]

Teologia Bisericii este, în mod fundamental o teologie în acelaşi timp apofatică şi treimică, sau mai exact *e apofatică fiindcă e treimică*. Teologul adevărat al Bisericii nu poate fi decît un teolog al Treimii. Dar Treimea nu este rezultatul sau excogitaţia finală a demersurilor speculative subiective ale teologului, ci realitate divină obiectivă care s-a făcut cunoscută pe Sine Însăşi ca Absolut Tripersonal prin Iubire în cadrul unei Revelaţii istoric determinabile, de care dă mărturie Scriptura, şi care a culminat în ziua Cincizecimii, zi în care se sărbătoreşte în Răsărit atît Sf. Treime cît şi începutul Bisericii. Fapt extrem de important, căci „dacă Dumnezeul cel incognoscibil se reveleazâ ca Sfîntă Treime, dacă incognoscibilitatea Sa apare ca misterul a Trei Persoane şi a unei Naturi unice e pentru că

---

31 *Orat.* 28 *(Theol.* II), 3; P.G. 36, 29AB (trad. rom. p. 10—11) pasaj citat şi comentat şi de păr. Stăniloae, *op. cit.* (*supra.* n. 18), p. 118; imaginea urcuşului lui Moise este un motiv frecvent în opera Sf. Grigorie, ea mai apărînd, mai mult sau mai puţin explicitată, în *Orat.* 2 *(despre Preoţie),* 92; P.G. 35, 496 AB (trad. rom. de păr. D. Fecioru în: Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz şi Sf. Efrem Sirul, *Despre preoţie,* Bucureşti, 1987, p. 209); *Orat.* 20, 2; P.G. 35, 1068 AB; *Orat.* 32, 16; P.G. 36, 192B — 193A ş.a.

32 Lossky, *op. cit. (supra n. 22),* p. 43.

33 *Orat.* 28 *(Theol. II),* 2; P.G. 36, 28 AB (tr. rom. p. 9—10); cf. şi Sf. Grigorie de Nyssa, *de vita Moysis,* P.G. 44, 373—376: „Teologia e un munte înalt şi greu de urcat. De abia se poate ajunge la poalele lui. Şi aceasta o poate face numai cel puternic".

34 Lossky, *op. cit.*, p. 43.

35 *Ibidem,* p. 41.

Duhul Sfînt e Cel ce deschide contemplației noastre plenitudinea Ființei dumnezeiești".[36]

Iar Revelația istorică a Sf. Treimi în Iconomia mîntuirii al cărei punct maxim este atins odată cu manifestarea clară a dumnezeirii Sfîntului Duh,[37] se desfășoară, așa cum arată Sf. Grigorie Teologul în a V-a sa „Cuvîntare teologică", *„despre Sf. Duh"*,[38] nu întîmplător, tocmai printr-un proces de purificare religios istorică progresivă a umanității. Revelația celor Trei Persoane Treimice corespunde cu trei „schimbări ale modului de viață" echivalente cu „trei cutremure de pămînt" moral-spirituale prin care s-a trecut succesiv, 1. de la Idoli la Legea Veche, 2. de la Lege la Evanghelie, și 3. de la cele de aici la cele de dincolo. Ele corespund stadiilor Umbrei, Adevărului și Iluminării, iar slujitorii lor sînt Profeții, Apostolii și, respectiv, Păstorii și Dascălii Bisericii.[39] Operînd prin „suprimări" progresive, Iconomia mîntuirii ne-a făcut, pe rînd din păgîni iudei, din iudei creștini, iar din creștini cetățeni ai Împărăției cerurilor, suprimînd treptat idolii, jertfele, tăierea împrejur și în cele din urmă suprimînd în mod tainic în experiența apofatică a iluminării, prin trecerea de la cele de aici la cele de dincolo, întreaga creație a celor văzute și nevăzute, a celor sensibile și inteligibile spre a lăsa să transpară, în mintea purificată, Treimea în mirabila ei transcendență și incomprehensibilitate.

Dacă Iconomia istorică a mîntuirii omului se realizează după logica „suprimărilor" și „purificărilor" progresive, în schimb logica Teologiei, sau a Revelării lui Dumnezeu prin intermediul etapelor Iconomiei mîntuirii procedează spre desăvîrșirea cunoașterii lui Dumnezeu prin „adaosuri" succesive astfel: 1. Vechiul Testament a predicat mai limpede pe Tatăl și mai întunecat pe Fiul, 2. Noul Testament a arătat mai limpede pe Fiul și a lăsat să se întrevadă Dumnezeirea Duhului Sfînt, iar 3. acum în timpul Bisericii, deschis de la Cincizecime, are drept de cetate și Duhul oferindu-se mai limpede arătarea Lui prin mulțimea harismelor. Astfel, „prin aceste „adaosuri parțiale" sau „urcușuri" (cum le zice David) sau „înaintări din slavă în slavă" cum zice Pavel (II Cor. 3, 18), și care indică și „ordinea teologiei", „lumina Sfintei Treimi strălucește acum celor mai luminați". Persoanele Sf. Treimi apar astfel legate între Ele în Iconomia lor ca niște verigi și formează „un lanț de aur și mîntuitor" care trage și ridică pe oameni la cer. Veriga Lui care se agață și prinde nemijlocit de inimile oamenilor ridicîndu-i la unire cu întreaga Treime este Duhul Sfînt, iar actul concret în care se declanșează urcușul apofatic al întregii ființe spre luminarea ei de Dumnezeu prin curățire este Sf. Botez, numit nu întîmplător în Biserica veche și „iluminare". De la Duhul, zice Sf. Grigorie, avem „naștere din nou", de la „nașterea din nou" „recrearea" spirituală a

---

36 *Ibidem*, p. 238. De aceea un abis separă apofatismul intelectualisto-mistic impersonal al neoplatonismului sau gîndirii indiene, de apofatismul personalisto-treimic al Sf. Părinți.

37 Cf. *Orat.* 41 *(in Pentecostem)*, 5—10; P.G. 36, 428—452; trad. rom. de păr. Gh. Tilea în „Glasul Bisericii" nr. 5—6/1962, p. 441—447 aici 444—447. La Cincizecime Duhul s-a arătat „în limbi" „pentru înrudirea Lui cu Cuvîntul", „de foc" „din pricina curățirii" pe care o aduce El, „împărțite", „din pricina deosebirii harismelor" și „în foișor" „pentru urcarea celor care-L primesc și pentru ridicarea lor de la pămînt", totul, „ca să se arate că Dumnezeu trebuie să se coboare spre noi, lucru pe care îl știm că s-a îmtîmplat mai înainte cu Moise și ca să ne urcăm și noi la El și astfel să se înfăptuiască comuniunea lui Dumnezeu cu oamenii, amestecîndu-se în unul și același timp și vrednicia și dintr-o parte și din alta. Cît timp însă vor rămîne și unul și altul în propriul lor cuprins, adică Dumnezeu pe înălțimea lui de veghe, iar omul jos pe pămînt în umilința lui, bunătatea va fi neamestecată și milostivirea neîmpărtășită și o prăpastie mare și de netrecut (cf. Lc. 16, 26) între natura născută și trecătoare și natura cea nenăscută și statornică" (tr. pag. 446—447).

38 Cf. *Orat.* 31 *Theol.* V), 25—27; P.G. 36, 160 D—164C (trad. rom. p. 82—84). O primă încercare de valorificare teologică modernă a acestor extrem de importante considerații gregoriene la prof. St. Papadopoulos, *Sf. Părinți, creștere a Bisericii, Duhul Sfînt* (1970), trad. de diac. drd. I. Frăcea, „Mitropolia Banatului" nr. 1—3 și 4—6/1981, p. 18—40 și 246—276, aici p. 251 sq.

39 *Orat.* 32, 11; P.G. 188A.

naturii noastre umane, iar aceasta „recreere“ şi remodelare ontologică a naturii umane este cea care produce şi „(re)cunoaşterea (epignoza) vredniciei dumnezeieşti a Celui ce ne-a recreat din nou“.[40]

Aşadar, apofatismul, ca atitudine şi cale existenţială de cunoaştere a lui Dumnezeu Cel în Treime pe calea purificării şi iluminării minţii şi întregii fiinţe a teologului, este implicat ontologic în actul şi structura iniţierii creştine baptismale. El se identifică cu procesul de schimbare şi înnoire a minţii (sensul etimologic al biblicei *meta-noia)*, ca şi a întregii fiinţe umane, pe care acest act sacramental îl declanşează, şi al cărei agent divin este Persoana Duhului Sfînt, descoperitorul Treimii. De aceea, pe lîngă o „căinţă“ şi o schimbare neîncetată a minţii şi naturii umane intrată pe acelea adaptării şi adecvării ei misterului divin, apofatismul este şi o invocare şi mărturie neîncetată a Duhului Sfînt[41] Care preface necunoaşterea intelectuală a lui Dumnezeu în plenitudinea experienţei Lui şi întunericul divin în lumina necreată a slavei divine în care avem comunicare cu Dumnezeu Cel în Treime (cf. In. 17, 24).

Contrar raţionamentelor şi sofismelor intelectualiste pseudoteologice ale „tehnologiei“ conceptuale eunomiene, „înălţările“, „luminarea“ şi „cunoştinţa“ apofatică a lui Dumnezeu, fundamentate în actul curăţirii şi iluminării baptismale prelungit şi actualizat etic ascetic şi duhovniceşte în curăţirea de patimi şi iluminarea conştientă a Duhului, sînt harisme comune tuturor creştinilor şi accesibile fiecăruia fără deosebire, actualizarea lor depinzînd exclusiv de măsura credinţei şi rîvnei fiecăruia. Căci fiecare creştin luminat prin Botez are datoria de a transforma iluminarea sacramentală în iluminarea experienţei conştiente a cunoaşterii apofatice a Sf. Treimi, cu care se uneşte prin Sf. Taine, deci de a fi teolog în sensul de cunoscător din experienţă a lui Dumnezeu, chiar dacă nu va ajunge niciodată să verbalizeze şi exprime coerent această experienţă. „Căci nimic, observă Sf. Grigorie, nu ar fi mai nedrept decît dacă credinţa noastră ar fi accesibilă numai înţelepţilor şi celor iscusiţi în cuvinte şi în demonstraţii logice, căci atunci cei mulţi ar fi lipsiţi de ea!“[42] Dovada practică a acestui fapt sînt Vieţile Sfinţilor mai vechi şi mai noi ai Bisericii noastre.

De aceea, el nu încetează să repete în Cuvîntările sale că a avea experienţa apofatică a apropierii de Dumnezeu prin curăţirea de patimi şi iluminarea Duhului, sînt infinit mai importante decît discuţiile nesfîrşite ale teologilor improvizaţi şi impostori ai arianismului — şi din nefericire nu numai ai lui — care suferă de „limbuţie şi de păcatul de a crede că pentru a fi înţelept e de ajuns să vrei să fii înţelept“, confundînd posesiunea şi manipularea lingvistică a expresiilor verbale ale misterului cu însuşi prezenţa Lui neînţeleasă şi negrăită.

În contextul celor spuse deja despre calea apofatică duhovnicească a cunoaşterii lui Dumnezeu Cel în Treime, îndemnurile Sf. Grigorie îşi relevă pentru noi întreaga lor semnificaţie duhovnicească şi profund teologică, departe de orice moralism ieftin sau pietism anti-intelectualist: „E lucru mare a vorbi despre Dumnezeu? Dar şi mai mare este a te curăţi pe tine însuţi pentru Dumnezeu ca să fim luminaţi de lumina cunoştinţei. Pavel vrea ca prin faptul de a iubi pe Domnul să fim cunoscuţi de Domnul şi să fim învăţaţi prin faptul de a fi cunoscuţi de El“.[43]

Sau: „Vrei să devii cîndva teolog şi vrednic de Dumnezeire? Înalţă-te prin vieţuire. Cîştigă prin curăţire pe Cel preacurat. Păzeşte poruncile. Mergi pe calea celor poruncite. Poruncind de la trup osteneşte-te pentru suflet. Căci făptuirea este scara contemplaţiei“.[44]

„Dominîndu-şi simţurile, ajungînd afară de trup şi de lume, neataşat de nimic din cele omeneşti afară de strictul necesar, vorbind cu el însuşi şi cu Dumnezeu“ — spune Sf. Grigorie descriind profilul contemplativ duhovnicesc interior al teologului care cunoaşte din experienţă lucrurile despre care vorbeşte — „el

---

40 *Orat.* 31 *(Theol. V)*, 28, P.G. 36, 165 A (tr. rom. p. 85).
41 Cf. Lossky, *op. cit.* *(supra* n. 22), p. 237—238.
42 *Orat.* 32, 26; P.G. 36, 204 AB.
43 *Orat.* 32, 12; P.G. 36, 188C; cf. şi *Orat.* 2 *(despre Preoţie)*, 39.74, P.G. 35, 488A. 481C (trad. rom. citată *supra* n. 31, p. 179, 201), *Orat.* 27 *Theol.* I.) 3, P.G. 36, 13D (trad rom. citată *supra* n. 11, p. 2) ş.a.
44 *Orat.* 20, 12; P.G. 36, 1080 AB.

trăieşte mai presus de cele văzute şi poartă pururea întru sine reflexele dumnezeieşti curate, neamestecate cu impresiile celor de jos, devenind mereu mai mult oglindă nepătată a lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti captînd în lumina ei Lumina şi în suprafaţa ei întunecată claritatea ei, pînă ce va ajunge la izvorul scînteierilor de aici şi la sfîrşitul cel fericit în care oglinzile vor fi desfiinţate prin adevăr. O, de şi-ar domina cineva materia umilă fie lăsîndu-se călăuzit ca de un pedagog vreme îndelungată de „filosofia" (faptelor) şi desfăcîndu-şi puţin cîte puţin latura nobilă şi luminoasă a sufletului în latura lui inferioară şi înjugată cu întunericul, fie ajungînd (la aceasta) prin mila lui Dumnezeu, fie prin ambele aceste lucruri (adică şi prin „filosofia" faptelor şi prin mila lui Dumnezeu), făcîndu-şi meditaţie cît mai mult cu putinţă din privirea la cele de sus. Înainte însă, de a fi ajuns deasupra acestei materii, pe cît e de cu putinţă, şi a-ţi fi curăţit urechile şi gîndirea, ştiu că nu e lucru sigur şi lipsit de primejdie fie să accepţi conducerea sufletelor, fie să te lansezi în teologie!" [45]

În I-a „Cuvîntare teologică", Sf. Grigorie ne dă şi următoarele reguli practice privind „filosofarea" sau discuţia despre Dumnezeu care nu trebuie întreprinsă nici de oricine, nici oricînd, nici oricui, nici vorbind orice:

a) „Nu aparţine *oricui* să flosofeze despre Dumnezeu, ci celor ce s-au exercitat şi au înaintat în contemplaţie, şi care, înainte de aceasta, şi-au curăţat sau îşi curăţesc sufletul şi trupul, căci pentru cel necurat atingerea de Cel curat este nici ceva potrivit nici în afară de primejdie (cf. Platon, *Phaidon 67c)*, după cum nici pentru o privire bolnavă atingerea unei raze de soare";

b) „*Cînd* anume? Cînd ne dă răgaz lutul şi tulburarea din afară şi cînd puterea conducătoare (raţiunea) nu este răvăşită de închipuiri obositoare şi rătăcitoare..., căci, într-adevăr, se cade să avem răgaz şi (apoi) să cunoaştem pe Dumnezeu, şi numai cînd avem vreme prielnică să judecăm rectitudinea teologiei";

c) „*Cui* anume? Celor ce iau lucrul acesta cu seriozitate şi nu pălăvrăgesc despre el cu plăcere, ca despre oricare altul, (şi anume) după cursele de cai şi spectacolele teatrale şi după cîntece, după (îmbuibarea) pîntecelui şi a celor de sub pîntece, şi pentru care o parte de plăcere e şi flecăreala despre aceste lucruri şi subtilitatea contrazicerilor";

d) „*Ce* lucruri trebuie filosofate şi *în ce măsură?* Cîte ajung pînă la noi şi cît ajung la ele deprinderea şi puterea ascultătorilor, ca nu cumva, după cum vocile sau mîncărurile fără măsură vatămă auzul şi corpurile, sau, de vrei, după cum poverile fără măsură vatămă pe cei ce merg sub ele, sau după cum ploile mai năpraznice vatămă pămîntul, tot aşa şi aceştia, apăsaţi şi îngreunaţi de povara argumentelor, ca să zic aşa, să nu fie vătămaţi şi în puterea lor de înţelegere de mai înainte";

e) „Şi nu zic că nu trebuie să pomenim oricînd pe Dumnezeu. Căci pe Dumnezeu trebuie să-L pomenim (prin rugăciune neîncetată) mai mult decît să respirăm, şi, dacă se poate spune aşa, nici altceva nu trebuie să facem decît aceasta... Şi dacă trebuie să spunem şi cuvîntul lui Moise, trebuie să pomenim pe Dumnezeu cînd ne culcăm şi cînd ne sculăm, cînd călătorim (Dt. 6, 7), şi cînd orice altceva facem, şi, prin pomenirea Lui să ne formăm spre curăţie. Astfel, încît nu faptul de a-L pomeni neîncetat îl opresc, ci faptul de a vorbi despre Dumnezeu şi nici vorbirea despre Dumnezeul (teologhisirea) ca pe ceva lipsit de evlavie, ci vremea nepotrivită, nici învăţarea pe alţii, ci lipsa de măsură (în învăţătură)";

f) „Să cădem, deci, la învoială întreolaltă să grăim tainic cele tainice şi cu sfinţenie cele sfinte".[46]

---

45 *Orat.* 20, 1; P.G. 36, 1065 A—1068 A pasaj care apare aproape identic în *Orat.* 2 *(despre Preoţie),* 7; P.G. 35, 413C—416A (trad. rom. p. 161—162).

46 *Orat.* 27 *(Theol.* I), 3—6; P.G. 36, 13C—16C (trad. rom. p. 2—3) pasaj rezumat în *Orat.* 28 *(Theol.* II) 1, P.G. 25C (tr. rom. p. 9) astfel: „filosofarea" adică discuţia despre Dumnezeu sau teologia trebuie să fie ocupaţia „celor curaţi, pentru ca lumina să fie cuprinsă de lumină", să se facă numai înaintea „celor osîrduitori ca nu cumva, căzînd în pămînt sterp cuvîntul să rămînă roadă", numai atunci „cînd avem linişte înăuntru din partea zbuciumului din afară pentru ca să nu ni se taie suflarea ca celor turbaţi" şi numai „întrucît am înţeles şi sîntem înţeleşi" în ceea ce vorbim; la cuvintele teologiei „sau la cuvîntarea despre Treime se ajunge

Valabile pentru fiecare creştin în parte ca unele ce ţin de identitatea creştină pur şi simplu ca unele implicate în actul convertirii şi iluminării baptismale, aceste exigenţe „teologice", etic-ascetice şi contemplativ-duhovniceşti, sînt cu atît mai valabile în cazul preotului care, prin vocaţia şi misiunea sa, este chemat să fie nu numai un liturghisitor şi iconom al Tainelor şi păstor al sufletelor, ci, în primul rînd, un „teo-log" adică un vorbitor despre Dumnezeu Cel în Treime.[47] Asupra acestui fapt Sf. Grigorie revine cu insistenţă în celebrul său tratat „despre Preoţie" cuprins în *Cuvîntul de apărare pentru fuga sa în Pont după ce a fost hirotonit:* „Trebuie să fiu eu însumi mai întîi curat şi apoi să curăţ pe alţii. Să fiu eu înţelept ca să înţelepţesc pe alţii. Să fiu eu lumină, ca să luminez pe alţii. Să fiu eu aproape de Dumnezeu ca să apropii de El pe alţii. Să fiu eu sfînt ca să sfinţesc pe alţii. Ca să conduc cu mîna, ca să sfătuiesc cu pricepere".[48]

Concentrat în cîteva cuvinte, aşa cum îl rezumă un teolog român contemporan, profilul ideal al teologului — şi al preotului teolog — în viziunea Sf. Grigorie este acesta: „teolog adevărat este acela care mărturiseşte despre ceea ce a văzut el însuşi din Dumnezeu": „teologul este acela care vorbeşte despre Dumnezeu nu din ceea ce a citit sau auzit despre el, ci din ceea ce vede din El. Teologul comunică sau reflectă lumina dumnezeiască după ce mai întîi Însuşi Dumnezeu s-a reflectat în el. Sf. Grigorie repetă mereu ideea că vederea lui Dumnezeu sau contemplaţia este suprema cale de cunoaştere a teologului. Iar pentru a vedea pe Dumnezeu Însuşi, Domnul a pus o singură condiţie: curăţia inimii".[49]

În cuvîntările şi celelalte scrieri ale sale Sf. Grigorie Teologul insistă îndeosebi, ca şi Sf. Simeon Noul Teolog[50] mai tîrziu, pe dimensiunea contem-

---

numai" după ce ne-am „desţelenit" nouă înşine dumnezeieştile „ţeline" (Ier. 4, 3) astfel ca să nu semănăm pe mărăcini" (ibidem), după ce „am netezit faţa pămîntului" (Is. 28, 5) modelaţi de Scriptură şi modelînd (pe alţii) cu ea". Aşa cum se arată în *Orat.* 27 *(Theol.* I), 7, P.G. 36, 20 BC (tr. rom. p. 5), evitînd: mîncărimea de limbă" şi „nesăţiul de vorbire" care ne dezleagă limbile în timp ce ne leagă mîinile" făptuirii, „teologul" trebuie „modelat în frumuseţe întocmai ca o statuie" prin virtuţi ca: „iubirea fraternă, iubirea conjugală, fecioria, hrănirea săracilor, psalmodierea, privegherea de noapte, plînsul", „mucenicia trupul prin posturi", „călătoria spre Dumnezeu prin rugăciune", „facerea vieţii aducere aminte de moarte" şi „stăpînirea asupra patimilor" şi „potolirea mîniei care îngîmfă şi sălbăticeşte, a mîndriei care coboară (pe alţii), a întristării nesocotite, a plăcerii grosolane, a rîsului dezmăţat, a privirii deşănţate, a auzului nesătul, a vorbei nemăsurate, a cugetării deplasate, toate cîte cel rău ia de la noi împotriva noastră, făcînd să intre moartea „prin ferestruici", cum spune Scriptura (Ier. 9, 21), adică prin simţuri". Pentru comentarii şi dezvoltări ale reflecţiilor gregoriene despre „teolog şi teologie" din primele două „Cuvîntări teologice" a se vedea mai ales conferinţa prof. I. Bria citată mai sus *(supra,* n. 4).

47 Despre exigenţele şi dificultatea vorbirii despre Treime, „subiectul" ultim al întregii teologhisiri şi propovăduiri creştine vorbeşte Sf. Grigorie în *Orat. 2 (despre Preoţie),* 39, P.G. 35, 448 AB (trad. rom. p. 179—180): „pentru înţelegerea şi tîlcuirea acestei învăţături (despre Treime) e nevoie, şi acum şi pururea, de Duhul, singurul prin Care se înţelege, se tîlcuieşte şi aude Dumnezeu. Căci numai cel curat trebuie să se atingă de Cel curat şi Cel asemenea". Pe predicatorul Sfintei Treimi primejdia îl pîndeşte din trei părţi: şi din partea minţii, şi din partea cuvîntului şi din partea auditoriului. Dacă nu greşeşte în toate trei, apoi trebuie neapărat să facă greşeli în cel puţin una din ele: sau mintea să nu-i fie destul de luminată sau cuvîntul să-i fie slab sau auditoriul să nu poată surprinde taina Sfintei Treimi pentru că nu-s curaţi. Aşa că, sau din pricina uneia, sau din pricina tuturor, adevărul trebuie neapărat să şchiopăteze".

48 *Orat.* 2 *(despre Preoţie),* 71; P.G. 35, 480 B.

49 Bria, *op. cit. (supra,* n. 4) p. 170.

50 Cf. drd. Ioan I. Ică, *Teologie şi spiritualitate la Sf. Simeon Noul Teolog,* „Mitropolia Ardealului" nr. 3/1987, p. 21—47.

plativă,[51] duhovnicească sau „filocalică", a teologiei, ca o dimensiune constitutivă ireductibilă şi fundamentală a acesteia. Şi pe drept cuvînt. Căci, cum spunea un teolog român: „Prin insistenţa ei asupra contemplaţiei şi experienţei conştiente a harului, spiritualitatea este un component esenţial al teologiei ortodoxe (şi al „metodologiei" ei — n.n.). Teologie şi spiritualitate formează un întreg indivizibil. Ele nu trebuie nici separate, nici adăugate una după alta. Fie că vrem sau nu, teologia ortodoxă autentică este o teologie contemplativă. Teologia fără contemplaţie este un simplu exerciţiu intelectual sau interpretare istorică. Spiritualitatea vine să arate că experienţa contemplaţiei, adică ridicarea minţii pe un plan de cunoaştere meta-intelectual, singurul plan posibil de întîlnire personală cu Dumnezeu, ţine de natura teologiei. O teologie anticontemplativă este de neconceput".[52] „Fără spiritualitate" — cum arată şi marea lecţie teologică a operei de o viaţă a venerabilului patriarh al teologiei ortodoxe care e păr. D. Stăniloae şi care recent a împlinit 85 de ani — „Ortodoxia devine un creştinism surogat, fără Filocalie creştinismul răsăritean nu este decît o simplă colecţie de dogme, canoane şi rituri bizantine".[53]

Spiritualitatea vine să arate că Tradiţia Bisericii nu se epuizează şi converteşte total în izvoarele ei, în Scriptură, în ansamblul dogmelor, riturilor şi institu-

---

51 A se vedea în acest sens şi imnografia cultică a Bisericii din ziua de 25 ianuarie, praznicul Sf. Grigorie Teologul (*Mineiul lunii Ianuarie*, ed. IV, Bucureşti, 1954, p. 411—438), care insistă în mod semnificativ tocmai asupra dimensiunii contemplativ-duhovniceşti a teologhisirii gregoriene, şi din care s-ar putea reda extrase masive.

52 Pr. prof. I. Bria, *Spiritualitate şi slujire*, „Biserica Ortodoxă Română" nr. 9—10/1983, p. 674; cf. acelaşi, *infra*, n. 62, p. 82: „Mai presus de orice, Sf. Trei Ierarhi au fost personalităţi harismatice. Înzestraţi cu harisma cunoaşterii lui Dumnezeu, ierarhi cu o vastă cultură şi experienţă pastorală şi filosofi, Sf. Trei Ierarhi au elaborat o teologie profund autentică pentru că au avut la baza ei cunoaşterea spirituală şi experienţa personală a adevărului dumnezeiesc. Pentru Sf. Părinţi, un teolog care ar spune că cunoaşterea personală şi directă a lui Dumnezeu este imposibilă, nu se poate numi teolog, pentru că teologie înseamnă şi cunoaşterea şi trăirea adevărului dumnezeiesc. Desigur, teologia presupune şi studiu aprofundat şi o imensă muncă intelectuală. Dar ea nu rezultă dintr-o ţesătură conceptualistă. Teologia este pentru Sf. Părinţi nu numai elaborare intelectuală, ci mai ales un act spiritual — de aici insistenţa lor pe problema eticii teologului; căci teologia nu se poate face în orice condiţie morală. Teologia înseamnă rugăciune, contemplaţie, asceză, experienţă liturgică, studiu, cunoaştere a omului şi a lumii. Pentru ei nu este posibilă separarea între teologie şi spiritualitate, deoarece dogma nu este o schemă intelectuală sau o combinaţie de noţiuni teologice, ci o realitate spirituală ce trebuie trăită în mod personal. O teologie conceptualistă este şi o teologie nihilistă, deoarece ea neagă relaţia dintre credinţă şi viaţă".

53. Pr. prof. I. Bria, *Omagiu păr. Prof. D. Stăniloae la aniversarea a 75 de ani de viaţă*, „Ortodoxia" nr. 4/1978, p. 638; cf. şi păr. D. Stăniloae, *op. cit.*, *supra* n. 18, I, p. 104: „Este o teologie insuficientă aceea care constă dintr-o repetare literală a cuvintelor şi formulelor din trecut. E păgubitoare o teologie care se fixează în formulele unui sistem trecut, confundîndu-le cu Revelaţia însăşi cum a făcut teologia catolică, secole de-a rîndul, receptînd formulele scolastice, sau uneiori chiar teologi ortodocşi, repetînd comod formulele devenite opace ale unor manuale din secolul XIX, influenţate de scolastică şi făcînd din ele un criteriu infailibil de judecată pentru Ortodoxie. Aceasta era o teologie care împiedica orice înviorare spirituală şi orice progres duhovnicesc, care pierduse orice sens dinamic, reflectînd o ordine statică şi exterioară pe care o credea perfectă. Aceasta înseamnă lipsă de responsabilitate faţă de credincioşii din timpul respectiv, din faţă de datoria de a lucra pentru înviorarea religioasă din timpul respectiv. Dar aceasta înseamnă şi o lipsă de responsabilitate faţă de bogăţia şi adîncimea Revelaţiei, exprimată în Sf. Scriptură şi Tradiţie apostolică şi patristică. Această teologie e vinovată de o întreită infidelitate: faţă de caracterul nelimitat al Revelaţiei, faţă de contemporaneitate şi faţă de viitor".

ţiilor ei, ca tradiţii istoriceşte obiectivate, ci, ca, Tradiţia cu majuscule, reprezintă în primul rînd experienţa spirituală ce se exprimă şi comunică prin aceste determinări şi obiectivări exterioare, şi aceea, ca „viaţă neîncetată a Duhului Sfînt în Biserică",[54] este ireductibilă la acestea din urmă.

Desprins de dimensiunea verticală a acestei experienţe duhovniceşti vii, necălăuzit de spiritualitatea contemplativă a Părinţilor, discursul teologic devine orice numai teologie şi mărturie autentică a Bisericii nu: teologia se dizolvă în antropologie, ecleziologia în sociologie, dogmatica se transformă în filosofie religioasă, morala într-un cod etic convenţional formalist sau pietist, exegeza biblică în filologie şi critică literară, liturgica în istorie a artelor, predica în retorica goală, canoanele în jurisprudenţă, istoria Bisericii în istoriografie pură, al căror obiect, fără excepţie, ar putea fi analizat şi expus ştiinţific, la rigoare, chiar şi de un necredincios. Singură experienţa duhovnicească şi nu un simplu conformism exterior, pur formal cu textul biblic, formulele dogmatice sau tipicul liturgic, transformă teologia în mărturie existenţială vie şi oferă garanţia unităţii fiinţiale a teologiei, în diversitatea abordărilor disciplinelor ei particulare, ca şi a autenticităţii, specificităţii şi eficienţei discursului ei. Mai mult, continuitatea teologiei ortodoxe cu marea Tradiţie a Sfinţilor Părinţi nu o poate asigura nici chiar simpla repetiţie a textelor lor, ceea ce ar duce la un fundamentalism patristic la fel de păgubitor ca şi cel biblicist, ci numai unitatea noastră de spirit şi etos teologic, cu aceştia, în ultimă instanţă, identitatea aceleaşi experienţe duhovniceşti.

Căci aşa cum preciza, Sf. Grigorie de Nazianz, ca odinioară Tablele Legii Vechi primite de Moise pe Sinai, Revelaţia Bisericii este săpată în „tablele de piatră" ale Scripturii şi Tradiţiei, iar aceste table sînt scrise pe amîndouă feţele lor, avînd astfel o parte „arătată (văzută)" — litera — şi alta „ascunsă" — realităţile spirituale exprimate —; una „pentru cei mulţi care rămîn jos" (la poalele muntelui teologiei), iar cealaltă „pentru cei ce urcă sus" (pe el).[55] De aceea e posibilă o dublă „lectură" al lor: una, literală-intelectuală, care „urmărind înţelepciunea Iudeilor, e aservită literei, urmează silabelor şi lasă deoparte realităţile"[56] spirituale semnificate prin ele; alta, duhovnicesc-contemplativă, a celor care „citind dumnezeieştile Scripturi nu cu neglijenţă şi superficialitate, ci despicînd litera şi aplecîndu-se înlăuntrul ei, s-au învrednicit să vadă frumuseţea ascunsă aici" — a Sf. Treimi (n.n.) — „şi s-au umplut de strălucire prin luminarea cunoştinţei"[57]

---

54 Cf. Vl. Lossky, *Tradiţie şi tradiţii* (trad. de I. V. Paraschiv), „Studii teologice" nr. 7—8/1970, p. 585—598.

55 *Orat.* 28 *(Theol.* II), 2 P.G. 36, 28D (tr. rom. p. 10); cf. şi *Orat.* 2 *(despre Preoţie)*, 92, P.G. 35, 496 B (tr. rom. p. 209).

56 *Orat.* 31 (*Theol.* V.), 24: P. G. 36, 160 B (tr. rom. p. 82).

57 *Orat.* 31 (*Theol.* V) 21; P. G. 36, 156 D (tr. rom. p. 80). Faptul că elementul contemplativ-duhovnicesc este fundamental şi constitutiv întregii teologii a Bisericii care este de neconceput fără ea, fără a cădea în impostură, este cu toată claritatea subliniat de Sf. Grigorie în *Orat.* 2 *(despre Preoţie)*, 96—99; P. G. 35, 500 A—501 A (tr. rom. p. 212—214) „Care om ar îndrăzni să îmbrace chip şi nume de preot" — care prin însăşi funcţia sa este teologul sau vorbitorul despre Dumnezeu prin excelenţă — „cînd încă nu i s-a aprins inima de cuvintele cele curate şi în foc lămurite ale lui Dumnezeu, spre a i se deschide Scripturile (Lc. 24, 45); cînd încă nu le-a scris întreit" — adică potrivit întreitului sens: literal, moral şi anagogic — „pe latul inimii, ca să aibă mintea lui Hristos (I Cor. 2, 16); cînd încă n-a ajuns înăuntrul visteriilor ascunse mulţimii credincioşilor, înăuntrul visteriilor celor nevăzute şi întunecoase, ca să contemple bogăţia din ele şi să poată îmbogăţi şi pe alţii, grăind lucruri duhovniceşti oamenilor duhovniceşti (I Cor. 2, 13)? Care om ar îndrăzni să îmbrace chip şi nume de preot, cînd încă n-a contemplat, cum se cuvinte să contempli, frumuseţea Domnului, cercetînd Biserica Lui, dar mai bine spus, cînd încă n-a ajuns în duh biserică a Dumnezeului celui viu (II Cor. 6, 16) şi locaş viu al lui Hristos (Ef. 2, 22)? Care om ar îndrăzni să îmbrace chip şi nume de preot, cînd încă nu cunoaşte care este înrudirea şi deosebirea dintre tipuri şi adevăr, ca să depărteze de primele şi să se alăture celui de-al doilea, ca fugind de vechimea literei, să se facă rob noutăţii Duhului şi să se strămute prin curăţie

dăruite prin har de Însăşi Treimea. „Folosirea verbului „a vedea" în locul celui de a „cunoaşte" de ex., înseamnă că e vorba de o experienţă de viaţă şi nicidecum de o cunoaştere intelectuală. Cu toate acestea, „a vedea" devine cunoaştere atunci cînd experienţa este exprimată în scheme omeneşti, într-un discurs articulat şi pe înţelesul tuturor. Atunci cînd „cel ce despică litera şi se pleacă cu grijă înlăuntrul ei" exprimă experienţa lui privind „frumuseţea ascunsă", adică privind Adevărul, avem faptul Teologiei"[58] aşa cum l-au înţeles Părinţii. Pe lîngă accesul la „frumuseţea ascunsă a Scripturilor, sau mai exact a Revelaţiei, atitudinea apofatică a dat Părinţilor Bisericii acea libertate duhovnicească faţă de limbajul intelectual şi categoriile filosofice ale epocii lor, fără ca atitudinea a lor să poată fi cea a unui fundamentalism biblicist fidelist sau sentimentalism pietist, ambele antiintelectualiste, şi care reduc pe Dumnezeu la pozitivitatea literei Scripturii şi a sentimentului credinţei şi pietăţii subiective tot atît, de mult pe cît îl reduce filosofia şi scolastica la pozitivitatea obiectivă a concepţiilor intelectuale, libertate spirituală care i-a făcut să transfigureze creator elenismul antic prin făurirea unei *culturi* de sinteză, noi şi originale.[58a]

De aici şi din cele spuse de mai sus nu trebuie însă, în nici un caz şi sub nici o formă, să se tragă concluzia că Sf. Părinţi şi Biserica Ortodoxă ar deprecia principial izvoarele scrise ale Revelaţiei divine şi ştiinţa teologică care le expune şi explică pronunţîndu-se pentru o teologie pur spirituală, harismatistă şi „iluministă", antiştiinţifică şi antiraţională. Nimic mai inexact. Biserica Ortodoxă moşteneşte de la Sf. Părinţi o noţiune de teologie integrativă „poliedrică", corespunzînd unei realităţi complexe, multidimensionale. Teologia e atît *experienţa* contemplativă a realităţilor dumnezeieşti prin curăţire, rugăciune şi iluminare, cît şi *propovăduirea*

---

la harul care vine din legea plinită duhovniceşte în desfiinţarea literei? Care om ar îndrăzni să îmbrace chip şi nume de preot, cînd încă n-a trecut prin faptă şi contemplaţie prin toate numele şi puterile lui Hristos atît prin cele dintîi şi mai înalte (ale Dumnezeirii Lui), cît şi prin cele mai umile şi din urmă (ale umanităţii Lui)... cînd ascultă încă cu nepăsare aceste nume şi realităţi şi încă nu este în comuniune cu Cuvîntul şi nu s-a împărtăşit de El potrivit cu ceea ce este şi se numeşte fiecare din acestea. Care ar primi cu bucurie şi cu largă inimă să stea în capul pliromei lui Hristos cînd încă nu şi-a făcut răgaz nici nu a învăţat să grăiască înţelepciunea lui Dumnezeu cea ascunsă în taină (I Cor. 2, 7), cînd încă este prunc (Gal. 4, 3), cînd încă se hrăneşte cu lapte (I Cor. 3, 2), cînd încă nu poate să ia ca un bărbat crucea lui Hristos (Mt. 10, 38), cînd încă nu este un mădular din cele mai de cinste ale Bisericii lui Hristos? Eu nu l-aşi sfătui să o facă, de m-ar lua judecător şi sfătuitor. Aceasta-i cea mai mare dintre temeri, aceasta-i cea mai grozavă dintre primejdii pentru orice om care pricepe şi măreţia reuşitei şi dezastrul nereuşitei".

58 St. Papadopoulos, *op. cit.* (*supra*, n. 38), p. 275; *cf.* acelaşi, *supra*, nr. 4, p. 113—114: „Sf. Grigorie face o teologie empirică; el analizează procesul vederii lui Dumnezeu depăşind şi desconsiderînd metoda neoplatonică a apofatismului, tot aşa cum, prin aceeaşi teologie, depăşeşte dilema: interpretare istorico-gramaticală sau alegorică? Şi aceasta întrucît prin teologia sa el nu urmăreşte, în mod filosofic, cunoaşterea principială a lui Dumnezeu ca să ajungă la Dumnezeu negînd tot ceea ce nu poate fi Dumnezeu. Ca şi credincios Sf. Grigorie experiază deja, adevărul dumnezeiesc revelat şi încearcă să-l pătrundă mai mult, să dobîndească şi experienţa altui aspect al adevărului. La acest „mai mult", la acest ţel măreţ este adus prin luminare Duhului Sfînt şi nu prin negarea proprietăţilor ce nu aparţin lui Dumnezeu (ca în apofatismul filosofic). Dincolo de litera Scripturii, în „frumosul ascuns" al adevărului, el ajunge tot prin luminare. În mod contrar, însă, o exegeză alegorică viguroasă l-ar fi determinat să inventeze expresiilor biblice semnificaţii personale, iar exegeza istorico-literară l-ar fi mărginit numai la cea ce „expressis verbis" exprimă cuvintele Sf. Scripturi".

58a Cf. pr. prof. I. G. Coman, *Geniul Sf. Grigorie de Nazianz*, Inst. stud. biz., Bucureşti, 1937 şi reflecţiile despre *Cultura patristică* din excelentul volum de studii al regretatului şi distinsului nostru patrolog *Frumuseţile iubirii de oameni şi spiritualitatea patristică*, Timişoara, 1988, p. 331—354, recent editat cu purtarea de grijă a Î. P. Sale dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului.

convingătoare a acestei experienţe, ca şi aprofundarea şi sistematizarea *ştiinţifică* din necesităţi didactice şi apologetice a conţinutului acestei propovăduiri, totul în perspectiva *slujirii* înnoirii omului în contextul problemelor specifice ale fiecărei epoci istorice în parte. Sau altfel, şi mai pretenţios spus, noţiunea completă a teologiei poate fi reprezentată ca un „tetraedru" alcătuit din patru dimensiuni fundamentale constitutive: *contemplativă, kerygmatică, epistemică* şi *diaconică*, dintre care prima orientată pe „verticala" nediscursivă a apofatismului asigură identitatea propriu-zis religioasă şi teologică a ei, iar celelalte trei, discursive şi orientate spre „orizontală", sînt indispensabile ancorării şi transpunerii acestui mesaj în lume. Din cele spuse mai sus reiese limpede că Biserica Ortodoxă, dacă nu supraliciteazã, nici nu devalorizează teologia ca discurs uman, ştiinţă predată şi asimilată în şcolile teologice, în înţelesul de cercetare, expunere şi asimilare intelectuală, metodică şi didactică a mărturiilor despre Revelaţia şi experienţa Sfintei Treimi cuprinse în Scriptură şi scrierile Sf. Părinţi, în tradiţia ei dogmatică, canonică, liturgică şi iconografică, în documentele devenirii ei istorice. Pe de altă parte, teologia ca discurs şi ştiinţă are un rol decisiv în apărarea credinţei şi experienţei duhovniceşti a Bisericii de interpretări eronate, ca şi în prezentarea ei ca un răspuns convingător la problemele omului şi umanităţii în contextul specific al fiecărei epoci, culturi, civilizaţii şi generaţii.[59] Fără o teologie ştiinţifică bine dezvoltată, Biserica nu poate face faţă cu succes problemelor, interogaţiilor şi contestaţiilor lumii căruia este chemată să-i vestească „Evanghelia slavei lui Hristos" (II Cor. 4, 4). Răul nu rezidă în ştiinţa ca atare, ca în detaşarea ei de baza ei experimentală, contemplativă, vie şi concretă. Greşala survine în momentul în care ştiinţa şi discursul teologic, propovăduirea şi slujirea creştină se detaşează de experienţa duhovnicească a cunoaşterii apofatice şi întîlnirii personale cu Dumnezeu în Biserică prin curăţie şi rugăciune ale cărei mijloace efective de realizare le oferă „Filocalia" — şi să nu uităm că Sf. Grigorie este, împreună cu Sf. Vasile, şi ininţiatorul primei „Filocalii", redusă la acea vreme la o antologie ce punea în valoare principiile de interpretare scripturistică şi mostre din exegezele duhovniceşti ale lui Origen.[60] De aceea înnoirea duhovnicească a întregii existenţe, vieţi şi gîndiri a teologului face parte integrantă din „metodologia" generală a teologiei ortodoxe, iar o înnoire unilaterală a teologiei numai la nivelul pur discursiv şi conceptual fără înnoirea fiinţei teologului e absurdă pentru contrazice tocmai fiinţa Revelaţiei şi reduce discursul teologic la dimensiunea lui pur umană.

Toţi Sfinţii Trei Ierarhi au întruchipat şi realizat în mod exemplar teologia Bisericii în toate dimensiunile ei de contemplaţie, propovăduire, ştiinţă şi slujire,[61] toţi au avut experienţa apofatică şi contemplativă a vederii lui Dumnezeu Cel în Treime în rugăciune şi sfinţenie, toţi au propovăduit neobosit şi inspirat cuvîntul dumnezeiesc al Scripturii, toţi au elaborat tratate teologice de mare forţă intelectuală, rigoare şi subtilitate speculativă, toţi s-au angajat activ şi slujirea şi tămăduirea rănilor societăţii în care au trăit, accentuînd o latură sau alta din ele în funcţie atît de necesităţile de moment cît şi de darurile naturale şi formaţia fiecăruia. Mai mult, ei au reuşit performanţa unică de şi a creea prin opera lor, pe baza elementelor acceptabile ale elenismului antic „îmbisericite", transfigurate de experienţa creştină, o nouă cultură originală, cu o mare forţă de sinteză, şi cu

---

59 Despre întreita fidelitate a teologiei autentice a Bisericii faţă de Revelaţie, faţă de contemporaneitate şi faţă de viitorul eshatologic a se vedea mai larg la pr. D. Stăniloae, *op. cit.*, (*supra* n. 18), I. p. 103—108.

60 Traducere de pr. prof. T. Bodogae în P.S.B. 7, Bucureşti, 1982, p. 299—500; şi studiul păr. dr. Gh. Drăgulin, *Filocalia de la Sf. Vasile cel Mare pînă în zilele noastre*", „Studii Teologice", nr. 1—2/1980, p. 66—80.

61 Descrierea unor modele concrete de teologi ai Bisericii care au întrupat în mod exemplar realitatea multidimensională a teologiei creştine în toate aspectele ei, o oferă Sf. Grigorie în Discursurile de elogiu ale Sfinţilor Atanasie cel Mare şi Vasile cel Mare cuprinse în *Orat.* 21, P. G. 35, 1081—1128 şi, respectiv, *Orat.* 43, P. G. 36, 493—605 (trad. rom. vezi *supra*, n. 5, p. 118—204).

o valoare paradigmatică perpetuă pentru lucrarea misionară a Bisericii dintotdeauna, ei fiind în acelaşi timp, coincidenţă nemaiîntîlnită de atunci încoace, *şi* Sfinţii cei mai de seamă *şi* elitele intelectuale ale epocii lor. Unind pomenirea lor într-un singur praznic, Biserica, în înţelepciunea ei, a arătat că în îndeplinirea cu succes a misiunii sale are nevoie de *toate* înclinaţiile şi darurile lor personale proprii unite întreolaltă.[62] Aşa cum spune acelaşi teolog român, „dacă Sf. Grigorie a preferat să tîlcuiască adîncurile tainelor divine şi a urcat vertical pe muntele contemplaţiei, Sf. Ioan şi Vasile au fost preocupaţi îndeosebi de profunzimea misterului uman şi preferă pentru a ajunge la Dumnezeu linia orizontală" — a slujirii sacerdotale şi diaconale —: „Sf. Ioan pleacă din faţa Sfintei Mese după ce s-a transfigurat cu Împărtăşirea Sfintelor Taine, iar Sf. Vasile a trecut spre cer prin porţile Vasiliadei, acel templu al filantropiei, după ce şi-a lăsat acolo toată averea sa. Hrisostom a căutat şi a întîlnit pe Dumnezeu mai ales în momentele Liturghiei, *între* cer şi pămînt, Sf. Grigorie îl caută pe calea rugăciunii şi contemplaţiei şi-L întîlneşte *mai presus* de pămînt. Sf. Vasile îl întîlneşte chiar aici *pe* pămînt travestit în chipul săracilor pămîntului. Dar indiferent de aspectele proprii şi specifice teologiei şi preoţiei lor, ei se întîlnesc în scopul comun al misiunii lor: slujirea lui Dumnezeu şi a aproapelui. De aceea, toţi, creştini şi ierarhi, dascăli şi mireni, diaconi şi arhierei, toţi au datoria să se adape din lumina, adevărul şi viaţa lor".[63]

De altfel, „de acum înainte" Sf. Trei Ierarhi vă vor însoţi, dragi studenţi, de-a lungul întregii voastre vieţi. Oarecum, pe băncile şcolii cînd uceniciţi într-ale teologiei aveţi ca model şi sprijin pe Sf. Grigorie Teologul. Mai tîrziu cînd teologia se revarsă în preoţie, aveţi ca model şi ajutor pe Sf. Ioan Hrisostom, Preotul-liturghisitor şi Propovăduitorul Cuvîntului. În fine, cînd veţi trece să slujiţi afară de biserică, fiindcă există o liturghie pe care trebuie să o săvîrşim prin faptele slujirii noastre dincolo de uşa Bisericii, îl aveţi de model şi ocrotitor alături de Sf. Ioan şi pe Sf. Vasile, Păstorul şi Slujitorul. Căci, într-un fel, în această „treime pămîntească" a dumnezeieştilor Trei Ierarhi, Sf. Grigorie e Teologul, Sf. Ioan Preotul, iar Sf. Vasile Păstorul şi Slujitorul".[64] Şi *toate* aceste funcţii şi misiuni trebuie sudate organic în persoana viaţa şi activitatea noastră misionară. Dar pentru ca preoţia, propovăduirea, şi slujirea voastră să fie cu adevărat eficiente ele trebuie să fie teologice. Altfel, desprinse de viaţa contemplativă, preoţia voastră va deveni ritualism sterp, propovăduirea propagandă interesantă, iar slujirea simplu activism social nespecific. Iar teologia, ne învaţă Sf. Grigorie, nu se reduce la a vorbi despre numai despre Dumnezeu ci înseamnă a vedea pe Dumnezeu şi a comunica şi reflecta lumii lumina dumnezeiască din oglinda curăţită a sufletului vostru.[65] Căci pentru ca să modelăm cu Scriptura trebuie să fim noi înşine modelaţi de ea; ca să curăţim lumea de rău şi de păcat, trebuie mai întîi să fim noi înşine curăţiţi, iar ca să netezim faţa pămîntului, trebuie să netezim mai întîi pămîntul minţii şi inimii noastre.[66]

Fie ca teologia, experienţa duhovnicească, preoţia şi slujirea Sf. Trei Ierarhi, să constituie un model viu pentru lucrarea şi misiunea voastră de teologi şi preoţi slujitori ai Bisericii noastre de azi de mîine şi de viitor!

Diac asist. *Ioan I. Ică*

---

62 Pentru detalii istorice privitoare la instituirea sărbătoririi Sf. Trei Ierarhi la sf. sec. XI—înc. sec. XII în Bizanţ, *cf.* Sinaxarul" din *Mineiul lunii lui Ianuarie* (vezi *supra* n. 51) p. 516—517; pentru actualizare a se vedea consideraţiile diac. asist. Ion Bria, *Teologie şi Biserică la Sf. Trei Ierarhi*, „Studii Teologice" nr. 1—2/ 1971, p. 74—84.

63 Bria, *op. cit.*, (*supra* n. 4), p. 171.

64 *Ibidem.*

65 Vezi pasajul la care se referă *supra* nota 45.

66 Vezi pasajul din *Orat. 28* (*Theol.* II), 1. P.G. 36, 25 C citat *supra* nota 46.

ÎN PRAG DE AN NOU

În această zi, sîntem chemaţi să ne cîntărim toţi, succesele şi bucuriile.

Oricît ar fi de greu un an, am fi nedrepţi dacă am spune că în acel an nu am avut bucurii.

Poate că nu toţi am avut bucurii mari. Poate că mulţi nu ne dăm seama de bucuriile pe care le-am avut, dar, oricît de mici, oricît de „mărunte" la prima vedere le-am considera, tot am avut fiecare cîteva bucurii şi în anul trecut.

Împreună să ne oprim în faţa acestor bucurii, la care noi nici nu ne gîndim poate, şi de aceea am putea spune că le considerăm „mici". Bucurii mărunte.

Prima dintre aceste bucurii „mici" de care nu ne-am amintit azi, este *sănătatea,* pe care mulţi dintre noi am avut-o în anul pe care l-am încheiat.

Cugetînd ce mare nenorocire este boala, accidentul, suferinţa în general, atunci vom şti să preţuim mai mult sănătatea, buna dispoziţie sufletească şi trupească, viaţa.

De aceea, considerăm că primul dar de care trebuie să ne bucurăm este sănătatea, la care, acum la încheierea unui an, nu ne-am gîndit şi nu i-am acordat o atenţie specială şi de aceea s-ar părea că l-am considerat un dar mic, un dar foarte mic, dar la care, gîndindu-ne bine, cîntărindu-l bine, privindu-l de aproape ne vom da seama că sănătatea de care unii ne-am bucurat în anul pe care l-am încheiat, este un dar mare, un dar foarte mare, de care acum este bine să ne amintim şi să ne bucurăm.

Un alt dar, pe care-l voi numi „mic", pentru că mulţi nu ne-am gîndit că l-am avut în anul care a trecut şi de aceea ne-am amintit de el, este *libertatea.*

Libertatea este cel mai mare şi cel mai sfînt dar care i-a fost dat omului. Fără libertate omul nu ar avea calitatea de om. Libertatea cu care este înzestrat omul, voia liberă, îi dă omului dreptul să se considere suveran. Stăpîn al cerului şi al pămîntului, pe care Dumnezeu i le-a dat drept arie, cîmp de dezvoltare a tuturor capacităţilor de gîndire şi de creaţie a omului. Acest dar îi dă dreptul omului să dispună singur de viaţa sa, de fericirea sau de nefericirea sa, de mîntuirea sa. Omul a primit de la Dumnezeu dreptul să aleagă, cerul sau iadul, viaţa sau moartea, după cum zice clar cuvîntul lui Dumnezeu: „ţi-am dat dreptul să alegi binele sau răul, viaţa sau moartea" (Deuteronom 30, 13).

Cînd este vorba de libertate, se înţelege nu numai libertatea fizică, ci şi cea spirituală. Nu numai o libertate exterioară, ci şi una interioară, care este mai importantă decît cea exterioară, pentru că libertatea interioară, libertatea spirituală generează şi libertatea exterioară. Libertatea interioară spirituală şi morală este sursa, temeiul, scutul libertăţii exterioare, materiale şi sociale.

Libertatea spirituală, are la bază libertatea morală, care înseamnă eliberarea de toată fărădelegea şi păcatele, înseamnă lupta împotriva fărădelegilor şi a păcatelor, care ne aruncă în cea mai neagră robie, care aduce toate nenorocirile în viaţa personală, dar şi în viaţa socială, deopotrivă.

Libertatea o putem pierde pe două căi:

— Libertatea o putem pierde luptînd pentru adevăr şi dreptate. Pentru aceasta, în trecut şi în ţara noastră, mulţi, foarte mulţi, şi-au pierdut libertatea şi au pierit în neagră robie în temniţele de la Istanbul sau Alba Iulia, de la Kuffstein sau Doftana. În lume mai sînt încă multe Doftane în care, în aceste

clipe, în această zi de Anul Nou, gem mii, zeci de mii de ființe omenești, pentru că au cerut dreptul la muncă, dreptul la viață, dreptul la libertate pentru ei și pentru frații lor, care au fața mai neagră, sau pentru că nu gîndesc la fel cum gîndesc mai marii țărilor lor. Cei ce și-au jertfit libertatea și viața în felul acesta, se numesc eroi și martiri pe care omenirea nu-i va uita niciodată.

— Mai este un alt mod de a-ți pierde libertatea. Este modul comun prin care un om își pierde libertatea, dintr-un nefericit accident, sau poate abateri de la legile vieții, de la legile naturale și morale ale existenței. Dar, din pricină că unii oameni și-au pierdut stăpînirea de sine și s-au îmbolnăvit moral, societatea a fost forțată să-i priveze de libertate, să-i excludă pe un timp dintre oamenii normali, adică dintre oamenii ce nu s-au îmbolnăvit moral și nu au devenit niște robi ai patimilor, nu au alunecat în rîndul monștrilor cu chip de om, care ucid, care înșeală, care fură, care strivesc pe cei din jurul lor, care pun în pericol însăși viața socială.

Majoritatea dintre noi nu am pierdut libertatea, sub nici o formă, în anul care l-am încheiat și pentru aceasta avem și noi un mare merit, că am mers pe drumul cel drept în viață și în anul pe care l-am încheiat. Ne-am bucurat și în anul care a trecut de acest dar, ce-i zic „mic", pentru că mulți dintre noi nu ne-am dat seama cît este de mare și de aceea nu ne-am gîndit ca să-l trecem în rîndul marilor bucurii ale anului pe care l-am încheiat. Dar, acum și aici, în ceasul suprem al socotelilor, trebuie să-l amintim, trebuie să ne amintim de el, să ne bucurăm de acest dar „mic", dar care în realitate este mare.

— Al treilea dar pe care îl pomenesc azi între darurile așa-zise „mici", pentru că nu ne-am gîndit decît puțin, foarte puțin la el, iar acum la încheierea anului trebuie să-l pomenim și să-l prețuim după valoarea lui adevărată, să ne bucurăm de el, este *PACEA*.

Al treilea dar, după viață și libertate, este PACEA.

Pacea pe care sîntem datori întotdeauna să o scriem cu literă mare.

Pacea, pe care omul modern, de la cel mai simplu individ de pe stradă și pînă la conducătorul de stat conștient și luminat, care este într-adevăr preocupat de viața oamenilor, de viața popoarelor, de viața lumii, o prețuiește cum n-a fost pînă acum prețuită de-a lungul mileniilor, niciodată.

Pacea, astăzi, înseamnă salvarea lumii, menținerea vieții pe pămînt, apărarea a ceea ce este cel mai frumos și cel mai prețios dar din univers, care este viața. Viața, despre care noi nu știm dacă mai există undeva în spațiul imaterial ce ne înconjoară, așa ceva, atît de prețios și de frumos, cum este viața oamenilor; zîmbetul pruncilor, privirile senine ale tinerilor, frumusețile luminate ale bătrînilor, chipul femeilor, pieptul măreț al bărbaților, mintea, rațiunea miraculoasă a oamenilor, care, ca într-o casetă miraculoasă poartă cea mai prețioasă comoară, creierul, care creează, gîndește, iubește, zămislește cu minte și înfăptuiește cu brațele. Fiecare om e un miracol și prin organele lui fizice, care au de la început, de la creație, o perfectă rînduială și funcționalitate și pînă la Inefabilul ce este prezent în fiecare ființă omenească.

Pe această ființă, mai prețioasă decît tot universul, care este omul, războiul îl poate distruge.

Primul lucru, împotriva căruia zeul monstruos al războiului se ridică cu cea mai mare cruzime, este omul.

În lumina dreptății lui Dumnezeu, războiul apare deosebit de monstruos, iar Pacea are un chip așa de luminos încît numai numele lui Dumnezeu o întrece în frumuhsețe.

De aceea, Mîntuitorul lumii a întîmpinat întotdeauna pe oameni cu salutul „Pace vouă".

De aceea, preotul Bisericii lui Hristos, din fața sfîntului Altar, ne binecuvintează întotdeauna zicînd: „Pace vouă".

De aceea, toate slujbele sfintei noastre Biserici încep cu cuvîntul: Cu pace Domnului să ne rugăm.

Prin toate acestea, de două mii de ani aproape, Hristos, prin Apostolii Săi, prin Biserica Sa, luptă pentru pace.

Oricine este robit de minciună, de nedreptate, de fărădelegi, de păcat, nu poate fi dătător de pace, nu poate fi un izvor de pace, nu poate fi un făcător de pace.

Cînd Biserica lui Hristos luptă să elibereze pe om de răceala sufletească, de nepăsare, de imoralitate, de răutate, de fărădelege, de păcat, luptă pentru zidirea unei lumi noi, luptă pentru pace,

Pacea, după cum știm, are mai multe aspecte. Pacea cea dinlăuntru și pacea cea dinafară. Pacea cu Dumnezeu și pacea cu noi înșine. Din acestea izvorăște întotdeauna Pacea cu oamenii, cu semenii noștri. Un om ce se ridică împotriva aproapelui său cu cruzime, hotărît să-l ucidă, să-i verse sîngele, să-i ia viața, este străin de Dumnezeu, este un om care înainte de a ajunge la acest gînd criminal, a rupt orice legătură cu Dumnezeu, este un om al cărui suflet și inimă și gînd sînt stăpînite de cea mai neagră putere, care demult a spulberat din sufletul lui Pacea.

Acum noi, care ne-am bucurat de acest așa-zis, de data aceasta, „mic" dar, care este pacea, considerăm că avem tot dreptul să ne bucurăm pentru că am avut în țară pace, de care ne-am bucurat mulți. Pace cu Dumnezeu, pace cu semenii noștri, pace în familie.

Sănătatea, libertatea și pacea, sînt daruri de care poate nu ne-am dat seama cît de mari și de importante sînt pentru noi, pentru viața noastră — ci, mi se pare, că mulți le-am considerat nesemnificative, adică „mici" și de aceea nu ne-am amintit de ele, acum.

Sînt însă și daruri pe care noi le considerăm, fără să greșim, „mari", ba unii le consideră foarte mari, pentru că ne interesează direct.

Voi aminti doar unul sau două din aceste „mari" daruri, de care unii ne-am învrednicit în anul trecut.

Unul din aceste daruri poate fi *succesul* nostru personal în munca pe care o înfăptuim. Cine nu știe cît de mare dar, ce-i produce multă bucurie omului, este succesul în viață, în munca pe care o face, în realizările ce și le-a propus. Cîte momente de bucurie nu are muncitorul, plugarul, păstorul cînd are succes în munca lui și cînd se poate bucura de roadele muncii lui.

Cine ar putea aminti toate bucuriile succesului pe care le-au avut cei ce lucrează la catedre, în laboratoare sau în spitale, pe șantiere sau în fabrici; bucuriile ce le-au avut scriitorii, compozitorii, artiștii pe care-i avem în țară.

De asemenea, în anul ce a trecut mulți au avut marea bucurie să-și vadă copiii intrați în școlile în care au dorit, unde învață bine, avînd succes și la studii și la purtare, ridicîndu-se frumos prin munca lor, la un înalt nivel de cunoaștere și trăire, spre admirația educatorilor, învățătorilor și profesorilor și mai ales a părinților lor. Succesul fiilor, care vor fi urmașii noștri vrednici, este, pentru părinți mai ales, un deosebit de prețios dar, de care astăzi avem un motiv puternic să ne bucurăm.

Un alt dar de care au avut parte foarte mulți, în anul care l-am încheiat, a fost bucuria că au primit o nouă locuință și au intrat într-o casă nouă, pe care au dorit-o mult timp.

Orice om, din orice timp și din orice loc are în firea lui dorul de a-și face o locuință, dorul de a avea o casă proprie. Acest dor, această dorință, este întipărită de Dumnezeu adînc și în firea necuvîntătoarelor. Pasărea își are cuibul său — zice Iisus Hristos. Ea niciodată nu-și va crește puii într-un cuib străin cu excepția cucului, care, în mod straniu, pe furiș, în mod jenant de amintit, își vîră oul în cuib străin. Dar cele mai multe păsări și animale chiar, își construiesc propriul lor cuib, propriul culcuș, propriul sălaș, unde se simt libere, adică acasă. Cu atît mai mult la om. Casa, locuința, îi dă sentimentul înălțător de independență și libertate, de bunăstare și suveranitate. Omul se simte bine în locuința sa, chiar dacă este mai modestă. De aceea, cînd se învrednicește să aibă o locuință, o casă proprie, parcă a ajuns la capătul unui drum lung și obositor. Parcă a ajuns la capătul drumului ce-i dă siguranța, liniștea și bucuria. Bucuria că nu este un val bătut de vînt, că nu este un nor rătăcitor pe acest pămînt. Casa unui om îi dă sentimentul și certitudinea măreață că este stăpîn și nu slugă în acest colț de univers, că are o reședință, unde el veghează, creează, visează, lucrează, își îndeplinește misiunea ce i s-a dat în acest univers.

Deci, iată încă un „mare" dar, după cum pe bună dreptate îl considerăm toţi. Pentru toate, azi Biserica ne zice „bucuraţi-vă". „Bucuraţi-vă pururea"! (I Tes. 5, 16), zice şi Sfîntul Apostol Pavel în Epistola sa pe care o trimite Tesalonicenilor, fără să le dea prea multe explicaţii, pentru ce i-a îndemnat zicînd: „Bucuraţi-vă". Chiar Mîntuitorul, cînd le-a zis femeilor ce au venit la mormînt nu le-a dat nici o explicaţie cînd le-a zis: Bucuraţi-vă; pentru că şi mironosiţele şi creştinii din Tesalonic şi orice om luminat, cînd i se spune „bucură-te", cunoaşte el mai bine decît oricine de ce i s-a spus acest cuvînt „bucură-te".

Omeneşte judecînd, nici tesalonicenii nu aveau prea multe motive de bucurie, cînd Sf. Apostol Pavel le-a scris „Bucuraţi-vă" şi cu toate acestea marele apostol a avut curajul să le zică: „Bucuraţi-vă".

Oricît de aspre ar fi vînturile din viaţă, ele nu pot stinge din sufletul creştinului bucuria. Sufletul sănătos şi viguros al creştinului poartă în el sămînţa bucuriei. El se bucură şi cînd are motive mari, dar tot aşa se bucură şi de micile daruri pe care i le oferă viaţa.

Dreptul să ne bucurăm îl avem nu numai pentru darurile pe care le-am avut în anul trecut, ci şi pentru că în faţă ni s-a deschis un nou drum, un nou an, pentru care noi avem dreptul să ne bucurăm. Să ne bucurăm că viaţa ne stă în faţă, încărcată de multe speranţe luminoase.

Speranţa ne deschide uşa vieţii în fiecare an.

Cu speranţă să primim copilul care se naşte, anul care-l începem, lucrarea şi drumul la care pornim, în fiecare dimineaţă.

Primul motiv al speranţei noastre, cînd păşim pragul noului an, este că ceea ce nu am realizat pe deplin în anul trecut, cu înţelepciune, cu răbdare vom realiza în anul viitor.

Cu cîtă bucurie priveşte fiecare om anul care începe, dacă are în sufletul său speranţa. Unde dispare speranţa, începe infernul.

Toţi oamenii cu judecată limpede, încep anul avînd în suflet arzînd puternic, speranţa. Nimeni nu trebuie să înceapă anul fără speranţă.

Tot lucrul bun, tot lucrul drept, tot lucrul frumos are în sine o putere care pînă la urmă va triumfa. Tot ce ai în gînd drept, cinstit şi adevărat, fii sigur că odată, prin munca ta, se va realiza. Vei vedea cu ochii tăi înflorind aspiraţiile tale, dorurile tale — dacă sînt drepte, dacă nu sînt orgolioase, dacă nu întrec măsura, dacă sînt fructul unui plan sănătos, dacă pe lîngă puterile proprii materiale vei pune şi marile puteri spirituale, care asigură triumful omului, al poporului, al societăţii care are moralul ridicat.

Speranţa este a doua virtute după „bucurie", pe care, în această zi aş dori să o primiţi în inimă ca pe o făclie, cu care să porniţi la drum în noul an.

Bucuria şi *speranţa* îşi au izvorul într-o puternică încredere în puterile proprii, cu care ne-a înzestrat Dumnezeu.

Dar noi creştinii nu ne limităm speranţa numai la realizarea unor lucruri înfloritoare pe pămînt, ci şi la un triumf absolut al vieţii, asupra morţii.

Cu credinţa şi speranţa învierii şi a vieţii veşnice în suflet, creştinii au realizat o lume nouă, o cultură şi o civilizaţie pe pămînt.

Cu această credinţă şi speranţă, oamenii simpli au sfărîmat lanţurile sclaviei, au înfrînt tirania împăraţilor păgîni, au risipit ignoranţa, superstitiile şi imoralitatea ce domneau în lume şi între oamenii care trăiau în întuneric şi se închinau unor idoli mincinoşi; aceştia, deşi erau doar nişte umbre, nişte chipuri cioplite, devorau ca nişte monştri viaţa oamenilor.

Noi privim cu o deosebită şi autentică satisfacţie chipul de adolescent perfect al lui Apolo, chipul misterios al lui Zeus, chipul ispititor al Venerei, fără să ne gîndim cum au fost privite chipurile acestor zei de către cei ce li se răpea viaţa şi li se vărsa sîngele pentru această zi, de către cei monştri cu chip de om, care erau slujitorii zeilor, ce erau prezenţi pe tot pămîntul, de la polul nord, la polul sud, înainte de naşterea lui Hristos pe pămînt.

Împotriva acestor idolatri, ce îi îndobitoceau pe oameni, au avut de luptat ucenicii lui Iisus Hristos, purtînd în inimi ca pe o făclie, *Speranţa*. Speranţa biruinţei luminii, asupra întunericului. Speranţa biruinţei adevărului împotriva erorii. Speranţa biruinţei dreptăţii împotriva tiraniei. Speranţa biruinţei vieţii asupra

morţii. Speranţa a făcut ca Biserica lui Hristos, creştinismul autentic, să fie în orice timp luminos şi plin de optimism sănătos, ce a strecurat în sufletul fiilor lui Adam bucuria de viaţă, dorul de viaţă, plăcerea de viaţă, setea de realizări mari, luminoase şi frumoase în viaţă.

Luminat de o reală şi vie speranţă, şi creştinismul românesc a fost întotdeauna realist. El nu a fost umbrit nici de un optimism exagerat, dar nici de un pesimism întunecat. Creştinismul românesc, creştinismul autentic, creştinismul dreptmăritor, în care s-a născut şi a crescut acest popor, poporul român, a fost străbătut întotdeauna de un optimism realist şi sănătos.

Sfîntul Apostol Iacov, în Epistola sa, adresîndu-se tuturor creştinilor, zice: „Veniţi acum cei ce care ziceţi: Astăzi sau mîine vom merge în cutare cetate, vom sta acolo un an şi vom face negoţ şi vom cîştiga. Voi, care nu ştiţi ce se va întîmpla mîine, că ce este viaţa voastră? Abur sînteţi, care se arată o clipă, apoi piere. În loc ca voi să ziceţi: Dacă Domnul voieşte, vom trăi şi vom face aceasta sau aceea" (Iacov 4, 13—15). Potrivit acestei învăţături, părinţii noştri cu înţelepciune şi cu smerenie, întotdeauna cînd porneau la un drum nou, spuneau: Dacă-mi va ajuta Dumnezeu sau, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi face cutare sau cutare lucru. Prin aceasta ei îşi mărturiseau încrederea în Dumnezeu. Aceasta, încrederea în Dumnezeu, le-a dat tăria, dealungul veacurilor, să nu se lase copleşiţi de slăbiciunile lor, cînd potrivnicii erau mai puternici, ci în faţa greutăţilor şi a primejdiilor ce-i înconjurau, pe lîngă încrederea ce o aveau în puterile lor, în dreptatea lor, în bărbăţia lor, mai adăugau şi încrederea în Dumnezeu, şi aşa se face că neamul nostru nu a fost copleşit de mulţimea răutăţilor, nici nu a dispărut din istorie, cu toate că au trecut peste el multe valuri; întunecate, străine, sălbatice, care nu au avut niciodată milă, faţă de acest popor paşnic şi nobil din Carpaţi, care a fost poporul nostru.

După cum ne învaţă Crezul nostru creştin, cu această încredere în Dumnezeu, să începem şi noi fiecare an, fiecare zi, fiecare lucru bun, şi puterile noastre se vor înmulţi, munca noastră va înflori mereu, sub soarele păcii şi vom fi binecuvîntaţi de Dumnezeu.

† IUSTINIAN C. MARAMUREŞANUL
Episcop-vicar

GÎNDURI PENTRU ANUL NOU

„Eu sînt uşa; de va intra cineva prin Mine se va mîntui" (Ioan 10, 9)

Prăznuim astăzi cea dintîi zi a Anului Nou. E prima pagină albă dintre toate care alcătuiesc cartea unui an. În cartea aceasta se vor înscrie evenimente, întîmplări a căror importanţă, particulară ori obştească, le-o va dărui timpul. Şi ce aşteptăm, de fapt, de la timpul pe care-l va cuprinde cartea vieţii noastre şi a lumii în Noul An? Urările din acest binecuvîntat prilej nu pot fi decît de sănătate şi mîntuire pentru fiecare om, de bogate roade pămînteşti şi cereşti pentru poporul nostru şi de pace pentru marea familie a neamului omenesc.

1. De cînd a început omul să măsoare timpul cu ajutorul calendarului, s-a vorbit mult despre timp. Îi zicem trecut, atunci cînd nu mai este. Dacă n-a sosit încă, îi spunem viitor. Între trecut şi viitor se află prezentul, asemeni străfulgerării de o clipă.

Timpul face parte din propria noastră fiinţă. Viaţa omului se măsoară în timpul fragmentat în ani. În timp a creat Dumnezeu lumea prin atotputernicia Sa. În timp a mîntuit-o şi prin iubirea Sa. Aceasta înseamnă că lumea are nu numai un început, un punct de plecare, ci şi un scop spre care, prin cele trebuincioase vieţii, învăţătură şi virtuţi, se mişcă ea.

Toată viața omului poate fi privită ca o luptă teribilă cu timpul. Zadarnic încercăm să ținem timpul pe loc, ori să-l scurtăm în situații dureroase. Nu putem scăpa de ritmul lui firesc. Cu ajutorul Bisericii însă, avem posibilitatea să dăm valoare infinită timpului interpretîndu-l, în bucurie ori durere, ca pe un cadru-mijloc al unei stări fericite în cele ce „va să fie".

2. Biserica este încărcată de timp, de istorie, de mari daruri și energii spirituale. Adevărurile de credință pe care le propovăduiește ea, sînt adevăruri de viață. De aceea e bine că prima zi a anului ne găsește în fața sfîntului altar. Prin tainele și ierurgiile ei, Biserica ne binecuvintează toate bunele strădanii. Ea sfințește viața, natura, casele noastre. Fiecare dangăt de clopot vestește această lucrare mîntuitoare și ne cheamă să ne pregătim, necontenit, pentru țelul înalt de dincolo de timp. Există ceva în noi mai puternic decît timpul: sufletul nemuritor, frămîntat și însetat de cele viitoare.

3. Viața ne este dăruită pentru a o înțelege ca pe o călătorie care trece într-o altă existență. Pe această altă viață, superioară celei de aici, o dobîndim repetînd, în Biserică, drumul lui Hristos. Tocmai de aceea, în centrul zilei de 1 ianuarie se află numele Fiului lui Dumnezeu întrupat. Despre El zice proorocul Isaia că, la plinirea vremii, va binevesti săracilor, va vindeca pe cei zdrobiți cu inima, robilor le va propovădui dezrobirea... și va vesti anul plăcut Domnului" (Isaia 61, 1—2; Luca 4, 18—19). Cînd s-a împlinit această profeție, Domnul însuși a zis despre Sine: „Eu sînt lumina lumii" (Ioan 8, 12); „Eu sînt ușa; de va intra cineva prin Mine, se va mîntui" (Ioan 10, 9). El este UȘA pururea deschisă a Staulului care mîntuie pe cei ce intră, se hrănesc și ies din lumea aceasta întăriți și mîngîiați de rînduielile Bisericii potrivit făgăduinței: „Va intra și va ieși și pășune va afla" (Ioan 10, 9). El este UȘA Anului Nou pe care-l dorim aducător de inimi noi, mai curate, capabile să înnoiască timpul vieții spre bucuria mîntuirii.

Iisus înseamnează mîntuitor. Este singurul nume mai presus de orice nume (Filipeni 2, 9). În și cu acest nume poate omul să spargă limitele existenței sale din această lume. În comuniune cu Iisus Hristos, „Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6), se împlinesc năzuințele adînci ale sufletului. El este steaua polară care ne luminează drumul anilor ce răsar din adîncul eternității pentru ca să se reverse iarăși în ea.

4. Prin Iisus Hristos — Domnul nostru dăm sens superior celor pe care le vom întîmpina în viitor. Iar viitorul depinde, îndeosebi, de ecoul pe care-l are, în inima noastră, iubirea Lui. Ea include respectul, bunăvoința, încrederea, recunoștința, toată fapta bună.

Desigur, în calea bunelor năzuințe pot ieși obstacole, pietre, gropi, mărăcini, vrăjmășii. În toate însă avem nădejdea că Dumnezeu ne susține și ne conduce. Dacă viitorul ne va aduce ceva bun atunci, acest bun va veni și fără să-l plăsmuim apelînd la ghicitorii în cafele, în palmă, în cărți ori în calendare alcătuite în noaptea de revelion. Iar dacă viitorul ne va aduce un necaz, atunci, potrivit învățăturii Bisericii, n-avem nici un folos să-l cercetăm, inventînd în „pravilă" cauza durerii, motivele ei. O astfel de preocupare este ofensă, un act de nerecunoștință la adresa lui Dumnezeu. Sfinții Părinți o numesc „falsă cheie pentru deschiderea visteriei cerești" (Sf. Ioan Gură de Aur). Folosirea ei este incompatibilă cu mîntuirea și căile care duc la viața veșnică. Ci importantă este conștiința că drumul vieții pămîntești „de lungimea unei palme" (Ps. 38, 6), punctat și cu încercări ale tăriei credinței și răbdării noastre, este sub ochiul atoateștiutor al lui Dumnezeu. Sf. Vasile cel Mare, a cărui viață ne este pusă înainte chiar în această zi, spune că „meditația la cele veșnice produce în noi marea lucrare de înnoire bineplăcută lui Dumnezeu". Toate sinoadele, ecumenice și locale, au ținut seama de cuvintele duhovnicești ale acestei „Guri de foc a Duhului Sfînt", cum îl numește Sfîntul Grigorie Teologul pe Sfîntul Vasile cel Mare. Întăriți de nădejdea dobîndirii celor bune în veșnicie, toți sfinții și mucenicii Bisericii au făcut ca cele mai grele osteneli să nu-i înfricoșeze. Cumplitele dureri au fost, pentru ei, de netemut nu datorită unor tîlcuiri iscoditoare a Providenței, ci prin dăruirea inimii lui Hristos-Domnul, viața noastră adevărată și veșnică.

5. Cine crede în viața veșnică are și conștiința unei responsabilități ultime. Răspundem de cele ce ne-a dăruit Dumnezeu pentru a sluji Lui și semenilor în Biserica Sa. Răspundem de modul în care am valorificat timpul acestei vieți ca pe

cea mai mare bogăţie spre cele viitoare. Credinţa în cele viitoare pe planul veşniciei produce binecuvîntate roade şi pentru existenţa din această lume. Din această credinţă izvorăşte puterea care înnoieşte anul, timpul, gîndul, fapta, viaţa.

În strădania de a folosi cît mai bine timpul fiecărei zile, primele minute ale dimineţii să le dăruim lui Dumnezeu. Să ne rugăm Lui, pentru ca munca noastră să nu fie risipită de furtuni, revărsări de ape, cutremure de pămînt aducătoare de accidente şi moarte. Oriunde ne îndreptăm paşii: la şcoală, la birou, pe ogoare, în uzină, să trecem la muncă întăriţi prin sfînta rugăciune. Fiecare zi s-o începem şi s-o sfîrşim cu Dumnezeu pentru că El ne dăruieşte şi ziua şi anul, viaţa de pe pămînt şi din veşnicie.

6. Prin mijlocirea timpului deci, să facem din viaţa Domnului nostru Iisus Hristos, viaţa noastră. „Pretutindeni să fim cumpătaţi, treji şi drepţi. Să sporim în dreapta credinţă şi să creştem dintr-o faptă bună, în alta, mai bună" (Părintele Cleopa Ilie).

Fie ca anul care a început să însemneze, pentru toată vîrsta, o înaintare spre asemănarea cu Mîntuitorul. „Pe noi înşine şi unii pe alţii şi toată viaţa noastră lui Hristos-Dumnezeu să o dăm!" Vieţuind în acest fel, Dumnezeul luminii şi al mîngîierii ne va dărui şi bucuria unei alte vieţi, cu totul nouă şi fără de sfîrşit. Îl rugăm pe Dumnezeu să ne ajute să ajungem acolo, în negrăită fericire, pentru a-L preamări împreună cu îngerii, cu drepţii şi toţi sfinţii în vecii vecilor. Amin.

Pr. *Gheorghe Răţulea*

PREDICĂ LA DUMINICA A 16-A DUPĂ RUSALII

„Intră întru bucuria Domnului tău"
(Matei 25, 21)

Pericopa evanghelică citită la Sf. Liturghie de astăzi se numeşte pilda sau *Parabola talanţilor* şi ea a fost rostită de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos îndată după Parabola cu cele zece fecioare, aşadar într-un context mai larg în care ideea principală a învăţăturii Sale a constituit-o Judecata finală, Dreapta Judecată sau Judecata de apoi, pentru care Iisus-Domnul nostru ne atenţionează să fim pregătiţi în fiecare clipă.

„Drept aceea — spune El — privegheaţi că nu ştiţi ziua nici ceasul cînd vine Fiul omului" (Matei 25, 13), fiind vorba desigur de venirea Sa a doua oară, cu mărire şi cinste, cînd ne va judeca pe fiecare.

După rostirea acestor cuvinte, şi spre a se face mai bine înţeles, Iisus-Domnul nostru rosteşte parabola pe care am amintit-o şi pe care, pentru cei ce n-aţi putut veni mai de dimineaţă la Sf. Liturghie, o reproducem pe scurt după cum urmează:

Un om oarecare şi-a chemat slugile, cărora le-a împărţit avuţia sa: Unuia i-a dat cinci talanţi, altuia doi talanţi, iar la un al treilea, un talant, „fiecăreia după puterea sa", cum spune Mîntuitorul în parabola de astăzi, iar acel stăpîn s-a dus departe. Indată după aceasta, cel care a primit cinci talanţi a lucrat cu ei şi a mai cîştigat cinci, la fel şi cel cu doi talanţi, a cîştigat alţi doi, pe cînd cel cu un talant s-a dus şi l-a îngropat în pămînt. Trebuie să reţinem că un talant pe vremea aceea reprezenta o sumă destul de mare, în banii noştri cîteva sute de mii de lei, bani pe care cu adevărat era păcat să nu-i investeşti în ceva.

„După multă vreme, ne spune parabola, omul sau stăpînul în cauză s-a întors şi a cerut *socoteală slugilor sale*. Venind cel care primise cinci talanţi a zis stăpînului său: Doamne, cinci talanţi mi-ai dat, iată că am dobîndit alţi cinci cu ei. Stăpînul i-a zis: Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune, intră întru bucuria domnului tău! La fel s-a întîmplat şi cu sluga care a primit doi talanţi.

Cînd a venit la rînd sluga care a primit un talant, a zis: Doamne, te-am ştiut că eşti om aspru, care seceri unde n-ai semănat şi aduni de unde n-ai risipit şi, temîndu-mă, m-am dus şi am ascuns talantul tău în pămînt. Iată ai ce este al tău. Răspunzînd stăpînul, i-a zis: Slugă vicleană şi leneşă, ai ştiut că secer unde n-am semănat şi adun de unde n-am risipit. Tocmai de aceea se cuvenea să fi dat argintul meu schimbătorilor şi venind eu aş fi luat ce-i al meu cu dobîndă. Luaţi dar de la el talantul... şi pe sluga cea netrebnică aruncaţi-o întru întunericul cel mai dinafară. Acolo va fi plîngerea şi scrîşnirea dinţilor" (Matei 25, 14—30).

Pe scurt, tîlcul sau înţelesul parabolei este următorul:

Stăpînul care împarte avuţia este Dumnezeu.

Talanţii sînt darurile pe care Părintele nostru ceresc le împarte fiecărei fiinţe omeneşti, uneia mai multe, alteia mai puţine, după puterea de muncă a fiecăruia.

Slugile sîntem noi oamenii din toate timpurile, de la începutul existenţei pînă la sfîrşitul veacurilor.

Socoteala pe care stăpînul o cere slugilor sale înseamnă Judecata din urmă sau Judecata finală, la care ne vom prezenta toţi oamenii, fără deosebire.

*

Din această parabolă în chip special se cuvine să reţinem trei lucruri, trei idei, trei învăţături.

Prima învăţătură este aceea că fiecare făptură omenească este înzestrată de Dumnezeu cu cel puţin o însuşire mai deosebită, cu un dar, cu „un talant". Împărţeala, aşadar, nu este uniformă; ea avînd desigur în vedere chemarea noastră a fiecăruia, în ultima analiză împărţirea darurilor ţinînd de înţelepciunea nemărginită a lui Dumnezeu, care respectă şi aici individualitatea noastră, libertatea noastră, această neuniformitate, această varietate sau gradaţie de daruri făcînd parte şi din ceea ce noi putem numi bogăţia şi frumuseţea vieţii, uniformitatea ducînd de obicei la monotonie, la sărăcirea vieţii în obştile omeneşti.

Aşa se face deci că unul are darul picturii, altul al muzicii, un altul al povestirii frumoase, un al patrulea al poeziei ş.a.m.d. Unii sînt înzestraţi cu o sănătate robustă, alţii cu darul meşteşugului, alţii cu pasiunea cercetării şi setea nepotolită de a cunoaşte, alţii cu răbdare mai mare, alţii cu un calm deosebit, alţii cu un suflet mai milos, alţii cu o ţinere de minte mai bună, alţii cu o mai mare putere de a acumula înţelepciune ş.a.m.d., ieşind şi în acest fel în evidenţă adevărul învăţat de Biserică întotdeauna, că noi oamenii atîrnăm sau depindem unii de alţii, atît în viaţa aceasta cît şi în ceea ce priveşte veşnicia.

Peste toate, fiecare avem cel puţin talantul dragostei de oameni, la fel de însemnat şi folositor ca oricare alt dar.

O a doua învăţătură este aceea că darul sau talantul ori talanţii pe care îi avem sîntem îndatoraţi să-i înmulţim, cum au fost înmulţiţi talanţii din parabolă, să-i fructificăm, să-i facem să rodească. Cît de frumos se exprimă în această privinţă profetul Ieremia, cînd zice: „Te-am sădit viţă roditoare" (Ier. 2, 21), aşadar, nu o viţă stearpă, nu un pom neroditor, care se taie şi se aruncă în foc, ci o viţă care să aducă cît mai multă roadă. „Fraţii mei, spune Sf. Ap. Pavel, aţi fost chemaţi să aduceţi roade" (Rom. 7, 4).

Într-adevăr, mulţi dintre noi nu numai că-şi înmulţesc talantul, dar adesea devin chiar robi ai lui, în străduinţa lor de a-l înmulţi mergînd uneori pînă la uitarea de ei înşişi, ba chiar pînă la sacrificiu. Ne gîndim de pildă la unii cercetători pasionaţi, care nu-şi părăsesc cu zilele laboratoarele unde lucrează, la exploratorii care-şi expun viaţa spre a cerceta craterele unor vulcani sau alte zone greu accesibile ale pămîntului, la artiştii care merg şi ei uneori pînă la epuizare totală spre a lăsa cît mai multe opere cu care să îi bucure pe cei din jur, la preoţii care nu dau odihnă oaselor lor spre a face tot ce depinde de ei pentru creşterea binelui în lume, la dascălii de tot felul care merg de asemenea pînă la cheltuirea lor totală în a împărtăşi tinerelor generaţii nu numai cunoştinţe, ci şi dragostea de adevăr şi de frumuseţea morală în general, la părinţii care nu-şi dau odihnă în a-şi creşte copiii nu numai spre a le asigura hrană şi îmbrăcăminte, ci şi în a le

insufla dragostea de Dumnezeu și de virtuțile noastre străbune, respectul față de muncă, de semeni etc.

„Viața este foarte scurtă — spunea Paganini — mă grăbesc să nu pierd nimic". „Ești dator să-ți dai seama că ai fost înzestrat cu ceva — spunea și Marie Curie descoperitoarea radioactivității împreună cu soțul ei Joliot Curie, lucrînd în condiții extrem de precare — și acest ceva trebuie valorificat cu orice preț". La acest lucru ne îndeamnă și Sf. Ap. Pavel cînd zice: „Avînd daruri de multe feluri, după harul care ne este dat nouă (să le întrebuințăm cu înțelepciune); avînd (darul) proorociei (să proorocim) după măsura credinței; avînd (darul) propovăduirii, să propovăduim; avînd (darul) îndemnării, să îndemnăm. Dacă sîntem împărțitori, să împărțim întru nevicleșug; dacă sîntem ispravnici (conducători), întru osîrdie să stăruim; dacă sîntem miluitori, să miluim cu inimă bună" (Rom. 12, 6—8).

Desigur că înmulțirea sau fructificarea talanților este în funcție de cît am primit; cel ce a primit mult trebuie să lucreze mai mult, căci mai mult i se cere; cel ce a primit mai puțin, și roadă i se cere mai puțină, dar un fruct, o roadă cît de mică fiecare trebuie să dea. De aceea, o rugăciune făcută pentru cineva, un gînd bun, un sfat înțelept, transmiterea unei meserii, învățarea pe alții cu cuvîntul și cu fapta, practicarea altor forme în a ne fi de folos unii altora — și acestea reprezintă moduri de a ne înmulți talantul și talanții pe care îi avem. Ne aducem aminte că Mîntuitorul n-a fericit pe bogații care puneau din prea multul lor cîte ceva în cutia milelor, ci pe femeia văduvă care și-a aruncat acolo cei doi bănuți pe care îi avea. Se spune despre un iubitor de Dumnezeu din vechime că putea fi întîlnit uneori pe drumul care urcă de la Ierihon la Ierusalim și, întocmai ca samarineanul milostiv, hrănea și adăpa cu apă pe cei ce se aflau însetați și înfometați pe acest drum istovitor, lipsit de apă chiar și în zilele noastre. Prin urmare, fiecare din noi trebuie să depunem cel puțin un minim de efort în a ne valorifica darurile, cu convingerea că cu cît ne cheltuim mai mult, „cu cît dăm mai mult din noi înșine — cum spunea marele nostru diplomat N. Titulescu — cu atît devenim mai bogați", cu alte cuvinte, cu atît talanții noștri spirituali se înmulțesc, cu atît numărul lor crește.

Deși se referă mai mult la noi, la slujitorii bisericești, la cele de mai sus ne îndeamnă pe toți și Apostolul care s-a citit la Sf. Liturghie de astăzi, prin cuvintele de a nu fi indiferenți la „darul lui Dumnezeu... și întru toate să ne punem înainte ca slujitori ai lui Dumnezeu, întru multă răbdare, întru necazuri, întru nevoi, întru strîmtorări..., în osteneli, în privegheri, în posturi, întru curăție, întru cumințenie, întru bunătate, în dragoste nefățarnică..." (II Cor. 6, 1—6).

Cu toate acestea, mai sînt însă printre noi și din aceia care își îngroapă talantul. Unii zugravi pictează pe cel care și-a îngropat talantul sub forma unei slugi care a pus boii la plug, a băgat plugul în brazdă, dar l-a lăsat așa, iar el s-a dus și s-a culcat la umbră, pierzînd astfel o zi bună de lucru.

Precum vedem, dușmanii înmulțirii talanților sînt lenea, trîndăvia, indiferentismul, lîncezeala, superficialitatea, minciuna, fățărnicia și alte măști sub care se ascund atîția pe care stăpînul din parabola de astăzi îi apostrofează cu cuvintele: „slugă vicleană și leneșă". Darul sau „talantul neîntrebuințat este un furt" — spune o zicală, iar furtul, după cum știm, se pedepsește.

De aceea, *un al treilea lucru* pe care trebuie să-l reținem din parabola din Duminica de astăzi este acela că cuvintele pe care stăpînul le rostește slugilor sale, atunci cînd le cere socoteala talanților încredințați fiecăruia, reprezintă într-un fel sentințele definitive care se vor pronunța de către Dreptul Judecător la Judecata Sa finală, la Judecata din urmă.

„Cuvintele: „Intră întru bucuria Domnului tău" exprimă, așadar, bucuria negrăită, bucuria sau fericirea vieții veșnice, de care vor avea parte cei ce vor fi de-a dreapta Dreptului Judecător. „De-a dreapta Ta, Doamne, de bucurii veșnice mă voi sătura", zice Psalmistul David într-un psalm al său.

Cuvintele: „Plîngerea și scrîșnirea dinților", auzite în parabola de astăzi, exprimă sentința Dreptului Judecător către cei ce vor sta de-a stînga Sa, către cei ce și-au îngropat talantul, către cei ce și-au irosit viața în lenevire, în destrăbălări, în preocupări destrămante, cu alte cuvinte, către cei ce vor merge în iad. „Plîngerea și scrîșnirea dinților" exprimă, așadar, durerile, chinurile veșnice ale iadului.

V-am mai spus şi cu alte prilejuri, că aceste realităţi veşnice de dincolo de pragul acestei lumi le întrezărim, le intuim, le trăim în mic încă din această viaţă pămîntească. Şi anume, bucuria, starea de mulţumire, de fericire chiar, pe care o simţim atunci cînd facem din inimă, din dragoste curată şi dezinteresată un lucru bun, o faptă bună mai deosebită, reprezintă o fărîmă din bucuria veşnică, din bucuria inexprimabilă a comuniunii noastre directe cu Dumnezeu, o scînteie din ceea ce s-a spus în parabola de astăzi: „Intră întru bucuria Domnului tău". De asemenea, frămîntarea, neliniştea, durerea, chinurile sufleteşti, duse uneori pînă la disperare, pe care le dă mustrarea de conştiinţă, pe care o trăim atunci cînd cu bună ştiinţă facem un lucru rău, o faptă urîtă, un păcat mare cu repercusiuni negative şi asupra unor semeni de-ai noştri, reprezintă şi ea o fărîmă din ceea ce numim chinurile veşnice, „plîngerea şi scrîşnirea dinţilor", despre care ne-a vorbit parabola de astăzi, „focul nestins", „viermele neadormit", despre care ne vorbeşte cu alte prilejuri Sf. Scriptură.

*

Din cele de mai sus ne-am dat seama ce înţelesuri adînci, cu perspective veşnice are pentru noi, fiii Bisericii, Parabola talanţilor citită la Sf. Liturghie de astăzi, ce valoare uriaşă, de negrăit primeşte pentru noi viaţa aceasta pămîntească, ostenelile sau neostenelile din această lume avînd urmări pozitive sau negative pentru eternitate.

Să ne străduim, aşadar, ca asemenea primelor două slugi din parabola de astăzi, prin eforturi conştiente, prin viaţă revărsată în cît mai multe fapte bune, prin dragoste fierbinte de Dumnezeu şi de oameni să ne înmulţim şi noi cît mai mult zestrea cu care ne-a dotat cel Atotputernic, pentru ca la Dreapta Lui Judecată să ne poată spune şi nouă: „Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; *intră întru bucuria Domnului tău!*" Amin.

Arhid. *Gh. Papuc*

PREDICĂ LA DUMINICA A 17-A DUPĂ RUSALII

„*O, femeie, mare este credinţa ta; fie ţie după cum voieşti*" (Mt. 15, 28).

Citind sau ascultînd pericopa evanghelică din această Duminică sîntem frapaţi, în primul rînd, de măiestria cu care ne este descrisă întîmplarea. Cît de viu vedem tabloul acestei dramatice întîlniri a Mîntuitorului cu femeia cananeeancă! Iată-L pe Iisus trecînd pe uliţele unei localităţi din pămînt păgîn! Iat-o pe o femeie din acele locuri strigîndu-şi durerea în faţa tuturor! Două dialoguri: între Iisus şi ucenicii Săi şi apoi între Iisus şi femeie, îmbogăţesc tabloul cu trăsături nebănuite. E o proză demnă de pana celui mai mare artist.

Şi cît de extraordinar ni se dezvăluie personajele dramei!

Iată-L pe Mîntuitorul vindecînd de la distanţă, de îndrăcire, pe fiica femeii! Dar relatarea adugă o trăsătură de cea mai mare importanţă. Înainte de a rosti cuvîntul izbăvitor, Domnul ne este înfăţişat ca inegalabil Pedagog. El foloseşte prilejul pentru a da celor de faţă — şi nouă tuturor — o lecţie de neuitat. Din cananeanca păgînă, El face un exemplu de credinţă pentru iudei, adică pentru nişte oameni care socoteau credinţa ca fiind monopolul lor exclusiv. Şi nouă tuturor ne arată că la Dumnezeu se intră numai pe poarta credinţei.

Minunea săvîrşită atunci a avut un rol trecător; dar lecţia dată e nepieritoare. Ucenicii n-au putut-o uita; ei au avut grijă să nu omită întîmplarea din conţinutul propovăduirii lor despre Iisus Hristos. Iar Evangheliştii au socotit că ea merită reţinută, din noianul de ceea ce a făcut şi a învăţat Iisus (cf. In. 20, 30; 21, 25), în puţinele pagini scrise de ei. Astfel a ajuns pînă la noi şi va străbate veacurile

istorisirea despre credința mamei păgîne și despre vindecarea fiicei prin credința acestei mame.

Ni se dezvăluie, de asemenea, în întreaga și tainica sa măreție, chipul unei mame la care credința devine modul suprem de a fi și de a se manifesta.

Cînd zici mamă, zici eroism; cînd zici mamă, zici jertfă! O jertfă de zi cu zi, ce durează cît și viața mamei. O jertfă cu atît mai măreață cu cît este mai anonimă; cu atît mai înaltă cu cît nu cere răsplată. Și ce, oare, din lumea aceasta ar putea-o răsplăti? Scriptura însăși spune că răsplata adevăratei mame este mîntuirea cea veșnică (I Tim. 2, 10). Orice altă răsplată ar fi prea mică pentru mamă.

Iată, deci, în urma lui Iisus, o mamă! E păgînă, dar ce importanță mai are acest lucru. E mamă! Cu atît mai mult mamă cu cît este mai îndurerată; cu cît durerea ei nu are leac pămîntesc! Dacă vrea cineva să știe ce este Durerea omenească cu d mare, acea durere care prinde și ține în gheara ei întreaga ființă, să încerce a o surprinde pe chipul unei mame atunci cînd copilul ei se află în grea suferință. Suferă copilul? Chinul mamei este înmiit! Și mai ales cînd boala copilului este fără leac, cînd oamenii au făcut tot ce se poate face, fără rezultat. Atunci ochii mamei strigă suferința. Chipul îi e de muceniță. Și suferind pentru copilul ei, ajunge în curînd să simtă și să împărtășească durerea tuturor. Încă un chip de sfîntă se pregătește să împodobească sărmana noastră lume!

Căci o astfel de mamă nu se poate să nu ajungă la credință. Neputința oamenilor în fața bolii copilului pentru care și-ar dat viața de mii de ori, o determină din ce în ce mai mult să-și pună încrederea numai în Dumnezeu. Și lipsindu-se de bucuriile trecătoare ale lumii, presimte și se apropie tot mai mult de Izvorul bucuriei adevărate și veșnice. Un astfel de suflet devine cel mai apt pentru credință. Iese în el la lumină acel simț adînc duhovnicesc care la cei mai mulți zace înăbușit de grijile și plăcerile acestei lumi. Un astfel de suflet devine cel mai apt pentru credință. Iese în el la lumină acel simț adînc duhovnicesc care la cei mai mulți zace înăbușit de grijile și plăcerile acestei lumi. Un astfel de suflet simte cînd Dumnezeu e aproape!

Iat-o și pe femeia cananeeancă simțind că se apropie Mîntuitorul lumii! Iat-o pe păgînă făcîndu-i de rușine pe iudei! Iat-o mărturisind că Iisus este Fiul lui David, adică Mesia-Hristos și Mîntuitorul lumii!

Lui Dumnezeu I se cuvine adorare. Iisus e Dumnezeu, ea Îl adoră. Căci, zice Evanghelistul Marcu (7, 25), ea „a venit și a căzut la picioarele Lui". De la Dumnezeu poți cere orice; ea Îi cere Mîntuitorului ceea ce nimeni dintre oameni nu-i putea dărui. În fața lui Dumnezeu umilința nu e niciodată înjositoare; ea se umilește pînă la a se compara cu cîinii care adună fărîmiturile de sub masa stăpînilor.

Credința femeii că Iisus este Mesia și că El poate să-i vindece fiica este astfel unită cu cea mai adîncă umilință și cu rugăciunea stăruitoare. Smerenie — credință mărturisitoare — rugăciune curată și stăruitoare, iată trinomul care nu lasă cerul mut! Credința cananeencei, luminată de podoaba smereniei și exprimată în strigătul rugăciunii, îi atrage admirația Mîntuitorului. „O, femeie — îi zice El —, mare este credința ta; fie ție după cum voiești!"

Ca tot ce ni se spune în Sf. Scriptură, și această pericopă evanghelică s-a scris „spre povățuirea noastră" (cf. I Cor. 10, 11). S-a scris spre a ni se oferi încă un exemplu de credință și încă o dovadă despre puterea credinței. Pentru iudeii de atunci, întîlnirea Mîntuitorului cu femeia cananeeancă a fost și o lecție împotriva autosuficienței lor, împotriva mentalității că numai ei sînt „copii ai lui Dumnezeu" și vrednici de pîinea harului Său. Noi nu mai avem de învins o astfel de mentalitate. Evanghelia ne-a învățat că în Hristos „nu mai este iudeu, nici elin" (Gal. 3, 28). Sîntem însă deficitari la capitolul *credință*. Chiar cei mai credincioși, oricînd zic: „Cred Doamne!", simt nevoia să adauge: „Ajută necredinței mele!" (Mc. 9, 24). Iată de ce niciodată nu ne sînt prea multe îndemnurile la credință și exemplele de credință. Un astfel de exemplu ne înfățișează Evanghelia de astăzi. Să-l urmăm!

Voi mame creștine, luați pildă de la mama păgînă! Vă iubiți copiii; dacă-i iubiți cu adevărat, feriți-i de demonul cel cumplit! Feriți-i de dezmățul trupului și al spiritului, care, deopotrivă, îi aruncă în lațul diavolului! Preveniți răul care

poate acapara existența celor pe care i-ați născut! Încă dinainte de a se naște și permanent înconjurați-i cu zidul cel nebiruit al rugăciunii! Prin stăruitoare educație creștină, încingeți-i cu adevărul, îmbrăcați-i cu platoșa dreptății, acoperiți-i cu pavăza credinței. Puneți-le în mîini sabia Duhului, prin împărtășirea de darul Tainelor Bisericii (Ef. 6, 14—17)! Și dacă n-ați vrut sau n-ați știut să preveniți răul, nu vă pierdeți nădejdea! Totul îi este cu putință credinței.

O, Iisuse Hristoase, Mîntuitorul și Domnul nostru, ferește-ne pe toți de lațul diavolului, de îndrăcirea prin păcat și de chinul cel rău spre care ne trage vrăjmașul nostru cel de demult. Tu, Cel ce ne-ai arătat calea jertfei, răsplătește jertfa mamelor noastre și a tuturor mamelor! Ca oarecînd în părțile Tirului și ale Sidonului, caută cu milă spre orice inimă de mamă sfîșiată de suferința pentru copiii ei. Și ajută necredinței noastre. Amin.

Pr. prof. *Vasile Mihoc*

PREDICĂ LA DUMINICA A 33-A DUPĂ RUSALII

MÎNDRIE ȘI SMERENIE

„Oricine se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înălța“ (Lc. XVIII, 14).

Cu Duminica de azi ne începem pregătirea duhovnicească pentru luminatul praznic al Învierii Domnului. Este vorba de o pregătire specială care se desfășoară după anumite slujbe cuprinse în cartea liturgică numită „Triod“, fapt pentru care cele zece săptămîni care ne despart de măritul praznic al Învierii, poartă numele de „perioada Triodului“. Este un răstimp de neîncetate strădanii duhovnicești — pocăință, rugăciune și fapte bune —, ca prin practicarea lor să înlăturăm tot ce este rău în noi și să primim cu suflete curate pe Cel ce a biruit moartea prin Înviere, ca să înviem și noi cu sufletele către o viață nouă.

Dar pe lîngă slujbele impresionante din cartea Triodului, Biserica a rînduit și citirea unor pericope evanghelice la Sfînta Liturghie, alese tocmai în vederea refacerii vieții noastre duhovnicești. În această primă Duminică din perioada Triodului s-a rînduit citirea unei pericope foarte scurte, dar deosebit de expresive și anume parabola sau pilda vameșului și fariseului, rostită de Mîntuitorul și fixată în scris de Sf. Evanghelist Luca (XVIII, 10—14). Mîntuitorul ne înfățișează doi oameni, un fariseu și un vameș, amîndoi în atitudini diferite de rugăciune în templul sfînt din Ierusalim. Presupunem că întîmplarea n-a fost imaginată de Mîntuitorul, ci a fost luată din viața de toate zilele, din vremea cînd trăia El însuși pe pămînt, pentru că toți cei ce apar în paginile Sfintelor Evanghelii au fost persoane reale, prezentate de Mîntuitorul ascultătorilor Săi — și tuturor celor ce vor auzi sau vor citi cuvîntul Său peste veacuri — ca modele nemuritoare, pozitive sau negative, actuale oricînd și oriunde.

Primul personaj este un *fariseu*, un om ce făcea parte dintr-o grupare religioasă care se străduia să păzească cu strictețe toate prevederile Legii vechi cu privire la posturi, spălări rituale și obligații față de templu. Ei formau un fel de elită spirituală a societății evreiești, tocmai pentru acest respect riguros față de Lege, de tradiții și de credința lor, fapt pentru care erau foarte apreciați și respectați de mulțime. Din paginile Noului Testament reținem cîteva nume de farisei cinstiți, cum a fost *Nicodim*, care a avut o lungă convorbire cu Mîntuitorul, voind să cunoască esența învățăturii Lui (cf. Ioan III) și care împreună cu *Iosif din Arimateea* — alt fariseu, dar „ucenic al lui Iisus într-ascuns“ — I-au coborît trupul de pe cruce și L-au îngropat (cf. Ioan XIX, 38—42), iar din Faptele Apostolilor cunoaștem pe *Gamaliil*, care a luat apărarea apostolilor întemnițați în fața sinedriului (F. Ap. V, 34—39) și pe ucenicul acestuia *Saul*, care va deveni Apostolul Pavel (cf. F. Ap. XXII, 3).

Cu toate acestea, majoritatea fariseilor erau nişte bigoţi sau habotnici, cu o moralitate îndoielnică şi cu o comportare necorespunzătoare, care puneau accentul pe păzirea formelor exterioare ale Legii, pe litera ei, fără să încerce să-şi însuşească fondul sau duhul ei, prin ridicarea vieţii lor spirituale pe o treaptă mai înaltă, concretizată în dragoste faţă de Dumnezeu şi de semeni. Tocmai pentru că erau „împlinitori ai legii" numai după cele din afară, pe cînd inima lor rămînea plină de mîndrie, de invidie şi de pofte, Mîntuitorul îi mustră cu toată asprimea, numindu-i „făţarnici", „călăuze oarbe", „pui de viperă", asemănîndu-i cu nişte „morminte văruite, frumoase pe dinafară", dar înlăuntru „plini de făţărnicie şi de fărădelege" (cf. Mat. XXIII, 13—33).

Această purtare a lor ne-o demonstrează convingător însuşi fariseul din pericopa evanghelică de azi. Îndată ce-a intrat în templu stăpînit de duhul mîndriei, el începe să-şi etaleze virtuţile către cer, prezentîndu-se pe sine însuşi ca un împlinitor corect al tuturor îndatoririlor morale ale Legii, care respectă cu stricteţe posturile şi obligaţiile către templu, dar, în acelaţi timp, se consideră superior celorlalţi oameni, inclusiv faţă de vameşul de lîngă el, înşirîndu-le dispreţuitor păcatele. Cu alte cuvinte, fariseul încerca să-şi dea singur un certificat de comportare corectă, să se autorecomande lui Dumnezeu, căruia îi vorbea de la egal la egal, uitînd cuvintele înţeleptului Solomon care sfătuia: „Să te laude altul şi nu gura ta, un străin şi nu buzele tale" (Prov. XXVII, 2). Rezultă că mîndria făcea parte integrantă din fiinţa fariseului, îi definea personalitatea.

Diametral opusă ni se prezintă atitudinea şi rugăciunea celuilalt personaj, *vameşul*. Se ştie că în vremea Mîntuitorului vameşii erau un fel de funcţionari fiscali, încredinţaţi cu strîngerea dărilor de la populaţie pentru romani, care deţineau atunci controlul asupra Ţării Sfinte. Din pricină că s-au pus în slujba acestor străini şi păgîni, vameşii erau desconsideraţi şi stigmatizaţi ca trădători de către conaţionalii lor. În plus, cu ocazia strîngerii impozitelor, săvîrşeau fel de fel de abuzuri şi de multe ori îşi însuşeau în chip necinstit o parte din sumele încasate. Dar, cu toate acestea, Mîntuitorul a găsit printre ei oameni pe care i-a ridicat la o cinste deosebită, cum a fost *Matei (Levi)*, chemat la apostolie, care mai tîrziu va scrie prima Evanghelie, sau *Zaheu*, a cărui pocăinţă sinceră şi dorinţa de îndreptare am auzit-o nu de mult chiar din gura sa (Luca XXIX, 8—9).

Despre vameşul anonim din pericopa evanghelică de azi, Mîntuitorul ne spune că intrînd în templu „a stat deoparte şi nu voia nici ochii să-şi ridice către cer, ci îşi bătea pieptul zicînd: Dumnezeule, fii milostiv mie păcătosului" (Luca XVIII, 13). Deci, vameşul — prin atitudinea lui, ca şi prin această rugăciune scurtă — îşi confruntă viaţa cu poruncile dumnezeieşti şi cere smerit îndurare de la Dumnezeu. Nu se lăuda cu nici una din faptele sale bune, pe care desigur le va fi făcut, ci le trece sub tăcere, nu condamna pe nimeni, ci dimpotrivă, se condamna pe el însuşi, apelînd la dreptatea şi milostivirea lui Dumnezeu, simţindu-se nevrednic să se apropie de altarul Său.

Mîntuitorul, după ce pune în paralelă pe aceşti doi oameni, pe care îi judecă după cele „dinlăuntrul lor", după inima lor, îşi încheie parabola cu o adevărată sentinţă: „Zic vouă că acesta (vameşul) s-a coborît la casa sa mai îndreptat decît acela. Fiindcă oricine se înalţă pe sine se va smeri, iar cel ce se smereşte pe sine, se va înălţa" (Luca XVIII, 14). Cu alte cuvinte, vameşul „s-a îndreptat" şi „s-a înălţat" prin smerenie, iar fariseul s-a osîndit prin mîndrie.

Ne putem da seama uşor că Mîntuitorul a vrut să scoată aici în evidenţă un păcat: m î n d r i a şi o virtute: s m e r e n i a. Din aceste motive, parabola a fost, este şi va fi de-a pururi „actuală", căci „farisei", adică oameni mîndri, ipocriţi, făţarnici şi prefăcuţi au trăit şi vor trăi întotdeauna.

După învăţătura Bisericii noastre *mîndria, adică preţuirea de sine peste măsură*, cu cele două elemente componente ale ei, adică nesocotirea lui Dumnezeu şi desconsiderarea aproapelui, ocupă primul loc între cele şapte păcate numite „capitale", care, la rîndul lor, fac parte din păcatele socotite „grele", sau „de moarte". Mîndria este un permanent focar de păcate, un izvor de nenorociri, nu numai pentru cel stăpînit de ea, ci şi pentru cei din jur. Ea a prăbuşit pe Lucifer şi pe îngerii lui, întrucît a vrut să fie asemenea lui Dumnezeu, ajungînd din slava cerului în prăpastia iadului şi prefăcîndu-i din îngeri luminaţi în diavoli întunecaţi.

Din mîndrie a pierdut Adam raiul; din mîndrie şi din dorinţă de stăpînire asupra altor popoare au pierit în chip tragic atîţia împăraţi în decursul veacurilor.

Există şi azi atîţia oameni stăpîniţi de păcatul mîndriei, împreunată cu dorinţa nesăbuită şi nejustificată prin vreun merit personal de-a ajunge numai la mărire şi laudă în societate. Întîlnim destui oameni chinuiţi fără încetare de aroganţă, invidie şi ură faţă de semenii lor, oameni care stau într-o permanentă stare de izolare şi de înstrăinare faţă de marea colectivitate în mijlocul căreia trăiesc, închişi în turnul de fildeş al propriei lor mîndrii şi ambiţii deşarte. Omul mîndru — expresie a egoismului negativist, separatist şi antisocial — nu acceptă pe nimeni să fie ca el şi cu atît mai mult, mai presus de el, considerîndu-se superior tuturor celor din jur. Arogant faţă de subalterni, invidios faţă de colegii săi merituoşi, duşman al superiorilor, intrigant şi vanitos, omul mîndru nu-şi poate găsi nicicînd pacea interioară şi echilibrul sufletesc. Viaţa de toate zilele ne arată însă că într-o zi mîndria lor se va prăbuşi, adeverindu-se cuvîntul Scripturii care zice că: „Domnul a surpat pe cei mîndri cu scaunele lor şi a pus pe cei blînzi în locul lor" (Isus Sirah X, 15) şi că „Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har" (Iacob IV, 6; I Petru V, 5).

Cu totul altfel se prezintă virtutea *smereniei*, pe care am putea să o definim ca o recunoaştere că noi atîrnăm întru toate de Dumnezeu, că sîntem nedesăvîrşiţi şi supuşi păcatului. Smerenia este virtutea care te face să ai în permanenţă conştiinţa că nu eşti desăvîrşit, te face să-ţi recunoşti greşelile şi să ceri iertare de la Dumnezeu prin rugăciune. De aceea, pe bună dreptate scria Sf. Ioan Gură de Aur că „smerenia face din om înger şi-i înalţă sufletul la cer", iar Fericitul Augustin, fiind întrebat care este drumul cel mai sigur pentru a dobîndi împărăţia lui Dumnezeu, a răspuns: „Primul drum este smerenia, al doilea smerenia şi al treilea tot smerenia".

În adevăr, după cum mîndria este începutul oricărui păcat, tot aşa smerenia este temelia tuturor virtuţilor. Este o virtute exclusiv creştină, pe care păgînii n-au cunoscut-o; nici unul dintre filozofii lumii vechi n-a predicat-o. Ea a fost propovăduită pentru prima oară de Iisus Hristos, atît prin cuvînt, cît şi prin pilda vieţii Lui. Adevărata ei valoare stă în faptul că însuşi Mîntuitorul, după ce a luat „chip de rob" prin întrupare, „s-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte şi încă moarte de cruce" (Filip. II, 8), după cum spune Sf. Apostol Pavel. El a pus în practică această virtute la Cina cea de Taină, cînd a spălat picioarele ucenicilor Săi, poruncindu-le ca „precum v-am făcut Eu vouă, să faceţi şi voi" (Ioan XIII, 15). Şi tot El a zis: „Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre" (Mat. XI, 29). Iar Sfîntul Apostol Pavel se considera pe sine „cel dintîi între păcătoşi" (I Tim. I, 15), sau „cel mai mic între apostoli" şi chiar nevrednic de acest nume, fiindcă în tinereţe a prigonit Biserica lui Dumnezeu, arătînd că toată strădania lui misionară nu este de la sine, ci „i s-a dat prin harul lui Dumnezeu" (I Cor. XV, 9—10).

Virtutea smereniei a împodobit, în decursul veacurilor primare, atîţia sfinţi şi mucenici, în faţa unei lumi păgîne pline de mîndrie şi desconsiderare a demnităţii umane; ea a cucerit sufletele şi a îmblînzit neamurile barbare. Ea este virtutea specifică tuturor acelora care s-au identificat întru totul cu Hristos şi au trăit în duhul învăţăturii Lui, au lucrat cu dăruire şi în tăcere pentru binele semenilor şi al societăţii. Smerenia a fost floarea minunată care a încolţit în sufletele nobile ale adevăraţilor înţelepţi ai lumii, care prin eforturi deosebite au contribuit, cu razele binecuvîntate ale învăţăturii lor, la progresul material şi spiritual al omenirii. În duhul smereniei creştine au trăit, au muncit şi au luptat înaintaşii noştri, eroi ai neamului şi ai credinţei, pentru ca să apere pămîntul străbun şi să înalţe ţara pe trepte tot mai înalte de lumină şi bunăstare.

Pilda citită azi trebuie să fie un îndemn şi pentru noi, pe de o parte, ca să nu cădem — în anumite împrejurări ale vieţii — în păcatul fariseului, iar pe de altă parte, ca să ne străduim să urmăm exemplul luminos al vameşului care şi-a recunoscut păcatele şi a cerut iertare „cu duh umilit, inimă înfrîntă şi smerită" (Ps. L, 19). Să recunoaştem că nu sîntem decît nişte fiinţe mărginite, cu nimic mai buni sau mai inteligenţi ca alţii, că sîntem supuşi greşelii şi — în această situaţie — sîntem datori să cerem iertare, ajutor şi binecuvîntare de la Dumnezeu, Părintele tuturor. Să nu ne atribuim nicicînd calităţi şi merite pe care nu le avem, sau le

avem într-o măsură redusă, ci dimpotrivă, să fim mereu exigenți cu noi înșine, să ne supunem unei autoexaminări riguroase, să căutăm să ne autodepășim în muncă și în practicarea virtuților, privind la exemplele luminoase pe care ni le oferă istoria sau unii din semenii noștri de azi. Să fim stăpîniți mereu de sentimente de dragoste, de înțelegere și bunăvoință față de toți oamenii, indiferent de neam, de credință, de grad de cultură sau de poziție socială, ca împreună cu ei să fim lucrători pentru binele și fericirea obștească. Să nu ne lăsăm conduși de ambiții personale și interese egoiste care distrug unitatea familiei și a instituției în care ne desfășurăm activitatea. Să nu disprețuim pe nimeni, nici chiar pe păcătoși, așa cum a făcut fariseul, căci ar însemna să-l judecăm pe Dumnezeu însuși, Care a dat unuia cinci talanți, altuia doi și altuia numai unul. Dimpotrivă, să încercăm să-i ajutăm și pe cei cu talanți mai puțini sau pe cei care au apucat pe un drum greșit al vieții, să le întindem o mînă de ajutor, să-i ridicăm și să-i facem folositori societății.

Iar cînd venim la biserică, mai ales în aceste zece săptămîni ale Triodului, să ne curățim inima de orice umbră de mîndrie, iar în locul ei să așezăm mai multă dragoste, mai multă bunătate, mai multă smerenie, ca astfel să ne întoarcem acasă ca și vameșul, adică mai „îndreptați", mai „înnoiți" cu duhul. Să repetăm mereu rugăciunea vameșului din Evanghelia de azi: „Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosul", un model veșnic de rugăciune scurtă, sinceră și smerită. În același timp să rostim și impresionanta rugăciune a Sf. Efrem Sirul, un adevărat model de rugăciune a smereniei, care se rostește în toată perioada Triodului: „Doamne și stăpînul vieții mele, duhul trîndăviei, al grijii de multe, al iubirii de stăpînire și al grăirii în deșert nu mi-l da mie. Iar duhul curăției, al gîndului smerit, al răbdării și al dragostei dăruiește-l mie, slugii Tale. Așa, Doamne, împărate, dăruiește-mi să-mi văd greșelile mele și să nu osîndesc pe fratele meu, că binecuvîntat ești în vecii vecilor".

Pr. prof. *Mircea Păcurariu*

Viața bisericească

DIN VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Nașterea Domnului, Anul Nou 1989 și Boboteaza la Centrul mitropolitan din Sibiu

Primii colindători la Centrul mitropolitan din Sibiu au fost și în anul 1988 corul studenților teologi, care, în cadrul vecerniei din seara zilei de vineri, 16 decembrie 1988, din catedrala mitropolitană, au susținut un bogat și foarte reușit program de colinde culese de pe toate plaiurile țării, cor condus de P. C. arhid. prof. I. Popescu.

La sfîrșitul programului, Î. P. S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului a rostit un cuvînt de învățătură, în care, plecînd de la textul: „Din an în an sosesc mereu la geam cu Moș Ajun", a subliniat faptul că studenții teologi „au colindat mai ales la... fereastra inimilor noastre", zăbovind apoi asupra genezei colindelor noastre străbune, vechi de aproape două mii de ani, de cînd „vestea minunată" a întrupării Fiului lui Dumnezeu, că „azi s-a născut Hristos, Mesia chip luminos", se transmite generație de generație.

Subliniind că mai întîi a fost Tradiția și apoi scrisul, Î. P. S. Sa a arătat în continuare că la fel și colindele sînt transmitere de învățătură prin cuvînt, despre care nimeni „nu va putea spune cine le-a compus textul și melodia", colindele fiind într-un fel una din cele mai vechi forme de mărturisire de credință.

Colindele, a mai arătat Î. P. S. Sa, trezesc nu numai nostalgia deosebită a nevinovăției copilăriei, a curățeniei lăuntrice, ci, pentru noi românii, ele trezesc și nostalgii istorice, pentru că au fost cîntate de moșii și strămoșii noștri, pentru că cuprind în ele sentimentul de durată, al unității de limbă. Din astfel de motive se cuvine să păstrăm și să ducem mai departe aceste sfinte obiceiuri, care ne ajută să ne armonizăm lăuntric, căci unde „este armonie este Dumnezeu".

Mulțumind corului ca și dirijorului, pentru bucuria făcută celor ce i-au ascultat, Î. P. S. Mitropolit Antonie, în partea finală a cuvîntării, s-a adresat în chip special studenților teologi, cărora le-a dat o seamă de sfaturi practice pentru vacanța de Crăciun în preajma căreia se aflau, subliniind că credincioșii vor să vadă în ei pe „viitorul preot". „Să fiți deci cu toată atenția la purtare, în familie, în societate, oriunde vă veți afla" — a subliniat Î. P. S. Sa. „Duceți dovada că ați învățat și învățați să fiți oameni adevărați, oameni pe măsura credinței pe care o mărturisiți".

Puternice vibrații sufletești a produs de asemenea concertul de colinde susținut de corul mixt al catedralei mitropolitane din Sibiu, dirijat tot de P. C. arhid. prof. I. Popescu, în cadrul vecerniei din 18 decembrie 1988, cu cele 20 de colinde interpretate cu multă simțire creștinească și la un ridicat nivel artistic.

În pauza de la mijlocul concertului, P. C. pr. *Ilie Moldovan*, profesor la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, a vorbit despre rolul colindelor în viața spirituală a poporului român, colinde care „ne hrănesc ființa și ne ridică inimile spre frumusețile dumnezeiești", noi fiind, se pare, singurii care păstrăm în colinde o tradiție apostolică.

Arătînd că prima colindă au rostit-o îngerii în noaptea sfîntă a Nașterii Domnului: „Nu vă temeți, căci iată vă vestesc o bucurie mare" (Luca 2, 10), P. C. Sa

Colindători din parohia Fîntînele, prot. Sibiu

a subliniat ideea că toate colindele în esenţă exprimă bucuria de care vorbesc îngerii către păstorii din preajma Betleemului, că prin colinde Dumnezeu se apropie de noi, venind să stea cu noi la masă.

Vorbitorul a mai arătat cum refrene ale unor colinde, ca de ex. „Domnului, Domn", ne duc la latinescul Domine, Deus, de unde a derivat în limba română: Dumnezeu, ca şi alte refrene care ne duc pînă în primele veacuri ale creştinismului pe meleagurile noastre.

La sfîrşitul concertului, un scurt cuvînt de învăţătură a rostit Î. P. S. Mitropolit *Antonie,* în care a căutat să răspundă la cîteva întrebări venite de la unii credincioşi, pe care le apreciază ca binevenite, căci, după spusa părinţilor din vechime, „cine vrea să se mîntuiască cu întrebarea să călătorească".

O primă întrebare, la care s-a răspuns, se referea la documentele care atestă istoricitatea actului întrupării Mîntuitorului Iisus Hristos, documente în rîndul cărora intră desigur mai întîi Evangheliile, existînd scrieri care confirmă prezenţa lor în primul veac al erei noastre creştine, despre Iisus vorbind apoi şi scriitori laici: Tacitus Suetoniu, Iosif Flaviu ş.a.

O altă întrebare s-a referit la „credinţa în destin", sau cum se mai zice: „Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus", ceea ce, dacă ar fi admis, ar infirma responsabilitatea pe care o avem, Mîntuitorul Iisus Hristos învăţîndu-ne că sîntem liberi şi deci răspunzători de faptele noastre. De aceea El ne cere mereu să facem binele, avînd libertatea de a alege între bine şi rău.

O a treia întrebare se referea la existenţa atîtor nedreptăţi întîlnite în lume şi pentru ce Dumnezeu le permite dacă El este drept, întrebare la care nu se poate

răspunde decît prin credință. Dacă există Dumnezeu, a subliniat Î. P. S. Sa, atunci totul are sens, iar sensul este bun, pentru că Dumnezeu este bun. Multe realități scapă puterii noastre de înțelegere, a arătat Î. P. S. Sa. Adesea în unele lucruri, socotite rele de noi, se ascunde un bine, cum zice și poporul. „În tot răul este și un bine", ceea ce s-a exemplificat printr-o semnificativă întîmplare luată din viața unui monah de altă dată, chinuit și el de întrebarea de mai sus.

La asemenea întrebări existențiale și desigur la încă alte multe a venit Mîntuitorul Iisus Hristos să ne dea răspuns, din care motiv se cuvine să ne întărim cît mai mult credința în El, credința în Dumnezeu.

În ajunul Crăciunului, sîmbătă, 24 decembrie 1988, la vremea prînzului, la reședința mitropolitană din Sibiu a poposit un mare grup de credincioși din parohia Fîntînele, în frunte cu preotul lor Aurel Hîrsan. Corul parohiei, condus de preoteasa văduvă Maria Mogoș, în vîrstă de 78 ani, a executat un mănunchi de colinde, dintre care unele puțin cunoscute în obște, iar un grup de tineri a interpretat: „Irozii", prima piesă românească de teatru. Înconjurat de permanența Consiliului arhiepiscopesc, de profesori de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, Î. P. S. Mitropolit *Antonie* a ascultat apoi urarea personală a pr. H. Hîrsan, după care Î. P. S. Sa a mulțumit preotului și credincioșilor din Fîntînele pentru frumosul lor program, îndrumîndu-i să prețuiască și să transmită mai departe aceste minunate comori religioase populare, care, ca întreaga învățătură a Mîntuitorului Iisus Hristos, ne ajută și ele să fim „mai buni". În continuare, Î. P. S. Sa a adus în atenția celor prezenți cîteva gînduri despre rugăciune.

În aceeași seară de Moș Ajun, pînă tîrziu în noapte, Î. P. S. Mitropolit Antonie a primit și încă alte multe grupuri de colindători, între ei o formație alcătuită din credincioși de la catedrala mitropolitană din Sibiu, condusă de C. diacon Achim Băcilă.

În prima zi de Crăciun, Duminică, 25 decembrie 1988, înconjurat de un mare sobor de preoți și diaconi: Vicar, profesori de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, consilieri, preoții catedralei etc., Î. P. S. Mitropolit Antonie a săvîrșit Sf. Liturghie arhierească, în cadrul căreia a hirotonit întru diacon pe tînărul teolog Crețu Nicolae.

La priceasnă, corul mixt al catedralei mitropolitane din Sibiu, condus de P. C. arhid. prof. I. Popescu, a interpretat Concertul de Crăciun, de Dentearev.

După concert, Î. P. S. Mitropolit *Antonie* a prezentat, mult îmbogățită cu informații și înțelesuri, Pastorala la Nașterea Domnului, trimisă în acest an într-un număr mai mare de exemplare în toate parohiile din Arhiepiscopie.

După Sf. Liturghie, la reședința mitropolitană a avut loc o mică recepție, la care a participat soborul slujitor, în cadrul căreia s-au exprimat Î. P. S. Sale urări de sănătate, bucurii alese și alt mult bine, cu prilejul Nașterii Domnului.

*

Duminică, 1 ianuarie 1989, sărbătoarea Tăierii împrejur, Sf. Vasile cel Mare și Anul Nou, Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului a săvîrșit, în catedrala mitropolitană din Sibiu, Sf. Liturghie arhierească, înconjurat fiind de un mare sobor de preoți și diaconi. La momentele cuvenite, tînărul teolog Lăncrănjan Vasile a fost hirotonit diacon, iar C. diacon N. Crețu a fost hirotonit preot pe seama parohiei Mălîncrav, prot. Mediaș.

La priceasnă, Î. P. S. Mitropolit *Antonie* a rostit un bogat și ziditor cuvînt de învățătură, în care s-a referit la unele semnificații ale praznicului: Tăierea împrejur a Domnului și punerea numelui, precum și ale Sf. Vasile cel Mare, din a cărui activitate a subliniat în chip special opera sa socială, contribuția sa la definirea învățăturii creștine, modul în care trebuie interpretată Sf. Scriptură așa cum a fost voită de Mîntuitorul Iisus Hristos și Sfinții Săi Apostoli, cît și rînduielile lăsate de el pentru viața monahală.

În continuare, Î. P. S. Sa a evocat personalitatea marelui mitropolit Andrei Șaguna, cu prilejul împlinirii, la 1 ianuarie 1989, a 180 de ani de la nașterea sa, reliefînd situația grea, umilitoare, de tolerați ca popor și religie, în care se găseau românii transilvăneni la sosirea sa aici, a căror soartă a luat-o asupra sa, reușind, cu înțelepciunea sa, cu dragostea sa pentru obștea românească, dar și cu multe

sacrificii, să le ridice moralul, să le redea încrederea în puterile lor, în forţa lor spirituală, socială şi naţională.

Din multele şi marile realizări ale mitropolitului Andrei Şaguna, prin care a contribuit negrăit de mult la ridicarea românilor transilvăneni, „clădind zi de zi şi ceas de ceas" la această ridicare, Î. P. S. Sa a adus în atenţie rolul său în mişcarea românilor din anul revoluţionar 1848, grija pentru şcoala sibiană de formare a preoţilor şi învăţătorilor, întemeierea tipografiei, în 1850, unde s-au tipărit „tot felul de cărţi de învăţătură pentru români", a calendarului în 1852, sau Îndrumătorului bisericesc..., cum se cheamă astăzi, a Telegrafului Român, în 1853, a Bibliei, între 1854—56, monument de cultură, în care publică prefaţa mitropolitului Simion Ştefan la Noul Testament de la Bălgrad, din 1648, avînd ca şi prefeţele Bibliei de la Bucureşti (1688), o profundă semnificaţie naţională: înfiinţează Astra, în 1861; reînfiinţează Mitropolia Transilvaniei, în 1864; a creat apoi Congresul bisericesc, un fel de parlament, ca organism de conducere a românilor transilvăneni, prin care a cerut drepturi pentru români; Statutul organic, un fel de constituţie românească, astfel alcătuit încît tot poporul să fie implicat în conducerea treburilor bisericeşti şi în unele treburi obşteşti şi alte împliniri, încît „o istorie a Transilvaniei nu se va putea scrie în întregime fără Şaguna", a subliniat vorbitorul.

Cu toate acestea, a reliefat Î. P. S. Sa, mitropolitul Şaguna nu a fost înţeles de către unii dintre contemporanii săi, din care motiv în ultimii ani ai vieţii sale a fost copleşit de o mare durere sufletească, aceasta cu atît mai mult cu cît el era conştient că tot ce face, face bine. Semnificative sînt şi ultimele sale cuvinte, rostite în preajma morţii către vicarul său: Totul este în ordine, aveţi-vă bine, nu vă sfădiţi! (Mai pe larg a se vedea: *Îndrumătorul bisericesc, misionar şi patriotic*, editat de Arhiepiscopia Sibiului pe anul 1989, partea introductivă).

Î. P. S. Mitropolit Antonie a făcut apoi un bilanţ al anului care s-a scurs, aducînd în atenţia credincioşilor care umpleau catedrala cîteva aspecte din activitatea desfăşurată în Arhiepiscopia Sibiului în anul 1988, din care a reieşit că multe din gîndurile şi ctitoriile marelui Şaguna se continuă şi astăzi, desigur la alt nivel, menţionate fiind învăţămîntul, tipografia şi tipăriturile, lucrările de reparaţie şi înnoire a bisericilor cu pictură, bisericile noi ridicate, lucrările de la Mănăstirea Brîncoveanu ş.a., toate prin contribuţia bunilor noştri credincioşi din Arhiepiscopie.

Astfel de realizări au fost posibile şi datorită înţelegerii din partea Conducerii de stat, căreia Î. P. S. Sa a exprimat mulţumiri recunoscătoare.

Aflîndu-ne la început de an, „să ne străduim să ne umplem fiecare clipă cu ceva bun", a îndemnat Î. P. S. Mitropolit Antonie în încheiere pe ascultători, pentru a nu ne fi ruşine de momentele trecute în zadar. În felul acesta ne vom îndeplini în chip pozitiv destinul în lume şi nu ne va fi teamă nici de moarte, nici de judecata posterităţii.

În cinstea acestui eveniment aniversar, Î. P. S. Mitropolit Antonie a fost îmbrăcat cu veşmintele care au aparţinut mitropolitului Şaguna.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, Î. P. S. Sa a hirotesit întru „iconom stavrofor" pe P. C. pr. prof. I. Mihălţan, P. C. pr. prof. S. Şebu şi P. C. pr. prof. L. Streza de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, P. C. pr. N. Grădinaru, duhovnic la acelaşi Institut, precum şi pe P. C. preoţi pensionari din Sibiu I. Langa şi I. Ciuchendea, pentru îndelunga şi rodnica lor activitate pastorală.

În noua clădire de la reşedinţa mitropolitană a urmat apoi o recepţie, la care au participat: Permanenţa Consiliului arhiepiscopesc, profesori de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, deputaţi eparhiali, corul catedralei mitropolitane, preoţi din oraş etc.

În numele celor prezenţi, cît şi al preoţilor şi credincioşilor din Arhiepiscopia Sibiului, P. Cuv. arhim. D. Dan, vicar ad-tiv, a exprimat Î. P. S. Mitropolit Antonie doriri de sănătate şi pace, de noi şi binecuvîntate împliniri, spre binele Bisericii străbune şi al Patriei noastre.

Luînd cuvîntul, Î. P. S. Sa a mulţumit pentru urările de bine care i s-au făcut acum la început de an, aruncînd apoi o scurtă privire asupra anului care s-a încheiat şi subliniind ideea că cel mai drept judecător a tot ce înfăptuim în viaţă este istoria, care va reţine ceea ce va considera ca necesar din lucrarea noastră.

În cadrul recepției, corul catedralei a interpretat un mănunchi de colinde. Luni, 2 ianuarie 1989, pentru ora prînzului, Î. P. S. Mitropolit Antonie a invitat la o agapă comună pe membrii permanenței Consiliului arhiepiscopesc, conducerea Institutului Teologic Universitar din Sibiu, P. C. protopop al Sibiului și alți oaspeți, agapă care s-a desfășurat într-o atmosferă de adevărată dragoste frățească. Cei căsătoriți au participat cu soțiile.

•

Vineri, 6 ianuarie 1989, Botezul Domnului, Sf. Liturghie din catedrala mitropolitană din Sibiu a fost săvîrșită de Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, ajutat de P. Cuv. vicar ad-tiv, de P. C. profesori de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, în frunte cu P. C. rector și prorector, consilieri eparhiali, preoții catedralei, alți preoți și diaconi.

La momentele cuvenite din Sf. Liturghie, dl. asistent de la Institutul Teologic din Sibiu Ioan I. Ică a fost hirotonit întru diacon, iar C. diacon Gh. Lazea a fost hirotonit preot pe seama parohiei Presaca, prot. Sibiu.

La priceasnă, Î. P. S. Mitropolit *Antonie* a rostit un cald și ziditor cuvînt de învățătură, în care, în partea introductivă, a adus în atenția credincioșilor crîmpeie legate de copilăria Mîntuitorului Iisus Hristos, cu disputa dintre El și învățătorii de lege de la templul din Ierusalim, la vîrsta de 12 ani, precum și unele legende pioase provenite din scrieri apocrife, referitoare la întîmplări din copilăria Sa.

În continuare, Î. P. S. Sa s-a referit la Sf. Ioan Botezătorul, „o mare autoritate duhovnicească, la care alerga tot poporul", zăbovind apoi asupra praznicului Botezului Domnului. Răspunzînd în chip special la două întrebări: Pentru ce a fost nevoie să se boteze? și: Ce a motivat prezentarea lui Iisus la Ioan Botezătorul? — Î. P. S. Mitropolit Antonie a arătat că, aflîndu-se în momentul începerii propovăduirii cînd, afară de Fecioara Maria și poate alți cîțiva, nu-l cunoștea nimeni, era necesar să fie descoperit mulțimii, ceea ce a făcut Sf. Ioan cu autoritatea sa. Mărturia Sf. Ioan a fost întărită de Dumnezeu-Tatăl, prin cuvintele parafrazate de Î. P. S. Sa astfel: Acesta este Fiul meu cel iubit, prin care vreau să-mi împlinesc dorința de mîntuire a oamenilor. De altfel, la Botez întreaga Sf. Treime s-a descoperit în modul cel mai vădit, cum spune și troparul Botezului: „În Iordan botezîndu-te, Tu, Doamne, închinarea Treimii s-a arătat...".

Era nevoie de această mărturie, a subliniat Î. P. S. Sa, și pentru că mulți credeau că Ioan este Mesia, din care motiv el, Sf. Ioan, l-a „acreditat" pe Iisus ca Mesia, prin declarația sa: „Eu vă botez cu apă, spre pocăință, dar cel ce vine după mine este mai tare decît mine și eu nu sînt vrednic nici a-i duce încălțămintea, acela vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc. El are lopata în mînă și va curăți aria sa" (Matei 3, 11—12).

Tot Sf. Ioan Botezătorul a pus, într-un anumit fel, și bazele propovăduirii lui Iisus, a pregătit calea acestei propovăduiri, prin îndemnul la pocăință, temă cu care a început și Mîntuitorul propovăduirea. Apoi prin accentuarea rolului faptelor bune pentru mîntuire, ceea ce Iisus a accentuat mereu, Sf. Ioan Botezătorul deschizînd totodată calea spre o nouă înțelegere a lui Dumnezeu, care este Tatăl tuturor popoarelor, cum va învăța și Iisus-Domnul, el aducînd în atenția obștească și primele noțiuni despre împărăția lui Dumnezeu, ideea centrală în învățătura Mîntuitorului. Plecînd de la textul din Luca 3, 1, Î. P. S. Sa a fixat apoi data, timpul cînd s-a petrecut Botezul Domnului, arătînd cine au fost persoanele istorice amintite în textul de mai sus, în timpul cărora a avut loc Botezul și ieșirea la propovăduire a Mîntuitorului Iisus Hristos.

În încheiere, Î. P. S. Mitropolit Antonie a explicat ce înțeles are sfințirea apei de la Bobotează, ca și cercetarea de către preoți a credincioșilor la casele lor, arătînd că tot ceea ce face Biserica, toată lucrarea ei țintește în a ne face mai buni, mai drepți, mai plini de dragoste frățească, ca într-un gînd să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfînt, Sf. Treime așa cum s-a descoperit ea la Botezul Domnului.

După Sf. Liturghie s-a oficiat slujba Aghiazmei celei mari, cu buchetul ei de paremii și mișcătoare rugăciuni, culminînd cu textul: *„Mare ești, Doamne, și minu-*

nate sînt lucrurile Tale şi nici un cuvînt nu este de ajuns spre lauda minunilor Tale" şi desigur celelalte texte speciale de invocare a Duhului Sfînt spre a sfinţi apa.

Î. P. S. Sa a stropit apoi pe credincioşi cu apă sfinţită.

*

Duminică după Botezul Domnului, 8 ianuarie 1989, Î. P. S. Mitropolit Antonie a făcut o vizitaţie canonică la parohia Sibiu-Inferior, preoţi slujitori: R. Bar, inspector eparhial, T. Burcuş şi L. Moisiu, unde, înconjurat fiind de un sobor de preoţi şi diaconi, a săvîrşit Sf. Liturghie, în cadrul căreia C. diacon Vasile Lăncrănjan a fost hirotonit preot pe seama parohiei Araci, prot. Sf. Gheorghe.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, P. C. pr. *T. Burcuş*, paroh la Sibiu-Inferior I, a făcut o scurtă prezentare a lucrării pastorale de la biserica-monument istoric cu hramul Sf. Evanghelist Luca, zidită în 1791, mulţumind Î. P. S. Sale pentru bucuria făcută preoţilor şi credincioşilor de la biserica menţionată.

Un ziditor cuvînt de învăţătură a rostit apoi Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care, plecînd de la textul evanghelic din Duminica după Botezul Domnului: „De atunci a început Iisus să propovăduiască şi să spună: Pocăiţi-vă, căci s-a apropiat împărăţia cerurilor" (Matei 4, 17), a zăbovit asupra noţiunii de pocăinţă, pe care a explicat-o pe înţelesul obştei care a umplut biserica, noţiune care are un conţinut duhovnicesc extrem de bogat, exprimînd, între altele, o convertire lăuntrică şi o întoarcere totodată de la rău la bine, întoarcere care trebuie susţinută printr-o permanentă lucrare spirituală, o lucrare de-o viaţă întreagă, iar nu de-o zi-două. Din acest motiv, a arătat Î. P. S. Sa, se abuzează de acest cuvînt de către unii credincioşi, care dau un alt înţeles, îngust, greşit, acestei noţiuni.

Î. P. S. Mitropolit Antonie a subliniat, totodată, că Mîntuitorul Iisus Hristos şi-a început activitatea cu acest îndemn la pocăinţă şi şi-a încheiat-o pe cruce, tot cu îndemnuri asemănătoare. În final, îndrumînd credincioşii la cunoaşterea corectă a învăţăturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, aşa cum a propovăduit-o şi o propovăduieşte Biserica Sa de aproape două mii de ani, iar nu de ieri-alaltăieri, Î. P. S. Sa a îndemnat de asemenea credincioşii la trăirea acestei învăţături, vieţuind în pace unii cu alţii, în dragoste şi într-ajutorare frăţească, în creşterea copiilor în spirit de răspundere şi în duhul virtuţilor noastre creştineşti străbune, ţinînd desigur cu toată tăria la unitatea noastră de credinţă.

Î. P. S. Sa a acordat P. C. pr. Romul Bar, inspector eparhial, distincţia de „iconom stavrofor", hirotesindu-l în acest rang, iar C. diacon Horia Rădulescu a fost distins şi hirotesit întru „arhidiacon".

La casa parohială de la Sibiu-Inferior III, a urmat apoi o agapă frăţească, în cadrul căreia P. C. pr. R. Bar a mulţumit pentru distincţia primită.

Gh. P.

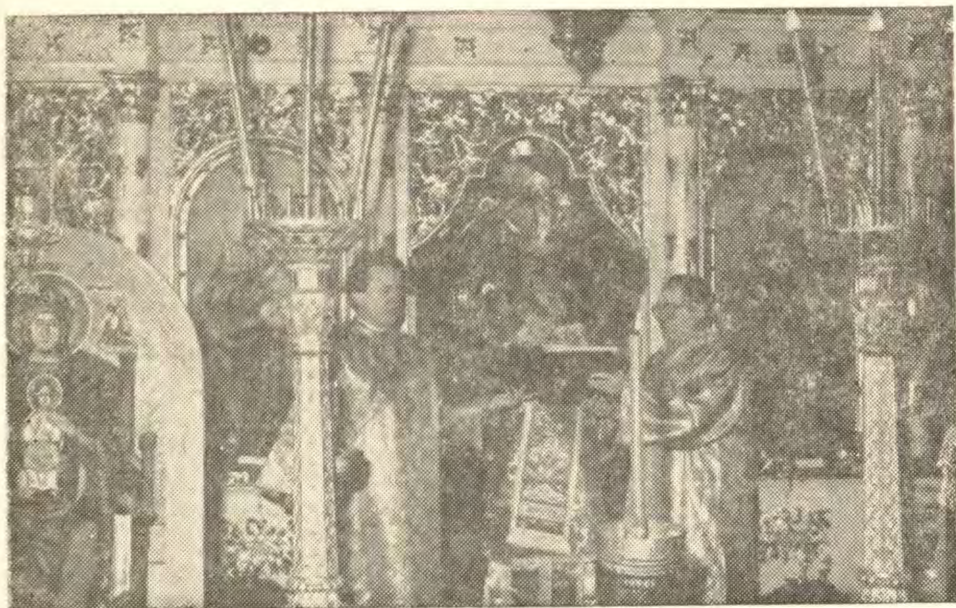
Resfinţirea bisericii Sf. Nicolae din Dumbrăviţa, protopopiatul Braşov

Parohia fruntaşă Dumbrăviţa veghează ca o strajă de nădejde la poarta de intrare în ţara Bîrsei, venind dinspre ţara Făgăraşului. Pînă nu de mult localitatea se chema Ţînţari, de bună seamă din cauza mlaştinilor care erau în apropiere, mediul prielnic al acestor nesuferite insecte, iar obîrşia ei pătrunde adînc în istorie, fiind consemnată încă din primele secole ale mileniului nostru.

Ca şi vlădărenii din apropiere, ţînţărenii de altă dată s-au ocupat mult şi cu cărăuşia, între mărfurile pe care le duceau în toată Transilvania figurînd şi icoanele pe sticlă provenite de la centrele de pictură din Şcheii Braşovului sau din ţara Făgăraşului, obiecte de bază în lăzile de zestre ale fiicelor românilor transilvăneni din veacul trecut mai ales.

Aşa se face că, avînd unele posibilităţi materiale, între anii 1865—1867 ţînţărenii şi-au putut ridica o monumentală biserică cu elemente din stilul brîncovenesc, pe locul alteia mai vechi, biserică pe care marele mitropolit de la Sibiu Andrei Şaguna a sfinţit-o în anul 1868.

Cu deosebire în ultima perioadă, între anii 1981—1986, sub îndrumarea şi munca actualului preot-paroh, Ioan Cioacă, mic la stat dar mare la fapte de folos

Aspecte de la sfințirea bisericii din Dumbrăvița

obştesc, cît şi prin jertfelnicia bunilor credincioşi ţînţăreni, acestei biserici i s-au făcut reparaţii capitale, iar în interior a fost îmbrăcată într-o frumoasă haină picturală, executată de Gogea Marin din Bucureşti, ucenic al cunoscutului pictor Vasu, afară de iconostas pictat de Mişu Pop, cheltuielile împreunate cu aceste lucrări şi desigur încă altele ridicîndu-se la o mare sumă de bani.

O întîmplare fericită a făcut ca la 120 de ani de la prima sfinţire, biserica din parohia Dumbrăviţa să fie resfinţită în urma lucrărilor de mai sus, luni, 26 decembrie 1988, a doua zi de Crăciun, de către Î. P. S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, care a fost însoţit de la Sibiu de către P. Cuv. arhim. Dionisie Dan, vicar ad-tiv, P. C. cons. Gh. Papuc şi P. C. secret. ep. I. Galea.

Primiţi cu multă căldură de credincioşi, mulţi îmbrăcaţi în straie româneşti, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, Î. P. S. Sa după slujba de resfinţire a bisericii a oficiat Sf. Liturghie, în cadrul căreia, la momentele cuvenite, tînărul teolog Gh. Lazea a fost hirotonit diacon, iar C. diacon Mihai Manolache a fost hirotonit preot pe seama parohiei Poiana Mărului, prot. Braşov.

După ectenia întreită, o ectenie specială s-a făcut pentru preoţii slujitori, ctitorii şi alţi binefăcători ai bisericii, adormiţi întru Domnul.

Răspunsurile au fost date cu multă simţire creştinească de corul parohial, condus de credincioasa Ana Drăguşel.

La priceasnă, P. C. pr. *Viorel Ioniţă*, profesor la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti şi fiu al satului, a făcut o succintă prezentare a Arhipăstorului de la Sibiu, specificînd o parte din ostenelile Î. P. S. Sale din ţară şi de peste hotare, însoţindu-l personal la unele întruniri cu caracter internaţional. În partea a doua a cuvîntării, P. C. Sa a făcut Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Antonie o prezentare a parohiei Dumbrăviţa, aducînd în atenţie, ca specialist în istorie, o seamă de valoroase date legate de această localitate şi zona apuseană a ţării Bîrsei.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, P. C. prot. *V. Prodea* (Braşov) a rostit un cuvînt de bun venit Î. P. S. Sale, făcînd totodată o prezentare a parohiei, sub raport pastoral, reliefînd contextul de libertate în care cultele din ţara noastră îşi desfăşoară activitatea lor specifică.

A vorbit apoi C. pr. *Ioan Cioacă*, parohul local, care, plecînd de la cuvintele Sf. Scripturi: „Să fie cu noi Domnul Dumnezeul nostru, cum a fost el cu părinţii noştri şi să nu ne lase, părăsindu-ne" (III Regi 8, 57), rostite de Solomon la sfinţirea templului din Ierusalim, a subliniat frumuseţea zilei, prilejuită de resfinţirea bisericii, frumuseţe pentru a cărei zugrăvire „nu sînt graiuri, nici cuvinte", zi care va rămîne în sufletul său şi în inimile credincioşilor.

În continuare, C. Sa a făcut un istoric al localităţii, amintită într-un document din anul 1211, sub numele de Colţul ţînţarilor de unde rezultă că ungurii şi saşii veniţi în Transilvania au preluat denumirea dată de localnicii români, se pare o comunitate de păstori care îşi avea vatra pe colinele din jur.

Este consemnat apoi faptul că Mihai Viteazul trecînd spre Şelimbăr şi-a întărit oastea şi cu cete de români ţînţăreni şi din împrejurimi, care au luptat la Şelimbăr. Ţînţarii a făcut apoi parte din regimentul I grăniceresc, consemnată fiind şi lupta lor împotriva dorinţei de catolicizare a românilor în timpul împărătesei Maria Tereza. În anul 1573 este amintit un preot Grama din Ţînţari, iar în anul 1709 este pomenit un preot Stoica din Ţînţari, care depune cauţiune la Braşov pentru eliberarea unui consătean.

Părintele I. Cioacă a pomenit apoi pe preoţii slujitori la biserica ce s-a resfinţit, prezentînd în continuare lucrările care s-au executat nu numai la biserică, ci şi la casa parohială, precum şi activitatea pastorală care se desfăşoară în parohia Dumbrăviţa, menţionînd preoţii şi preotesele care s-au ridicat în ultima perioadă din această parohie.

În partea finală a cuvîntării sale, C. pr. I. Cioacă a mulţumit bunului Dumnezeu pentru toate binecuvîntările ştiute şi neştiute revărsate asupra sa şi a păstoriţilor săi, pentru că „a ascultat rugăciunea noastră, ca oarecînd pe cea a lui Solomon, şi nu ne-a părăsit, dîndu-ne putere şi întărindu-ne credinţa".

A mulţumit apoi Î. P. S. Mitropolit Antonie pentru bucuria făcută, organelor de stat pentru sprijinul acordat şi în chip special consiliului şi comitetului parohial, corului, doamnei preotese şi tuturor bunilor săi credincioşi pentru că i-au

stat cu dăruire, cu dragoste şi jertfelnicie în ajutor la reuşita lucrurilor care s-au executat.

Un cald şi bogat cuvînt de învăţătură a rostit Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care, după ce a felicitat pe preot şi credincioşi pentru frumoasele lor realizări, plecînd de la textul unei colinde, a arătat cum colindele ne amintesc nu numai de marea sărbătoare a Naşterii Domnului, ci şi de încreştinarea poporului român, creştin de la începuturile sale, încît în curînd „ar trebui să sărbătorim două milenii de creştinism pe meleagurile noastre".

În această ordine de idei, Î. P. S. Sa a adus în atenţie o seamă de date legate de încreştinarea poporului român, subliniind faptul că învăţătura creştină s-a implantat cu oarecare uşurinţă în solul sufletesc al strămoşilor noştri, prin aceea că credinţa lor într-un singur Dumnezeu, în nemurirea sufletului etc. se apropia mult de învăţătura creştină.

Sărbătoarea Naşterii Domnului, a arătat de asemenea vorbitorul, ne readuce în atenţie marea noutate a întrupării Fiului lui Dumnezeu, ceea ce a însemnat o negrăită răscruce în istoria omenirii, despre dumnezeirea Sa avînd atîtea argumente, ca de exemplu:

N-a învăţat niciunde, căci nici un dascăl nu şi-l poate revendica ca ucenic al său, dar a ştiut totul; n-a scris nimic, dar despre El s-a scris cum nu s-a scris despre nimeni în lumea asta; n-a avut bani, nici armată, dar a cucerit lumea şi a schimbat imperii; în afară de învăţătura Sa n-a oferit nimic pentru a cîştiga pe cineva şi cu toate acestea pentru nimeni n-au murit atîţia oameni ca pentru El, toate acestea dovedindu-ne că Dumnezeu a venit printre noi, iar tot ceea ce ne-a spus Fiul lui Dumnezeu, Iisus-Mîntuitorul, cu autoritatea Sa dumnezeiască, despre viaţa de aici şi de dincolo este adevărat.

Din această pogorîre a lui Dumnezeu pe pămînt, a mai spus Î. P. S. Sa, se cuvine să reţinem în chip special că trebuie să fim oameni buni, să ne iubim unii pe alţii, căci nu este virtute mai mare ca bunătatea, ca dragostea creştinească, ceea ce l-a făcut pe Fer. Augustin să spună: „Iubeşte şi fă ce vrei!", ilustrînd cu cîteva istorioare această învăţătură.

Egoismul, a subliniat Î. P. S. Mitropolit Antonie, se îndreaptă totdeauna împotriva noastră, că nu stă în putinţa noastră să fim bărbat sau femeie, dar este în puterea noastră să facem binele şi să oprim răul.

În partea finală a cuvîntării, Î. P. S. Sa a spus credincioşilor, între altele, că „am resfinţit această biserică frumoasă, ca să veniţi la ea cu mai multă credinţă, ca să veniţi la ea nu numai să cereţi ceva de la Dumnezeu, ci mai ales să-i mulţumiţi", îndemnîndu-i totodată să rămînă ataşaţi, legaţi de Biserica noastră străbună, în care trăieşte poporul nostru de aproape 2000 de ani, şi să nu se lase ademeniţi de unii care interpretează Sf. Scriptură „după mintea lor", cu atît mai mult cu cît ştim că porunca Mîntuitorului a fost ca „toţi să fie una", nu să ne împărţim în sute de „biserici".

Î. P. S. Mitropolit Antonie a îndemnat totodată pe credincioşi să-şi îndeplinească îndatoririle pe care le au, i-a îndemnat la muncă şi rugăciune, să-şi crească copiii în spiritul credinţei adevărate, în spiritul muncii constructive, în dragoste de pămîntul şi Legea noastră străbună etc.

Pentru munca sa stăruitoare pe tărîm pastoral şi gospodăresc, C. pr. Ioan Cioacă a fost distins şi hirotesit „iconom", Î. P. S. Sa înmînînd totodată acte de preţuire consiliului şi comitetului parohial, precum şi corului bisericesc, căruia Î. P. S. i-a făcut şi un dar de 5000 lei.

La casa parohială a urmat apoi o agapă frăţească, în cadrul căreia corul bisericii a interpretat un mănunchi de colinde, iar copiii preotului I. Cioacă şi alţi copii au recitat versuri cu conţinut religios şi patriotic.

C. pr. I. Cioacă a mulţumit pentru distincţia care i s-a acordat, făgăduind Arhipăstorului nostru că se va strădui să-şi îndeplinească şi de acum înainte, cu conştiinciozitate, îndatoririle preoţeşti pe care le are.

La sfîrşit a luat cuvîntul Î. P. S. Mitropolit Antonie, care, după ce a mulţumit Martelor pentru osteneala şi priceperea lor, a evocat marile aniversări ale anului 1988, cu sublinierea semnificaţiilor lor mai însemnate, aducînd totodată în atenţie cîteva dintre aniversările şi comemorările anului 1989, îndemnînd pe preoţii prezenţi şi pe ceilalţi ascultători la receptivitate faţă de ele.

Resfinţirea bisericii din parohia Dumbrăviţa a însemnat, aşadar, un praznic de vădită înălţare sufletească, ce va rămîne adînc înscris în inimile preotului şi credincioşilor care l-au prilejuit.

Gh. P.

Prăznuirea Sfinţilor Trei Ierarhi la Institutul Teologic Universitar din Sibiu

Sfinţii Trei Ierarhi — Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu şi Ioan Gură de Aur, numiţi atît de frumos în imnografia noastră bisericească: „Troiţă de arhierei" sau „Mari Dascăli ai lumii şi Ierarhi" — sînt patronii şi îndrumătorii spirituali ai celor care se formează pentru sfînta preoţie şi ai celor care îi conduc şi îi formează pentru slujirea aceasta înaltă. În anul 1936 delegaţii Bisericilor ortodoxe naţionale care au participat la primul Congres al profesorilor de teologie ortodoxă au propus ca Sfinţii Trei Ierarhi: Vasile, Grigorie şi Ioan să fie aleşi ca patroni ai învăţămîntului teologic ortodox de toate gradele. Aşa au devenit Sfinţii Trei Ierarhi, ocrotitori ai şcolilor teologice de pretutindeni, căci ei au constituit pentru veacurile ce au trecut de la vieţuirea lor pămîntească, modele desăvîrşite de studiu şi de rugăciune, în mod deosebit, pentru candidaţii la preoţie. Sfinţii Vasile, Grigorie şi Ioan, au îmbinat în mod strălucit luminile ştiinţei despre Dumnezeu cu trăirea cea după voia divină.

Şi în acest an, în ziua prăznuirii Sfinţilor Trei Ierarhi, la 30 ianuarie, Institutul Teologic Universitar din Sibiu şi-a serbat hramul.

Prăznuirea Sfinţilor Trei Ierarhi, potrivit rînduielii liturgice, a început în seara zilei de 29 ianuarie prin săvîrşirea slujbei Vecerniei cu litie în Catedrala mitropolitană.

În dimineaţa zilei de 30 ianuarie toţi profesorii, doctoranzii şi studenţii, precum şi un mare număr de credincioşi, au participat la slujba Utreniei şi a Sfintei Liturghii. Sfînta Liturghie arhierească, a fost săvîrşită de: Prea Sfinţitul Dr. *Vasile Coman*, Episcopul Oradiei, Prea Sfinţitul *Iustinian Maramureşanul*, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului şi de Prea Sfinţitul *Calinic Argeşanul*, Arhiereu-vicar al Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului înconjuraţi de un mare sobor de preoţi şi diaconi.

Răspunsurile Sfintei Liturghii au fost date de corul studenţilor teologi, dirijat de P. C. Arhid. Lector. *Ioan Popescu*.

Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. Conf. Dr. *Ioan Mihălţan*. Prea Cucernicia Sa, pornind de la ordinea şi rînduiala creaţiei, aşa cum este ea revelată în Psalmul 103, a vorbit despre echilibrul fiinţei umane, despre ordinea ce trebuie să încununeze chipul nostru de adevăraţi creştini. Echilibrul fiinţei umane este starea firească a chipului divin din această lume. În continuare a insistat asupra chipurilor Sfinţilor Trei Ierarhi care au îmbinat în personalităţile lor religios-morale, studiul, rugăciunea, şi slujirea preoţească. Aceşti Sf. Ierarhi, „mari Dascăli ai lumii", ne sînt modele permanente pentru realizarea noastră ca slujitori ai lui Dumnezeu şi slujitori ai oamenilor. Avînd modele pe Sfinţii Trei Ierarhi şi fiind beneficiarii unei teologii româneşti, care a fost întotdeauna o teologie de echilibru, să fim şi noi nişte autentici slujitori ai lui Dumnezeu, la sfintele noastre altare străbune.

După imnul Liturgic „Fie numele Domnului binecuvîntat..." Prea Sfinţitul Părinte Episcop Vasile Coman, al Oradiei, a citit o rugăciune de mulţumire, către milostivul Dumnezeu, pentru ajutorul revărsat asupra profesorilor, doctoranzilor, studenţilor şi ostenitorilor Institutului nostru teologic şi de invocare a harului divin pentru rodirea îmbelşugată a strădaniilor ce le vor depune în continuare dascălii şi ucenicii de la acest Institut teologic.

La ora 12,00, în aula Institutului, a început desfăşurarea programului festiv prilejuit de serbarea hramului Institutului nostru. La masa prezidiului au luat loc, Prea Sfinţitul *Emilian Birdaş*, Episcopul Alba Iuliei, Prea Sfinţitul Dr. *Vasile Coman*, Episcopul Oradiei, Prea Sfinţitul Episcop-vicar *Justinian Maramureşanul*, Prea Sfinţitul Arhiereu vicar *Calinic Argeşanul*, Prea Cucernicul Părinte Rector

Dr. *Constantin Voicu* şi Prea Cucernicul Părinte Prorector, Dr. *Dumitru Abrudan*. În sală erau prezenţi vicari, profesori onorari, membrii consiliului profesoral, consilieri, invitaţi, doctoranzi şi studenţii Institutului Teologic Universitar Sibiu. Corul studenţilor a cîntat frumoasa piesă muzicală „Rugăciune", versuri M. Eminescu, muzica T. Teodorescu.

Prea Cucernicul Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, Rectorul Institutului, a rostit cuvîntul de deschidere al acestei festivităţi. Prea Cucernicia Sa a arătat că cei „Trei mari Dascăli ai lumii şi Ierarhi", aureolaţi de strălucitorul nimb al sfinţeniei, sînt oblăduitorii Institutului nostru. Întreaga viaţă şi activitate a Sfinţilor Trei Ierarhi sînt un exemplu viu de slujire a omului. Ei au proclamat valoarea supremă a omului şi slujirea lui ca o datorie primordială.

Sfinţii Trei Ierarhi au preţuit şi au îndemnat la pace, căci pacea înseamnă solidaritatea tuturor oamenilor în dragoste. Dar învăţătura Sfinţilor Trei Ierarhi a fost axată şi orientată şi ecumenic, ei s-au străduit să instaureze pacea şi unitatea nu numai în Bisericile locale, ci în întreaga Biserică a vremii lor. Ecumenismul Sfinţilor Trei Ierarhi — a spus în continuare P. C. Părinte Rector Constantin Voicu — conţine elemente de actualitate şi pentru ecumenismul creştin al secolului nostru.

„Sărbătorim anul acesta pe Sfinţii Trei Ierarhi în contextul a două evenimente culturale, spirituale şi duhovniceşti majore în viaţa Bisericii noastre. S-au împlinit 340 de ani de la tipărirea Noului Testament de la Bălgrad şi 300 de ani de la tipărirea Bibliei lui Şerban Cantacuzino de la Bucureşti. Prea Cucernicia Sa, cere îngăduinţa să punem sub patronajul acestor două cărţi mari de suflet şi simţire creştinească şi românească, sărbătorirea patronilor Institutului nostru teologic. „Aducem respectuoase mulţumiri şi ne exprimăm aleasa recunoştinţă faţă de Prea Fericitul Părinte *Teoctist*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române şi faţă de Prea Sfinţitul Episcop Emilian Birdaş al Alba Iuliei, pentru aceste minunate daruri făcute limbii, culturii şi Bisericii strămoşeşti prin reeditarea celor două valoroase cărţi".

În finalul cuvîntului Prea Cucernicul Părinte Rector, îndemna pe profesori şi studenţi să fim cu toţii la înălţimea chemării ce ne-o adresează peste veacuri ocrotitorii şi îndrumătorii noştri spirituali Sfinţii Trei Ierarhi.

Corul a executat o aleasă compoziţie a unui fost profesor la Institutul nostru, Petru Gherman, Piesă intitulată „Troiţă de arhierei".

În continuare, P. C. Diac. Asist. *Ioan I. Ică* a prezentat o alocuţiune în care a expus *„concepţia despre teologie şi teologi la Sf. Grigorie de Nazianz şi implicaţiile ei pentru învăţămîntul teologic"* (textul integral, mai sus, p. 40—56). Este descris profilul ideal al teologului potrivit învăţăturii Sf. Grigorie. Curăţirea inimii este condiţia sine qua non a celui care vrea să vorbească despre Dumnezeu. Teologia şi spiritualitatea, formează un tot unitar. Experienţa spirituală-teologică, trebuie să fie o slujire şi o mărturie existenţială vie. Teologia este experienţă şi propovăduire în perspectiva înnoirii omului în contextul real al societăţii.

Sînt enumerate patru dimensiuni ale teologiei, şi anume: teologia contemplativă, propovăduitoare, ştiinţă şi teologia ca slujire. Teologia este vedere a lui Dumnezeu dar şi comunicare a lui Dumnezeu. Ca teologul să poată modela fiinţa umană cu ajutorul Sfintei Scripturi, trebuie ca mai întîi propriul său chip să fie modelat de Sf. Scriptură.

Studentul Nechita Lazăr, anul III, a citit un fragment din *„Omilia către tineri"*, a Sf. Vasile Cel Mare. Apoi corul a cîntat „Polieleu la Sfinţii Trei Ierarhi", de N. Lungu. Două preafrumoase poezii scrise de Sf. Grigorie: *„Psalm"* şi *„Rugă de seară"* au fost recitate de studentul Eugen Roşu din anul III. A urmat melodia bisericească *„Ce că vom numi pe voi sfinţilor?"* cîntată de cor şi o lectură din tratatul *„Despre preoţie"*, al Sf. Ioan Gură de Aur, citită de studentul Ioan Şerban, anul II.

În continuare, actorul *Paul Mocanu*, de la Teatrul de Stat Sibiu, a susţinut un moment poetic, M. Eminescu („Dintre sute de catarge" şi poezia „Dormi" şi O. Goga „Casa noastră".

Corul studenţilor a interpretat piesa corală „Mama" de I. Chirescu, cu solo interpretat de studentul Ioan Bociu, anul III.

Din cuprinsul bogat al cuvîntărilor rostite de cei patru ierarhi prezenţi la festivitate, am reţinut următoarele idei:

Prea Sfinţitul Emilian, Episcopul Alba Iuliei, a precizat că prăznuirea hramului Institutului Teologic din Sibiu, este un prilej de înălţare spirituală, dar este şi ocazie de analiză a muncii de formare a viitorilor preoţi. Pornind de la o realitate dureroasă a zilelor noastre, fărîmiţarea unităţii spirituale a poporului nostru prin acţiunile prozelitiste ale unor culte aşa-zise neoprotestante, Prea Sfinţia Sa a îndemnat preoţia să aibă o trăire aleasă, căci *Ortodoxia este trăire în Dumnezeu.* Preotul trebuie să se integreze în autentica vieţuire a lui Hristos. Prea Sfinţia Sa, şi-a exprimat dorinţa ca absolvenţii să vină la hirotonie îmbogăţiţi cu profunde cunoştinţe teologice şi practice, cu mult elan, cu dorinţa fermă de a lucra cît mai bine şi cît mai mult în slujirea bunilor noştri credincioşi. Avem înaintaşi vrednici pe acest pămînt transilvănean şi este suficient să ne gîndim la Sfinţii Ierarhi Ilie Iorest şi Sava Brancovici sau la Simion Ştefan.

Prea Sfinţia Sa oferă pentru Biblioteca Institutului un exemplar din frumoasa şi monumentala reeditare a Noului Testament de la Bălgrad, în ediţie critică, tipărit la împlinirea a 340 de ani de la apariţie, în editura Episcopiei de Alba Iulia.

Prea Sfinţitul Justinian Maramureşanul, Episcop-vicar al Arhiepiescopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, a spus că Institutul Teologic de la Sibiu face parte dintre marile Institute teologice din lume prin vrednicii profesori din trecut, dar şi prin valoarea celor de azi. P. C. Asist. Ioan I. Ică, prin frumoasa şi temeinica cuvîntare dă încredinţarea că se va ridica la înălţimea marilor profesori de teologie. Prea Sfinţia Sa şi-a exprimat certitudinea că la Sibiu se face teologie de cea mai bună calitate, dar paralel a rugat pe Dumnezeu să se facă şi teofilie. Paralel cu învăţămîntul teologic să se dea o mare importanţă şi slujirii ca teologii de la Sibiu să ajungă mari oratori dar şi mari preoţi. Teologia profundă şi înaltă să o asociem cu o trăire curată.

Prea Sfinţitul Calinic Argeşanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului şi-a exprimat marea bucurie de a se afla la această prăznuire. Au motive multe să mă bucur cînd vin în Transilvania — a spus Prea Sfinţia Sa — că la Sibiu am făcut studiile teologice şi aici am slujit ca preot. În continuare P. S. Sa a făcut cîteva precizări despre cultură, ca realizare şi împlinire realizată de către slujitorii Bisericii. Temeiurile culturii bisericeşti au fost puse de Sfinţii Apostoli şi de Sf. Părinţi, care aveau piatra lor unghiulară, pe Hristos-Domnul. Nici o altă religie din lume n-a favorizat şi nu a realizat progresul uman, ca ins şi societate, aşa cum a făcut Creştinismul. Sfinţii Trei Ierarhi ne-au dat teologie sfîntă, ne-au dat slujba Liturghiei, dar erau şi mari oameni de cultură şi sprijinitori aleşi ai progresului uman.

Prea Sfinţitul Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, începe cuvîntul spunînd că deşi Înalt Prea Sfinţitul Părinte Dr. *Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului* nu este prezent aici fiind reţinut de interese superioare bisericeşti, îl simţim şi îl considerăm prezent cu noi, căci chiar dacă fizic este departe de noi, în aceste clipe cu gîndul este aici la prăznuirea hramului acestui Institut.

Sărbătorirea Sfinţilor Trei Ierarhi este un prilej de întîlnire cu cei trei „mari Dascăli ai lumii şi Ierarhi", ne oferă o comparare cu ceea ce facem noi, ce anume aşteaptă de la noi Dumnezeu şi poporul credincios. Sf. Trei Ierarhi — a spus P. S. Sa — sînt trei piscuri înalte de unde aceşti sfinţi ne dau îndemnuri. Aceste spuse ale lor le-am putea sintetiza în trei porunci:

1. Preotul să fie ascultător de Dumnezeu şi de oameni, să ştie să asculte porunca lui Dumnezeu şi dorinţa de mîntuire a credincioşilor. Căci acolo unde se întîlneşte harul lui Dumnezeu cu dorinţa de mîntuire a credinciosului, acolo începe eternitatea. Preoţia înseamnă împlinirea voii lui Dumnezeu în viaţa oamenilor.

2. Trebuie să ne silim să ne formăm un echilibru sufletesc în viaţa noastră. Preotul trebuie să se convingă că lucrarea sa este teandrică, să fie un slujitor echilibrat, împlinind voia lui Dumnezeu în viaţa reală a credincioşilor.

3. Să învăţăm de la Sf. Trei Ierarhi, jertfa, martiriu, adică dăruirea noastră cu fapta cea bună semenilor noştri, oferindu-se în slujirea noastră. De la preot să nu plece nimeni nemulţumit că nu a făcut atît bine cît ar fi trebuit să facă.

Permanent în slujirea noastră preoţească trebuie să ne silim spre cele înalte. Să fim în spiritul Ortodoxiei noastre.

În finalul cuvîntării, Prea Sfinţitul Episcop Vasile, a mulţumit corpului profesoral, pentru munca rodnică depusă în formarea viitorilor preoţi şi a exprimat speranţa că preoţia care va ajunge în mileniul nou, va duce mai departe cu vrednicie misiunea Bisericii.

La sfîrşitul programului *Prea Cucernicul Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan, Prorectorul Institutului* a exprimat mulţumiri oblăduitorilor şi îndrumătorilor pămînteşti ai învăţămîntului nostru. A adus cuvînt de aleasă mulţumire, Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, şi Înalt Prea Sfinţitul Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului. A mulţumit Onoratului Departament al Cultelor.

Mulţumiri au fos adresate Prea Sfinţilor Ierarhi, care ne-au oferit nouă şi studenţilor aceste sfaturi, P. C. Asist. Ioan I. Ică, pentru prelegerea festivă, P. C. Arhid. Lector Ioan Popescu, coriştilor şi tuturor celor prezenţi.

Pr. asistent *Nicolae Dura*

DIN VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN EPARHIA ALBA IULIEI

Adunarea eparhială a Episcopiei ortodoxe a Alba Iuliei

Potrivit tradiţiei, fiecare sfîrşit de an aduce cu sine şi încheierea unei munci depusă într-o perioadă de timp determinată şi cum e firesc întocmirea de noi planuri de activitate pentru anul care urmează, cu nădejdi de împliniri noi în viaţa Bisericii, a societăţii în care trăim.

Sîmbătă, 3 decembrie 1988 a avut loc la reşedinţa episcopială din Alba Iulia, Consiliul Eparhial, ale cărui lucrări s-au deschis în prezenţa P. S. Episcop Emilian şi a membrilor acestui for, clerici şi mireni, fiind toţi prezenţi. În cuvîntul de deschidere P. S. Sa a arătat că Eparhia se află la un moment important: analiza activităţii pe un an a celor aproape 500 de preoţi, activitate legată de păstrarea şi întărirea unităţii de credinţă şi de neam. A scos apoi în evidenţă aniversarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, marcată de Centrul nostru Eparhial cu editarea unui pliant tipărit în cinstea Unirii. A amintit apoi de aniversările culturale — 300 de ani de la tipărirea Bibliei de la Bucureşti şi a 340 de ani de la tipărirea Noului Testament pentru care la Bucureşti a avut loc un Simpozion al Bibliei urmat de alte două la Viena şi Geneva. Aceste realizări P. S. Sa socoteşte că sînt încă o încoronare a unirii, Biserica fiind implicată în toate evenimentele din trecutul dar şi din prezentul Patriei noastre.

S-au citit apoi rapoartele generale pe Secţii care urmau a fi prezentate Adunării Eparhiale — raportul Secţiei administrativ-bisericeşti întocmit de P. C. consilier Petru Pleşa, raportul Secţiei culturale întocmit de P. C. inspector eparhial Ştefan Urda şi raportul Secţiei economice întocmit de P. C. consilier Horea Bordean, toate oglindind strădaniile depuse dar şi împlinirile Eparhiei.

După citirea rapoartelor au luat cuvîntul: avocat dr. *Traian Mârza* care a apreciat pozitiv rapoartele ce, de bună seamă, nu pot cuprinde întreaga activitate — căci ar trebui să fie de cinci ori mai ample pentru a cuprinde toate aspectele —, aducînd mulţumiri credincioşilor, preoţilor, ostenitorilor din Centrul Eparhial şi în mod deosebit P. S. Episcop Emilian pentru munca neobosită depusă şi urîndu-i sănătate şi puteri de muncă, pentru slujirea cu aceeaşi rîvnă a Eparhiei.

În cuvîntul rostit P. C. prot. *Aurel Sămărghiţan* prezintă activitatea pastorală şi economică din prot. Tg. Mureş.

După aprecieri făcute asupra rapoartelor, aduce mulţumiri P. S. Episcop Emilian şi colaboratorilor pentru dăruirea în obţinerea realizărilor atît de bogate datorate în aceeaşi măsură jertfelniciei bunilor credincioşi.

P. C. pr. vicar Ioan Andreicuţ, încredinţat de P. S. Sa cu conducerea lucrărilor, supune rapoartele secţiilor spre aprobare Consiliului Eparhial, luîndu-se act

de ele cu unanimitate. P. C. Sa arată apoi că rezultatele frumoase se datorează P. S. Episcop Emilian, care a imprimat un ritm susținut activității, dar în același timp și celorlalți factori, care au sprijinit strădaniile depuse, credincioși, preoți, protopopi și nu în mică măsură autorităților locale județene și Departamentului Cultelor care au acordat largă înțelegere problemelor Eparhiei.

Mulțumind tuturor pentru eforturile depuse și în mod deosebit P. S. Episcop Emilian, P. C. vicar Ioan Andreicuț declară închise lucrările. A urmat o agapă pentru membrii Consiliului Eparhial.

*

A doua zi, duminică 4 dec. 1988, a avut loc la reședința episcopală un Te-Deum în prezența membrilor deputați clerici și mireni, de față fiind P. S. Episcop Emilian.

După îndătinatul Polihroniu s-a făcut apelul și fiind statutar numărul membrilor Adunării Eparhiale P. S. Episcop Emilian arată rostul întîlnirii — analiza activității Eparhiei pe anul 1988 și stabilirea unor proiecte de lucru pentru viitor.

Înainte de a purcede la lucrările propriu-zise P. S. Sa oferă tuturor membrilor clerici cîte un exemplar din Noul Testament ediție critică, iar membrilor mireni cîte un exemplar din lucrarea „Biserici de lemn — monumente istorice din Eparhia Alba Iuliei —, mărturii de continuitate și creație românească", ambele editate în anul 1988.

În cuvîntul de deschidere P. S. Sa pornește de la îndemnul Sf. Ap. Pavel adresat lui Timotei de-a propovădui Evanghelia „cu timp și fără timp" și datoria de a chivernisi bine Casa lui Dumnezeu — deci două coordonate pe care se înscrie și activitatea Eparhiei de Alba Iulia — de amîndouă avînd să dăm seama înaintea lui Dumnezeu, însă pînă atunci în fața conștiinței noastre, a Adunării Eparhiale.

A amintit apoi despre aniversările culturale — 300 de ani de la tipărirea Bibliei — București 1688, și 340 de ani de la tipărirea Noului Testament din 1648, toate fiind încununate cu sărbătorirea a 70 de ani de la Marea Unire din 1 Dec. 1918, realizările fiind o cinstire adusă acestor evenimente. Apoi arată că referatele vor reliefa aspecte pozitive mai importante ale activității, dar în același timp și unele lipsuri, dovadă că trebuie să ne îmbunătățim munca. În continuare punctează cîteva realizări mai importante, adresînd mulțumiri tuturor celor care au contribuit la aceste realizări, ocîrmuirii de stat în frunte cu Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu care a readus la viață scaunul vlădicesc de Alba Iulia, P. F. Părinte Patriarh Teoctist, conducerii Onor. Departament al Cultelor, clericilor și bunilor credincioși ai Eparhiei.

Prezintă apoi plenului pe meșterii în lemn din Ieud — Maramureș, prezenți la lucrări, care au ridicat biserica de lemn adusă de la Acmar la Schitul Sf. Ioan Botezătorul — Alba Iulia, biserică care se poate vizita, arătînd că prin larga înțelegere a autorităților de stat s-a primit autorizația pentru marcarea locului fostei Mitropolii a Transilvaniei rectitorită de Mihai Viteazul cu o biserică memorială.

Cu aceste gînduri și simțăminte P. S. Sa declară deschise lucrările Adunării Eparhiale.

După o pauză pentru împărțirea rapoartelor pe comisii spre studiere și întocmirea de referate, se reiau lucrările în plen.

Referatul Comisiei administrativ-bisericești este prezentat de P. C. prot. Ilarie Benchea — Aiud și evidențiază responsabilitatea fiecărui preot și a fiecărui ostenitor în contextul slujirii Eparhiei sub purtarea de grijă a P. S. Episcop Emilian. Prezintă apoi pe capitole activitatea preoților pe tărîm pastoral-misionar, evenimente mai importante din viața Eparhiei (prăznuirea a 10 hramuri, sfințirea a 2 biserici și binecuvîntarea a 4 biserici, și oficierea a 13 Sf. Liturghii în Eparhie). Viața monahală. Situația mișcărilor de personal în schemă: numiți și hirotoniți 10 preoți și 1 diacon, transferați 11 preoți, 6 pensionați, etc. Distincții, sancțiuni și realizarea F.C.M. pe 1988, aducîndu-se în final mulțumiri tuturor factorilor care au contribuit la împlinirile Eparhiei.

Referatul Comisiei culturale, prezentat de P. C. pr. Ioan Galață — Cut, reliefează susținerea învățămîntului religios, conferințele de orientare și administrative, activitate editorială a Eparhiei, biblioteca Centrului Eparhial, probleme de ocrotire a P.C.N. și activitatea ecumenică, vizite primite, turiști din țară, încheind cu mulțumiri aduse celor care au contribuit la aceste realizări.

Referatul Comisiei economice prezentat de P. C. pr. Aron Aroneasa — Albeşti, evidenţiază pe capitole, activităţi edilitare — restaurări, reconstrucţii şi întreţineri de biserici monumente istorice şi nemonumente, case parohiale, etc., activităţi economico-financiare ale Eparhiei, activităţi contabile-plan de măsuri şi perspective pentru 1989, contul de execuţie bugetară pe 1987 şi bugetul pe 1989, încheind cu mulţumiri pentru ostenitorii tuturor împlinirilor.

După prezentarea referatelor s-a trecut la discuţii pe marginea referatelor expuse.

1. *Av. dr. Traian Mârza* — arată că referatele sînt ample şi obiective şi că întotdeauna e loc de mai bine. Important e faptul că activitatea e frumoasă şi an de an s-a mers progresiv cu realizările. A amintit apoi de necesitatea punerii în funcţiune a bibliotecii, terminarea monografiilor de către preoţi, aspect foarte important pentru istoria trecută şi prezentă a Bisericii şi poporului nostru. Face apoi aprecieri pozitive la pliantul editat cu ocazia aniversării a 70 de ani de la Unirea din 1918 şi evocă amintiri de la 1 Decembrie, entuziasmul din acea zi, entuziasm general care a cuprins întreaga Transilvanie.

2. *P. C. prot. Ilie Damian* — Reghin, apreciază pozitiv referatul şi remarcă cu satisfacţie că Eparhia de Alba Iulia se află între eparhiile fruntaşe, deşi e tînără. Toate realizările se datorează P. S. Episcop Emilian care depune eforturi susţinute pentru noi împliniri. Aduce apoi mulţumiri pentru ediţia critică a Noului Testament căreia i se fac aprecieri elogioase. Legat de Sectorul bisericesc roagă să se aibă în vedere parohiile vacante unde trebuie trimişi preoţi stabili, bine pregătiţi.

3. *Dl. Gheorghe Bulac* — exprimă alese mulţumiri faţă de P. S. Episcop Emilian ca unul care a fost martor la 25 ian. 1976 cînd a fost înscăunat la Alba Iulia şi care a urmărit an de an eforturile P. S. Sale şi realizările pentru care îi urează sănătate şi viaţă îndelungată, amintind de apropiata aniversare a Republicii cinstită de toţi fiii.

4. *Dl. Platon Dumitru* — epitrop la parohia Topliţa II, îşi arată bucuria pentru realizările prezentate în cele trei referate şi menţionează o împlinire a parohiei sale, împrejmuirea unui vechi cimitir de 300 de ani şi ridicarea unei cruci în memoria eroilor şi strămoşilor care odihnesc aici.

5. *Dl. Haţegan Pavel* — economist Tîrnăveni, îşi exprimă bucuria pentru realizările Eparhiei şi aduce mulţumiri P. S. Episcop Emilian, urîndu-i sănătate, putere de muncă pentru a conduce pe credincioşi pe calea mîntuirii, vorbeşte apoi despre Unirea cea mare reamintindu-l pe O. Goga poetul „pătimirii noastre" al cărui vis din poezia sa s-a împlinit la 1 Decembrie.

Luînd cuvîntul *P. C. vicar Ioan Andreicuţ* arată că evenimentele sărbătorite se înscriu într-o perioadă a anului bisericesc, a postului Crăciunului care ne pregăteşte pentru marele Praznic al Naşterii Domnului, praznic despre care pr. prof. D. Stăniloae spunea că este unul dintre cele 5 acte ale operei de mîntuire a neamului omenesc: Naşterea, Jertfa, Învierea, Înălţarea şi Pogorîrea Sf. Duh (întemeierea văzută a Bisericii) — Adunarea Eparhială reprezintă cu alte cuvinte Biserica văzută la dimensiunea Episcopiei noastre şi pentru activitatea pastorală şi buna gospodărire acest forum are o mare importanţă. Aceste două laturi, prin purtarea de grijă şi povăţuirea înţeleaptă a P. S. Episcop Emilian sînt făgaş bun, iar ostenelile preoţilor şi credincioşilor vor fi răsplătite de Dumnezeu. În viitor, spune P. C. Sa, vom avea la inimă şi lipsurile pentru ca munca să aducă mai bună şi mai multă roadă.

P. C. Sa aduce mulţumiri mai întîi lui Dumnezeu pentru binefacerile revărsate asupra Eparhiei, apoi P. S. Episcop Emilian pentru osîrdia cu care ne conduce pe noi, colaboratorii din Centrul Eparhial, şi membrilor Adunării Eparhiale care sînt alături de toţi ostenitorii, punînd sufletul pentru bunul mers al Bisericii strămoşeşti.

Se dă apoi citire, în plenul Adunării, telegramei adresată Domnului Nicolae Ceauşescu, Preşedintele R. S. România, apoi scrisorilor trimise: P. F. Patriarh Teoctist şi Î. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului.

Apropiindu-se de încheierea lucrărilor, P. C. vicar Ioan Andreicuţ supune la vot referatele comisiilor care sînt votate în unanimitate.

Mulțumind tuturor pentru participare P. C. Sa din încredințarea P. S. Episcop Emilian declară închise lucrările Adunării Eparhiale, făcîndu-se în final, rugăciunea.

*

A urmat o agapă la care au participat toți cei prezenți, cîntîndu-se „Pe-al nostru steag e scris unire" și colinde tradiționale. Membrii Adunării Eparhiale s-au deplasat apoi la Schitul Sf. Ioan Botezătorul pentru a vedea biserica din lemn nou construită și noile edificii realizate în ultimul timp, care se înscriu în zestrea edilitară a Eparhiei, a orașului Alba Iulia.

Pr. *Petru Pleșa*
Consilier administrativ

DIN VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN EPARHIA ORADIEI

I. Sfințiri și binecuvîntări de biserici

Nojorid. La invitația credincioșilor din parohia *Nojorid*, prot. Oradea și a păstorului lor sufletesc, ca și a Consiliului parohial, P. S. Episcop Vasile a răspuns cu multă bucurie sufletească de a veni în mijlocul lor, duminică, 6 noiembrie 1988, spre a le binecuvînta jertfa și ostenelile întru înnoirea exterioară și interioară în ultimii ani a sfîntului lor locaș de închinăciune.

Biserica, avînd hramul „Adormirea Maicii Domnului", a fost zidită în anul 1892 și sfințită de arhiereu la 2 iulie 1893. De-a lungul celei aproape a 100 de ani de existență i s-au făcut în mod regulat lucrările de întreținere, iar la intervale mai mari și reparații capitale. Ultima dintre acestea s-a efectuat între anii 1984 și 1988, în timpul păstoririi vrednicului preot Titus Scurt (care păstorește din 1980), ajutat îndeaproape de membrii Consiliului și Comitetul parohial, dar mai ales prin jertfelnicia bunilor credincioși. În exterior, zidurile bisericii au fost tencuite în terasit, s-au confecționat două uși masive din stejar, s-a construit gard nou din grilaj de fier și s-a turnat, spre protejare, un trotuar în jurul pereților. În interior, a fost împodobită (bolta și pereții) cu o foarte frumoasă pictură, în stil neobizantin, executată în tempera grasă de pictorul Alexandru Conț din București, cu care prilej s-au înlăturat și vestigiile străine de cultul ortodox. S-a recondiționat iconostasul și s-a construit un cafas (cor) nou. De asemenea, a fost înzestrată cu odăjdii noi, cu cărți și obiecte de cult noi, cu covoare și alte obiecte de înfrumusețare. Tot acum, s-a făcut și instalație pentru trasul automat electric al clopotelor.

Slujba de binecuvîntare a acestor lucrări s-a săvîrșit de către P. S. Episcop Vasile al Oradiei, înconjurat de un sobor de 13 preoți și 3 diaconi, în prezența unui foarte mare număr de credincioși din localitate și din împrejurimi. După slujba de binecuvîntare, s-a continuat cu Sf. Liturghie, răspunsurile fiind date de obștea credincioșilor.

În cadrul Sf. Liturghii, diaconul Mance Ioan, licențiat în teologie, a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei Ianoșda, prot. Oradea, iar absolventul de seminar Deac Dumitru a fost hirotonit întru diacon.

Predica zilei a fost ținută de Părintele consilier eparhial Vasile Sabău. Preotul-paroh Titus Scurt, pentru asidua activitate duhovnicească și gospodărească, a fost distins cu rangul de *iconom*, întru care a primit și hirotesia.

După otpust, părintele prot. Aurel Pușcaș a dat citire hrisovului și l-a bineventat pe chiriarh, iar preotul-paroh a făcut dare de seamă asupra lucrărilor executate, aducînd cuvenitele mulțumiri celor îndreptățiți. Apoi s-a dat citire scrisorii arhierești de apreciere, din care s-a înmînat cîte un exemplar preotului-paroh și membrilor Consiliului parohial.

În cuvîntul de învățătură, ierarhul a abordat mai multe chestiuni, toate însemnate, precum: importanța, necesitatea și folosul sufletesc al picturii biseri-

cilor noastre într-un stil unitar, după chipul celor din Molydova și Muntenia, mai ales în părțile de dincoace de Carpați, aceasta contribuind și mai mult la întărirea unității noastre bisericești și totodată și naționale-culturale. Pe această linie, a amintit și însemnătatea primei tipăriri a întregii Sf. Scripturi în limba română, acum 300 de ani, cunoscută sub numele de *Biblia de la București* (1688), din timpul domniei lui Șerban Cantacuzino (1678—1688). La fel, a amintit și despre Unirea cea Mare de la 1 Decembrie 1918, de la a cărei făurire se împlinesc acum 70 de ani, eveniment pe care să-l întîmpinăm cu mult entuziasm. În încheiere, a adus cuvinte de laudă credincioșilor pentru jertfelnicie, iar preotului-paroh pentru strădanie, îndemnîndu-i pe toți să muncească cu rîvnă pe ogoare și la celelalte locuri de muncă, pentru bunăstarea materială și spirituală a poporului.

Aușeu. La data de 8 noiembrie 1988, de sărbătoarea Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, care este și hramul bisericii din parohia *Aușeu*, prot. Oradea, P. S. Episcop Vasile, în mijlocul unui sobor de 10 preoți și 4 diaconi, și în prezența unui mare număr de credincioși din parohie și din împrejurimi, a săvîrșit slujba de sfințire a bisericii parohiale de aici și a binecuvîntat lucrările de înnoire ale ei din ultimii ani.

Biserica a fost construită în anul 1888, deci exact cu o sută de ani în urmă, sub păstorirea preotului Petru Feier, dar fără să fi fost sfințită de arhiereu pînă azi, după ce între anii 1983 și 1988, în timpul păstoririi tînărului și vrednicului preot Viorel Mal, i s-au făcut însemnate lucrări de reparații generale. În exterior s-a retencuit în terasit, s-a recondiționat acoperișul și s-a împrejmuit cu gard din grilaj de fier. Vrednică de amintire este împodobirea ancadramentului ușii de intrare, de sub turn, cu cununa celor 12 Sf. Apostoli, avîndu-l în mijloc pe Mîntuitorul Hristos. În interior, a fost împodobită cu zugrăveală nouă și cu cîteva scene biblice pictate în frescă, cu măiserie (ca și cununa Sf. Apostoli), de pictorii Virgil și Livia Pavel din Sibiu, două talente în curs de afirmare. De asemenea, a fost revopsit întregul mobilier.

Tot în această perioadă, i s-au făcut reparații capitale și casei parohiale, în exterior și interior, fiind și împrejmuită cu gard nou. În această casă, s-a născut omul de mare cultură Alexandru Roman, însemnat luptător pentru drepturile românilor din Ardeal în timpul monarhiei austro-ungare. Faptul este consemnat pe o placă memorială așezată pe zidul casei parohiale. În timpul efectuării lucrărilor de înnoire, preotul-paroh a fost ajutat cu multă tragere de inimă de membrii Consiliului și Comitetului parohial, în special de vechii epitropi Ioan și Vasile Dejeu și de actualii epitropi Aron Dejeu și Miron Ardelean.

După slujba de sfințire a bisericii, s-a oficiat Sf. Liturghie, răspunsurile fiind date cu multă însuflețire de mulțimea credincioșilor. Cu acest prilej diaconul Dumitru Deac, absolvent de seminar, a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei Baba Novac, prot. Carei, iar licențiatul în teologie Drăgan Petru a fost hirotonit întru diacon.

După încheierea Sf. Liturghii, părintele protopop Aurel Pușcaș a citit documentul de zidire și înnoire a bisericii și a adresat ierarhului un cald cuvînt de bun venit. Apoi preotul-paroh Viorel Mal a făcut un scurt raport despre starea religioasă a credincioșilor și despre lucrările efectuate, exprimînd mulțumiri credincioșilor și aleasă recunoștință ierarhului pentru ajutorul material și moral, precum și pentru distincția acordată. În continuare, s-a dat citire scrisorii arhierești de apreciere.

A urmat apoi cuvîntul de învățătură al P. S. Episcop Vasile, care — în legătură cu sărbătoarea zilei — a vorbit despre îngeri, în general, ca făpturi pur spirituale, create de Dumnezeu pentru preamărirea sa și pentru ajutorarea credincioșilor pe calea cea bună întru împlinirea voii lui Dumnezeu. În mod special, s-a oprit asupra Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, precum și asupra însemnătății hramului unei biserici, ca și asupra însemnătății slujbei de sfințire a unei biserici. În încheiere, a lăudat vrednicia, atît a înaintașilor, cît și a celor prezenți, a primilor pentru că, exact cu o sută de ani în urmă, sub stăpînirea vitregă, străină, au înălțat un așa de măreț locaș de închinăciune, iar a celor de azi pentru că au înnoit-o și împodobit-o atît de frumos, lăsînd o scumpă moștenire urmașilor. Drept urmare, chiriarhul a înmînat membrilor Consiliului parohial scrisori arhierești de apre-

ciere, iar preotului-paroh Viorel Mal, pentru zelul și activitatea pastorală rodnică, i-a conferit distincția de *iconom*, întru care l-a și hirotesit. Pe toți cei de față i-a îndemnat să fie în continuare buni fii ai Bisericii strămoșești ortodoxe române și devotați cetățeni ai Patriei noastre dragi.

II. Te-Deum pentru sărbătorirea a 70 de ani de la Unirea cea Mare

Duminică, 4 decembrie 1988, după săvîrșirea Sf. Liturghii arhierești în Catedrala episcopală (Biserica cu Lună) din Oradea, P. S. Episcop Vasile, împreună cu soborul de preoți și diaconi de la Sf. Liturghie și în prezența unui foarte mare număr de credincioși, a oficiat slujba Te-Deumului întru amintirea și cinstirea epocalului eveniment al Unirii celei Mari de la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, de la a cărui înfăptuire s-au împlinit, cu patru zile în urmă, 70 de ani.

Ierarhul, într-un însuflețit cuvînt, a evocat însemnătatea acestui mare eveniment din istoria poporului nostru, cînd românii din toate localitățile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, prin reprezentanții lor oficiali, în număr de 1228, iar neoficiali peste 100.000, au votat unirea lor, pentru vecie, cu Patria-Mamă.

Istoria Transilvaniei, a spus vorbitorul, cuprinde un șir de năzuințe și lupte ale românilor din aceste părți, lipsiți de veacuri de-a rîndul de cele mai elementare drepturi naționale, sociale și bisericești de către asupritori. Viața românilor transilvăneni s-a dezvoltat în decursul timpurilor în strînsă legătură cu a celor din sudul și estul Carpaților. Totdeauna românii de pe aceste plaiuri au avut trează conștiința unității lor naționale, culturale și de credință ortodoxă cu frații lor din celelalte provincii românești. De aceea, este foarte firească întreaga lor luptă de-a lungul veacurilor de a se elibera de sub vitrega asuprire a stăpînirii străine și de a se uni cu frații lor de peste munți. Un prim pas în această direcție, deși pentru foarte scurt timp, l-a făcut Mihai Viteazul, în anul 1600, iar în mod definitiv s-a făcut la 1 Decembrie 1918, tot în cetatea Alba Iuliei. A fost ziua în care s-a împlinit dorul de libertate și unitate a poporului român, dorul de a trăi în demnitate pe pămîntul moșilor și strămoșilor lui. Dacă am asemăna istoria poporului nostru, a spus P. S. Sa, cu curgerea unui rîu, atunci ziua de 1 Decembrie 1918 se poate asemăna cu ziua în care s-au prăbușit toate zăgazurile care au stat în calea curgerii acestui rîu. Atunci s-a eliberat pe deplin poporul nostru de asuprirea vrăjmașă, atunci și-a putut exprima liber bucuria de a trăi toți frații împreună, de a mărturisi aceeași credință și aceeași vrere de o parte și de alta a Carpaților. Iată de ce noi nu vom uita niciodată ziua cea mare de la 1 Decembrie 1918, mai ales noi românii de la margine de țară.

În încheiere, P. S. Sa a arătat că Biserica Românească din Ardeal a avut și ea partea ei de contribuție la făurirea României Mari, de aceea și noi, azi, la cea de a 70-a aniversare a acestui istoric eveniment, aducem, prin rugăciunile înălțate, mulțumită bunului Dumnezeu și prinos de recunoștință tuturor celor care au luptat și s-au jertfit pentru făurirea acestui măreț ideal național, și facem legămînt că vom lupta pentru păstrarea și întărirea moștenirii ce ne-au lăsat-o înaintașii, muncind cu rîvnă pentru ca țara noastră să fie tot mai frumoasă, mai bogată și mai puternică, liberă și independentă. Transilvania fiind unită pe veci cu România, fiii poporului nostru, înfrățiți în muncă cu naționalitățile conlocuitoare în deplină libertate, egalitate și respect, zidesc o viață nouă și fericită pentru toți.

III. Concerte de colinde

Oradea. Ca în fiecare an, și în cel de față (1988), în legătură cu praznicul Nașterii Domnului, s-au desfășurat în orașul de reședință, și nu numai aici, îndătinatele concerte de colinde și programe cu datini de Crăciun. Ca întotdeauna, primul concert a avut loc în duminica premergătoare (18 decembrie 1988) praznicului, în Catedrala episcopală (Biserica cu Lună) din Oradea, în legătură cu slujba vecerniei,

în prezența P. S. Episcop Vasile și a unui foarte mare număr de credincioși. Bogatul și variatul program de colinde a fost susținut de corul catedralei sub conducerea preotului catedral, Traian Codilă, și de corul bisericii Sf. Nicolae (Catedrala II), dirijat de preotul-paroh Gheorghe Pruteanu. În aceeași duminică, după otpustul liturghiei arhierești în Biserica cu Lună, un grup de colindători, instruit de diaconul Gheorghe Băbuț, a prezentat cu mult succes datina de Crăciun *Vicleimul*. Cele două coruri au prezentat același program și în seara de Ajun, în frumosul Paraclis de la reședința episcopală, care, ca în fiecare an, s-a dovedit neîncăpător pentru marele număr de credincioși dornici de a gusta mireasma tradițiilor noastre creștinești și românești. Aici și-a dat concursul și grupul de colindători din parohia *Cheresig*, sub îngrijirea preotului-paroh Dumitru Sonea, interpretînd autentic vechi colinde din părțile locului, producînd o plăcută impresie asupra celor prezenți.

În seara zilei de 22 decembrie 1988, în Paraclisul de la reședința episcopală a fost prezentat un select program de colinde de renumitul cor de cameră din Oradea *„Camerata Felix"*, laureat al multor concursuri și festivaluri muzicale din țară și de peste hotare de sub conducerea profesorului Avram Geoldeș. În interpretarea colindelor prezentate, cei 12 componenți ai formației s-au dovedit, sub mîna măiastră a dirijorului lor, adevărați profesioniști, realizînd sonorități echilibrate și cultivate, de ireproșabilă curățenie a intonației. Ei au reușit să creeze o adevărată atmosferă de seară de Ajun, încîntînd și impresionînd profund pe cei de față, drept care P. S. Episcop Vasile, în numele participanților și al său personal, le-a exprimat sincere felicitări și călduroase mulțumiri.

Ca și în anii precedenți, ierarhul a participat și în acest an, în după-amiaza zilei de 23 decembrie 1988 (în legătură cu vecernia), la o frumoasă seară de colinde și de datini strămoșești în frumoasa biserică parohială *Oradea-Vii* (cartierul C.F.R.). Programul, foarte bogat și variat, inclusiv datina de Crăciun *Vicleimul*, a fost pregătit, pe grupe de vîrste, de către osîrdnicii preoți-parohi Gheorghe Nemeș și Dumitru Megheșan și de cîntărețul bisericesc Ioan Negrău, licențiat în teologie, și s-a bucurat de aprecierea și mulțumirea atît a P. S. Episcop Vasile, cît și a marelui număr de credincioși ce au umplut biserica pînă la refuz, așa cum a fost și în celelalte biserici.

În prima zi de Crăciun, după ce Liturghia arhierească, cu citirea Pastoralei arhipăstorului, a fost săvîrșită în Biserica cu Lună din Oradea, după-masă vecernia s-a oficiat în biserica Sf. Ierarh Nicolae (Catedrala II) din Oradea, în legătură cu care s-a repetat programul de colinde al celor două coruri catedrale, în prezența P. S. Episcop Vasile și a unui nespus de mare număr de credincioși.

Satu Mare și *Carei*. Ca în fiecare an, din 1971, de cînd arhipăstorește P. S. Episcop Vasile, cea de a doua zi de Crăciun este dedicată de chiriarh credincioșilor din municipiul Satu Mare, iar cea de a treia zi credincioșilor din orașul Carei.

În acest an (1988), în Satu Mare, ierarhul, însoțit de părintele vicar eparhial Augustin Lucian, a săvîrșit Sf. Liturghie în frumoasa biserică, ca o adevărată catedrală, Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, cu soborul preoților din municipiu, în frunte cu părintele protopop Ioan Țolescu, care, după otpust, l-a bineventat pe ierarh, exprimîndu-i respectuoase mulțumiri pentru deosebita grijă și atenție ce o arată credincioșilor și preoților din orașul Satu Mare. Apoi Corul parohial a prezentat un reușit program de colinde, iar un grup de colindători, de toate vîrstele, dar mai ales copii și tineret, din parohia *Negrești-Oaș*, a intonat cu multă simțire și căldură un frumos buchet de colinde din Țara Oașului, multe din ele cu un puternic iz arhaic. În după-amiaza aceleiași zile și cu același sobor de preoți și diaconi, ierarhul a oficiat slujba vecerniei în impozanta biserică Sf. Arh. Mihail și Gavriil din Satu Mare, o adevărată catedrală și aceasta, cu care prilej corul acestei biserici a oferit un bogat și variat program de colinde și poezii religioase. Ierarhul a exprimat cuvinte de apreciere și mulțumire colindătorilor de la ambele biserici.

A treia zi de Crăciun, chiriarhul, însoțit de părintele vicar eparhial Augustin Lucian, a săvîrșit Sf. Liturghie în biserica parohială din orașul *Carei*, înconjurat de soborul preoților din Carei și cîțiva din jur, în frunte cu părintele protopop Costache Mirea, care la sfîrșitul Sf. Liturghii a adresat P. S. Sale un cald cuvînt de bun venit și aleasă recunoștință pentru bunăvoința de a învrednici în fiecare an, în cea de a treia zi de Crăciun, pe credincioșii și preoții din orașul Carei de prezența P. S. Sale, împărtășindu-le de fiecare dată ziditor cuvînt de învățătură și

îndemnuri de viață creștinească și românească. După otpust, marele număr de credincioși a dat glas unui însemnat număr de colinde strămoșești din partea locului, iar o echipă de colindători din parohia *Cehul* a prezentat cu multă simțire datina de Crăciun *Viflaimul*. Ierarhul a exprimat tuturor mulțumiri și felicitări.

La toate aceste concerte de colinde din Oradea, Satu Mare și Carei, P. S. Episcop Vasile a vorbit cu multă căldură și însuflețire despre frumusețea colindelor și datinilor noastre strămoșești, în legătură cu nașterea dumnezeiescului Prunc Iisus, arătînd rolul lor religios și cultural în viața poporului român, îndeosebi în păstrarea aceluiași grai românesc pe întinsul teritoriului locuit de români. Colindele religioase, a spus P. S. Sa, au intrat de la începutul formării poporului român în structura sa spirituală, încît, împreună cu cîntecele de vitejie, cu doinele și baladele fac parte din bogatul tezaur al culturii noastre, drept care trebuie să le cultivăm în continuare și să le lăsăm scumpă moștenire urmașilor noștri. Ele aduc, deodată, în vatra sufletului nostru, simțămîntul unirii cu Dumnezeu și cu neamul românesc de pretutindeni. Peste tot, ierarhul a urat tuturor, sărbători fericite și un An Nou al păcii, al belșugului și al înțelegerii între oameni și popoare.

Cu acestea, se încheie încă un an de activitate în slujba Bisericii și a neamului și a preamăririi lui Dumnezeu, căruia îi dăm mulțumită pentru toate, rugîndu-l să ne ajute și în noul an ce ne așteaptă.

Diacon Dr. *Teodor Savu*

IV. Ședința Consiliului Eparhial

La 12 noiembrie 1988 a avut loc la Centrul episcopal din Oradea ședința Consiliului Eparhial, sub președinția Prea Sfințitului Episcop Vasile.

În cuvîntul de deschidere, Chiriarhul a pus în dezbatere activitatea desfășurată în toate sectoarele în cursul acestui an, apreciind că aceasta a rodit fructuos, prin rîvna și strădaniile slujitorilor sfintelor altare, ca și prin dragostea și jertfelnicia bunilor noștri credincioși. „*Dar*, a relevat Prea Sfinția Sa, *recolta acestui an trebuie conjugată cu prisosul celor ce vor fi, căci viața bisericească trebuie să fie mereu vie și dinamică. Privind în urmă, se cuvine să cîntărim ce am făcut și cum am făcut, pentru ca să putem da răspuns bun în fața lui Dumnezeu și a oamenilor despre misiunea noastră. Dacă privim în viitor, trebuie să ne întrebăm ce vom face mai mult, ca astfel să ne împlinim misiunea noastră pe deplin*".

În continuare, Ierarhul a relevat aportul slujirii pastoral-misionare în cadrul progresului vieții bisericești. Potrivit îndrumărilor care s-au dat, această lucrare s-a intensificat în întreaga eparhie, cu rezultate frumoase, dar, potrivit cunoscutului îndemn paulin care spune că cel care stă să ia aminte să nu cadă, este necesar ca și această slujire să urmeze un curs ascendent, cuprinzînd și problemele noi care apar în fața noastră.

Sînt prezentate apoi rapoartele secțiilor Centrului Eparhial asupra activității desfășurate în anul 1988: Prot. Augustin Lucian, vicar administrativ, și Prot. Dorel Rusu, inspector eparhial, la secția culturală, Prot. Nicolae Mara, consilier adm.-bis., la secția bisericească și Prot. Vasile Sabău, consilier economic, la secția economică, după care contabilul-șef Traian Miclea dă citire execuției bugetare pe anul 1988 și planului financiar al Centrului Eparhial pe 1989.

Rapoartele au fost supuse, fiecare în parte, dezbaterilor generale, după care s-au aprobat, urmînd a fi prezentate Adunării Eparhiale.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Vasile a sintetizat concluziile ce s-au desprins în urma tuturor celor ce s-au discutat și a dat îndemnuri în folosul unei păstoriri rodnice în toate parohiile din cuprinsul eparhiei, ca și pentru slujirea cu devotament a înaltelor năzuințe ce-i animă pe toți fiii patriei scumpe.

V. Sesiunea Adunării Eparhiale a Episcopiei Oradiei

În sala de ședințe a Episcopiei Oradiei a avut loc, duminică, 13 noiembrie 1988, sesiunea anuală a Adunării Eparhiale. Lucrările au fost precedate de săvîrși-

rea Sfintei Liturghii în Paraclisul episcopal de către un sobor avînd în frunte pe Prea Sfinţitul Episcop Vasile. Dumnezeiasca slujbă a fost împodobită şi cu o hirotonie întru preot şi urmată de Te-Deumul îndătinat, cu chemarea Sfîntului Duh.

Adunarea Eparhială a fost deschisă printr-un amplu cuvînt al Chiriarhului, care a spus:

„Ne aflăm spre sfîrşitul unui an şi potrivit rînduielilor noastre bisericeşti sîntem chemaţi, ca reprezentanţi ai clerului şi credincioşilor noştri în şedinţa Adunării Eparhiale anuale. Scopul acestei şedinţe este îndoit: pe de o parte să facem un bilanţ al activităţii bisericeşti din acest an, iar pe de altă parte să chibzuim asupra îndatoririlor pe care le avem faţă de Biserică şi faţă de credincioşii şi poporul nostru, ca să putem îndeplini cu eficienţă slujirea ce ne este încredinţată. Sesiunea Adunării noastre Eparhiale este o oglindă în care se reflectă întreaga activitate bisericească, în noile condiţii de viaţă ale poporului nostru. Trebuie să vedem în aceste întruniri anuale necesitatea de a răspunde în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor despre modul în care transmitem mesajul divin semenilor din vremea noastră.

Viaţa este un dar de la Dumnezeu şi ea se dezvoltă în albia unor imperative permanente, sub lumina unor realităţi veşnice şi a uneia vremelnice. Biserica are un rol special: să slujească în chip implicit amîndouă acestor realităţi. Ea este o împărăţie a harului, dar totodată este datoare să nu se desprindă de realităţile vieţii, în mijlocul cărora îşi împlineşte misiunea şi slujirea ei.

Lumea este de la Dumnezeu; ea e bună şi iubită de Ziditor, după cuvîntul Scripturii, care spune: „Aşa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît a trimis pe Fiul Său în lume, ca tot cel ce crede în El să aibă viaţă veşnică". De aceea, Dumnezeu l-a pus pe om stăpîn al lumii şi colaborator în opera de desăvîrşire a ei.

Avem în general o preoţime tînără şi conştientă de misiunea ei. S-a intensificat activitatea misionară, dimpreună cu grija pentru înnoirea chipului bisericilor şi caselor parohiale, ca şi pentru buna desfăşurare a vieţii bisericeşti în toate aspectele ei.

În acelaşi timp însă nu putem să nu relevăm faptul că în eparhia noastră există o activitate neoprotestantă foarte intensă. De aceea preoţimea de astăzi trebuie să fie înarmată cu armele Duhului, ca să pună stavilă prozelitismului. Trebuie intensificate serviciile religioase prin săvîrşirea Vecerniilor de sîmbătă şi duminică împreunate cu cateheze, lecturi biblice şi patristice şi promovarea cîntării în comun. Trebuie de asemenea să fie angajaţi mai mult în activitatea misionară membrii Consiliilor şi Comitetelor parohiale, ca şi acţiunea de întrajutorare samarineană în parohii, precum este absolut necesară prezenţa permanentă şi activă a preotului în parohie".

În continuare, Chiriarhul s-a referit la activitatea culturală, la unele evenimente mai însemnate din viaţa eparhiei, ca şi la stadiul dialogului ecumenic ortodox-luteran, P. S. Sa fiind conducătorul delegaţiei B.O.R. la acest dialog.

Subliniind rolul însemnat al Bisericii noastre de a sluji cu devotament năzuinţele de bunăstare, prosperitate şi pace ale poporului nostru, Ierarhul a îndemnat ca preoţimea să fie la înălţimea acestei chemări, a imperativelor vremii.

„Sîntem hotărîţi, a spus în încheiere Prea Sfinţia Sa, *să muncim împreună cu întregul popor pentru binele tuturor fiilor neamului, pentru apărarea păcii şi pentru înaintarea patriei scumpe pe noi trepte de progres şi înflorire".*

În continuare, din plenul Adunării Eparhiale s-a trimis o telegramă Domnului NICOLAE CEAUŞESCU, Preşedintele Republicii Socialiste România, prin care s-a dat expresie sentimentelor de adîncă gratitudine, recunoştinţă şi admiraţie ale clerului şi credincioşilor eparhiei Oradiei pentru neobosita activitate şi clarviziunea cu care conduce destinele patriei şi ale poporului nostru, pentru strădaniile şi acţiunile de larg răsunet internaţional, în vederea instaurării unui climat de pace şi prietenie între toate popoarele şi ţările lumii.

De asemenea s-au trimis telegrame Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist şi altor autorităţi de stat şi bisericeşti.

Trecîndu-se la partea a doua a lucrărilor, s-au prezentat referatele asupra activităţii bisericeşti, culturale şi economice din eparhie.

Raportul comisiei bisericeşti a fost susţinut de P. C. protopop Ioan Ţolescu (Satu Mare) şi a analizat darea de seamă a acestui sector, evidenţiindu-se activitatea bogată desfăşurată şi în anul 1988 de către Prea Sfinţitul Episcop Vasile,

atît la Centrul eparhial, cît şi prin sfinţiri şi binecuvîntări de biserici, hirotoniri de preoţi, cercetarea unui însemnat număr de parohii, întîlniri şi consfătuiri cu preoţii în cadrul conferinţelor etc.

Păstrarea şi apărarea dreptei credinţe, cultivarea virtuţilor creştineşti, chivernisirea judicioasă a bunurilor parohiei, respectarea legalităţii de stat şi bisericeşti, promovarea ecumenismului local, îndeplinirea tuturor îndatoririlor bisericeşti şi cetăţeneşti de către preoţi şi credincioşi, munca împreunată cu rugăciunea, în pace şi bună înţelegere au fost preocupări majore în activitatea slujitorilor sfintelor altare şi păstoriţilor lor.

S-au arătat totodată datele statistice administrative pe acest an, distincţiile, ca şi sancţiunile aplicate.

Raportul comisiei culturale a fost prezentat de P. C. protopop Marcel Andreescu (Zalău) şi a avut în vedere aportul substanţial al Chiriarhului la îmbogăţirea vieţii religios-morale din parohii, modul în care P. S. Sa, în chip părintesc, pune la suflet preoţilor îndatorirea de a-şi împlini cu cît mai multă rîvnă, dăruire şi conştiinciozitate slujirea cu care s-au îmbrăcat prin Sf. Taină a Preoţiei.

Se consemnează atenţia deosebită care se acordă bunei pregătiri teologice şi educării elevilor seminarişti şi studenţilor teologi ai eparhiei, spre a fi buni lucrători în ogorul Domnului.

O însemnătate deosebită au cursurile de îndrumare misionară şi pastorală de lungă şi de scurtă durată, precum şi conferinţele preoţeşti, care contribuie la intensificarea trăirii religios-morale şi a conştiinţei cetăţeneşti a preoţilor şi credincioşilor noştri.

S-a subliniat apoi activitatea editorială a eparhiei, arătîndu-se că s-au tipărit în acest an: cartea Prea Sfinţitului Episcop Vasile intitulată *„În apărarea unităţii credinţei străbune"*, care cuprinde studii şi cuvîntări cu caracter misionar liturgic, apoi lucrarea *„Din istoria creştinismului la români. Mărturii arheologice"* de Prof. Nicolae Gudea şi Pr. Ioan Ghiurco, precum şi *„Îndrumătorul bisericesc, misionar şi patriotic"* (V).

Raportul comisiei economice a fost înfăţişat de P. C. protopop Costache Mirea, (Carei), luîndu-se act de starea bunurilor mobile şi imobile ale Episcopiei şi despre realizările gospodăreşti de la Centrul eparhial, protopopiate şi parohii, şi anume: biserici reconstruite ori renovate, reparaţii, picturi, biserici monumente istorice restaurate, construcţii şi reparaţii de case parohiale, împrejmuiri de biserici, case parohiale şi cimitire, procurări de obiecte de inventar, investiţii. S-a consemnat totodată şi bugetul Episcopiei pe anul în curs, pe capitole şi articole bugetare, precum şi planul financiar pe anul 1989.

Pe marginea rapoartelor au luat cuvîntul: P. C. protopop Aurel Puşcaş (Oradea), P. C. protopop Victor Tăut (Şimleul Silvaniei), Dr. Alexandru Pop (Oradea) şi P. C. pr. Petru Bologa (Apa), care au făcut aprecieri asupra întregii activităţi bisericeşti din acest an, în toate sectoarele şi au exprimat satisfacţia pentru realizările obţinute, venind în final cu unele propuneri şi sugestii pentru îmbunătăţiri viitoare.

În încheierea lucrărilor Adunării Eparhiale a vorbit Prea Sfinţitul Episcop Vasile, care a relevat concluziile generale ce s-au desprins în urma tuturor celor prezentate, a mulţumit membrilor Adunării pentru activitatea depusă, urînd tuturor sănătate, satisfacţii şi realizări bogate în domeniul de muncă al fiecăruia, spre mai binele Bisericii noastre şi neamului românesc.

Pr. *Dorel Octavian Rusu*

Din viața patriei

I. Grija națiunii pentru viitorul ei: copiii

— Fondurile bugetare ale statului alocate anual pentru ajutorarea mamelor cu mai mulți copii au sporit față de anul 1985 de peste 7,6 ori: de la 488 milioane la peste 3,7 miliarde lei.

— Circa 5 milioane de copii, în vîrstă pînă la 16 ani, beneficiază de alocații de stat. Cuantumul acestor alocații anuale a crescut cu 25 la sută ca urmare a măsurilor adoptate în ultimii ani de sprijinirea familiilor cu mai mulți copii.

— Asigurarea în mod gratuit a celor mai largi facilități medicației destinate mamelor și copiilor. Ca urmare azi 99,3 la sută din copii vin pe lume într-o unitate spitalicească sub competentă supraveghere medicală. Unitățile medicale destinate mamei și copilului dispun de circa 25 000 de paturi în spitale și secții de obstretică — ginecologie și peste 38 000 de paturi în unități de pediatrie.

— Toate dispensarele medicale existente în localitățile țării, la orașe și sate, dispun de cabinete de specialitate pentru asistența gratuită a copiilor. Peste 7000 de medici, pediatri și de medicină generală, 21 000 de surori de pediatrie și circa 3 600 surori de ocrotire își consacră cu devotament și abnegație activitatea îngrijirii sănătății copiilor.

— Peste 84 000 de copii sînt îngrijiți în creșe și circa 13 800 în leagăne, iar în cele 12 540 grădinițe primesc o atentă educație peste 836 000 de copii.

— În actualul an de învățămînt populația școlară a țării se cifrează la circa 5,5 milioane; iar numărul unităților școlare de toate gradele este de peste 29 000, cuprinzînd peste 100 000 săli de clasă și peste 14 000 laboratoare școlare moderne.

— Peste 1 400 000 de pionieri sînt cuprinși în cele 57 000 cercuri tehnico-aplicative, 2 milioane de copii în cele 77 000 formații artistice, iar peste 820 000 iau parte la cele 41 000 cercuri de creație artistică ce funcționează în școli, la casele pionierilor și șoimilor patriei.

— Pentru petrecerea vacanțelor au fost create sute de complexe, tabere și colonii; numai complexul de la Năvodari a găzduit în anul 1988 peste 80 000 de copii; în taberele școlare din cele mai pitorești stațiuni montane și-au petrecut zilele vacanței circa 35 000 de preșcolari și peste 450 000 de pionieri și școlari.

II. Accesul larg la învățătură pentru toți fiii patriei

— Întregul învățămînt este gratuit. Statul a făcut și face mari eforturi financiare pentru dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului: s-a calculat, de exemplu, că edificile realizate pentru învățămînt, în ultimul timp sînt echivalente cu construcțiile a 10 orașe noi de cîte 100 000 locuitori.

— Fondurile alocate de la bugetul de învățămînt depășesc acum 16 miliarde lei, de 12 ori mai mari decît în anul 1950.

— În perioada 1965—1988 numărul sălilor de clasă au crescut de la 78 345 la 103 331, al amfiteatrelor, sălilor de curs și de seminarii pentru învățămîntul supe-

rior de la 1804 la 3288, al laboratoarelor pentru învăţămîntul superior de la 1497 la 3899.

— S-a trecut de la învăţămîntul predominant teoretic la cel legat de practică, de viaţa economică şi social-culturală a ţării, de la o simplă apropiere de producţie la integrarea organică a învăţămîntului cu producţia, cu cercetarea ştiinţifică.

— În perioada 1965—1988 învăţămîntul românesc a pregătit şi format peste 3,7 milioane de muncitori şi maiştri şi circa 660 de mii specialişti cu studii superioare.

— Se acordă o atenţie deosebită dezvoltării şi perfecţionării reţelei de învăţămînt de toate gradele, repartizării judicioase în teritoriu a şcolilor; a crescut numărul liceelor industriale şi agroindustriale; mai mult de 90 la sută din numărul elevilor din învăţămîntul liceal şi 70 la sută din studenţi se pregătesc în profiluri tehnice şi agroindustriale, iar numărul elevilor din şcolile profesionale a ajuns la circa 330 000 faţă de 140 000 în 1980—1981.

— S-a extins învăţămîntul seral, profesional, liceal, de maiştri şi superior îndeosebi în centrele muncitoreşti pe marile platforme industriale.

— Începînd cu anul şcolar 1987—1988, practic toţi absolvenţii clasei a X-a au continuat şcolarizarea, fie în treapta a II-a de liceu, fie la şcoala profesională.

— Au fost luate o serie de măsuri care au drept scop asigurarea bazei materiale pentru generalizarea învăţămîntului de 12 ani, generalizarea funcţionării pe lîngă şcolile generale a treptei întîia de liceu în toate comunele unde există numărul de elevi necesar şi crearea în noile centre orăşeneşti agroindustriale, în funcţie de numărul de elevi, a cîtorva sute de şcoli cu treapta a II-a de liceu.

— În anul 1988 au fost repartizaţi în producţie 373 659 de absolvenţi ai învăţămîntului liceal, profesional şi universitar.

III. Grija permanentă a statului nostru pentru sănătatea şi bunăstarea populaţiei ţării

— Pentru ocrotirea sănătăţii se acordă anual însemnate fonduri din bugetul statului. Spre exemplu, între 1965—1985 au fost alocate 219 miliarde lei.

— Ca urmare a noilor investiţii alocate sănătăţii, capacitatea unităţilor spitaliceşti s-a dublat faţă de anul 1965, ajungînd la peste 214 000 locuri.

— Printre cele mai noi şi mai moderne edificii de sănătate, adevărate podoabe arhitectonice date în folosinţă în ultima vreme sau aflate în curs de finisare, în localităţile ce nu sînt reşedinţe de judeţ, se numără cele de la Rovinari, Calafat, Roşiori de Vede, Orăştie, Dorohoi, Adjud, Negreşti, Oaş, Beclean şi altele.

— La dispoziţia cetăţenilor se află peste 1500 dispensare de intreprindere şi peste 3800 dispensare teritoriale în mediul urban şi rural.

— Astăzi, în ţara noastră, un medic revine la 475 locuitori (faţă de 1485 în 1945). Personalul mediu sanitar a sporit din anul 1965 de la 77 819 la peste 135 000 cadre.

— Ca efect a marilor investiţii alocate de la bugetul statului — peste 15 miliarde lei — în ultimele două decenii capacitatea celor peste 200 de staţiuni de odihnă şi tratament a sporit de 4 ori. Drept urmare, numai în anul 1988 circa 1,8 milioane de oameni ai muncii au beneficiat de ospitalitatea oferită de staţiunile de odihnă şi tratament.

— În ultimele două decenii numărul municipiilor şi oraşelor a crescut de la 183 (1965) la 237, distribuite echilibrat pe întreg teritoriul ţării.

— Circa 52 la sută din populaţia ţării locuieşte la oraşe, în acest interval de timp populaţia urbană dublîndu-se, practic, de la 6 100 000 locuitori la circa 12 milioane.

— Circa 3,3 milioane locuinţe au fost construite numai în ultimii 23 de ani.

— Zilnic, 500 de familii se mută în casă nouă, ritmul actual de construcţie a locuinţelor în ţara noastră fiind unul dintre cele mai ridicate pe plan mondial în raport cu numărul populaţiei.

— Pînă în anul 1995 va fi rezolvată, în linii generale, problema locuințelor pentru toți locuitorii orașelor noastre.

— În cincinalul actual se vor construi 750 000 locuințe noi, asigurîndu-se mutarea în case noi a circa 10 la sută din populația țării, adică peste 2 000 000 locuitori.

IV. Noutăți ale științei medicale românești.

— Therastim, noul aparat medical românesc este destinat să contribuie la eficacitatea tratamentelor prescrise diferitelor categorii de bolnavi. Noul aparat Therastim LP-NST 03, fabricat de Întreprinderea de electronică industrială București, este un dispozitiv electronic pentru descoperirea și stimularea punctelor active, folosit în unitățile spitalicești, precum și la domiciliu. El a fost conceput pe baza celor mai noi cercetări din domeniul stimulării nervoase transcutanate. Pe suprafața corpului omenesc există o serie întreagă de puncte active caracterizate printr-o rezistență aparent mai scăzută pe tegument în cazul curenților alternativi. Aceste puncte sînt corelate cu sistemul nervos simpatic care controlează și influiențează toate organele interne ale corpului uman.

Studiile și experiențele făcute au demonstrat că stimularea punctelor active, care corespund unui organ sau unei porțiuni de corp omenesc afectate de o anumită maladie, duce la diminuarea durerii provocate de suferința respectivă, iar procesul de vindecare este simțitor accelerat. Cunoscute de aproape un secol în practica medicală europeană, punctele active au fost utilizate în elaborarea diagnosticării bolilor, deoarece cu cît un asemenea punct este mai sensibil, cu atît stimularea lui este mai eficientă, localizarea corectă permițînd asigurarea unui tratament eficace. Prin noul procedeu este suficient 1/2—1 minut pentru stimularea unui punct activ în vederea obținerii unui efect terapeutic bun.

Desigur, localizarea punctelor active a căror suprafață de tegumen este de ordinul a circa 1 mm pătrat este greu de făcut prin simpla palpare, dar devine mai precisă folosind aparatul Therastim, care semnalizează atît optic, cît și sonor descoperirea punctelor active.

Utilizarea aparatului care se face la indicația medicului a dat deja foarte bune rezultate în următoarele cazuri: dureri de umăr, spate sau membre, amorțeală în extremități, dureri de mijloc, afecțiuni ale sistemului circulator, nevralgie de trigemen, paralizia nervului facial, nevralgie intercostală, lumbago, sciatică, reumatism, dureri de cap, oboseala ochilor, hipertensiune, hipotensiune, astm bronșic, gastrite cronice, crampe stomacale, lipsa apetitului, entorse sau contuzii ale membrelor, insomnie, agitație nervoasă etc.

— Întreprinderea de medicamente „Terapia" din Cluj-Napoca a realizat noi produse terapeutice:

Nifedipin este un produs cu acțiune antianginoasă prin inhibarea pătrunderii transmembranare a ionilor de calciu în fibrele musculare coronariene și miocardice. Preparatul reduce prin acest mecanism activitatea sistemului contractil dependent de ionii de calciu, scade consumul de oxigen în miocard. Nifedipinul este indicat în cardiopatia ischemică cronică, profilaxia de durată a crizelor anginoase.

Pentoxifilin — acționează asupra arteriolelor și capilarelor. Este indicat în tulburări circulatorii periferice arteriale și venoase, organice și funcționale de natură aterosclerotică, diabetică și inflamatorie, ischemie arterială periferică acută, arterite, ulcere cronice ale gambei, degerături.

Din relaţiile ecumenice bisericeşti

DOUĂ ÎNTÎLNIRI ECUMENICE RECENTE

Între 24—26 ianuarie 1989 s-a întrunit la Academia Evanghelică din Hofgeisman (lîngă Kassel), in Republica Federală Germania, Prezidium-ul Conferinţei Bisericilor Europene. Au luat parte Preşedinţii acestei Conferinţe, Mitropoliţii Alexei de Leningrad, Antonie al Ardealului, Damaskinos al Elveţiei, Hans Gernot Jung, episcop de Kurhessen — Waldeck (R.P.G.), Dr. Majolaine Chevalier (Franţa), Prof. Perti Pessonen (Finlanda), rev. John Arnold (Anglia), Superintendent Adam Kuczma (Polonia). A luat parte de asemenea Secretarul general al Conferinţei Dr. Jean Fischer, Hans Schmocker, secretarul cu probleme financiare, Hermann Goetz, director de studii, şi alţii din conducerea Conferinţei de la Geneva.

Pe ordinea de zi au fost probleme curente care cad în competenţa Prezidium-ului, precum: relaţiile cu Biserica romano-catolică, evaluarea întîlnirii de la Erfurt a Conferinţei Bisericilor Europene şi a Consiliului Conferinţelor episcopale europene (CCEE) romano-catolice (1988) şi organizarea în comun de către aceste două organizaţii bisericeşti a Conferinţei *„Pace prin dreptate"* care va avea loc la Basel (Elveţia) între 15—21 mai 1989. Precum se vede, agenda a fost ocupată îndeosebi de colaborarea pe plan european a Conferinţei Bisericilor Europene cu Bisericile romano-catolice, care nu sînt membre ale acestei Conferinţe.

Cel mai recent eveniment care a adunat împreună aceste Biserici, a fost cea de a IV-a întîlnire care a avut loc la Erfurt în R.D.G., în septembrie 1988, şi care a tratat tema „Vie Împărăţia Ta". Evaluarea rezultatelor acestei Conferinţe a fost, în general, pozitivă. Ea a dovedit că, chiar dacă nu fac parte din aceeaşi organizaţie, Bisericile se află pe o platformă comună în ceea ce priveşte aspiraţia spre unitate şi dorinţa de conlucrare spre împlinirea îndatoririlor lor creştine în lumea de azi.

Următorul mare eveniment organizat în comun de toate Bisericile din Europa, va fi Conferinţa *„Pace prin dreptate"* de la Basel. În vederea punerii la punct a tuturor amănuntelor legate de această Conferinţă, Prezidium-ul a fixat numărul delegaţiilor fiecărei Biserici (în total peste 700), programul zilnic, temele conferinţelor şi numele conferenţiarilor, temele studiilor biblice, numărul şi locul manifestărilor liturgice. Se speră că întîlnirea de la Basel va putea da o mărturie comună despre voinţa de pace a tuturor Bisericilor şi a tuturor creştinilor, cu încredinţarea că pentru asigurarea unei păci trainice e nevoie ca ea să fie întemeiată pe dreptate socială în lume. Să fie soluţionate problemele care mai promovează încă nedreptatea, inegalitatea, sărăcia, exploatarea şi tot felul de discriminări, îndeosebi cele rasiale şi economice.

După ce lucrările Prezidium-ului s-au terminat, a început în aceeaşi localitate o nouă întîlnire şi anume a grupului de legătură dintre Conferinţa Bisericilor Europene (C.B.E.) şi Consiliul Conferinţelor episcopale europene, romano-catolice (C.C.E.E.). Din partea C.B.E. au participat Mitropoliţii Alexei al Leningradului, Antonie al Ardealului, episcopul Jung, rev. John Arnold (Anglia), Paolo Spanu (Italia) şi secretarul general Jean Fischer. Din partea C.C.E.E. au participat E. S. Cardinalul Carlo Maria Martini al Milanului, episcopii Hans L. Martenescu (Danemarca), Paul Werner Scheele (Würzboug, R.F.G.) Alois Sustar (Iugoslavia) şi secretarul C.C.E.E. Ivo Füror (Elveţia). Din partea ambelor organizaţii creştine europene au participat la lucrări specialişti şi experţi în probleme de organizare şi în

probleme teologice. Această a doua întîlnire a tratat o singură temă: *Conferința de la Basel* din mai 1989. S-au coordonat lucrările, răspunsurile și punctele de vedere ale celor două organizații (C.B.E. și C.C.E.E.) cu privire la reușita Conferinței, constatîndu-se o desăvîrșită identitate de păreri, și faptul că s-au făcut progrese enorme în rezolvarea detaliilor organizatorice.

Printre cei care vor vorbi la Basel, în afară de personalități religioase europene, vor fi și unii laici precum David Steel, membru al Parlamentului englez, Doamna Maria Lourdes de Pintasigo, fostă președintă a Portugaliei și Dr. Mario Pavan, fost ministru al mediului înconjurător din Italia.

Cei prezenți la întîlnire au ascultat la sfîrșit un raport asupra relațiilor dintre creștini și mahomedani în Europa, și asupra eforturilor ce se fac din ambele părți pentru o bună conviețuire și înțelegere.

Participanții s-au întîlnit cu oficialitățile landului la castelul Trendelburg și au vizitat o fabrică de aparate pentru dialize la Melsungen.

Ambele întruniri de la Hofgeismar au fost, printre altele, și o bună ocazie ca Bisericile din întreaga Europă din est și din vest, să-și mărturisească idealurile comune de slujire a lui Dumnezeu și a lumii, spre pace prin dreptate.

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

PRIMA SESIUNE A COMITETULUI EXECUTIV AL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR, GENEVA 1989

Între 12—18 februarie 1989 a avut loc la Geneva în Elveția prima sesiune din anul 1989 a Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Au participat președinții, membrii Comitetului Executiv și membrii ai conducerii Consiliului din Geneva.

Pe ordinea de zi au figurat probleme curente privind administrația (numiri, prelungiri de mandate etc.), pregătirea lucrărilor Comitetului Central care în anul acesta se va ține la Moscova în luna iulie, pregătirea marii conferințe: *„Dreptate, Pace și Integritatea Creației"* care va avea loc la San Antonio, S.U.A., și altele.

Printre problemele care au fost puse în discuție a fost și aceea a unei *Teologii vitale și coherente*. Tema aceasta a fost dată spre cercetare de către Adunarea Generală de la Vancouver (1983) și de atunci a rămas mereu pe agenda Consiliului, fără să se fi ajuns la o definiție acceptată de către toate Bisericile. Printre cei care au prezentat puncte de vedere în legătură cu aceasta a fost și P. C. Protos. Daniel Ciobotea, Consilier patriarhal, invitat în mod special la Geneva. Discuțiile din cadrul Comitetului Executiv nu au putut duce la lămurirea deplină a conceptului de *Teologie vitală și coherentă*, deoarece Consiliul nu poate avea o teologie proprie, el nefiind *Biserică*, ci *Consiliu al Bisericilor*. S-a discutat de asemenea despre conceptul de *Koinonia*, căutîndu-se a i se găsi un conținut care să poată fi acceptat de către toate Bisericile.

Cei mai mulți au dat conceptului de *Koinonia* înțelesul de realizare a unei comunități în dragoste a tuturor creștinilor, în numele ei urmînd a-și găsi fiecare un rost în armonie și înțelegere cu ceilalți.

În legătură cu aceste concepte a luat cuvîntul și autorul rîndurilor de față, membru în Comitetul Executiv, care a spus printre altele:

„Am impresia că vorbim limbi diferite, ca în Babilon, și veți vedea îndată de ce. Conceptul de *Teologie vitală și coherentă* a fost lansat la Vancouver fără ca cei care l-au lansat să știe exact ce vor. Ne-au pus în situația de a-i căuta sensurile, deși se poate foarte bine să nu aibă nici un sens. Despre o *Teologie vitală și coherentă* se poate vorbi numai în legătură cu teologia unei Biserici. De pildă ortodocșii pot spune că, după ei, singura teologie coherentă este teologia ortodoxă! Tot așa pot spune și reprezentanții altor confesiuni.

Fiecare din noi avem teologii coherente pentru noi, dar socotite incoerente de către alţii. Cum am putea deci vorbi de o teologie coherentă a Consiliului Ecumenic al Bisericilor?

Părerea mea e că acest concept de *Teologie coherentă* nu poate constitui pentru moment o preocupare coherentă a Consiliului. În momentul în care în Consiliu se va ajunge la o teologie coherentă, va însemna că a început să se realizeze visul unităţii Bisericilor, şi aceasta va însemna începutul incoerenţei teologiilor confesionale. Aceasta va schimba cu totul datele problemei şi, abia atunci, se va putea vorbi în Consiliu de o teologie coherentă. Dar drumul pînă acolo e încă foarte lung.

Nici cu privire la conceptul de *Teologie vitală* Adunarea de la Vancouver nu a dat vreo direcţie coherentă. Unii au înţeles prin „vitală", o teologie folositoare vieţii şi misiunii creştine. Eu aş zice că prin *vitală* ar trebui să se înţeleagă o teologie care să asigure *VITA AETERNA*, adică o teologie mînuitoare, conducătoare la viaţa veşnică, la împărăţia lui Dumnezeu.

Pe de altă parte, în sensul celor de mai sus, văd o legătură între *Teologia vitală şi coherentă* şi *Koinonia*. În momentul în care vom ajunge să avem o *Teologie vitală şi coherentă* în comun, atunci vom realiza şi *Koinonia*, atunci vom fi în comuniune. Căci, teologic, *Koinonia* este comuniunea în adevăr, unitatea în adevăr. Nu orice unitate e comuniune, ci numai comuniunea în adevăr.

Unitatea în orice poate fi şi o unitate de oameni adunaţi în scopuri rele. Unitatea în adevăr, în cazul nostru, trebuie să însemne unitate în credinţă, de aceea numai unitatea în credinţă duce la comuniunea în Taine, în Euharistie.

Noi în Consiliul ecumenic al Bisericilor sîntem doar *pe drum* spre o *Teologie vitală şi coherentă* şi spre *Koinonia*. Şi trebuie să facem totul spre a ajunge acest ţel. Dar drumul e lung. Mergem pe el cu teologiile noastre vitale şi coherente şi cu o *Koinonie* în speranţă. Deocamdată mergem *alături*, dar *singuri!*"

Problema *Teologiei vitale şi coherente* a fost trimisă *Subcomitetului de Program* din cadrul Comitetului Executiv, spre analiză şi propuneri.

Subcomitetul de Program, după discuţii îndelungate a făcut următoarea recomandare:

„Comitetul a angajat discuţii în legătură cu *Teologia vitală şi coherentă* pe durata unei zile întregi. Cercetările în legătură cu aceasta trebuie să se continue pînă la cea de-a 7-a Adunare Generală. Chemarea de a o creşte împreună în frăţie, în mărturisirea credinţei apostolice, în proclamarea Evangheliei către întreaga creaţie, în lupta pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei şi în dezvoltarea căilor de ajutorare reciprocă oferă îndrumări pentru Consiliul Ecumenic al Bisericilor şi criterii pentru o *Teologie vitală şi coherentă* în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. O atenţie specială se va da diferitelor teologii ale Bisericilor, spre a se vedea în ce măsură se pot apropia unele de altele, şi în ce chip sînt legate de tradiţia credinţei apostolice". Precum se vede, discuţiile n-au putut recomanda altceva decît... continuarea discuţiilor!

Pe agenda Comitetului Executiv a fost şi un raport cu privire la viitorul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Este vorba de o propunere a secretarului general Dr. Emilio Castro de a se încerca o restructurare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, potrivit cu nevoile actuale şi cu perspectivele de viitor ale lucrării Consiliului în vederea unităţii Bisericilor. Se constată că unele subunităţi nu şi-ar mai avea rostul, că la unele Programe ar trebui să se renunţe, şi că ar trebui găsite noi metode pentru angajarea mai mare a Bisericilor în activitatea Consiliului.

Comitetul Executiv a aprobat propunerea secretarului general, ea fiind de fapt lansată la lucrările Comitetului Central de la Hanovra, din anul 1988, unde n-a putut fi discutată din lipsă de timp. Pentru ca această problemă să fie prezentată Comitetului Central de la Moscova din anul 1989, în numele Comitetului Executiv, s-a alcătuit o Comisie care urmează să alcătuiască un raport cu propuneri concrete. Din această Comisie face parte şi semnatarul acestor rînduri, în calitatea sa de preşedinte a Unităţii a I-a a Consiliului Ecumenic. Această Comisie se va întîlni în luna aprilie la Geneva.

Comitetul executiv a primit, în continuare, un raport cu privire la Conferința mondială a Comisiei „Misiune și Evanghelizare" care va avea loc în localitatea San Antonio din Texas S.U.A., între 22 mai și 1 iunie 1989.

S-a hotărît ca la Conferință să participe 300 de delegați din diferite părți ale lumii. Din partea Bisericii Ortodoxe Române vor participa: Dr. *Antonie Plămădeală*, Mitropolitul Ardealului, P. S. *Nifon Ploieștanul*, Vicar Patriarhal, pr. prof. Dumitru Popescu, rectorul Institutului Teologic din București, pr. prof. Nicolae Necula, pr. asistent Ioan Sauca, Protos. Daniel Ciobotea și maica Nazaria Niță, Stareța mănăstirii Văratec.

În luna august 1988 Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a hotărît la Hanovra, în R.F.G., să dea secretarului general sarcina de a întocmi un studiu privitor la înființarea unei *Agenții de presă ecumenice*. Drept urmare, Comitetului Executiv i s-a prezentat un raport cu propuneri. Transmise Comitetului de Program aceste propuneri au dat naștere la discuții în contradictoriu, deoarece ideea li s-a părut unora nu numai neavenită, ci chiar periculoasă.

În legătură cu aceasta a luat cuvîntul și subsemnatul, spunînd printre altele: „Nu cred că ideea unei Agenții ecumenice de presă va servi interesele Consiliului și ale Bisericilor membre. Dacă ea urmează să fie o Agenție a tuturor organizațiilor ecumenice din Geneva (C.E.B., C.B.E., Federația luterană, Alianța Reformată, etc.), ea nu va mai fi exponentul unic și exclusiv al Consiliului Ecumenic. Tendința ei va fi de autonomizare, deoarece orice Agenție se dorește liberă de orice dependență. Întrebarea mea este: cine va răspunde de știrile difuzate de această Agenție? Dacă va răspîndi știri false, pe cine vor trage Bisericile la răspundere? Desigur că nu vor avea pe cine. În felul acesta știrile nedorite de Biserici, vor crea conflicte între Biserici și Consiliul Ecumenic. Consiliul Ecumenic are o diplomație și o tactică a sa, de care Agenția nu va ține seamă. Dacă vor mai interveni și interese confesionale din partea unor conducători ai Agenției, atunci aceștia vor avea interesul să promoveze acele știri, care ar avantaja confesiunea lor, cu gîndul precis de a le dezavantaja pe celelalte. Tot așa se va întîmpla și cu știrile politice. Necontrolate de nimeni, aceste vor fi în măsură nu să estompeze, ci să aprindă conflictele, de pildă între Est și Vest. Agenția va căuta să difuzeze mai degrabă știri de scandal, decît știri ecumenice. În felul acesta credibilitatea ecumenismului sau va scădea, sau se va promova o falsă credibilitate, transmițîndu-se în opinia publică știri și comentarii despre acțiuni nefinalizate, și interpretări personale care vor împiedica buna înțelegere dintre Biserici. Atîta vreme cît Consiliul Ecumenic are un *Serviciu propriu de presă*, îl poate controla, și Bisericile știu că pot trage la răspundere pe cei care le-ar falsifica imaginea în public. Bazat pe toate acestea, propunerea mea ar fi să nu ne grăbim, ci să studiem bine problema, ca să nu ne facem mai mult rău, decît bine".

În urma discuțiilor s-a hotărît ca Departamentul de Comunicații al Consiliului Ecumenic, să pregătească pentru Comitetul Central din vara anului acesta, un raport în care să se arate cu obiectivitate avantajele și dezavantajele înființării unei astfel de *Agenții ecumenice de presă*.

Comitetul Executiv a examinat apoi un raport cu privire la *Responsabilitățile Bisericilor membre față de Consiliul Ecumenic*. Deși inițial s-a avut în vedere doar stabilirea responsabilităților financiare, raportul a lărgit problema stabilind următoarele responsabilități:

a) Să numească delegați la Adunările Generale ale Consiliului, spre a contribui la formarea unei viziuni ecumenice noi, asumîndu-și și costul participării.

b) Să informeze Consiliul asupra dorințelor lor cu privire la activitatea ecumenică și să exercite un criticism constructiv față de programele Consiliului.

c) Să comunice Consiliului felul cum înțelege să se pună în relație la toate nivelele cu mișcarea ecumenică, pe plan local, național, regional și internațional.

d) Să interpreteze activitatea ecumenică a Consiliului în fața Bisericilor lor.

e) Să încurajeze participarea Bisericii respective la programele, activitățile și întrunirile organizate de Consiliul Ecumenic.

f) Să răspundă la deciziile Comitetului Executiv și ale Comitetului Central care recomandă sau cer rugăciuni, sfaturi, informații sau păreri, în legătură cu problemele ce preocupă mișcarea ecumenică.

g) Să-și plătească contribuția anuală bănească.

S-a cerut deasemenea ca Bisericile să organizeze schimburi de cărţi, periodice şi alte publicaţii cu Consiliul Ecumenic.

Cele de mai sus au fost aprobate cu titlul de recomandări, cum sînt de altfel toate deciziile organismelor ecumenice.

Comitetul Executiv a aprobat programul zilnic şi temele următorului Comitet Central care va avea loc la Moscova în iulie 1989. A aprobat de asemenea o Conferinţă a tineretului care va avea loc în Olanda, între 19—27 noiembrie 1989. Această Conferinţă are ca scop şi sărbătorirea împlinirii a 50 de ani de la Conferinţa Mondială a tineretului creştin, care a avut loc la Amsterdam în anul 1939.

Comitetul Executiv a procedat apoi la numiri noi de personal în cadrul Consiliului Ecumenic de la Geneva.

Reprezentanţii ortodocşi au protestat deoarece printre cei numiţi nu figurează nici de data aceasta nici un ortodox. S-a răspuns că propunerile ortodoxe au sosit prea tîrziu şi s-au dat asigurări că ele vor fi luate în considerare în viitor.

A fost ascultat şi un raport prezentat de un grup de personalităţi bisericeşti în frunte cu Rev. Canaan Banana, fost preşedinte al Zambiei, care au făcut o vizită în mai multe ţări din lume, încercînd să convingă, guvernele şi băncile să întrerupă orice legături cu Africa de Sud, pînă cînd aceasta nu va renunţa la politica de discriminări rasiale pe care o practică.

Lucrările Comitetului Executiv au făcut încă o dată dovadă că Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic sînt animate de bune intenţii de colaborare, în vederea realizării unităţii lor, şi a contribuţiei lor la unitatea lumii.

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

Însemnări, note, comentarii

DIN ACTUALITATEA PANORTODOXĂ

Mesajul Patriarhului Ecumenic Dimitrios I (28 iulie 1988) către Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu ocazia aniversării a 40 de ani de la înfiinţare (august 1948—august 1988)

1. Slavă şi laudă Dumnezeului Treimic care ne-a socotit vrednici să sărbătorim în acest an, sub auspicii fericite, cea de-a 40-a aniversare a înfiinţării Consiliului Ecumenic al Bisericilor (C.E.B.). Scaunul ecumenic, apostolic şi patriarhal se bucură îndeosebi de acest eveniment, căci vede în crearea acum 40 de ani la Amsterdam (1948) a C.E.B. — creare care a înzestrat mişcarea ecumenică contemporană cu o expresie instituţională — materializarea propriilor lui viziuni şi realizarea propunerii sale formulate în Enciclica sa sinodală din 1920, în care era vorba de constituirea unei „Societăţi a Bisericilor" avînd drept obiective contactul, colaborarea şi apropierea, în solidaritate, între Bisericile şi confesiunile lumii, scopul suprem fiind unitatea sub un singur Păstor, Hristos.

2. Scaunul nostru ecumenic, care a jucat întotdeauna un rol de prim plan în chestiunile privitoare la unitatea creştină, a subliniat în multe rînduri că Bisericile lui Hristos împrăştiate în lume sînt chemate să meargă pe calea unităţii. C.E.B. concură la aplanarea şi netezirea acestei căi, facilitînd cunoaşterea reciprocă şi apropierea, ajutînd la derularea dialogului multilateral între Biserici şi devenind astfel instrumentul mersului comun al Bisericilor în domeniile interacţiunilor teologice, a diaconiei şi mărturiei creştine în lume.

3. Potrivit declaraţiei celei de-a III-a Conferinţe panortodoxe presinodale, „Biserica Ortodoxă, în convingerea sa intimă şi în conştiinţa sa eclezială de a fi deţinătoarea şi martora credinţei şi tradiţiei Bisericii celei una, sobornicească şi apostolească, crede cu fermitate că ea ocupă un loc central în lumea de azi în ce priveşte progresul unităţii creştinilor". În consecinţă, prezenţa Patriarhiei ecumenice şi, alături de ea, a întregii Biserici Ortodoxe în sînul C.E.B. trebuie să apară ca mergînd de la sine, dar şi ca indispensabilă şi profitabilă din diverse puncte de vedere. Mergînd de la sine, căci ea decurge din natura însăşi a Bisericii ortodoxe care are misiunea şi datoria de a învăţa adevărul conţinut în Sfînta Scriptură şi Sfînta Tradiţie, acest adevăr care dă Bisericii caracterul ei universal; indispensabilă, în măsura în care, fără participarea ortodoxă, C.E.B. n-ar fi decît un organ bisericesc reprezentînd numai o parte a creştinismului occidental; profitabilă, în fine, pentru faptul că mărturia Bisericii Ortodoxe în cadrul C.E.B. îmbogăţeşte reflexia teologică a acestuia în ansamblul lui şi îl apropie de reflexia teologică a Bisericii nedivizate.

4. După cum am spus deja în Declaraţia noastră cu ocazia celei de-a 25-a aniversări a C.E.B., un mare număr de rezultate pozitive ale Consiliului, fie că e vorba de teologie, misiune, mărturie sau diaconie creştină în lumea actuală „sînt rezultatul şi fructul prezenţei în sînul Consiliului a Ortodocşilor deopotrivă". Dorim ca într-un viitor apropiat, decizii adecvate luate în cadrul diferitelor organe administrative ale C.E.B., să întărească prezenţa ortodoxă şi să o facă mai reprezentativă, cantitativ şi calitativ; aceasta e o condiţie pentru ca programele între-

prinse şi textele elaborate de C.E.B. să îmbrace un caracter realmente ecumenic şi să constituie fructul unei colaborări între toate Bisericile care participă şi activează în sînul C.E.B. Pentru aceasta, Bisericile ortodoxe locale deopotrivă trebuie să se mobilizeze încurajînd în măsura posibilului activităţile Consiliului, propunînd de asemenea noi cadre pentru a transmite mărturia ortodoxă în mod responsabil şi eficace.

5. Ca Patriarhie ecumenică, urmărim întotdeauna cu mult interes iniţiativele lansate de C.E.B. şi ne asociem lor. Activităţile teologice şi sociale intreprinse de C.E.B. în cei 40 de ani de existenţă au constituit fără nici o îndoială răspunsul lui la solicitările presante ale lumii; ele justifică în acelaşi timp ceea ce spuneam în Enciclica susmenţionată, adică că, chiar dacă unitatea Bisericilor nu e garantată pentru moment pe plan pur ecleziologic şi teologic, se arată posibil faptul de a sluji în comun omul contemporan în chestiunile grave şi vitale ce privesc existenţa lui.

6. În ce priveşte viitorul C.E.B., arătăm un interes deosebit şi ne punem multe speranţe în eforturile Comisiei, „Credinţă şi Constituţie" de a interpreta credinţa apostolică aşa cum este ea exprimată în Simbolul Niceo-constantinopolitan. Înscriindu-se în linia directă a studiului pe termen lung consacrat de Consiliu „Botezului, Euharistiei şi Ministeriului", această tentativă îmbracă o importanţă deosebită pentru viitorul mişcării ecumenice şi al Consiliului însuşi, căci aşa cum au declarat delegaţii ortodocşi la prima Conferinţă mondială „Credinţă şi Constituţie" de la Lausanne (1927), „orice unire trebuie să se întemeieze pe credinţa comună şi mărturisirea Bisericii vechi şi nedivizate a celor şapte Sinoade Ecumenice şi a primelor opt secole", în măsura în care existenţa însăşi a tuturor Bisericilor şi confesiunilor creştine îşi are sursa în Tradiţia apostolică şi istoria lor comună tuturora. Studiul mai sus menţionat, concură, pe de o parte, la explicitarea elementelor fundamentale ale credinţei cea una a Bisericii aşa cum a străbătut ea veacurile, pe de altă parte el este chemat să răspundă deopotrivă la următoarea întrebare: cum să fie interpretată astăzi, în faţa problemelor omului contemporan, credinţa transmisă de Apostolii Bisericii nedivizate.

7. Ca şi în trecut în drumul său viitor C.E.B. va fi chemat deopotrivă să facă faţă nevoilor diferite ale omului modern şi să furnizeze răspunsuri la problemele ce se pun umanităţii de astăzi: astfel, chestiunea refugiaţilor, a luptei contra discriminărilor rasiale, a realizării păcii şi dreptăţii în lume, a luptei împotriva sărăciei şi înapoierii în numeroase puncte ale lumii şi a protecţiei mediului înconjurător, acest mediu pe care Dumnezeu l-a încredinţat omului spre păstrare. Trebuie însă, ca programele respective ale C.E.B. să nu reprezinte un scop în sine şi o suită de acţiuni izolate, ci să facă parte integrantă dintr-o activitate consecventă şi bine coordonată în multiplele ei aspecte, în cadrul unei mărturii comune a lui Hristos în lume.

8. Felicităm C.E.B.-ul pentru această fericită aniversare şi declarăm că Patriarhia ecumenică, favorabilă din toate timpurile ideii ecumenice şi colaborării intercreştine vizînd unirea creştinilor, va continua şi pe viitor colaborarea ei consecventă şi responsabilă cu Consiliul în tot ceea ce se poate dovedi util şi profitabil, şi aceasta pînă ce Domnul nostru „ne va scoate pe noi din acest veac viclean de acum, după vecia lui Dumnezeu şi a Tatălui nostru" (Gal. 1, 4) şi ne va duce pe toţi „la unitatea credinţei" (Ef. 4, 13).

„Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Duhului Sfînt să fie cu voi cu toţi. Amin" (II Cor. 13, 13) (după Episkepsis" nr. 404, 1 septembrie 1988).

Discursul Patriarhului Ecumenic Dimitrios I în faţa membrilor Congresului ecologic întrunit la Patmos (25 septembrie 1988)

„Distinşi membrii ai Congresului ecologic,

pentru studiul problemei ecologice nu există loc mai potrivit ca cel al grotei Apocalipsei de pe sfînta insulă Patmos. În cartea Apocalipsei, autorul ei inspirat,

Apostolul şi Evanghelistul Ioan, trage mişcat de Dumnezeu, un prim semnal de alarmă în faţa perioadelor ecologice. Cu mii de ani înaintea epocii noastre, el prezintă în mod dramatic şi figurat distrugerea naturii ca o consecinţă a micimii spirituale şi a lipsei de echilibru a omului.

În această descriere, fiinţele umane sînt arse de o mare căldură (13, 13) şi aceasta merge mînă în mînă cu arderea mediului înconjurător, a arborilor şi verdeţii (8, 7). Apa este poluată şi un mare număr de oameni pier „din pricina apelor, pentru că se făcuseră amare" (8, 10—12). Oamenii se ascund loviţi de groază în faţa acestei mari catastrofe (6, 12). Oroarea şi durerea cauzate de aceste teribile semne premergătoare ale distrugerii mediului sînt astfel încît mulţi sînt cei ce doresc să moară, dar moartea e lentă şi se întinde pe o lungă perioadă: „Şi în zilele acelea vor căuta oamenii moartea şi nu o vor afla şi vor pofti să moară, însă moartea va fugi de ei" (9, 6).

Întîia carte a Sf. Scripturi, Geneza, prezintă pe om într-un mediu paradisiac în care el lucrează păzind în acelaşi timp şi păstrînd lumea, pentru că el păzea poruncile lui Dumnezeu: „Şi a luat Domnul Dumnezeu pe omul pe care l-a zidit şi la pus în grădina raiului ca să lucreze şi să o păzească" (2, 15).

Din nefericire omul, întorcîndu-se de la Dumnezeu şi pierzîndu-şi prin păcat stabilitatea şi echilibrul spiritual, a rupt legătura de nedesfăcut între muncă pe de o parte, şi grija pentru protecţia şi ocrotirea lumii pe de alta. Împins de o activitate pur materialistă, el visează nu numai să se servească de lume pentru a-şi asigura supravieţuirea, ci şi să abuzeze de natură ca un adevărat tîlhar pentru a putea trăi în ea în lux, în plăcere şi o opulenţă care nu se potrivesc naturii umane. Dar, de partea ei, creaţia se răzbună şi ea asupra omului, ridicîndu-se împotriva lui din momentul în care el a pierdut controlul înţelept asupra lui însuşi şi s-a transformat în hoţ şi răufăcător.

Cînd subliniază contrastul cu paradisul Genezei, cu paradisul creaţiei aşa cum a ieşit ea, frumoasă şi desăvîrşită, din mîinile Creatorului ei, ultima carte a Scripturii, Apocalipsa, ne prezintă declinul unei lumi jefuite şi distruse de om. De aceea, constatarea potrivit căreia problema ecologică e înainte de toate o problemă spirituală *e întregime corectă. Căci limitîndu-şi nevoile sale naturale, omul nu numai că atinge desăvîrşirea şi libertatea spirituală, dar în acelaşi timp păstrează şi creaţia. Atît în gîndirea antică cît şi în creştinism, cumpătarea este o izbîndă spirituală, în vreme ce luxul, risipa şi viaţa în opulenţă sînt semne de barbarie.*

Predicînd idealul ascezei şi înfrînării, şi mai ales îndreptînd interesul omului spre cele spirituale, Ortodoxia contribuie în acelaşi timp în mod eficient la rezolvarea problemei ecologice. O dovadă evidentă a acestui fapt e starea paradisiacă a mediului înconjurător natural care înconjoară Sfintele mănăstiri. Monahii respectă creaţia care revelează splendoarea operei creatoare a lui Dumnezeu şi de aceea ei nu o maltratează.

Nu ne îndoim că Congresul vostru va ajuta la mai buna înţelegere a multiplelor probleme la protecţia mediului înconjurător. Pentru aceasta dorim succes deplin lucrărilor voastre şi vă felicităm!" (după „Episkepsis" nr. 405,1 octombrie 1988 p. 11—12).

Consultaţie interortodoxă asupra locului femeii în Biserica Ortodoxă şi hirotoniei femeilor

Între 30 octombrie—6 noiembrie 1988 a avut loc la Rodos la iniţiativa Patriarhiei Ecumenice şi sub preşedinţia mitrop. Hrisostom al Mirelor o consultaţie teologică interortodoxă consacrată mult discutatei în mediile şi actualitatea ecumenică chestiuni a locului femeii în Biserică şi a hirotoniei femeilor.

În cadrul consultaţiei au fost prezentate şi discutate următoarele referate: *„Masculin şi feminin în Biblie"* — pr. Arhim. Irineu Bulovici (B.O. sîrbă), *„Masculin şi feminin în tradiţia patristică"* — pr. prof. Constantin Galeriu (B.O. Română),

„Învățătura biblică despre preoție" — prof. Christos Voulgaris (B.O. greacă), *„Preoția în învățătura Sf. Părinți"* — prof. John Erickson (Seminarul Sf. Vladimir, New York), *„Preoția și femeia într-o perspectivă ecleziologică"* mitrop. Hrisostom al Mirelor (Patr. ecumenică), *„Rolul Sf. Fecioare Maria, Născătoare de Dumnezeu, în Biserica Ortodoxă în raport cu hirotonia femeilor* — prof. Françoise Jeanlin (Institutul Saint-Serge, Paris), *„Problema hirotoniei femeilor după Sf. Canoane"* — prof. Vlassios Phidas (Facultatea de teologie din Athena), *„Femeia în viața liturgică și diaconia parohială a Bisericii"* — prof. I. Foundoulis Facultatea de teologie din Tesalonic) *„Ministeriul diaconițelor în Biserica ortodoxă și posibilitatea restaurării lui"* — prof. Evanghelos Theodorou (Facultatea de teologie din Atena), *„Femeia în societatea secularizată contemporană"* — prof. Frida Haddad (Facultatea de teologie din Tripoli, Liban), *„Femeia în viața monahală"* — maica Nazaria Niță (B.O. Română), *„Evaluarea ortodoxă a teologiei feministe"* — prof. Kyriaki Fitzgerald (Școala de teologie ortodoxă „Holy Cross" (Brookline), și *„Reacții ortodoxe la pozițiile neortodoxe asupra hirotoniei femeilor"* — arhim. Gennadios Limouris („Credință și Constituție", Geneva).

În *Mesajul* său trimis la 30 oct. 1988 participanților la Conferința teologică interortodoxă de la Rodos de *Patriarhul Ecumenic, Dimitrios I*, se subliniază următoarele:

„Sfînta Biserică Ortodoxă urmărește cu bucurie toate mișcările și discuțiile privitoare la locul femeii în Biserică și societate. Activitatea femeilor în viața socială, deși le-a încărcat cu sarcini suplimentare, a contribuit la îmbogățirea sectoarelor în care ea se desfășoară cu toate darurile de sensibilitate, intuiție și creativitate proprii sufletului feminin. Apariția în epoca noastră de personalități feminine în posturi de responsabilități de stat este cea mai bună dovadă a afirmațiilor noastre de mai sus.

Autoritatea crescîndă a femeilor în evoluția istorică, ameliorarea situației lor sociale și recunoașterea generală a rolului lor în viața cotidiană relevă transformarea revoluționară și reforma instituțiilor antice promovată de creștinism. Domnul nostru Iisus Hristos n-a ținut seamă de condițiile istorice ale epocii Sale nici de convențiile sociale ostile femeii și care reduceau rolul ei la procreația speciei umane și la o manifestare primară a darurilor ei deosebite.

Femeile care au înconjurat pe Domnul au făcut dovada unui curaj superior celui al bărbaților, mai cu seamă în timpul Patimii și Răstignirii Lui și, astfel, au fost învrednicite să vadă, primele, pe Cel Înviat. Ele au devenit, deci, martore ale evenimentelor decisive ale mîntuirii omenirii. Avem certitudinea că activitatea misionară a femeilor în epoca lui Hristos și a Apostolilor ca și în sînul primelor comunități creștine era contrară obiceiurilor și datinilor epocii.

Predica Sf. Ap. Pavel (Gal. 3, 28) potrivit căreia „nu mai este deosebire între bărbat și femeie", și-a găsit aplicare nemijlocită în lucrarea sa, căci el a recrutat un mare număr de femei pentru misiunea sa și le-a încredințat sarcini foarte importante. Epistolele sale sînt pline de laude pentru sfintele sale colaboratoare, mergînd pînă la a numi pe diaconița Febe ocrotitoare și ajutătoare a lui însuși și a multor frați (Rom. 16, 2).

Urmînd exemplul Domnului și al Apostolilor, Biserica a recrutat de-a lungul istoriei ei seculare, fără discriminare, în slujba ei bărbați și femei. În lupta pentru mîntuire și desăvîrșire duhovnicească ea n-a făcut niciodată distincție între unii și alții. Biserica ortodoxă acceptă cu bunăvoință participarea femeii la viața socială și adeseori, acolo, elementul feminin se dovedește superior activității masculine. Ea estimează că cuceririle femeilor sînt o aplicare a libertății religioase pe care trebuie să se întemeieze orice mișcare feministă sănătoasă. Totuși, efortul în vederea egalității împins pînă la debordarea limitelor sale pune obstacole insurmontabile în calea unirii creștinilor atît de dorită și căutată astăzi, și în consecință nu-și are locul în Biserica lui Hristos. Într-adevăr, un atare efort vizează nu numai egalizarea diferențelor biologice între cele două sexe ci încă și extinderea revendicărilor feministe pînă și în domeniul misterului mîntuirii și al Bisericii. Aceasta mai cu seamă prin problema recent ridicată a admiterii femeilor la preoție.

„Vrem să sperăm că Conferinţa interortodoxă de la Rodos va contribui pozitiv la clarificarea şi interpretarea raţiunilor teologice pentru care Biserica Ortodoxă consideră imposibilă hirotonia femeilor. Nu e vorba de o simplă retorică ci de o atitudine solid întemeiată pe Sfînta Tradiţie şi realitatea istorică. Ar fi fost oare Biserica în eroare vreme de atîtea secole refuzînd „preoţia" femeii? Nu numai că Biserica n-a fost în eroare, dar ea a condamnat pe de-a întregul, în mod conştient, pe cei ce emiteau asemenea pretenţii. Catolicitatea Bisericii nu este numai geografică, ci traversează şi timpul. Aceasta înseamnă că Biserica păstrează tot ceea ce i-a fost încredinţat în decursul secolelor. Ea păstrează, adică, „ceea ce a fost crezut pretutindeni, întotdeauna şi de către toţi" (Sf. Vicenţiu de Lerini)".

La încheierea lucrărilor sale, Conferinţa a dat publicităţii următorul

Comunicat:

„Consultaţia teologică interortodoxă reunită la Rodos la iniţiativa Patriarhiei Ecumenice şi sub preşedinţia Eminenţei Sale Mitropolitul Hrisostom al Mirelor şi-a încheiat lucrările sale sîmbătă 5 noiembrie 1988.

Această Consultaţie s-a desfăşurat conform unei hotărîri a celei de-a III-a Conferinţe panortodoxe presinodale din 1986 luate în timpul discuţiilor asupra temei dialogurilor teologice ale Bisericii Ortodoxe cu anumite Biserici şi confesiuni creştine care hirotonesc femei.

Tema întîlnirii a fost: „Locul femeii în Biserica Ortodoxă şi chestiunea hirotoniei femeilor". *Conferinţa a lucrat într-o ordine desăvîrşită şi în cea mai completă libertate de expresie din partea participanţilor care au reprezentat toate Bisericile Ortodoxe, asistaţi de specialişti ortodocşi, clerici şi laici, monahi şi monahii. La încheierea întîlnirii a fost votat în unanimitate un text.*

În concluziile lui sînt enumerate şi subliniate condiţiile teologice care stabilesc locul deosebit al femeii în planul prestabilit din veci al lui Dumnezeu şi în instituţiile Bisericii ortodoxe. Femeia este considerată ca un element de valoare egală cu bărbatul. Sexele genului uman, unul şi indivizibil, constituie împreună plenitudinea Bisericii. Bărbatul şi femeia, creaţi după Chipul şi Asemănarea lui Dumnezeu, se împărtăşesc împreună de lucrarea mîntuitoare a lui Hristos şi de harismele şi darurile Duhului Sfînt fără nici o deosebire.

De corelaţia Adam-Hristos poate fi apropiată şi analogia Eva-Fecioara Maria, şi această corelaţie dă adevărata dimensiune a femeii în Biserica Ortodoxă. Şi aceasta acordă femeii ortodoxe dreptul şi posibilitatea de a participa la viaţa Bisericii şi de a-şi oferi serviciile şi diaconia ei în diversele sectoare stabilite de Consultaţie.

Dacă preoţia sacramentală a fost decernată de Hristos Apostolilor şi prin ei urmaşilor lor, şi dacă în Ortodoxie, ca şi în celelalte Biserici din Răsărit şi Apus, există astăzi o preoţie cunoscută de toţi şi rezervată numai bărbaţilor şi la care femeile nu sînt admise, aceasta nu înseamnă că s-ar introduce o micşorare sau subestimare a demnităţii feminine. Dimpotrivă, Consultaţia recunoaşte că femeii ortodoxe îi revine deopotrivă să trăiască deplin viaţa Bisericii şi să exercite slujirea eclesială care i se potriveşte în interiorul ca şi în exteriorul lăcaşului de cult sub diverse forme întotdeauna de natură eclesială dar nu şi sacerdotală.

În demnitatea şi calitatea de diaconiţă, această foarte veche instituţie a Bisericii ortodoxe, dar şi în alte calităţi femeia ortodoxă este chemată astăzi să ajute misiunea Bisericii în sectoare ca: pastorala, serviciul liturgic, cateheza, învăţămîntul, misiunea, slujirea socială; aceasta pe lîngă prezenţa şi aportul ei specific sub formele sfinte ale monahismului feminin.

Consultaţia a recunoscut, astfel, egalitatea celor două sexe şi importanţa elementului feminin în viaţa sacramentală a Bisericii. Ea a subliniat aportul şi serviciul lui de toate felurile în pleroma Bisericii.

Consultaţia n-a omis să judece obiectiv şi să furnizeze un răspuns ortodox bine întemeiat la anumite exagerări ale mişcării feministe contemporane apărute sub multiple aspecte mai ales în Occident.

Acest text şi concluziile Conferinţei vor fi trimise, potrivit rînduielii stabilite, de Patriarhia Ecumenică tuturor Bisericilor Ortodoxe ca un document teolo-

gic de bază al învățăturii Bisericii Ortodoxe asupra chestiunii de mare actualitate privind locul femeii în Biserică și imposibilitatea hirotonirii ei, și va putea fi folosit în cadrul dialogurilor teologice" (după „Episkepsis" nr. 409, 15 nov. 1988).

Simpozioane pe teme ortodoxe

— Între 10—14 ianuarie 1988 au avut loc la Institutul de Studii slave al Universității din Bergamo (Italia) un simpozion internațional pe tema păr. *„P. A. Florensky (1881—1943) și cultura epocii sale"*. Au participat circa 40 de specialiști în istoria literaturii, lingvistică, istoria filosofiei, istoria științei, istoria artelor și teologie din 8 țări europene: Franța R.F.G., Italia, Polonia, Elveția, Iugoslavia, Ungaria, U.R.S.S. și S.U.A. S-au prezentat 34 de comunicări dintre care 14 ale unor specialiști din U.R.S.S. reprezentînd Academia de științe. Ministerul învățămîntului superior, Uniunea scriitorilor și Patriarhia rusă: episcopul Anatoli de Ufa, *Viziune asupra lumii a pr. Florensky și lumea modernă;* protopop. Vasile Stroganov (lector la Acad, Teol. Leningrad), *Filosofia limbajului pr. S. Bulgakov și P. A. Florensky;* și ierom. Innokenti, *Pr. P. A. Florensky și contribuția lui la dezvoltarea gîndirii teologice și Biserica Ortodoxă* („The Jurnal of the Moskow Patriarchate" nr. 10/1988, p. 58).

În aceeași ordine de idei, Casa Centrală a literaților din Moscova, inaugurînd seria manifestărilor prevăzute a avea loc în cadrul programului de „Restituire a numelor uitate", a organizat și ea o seară și o expoziție dedicate memoriei păr. *Pavel Alexandrovici Florensky*, apreciat ca personalitate multilaterală și enciclopedică a culturii ruse din prima jumătate a secolului nostru, totodată filosof, lingvist, matematician, naturalist, inventator, restaurator și scriitor. În prefața la recent apărutul catalog consacrat lucrărilor și vieții marelui gînditor rus, acad. D. Lihaciov scrie: „Originalitatea inconfundabilă a lui P. Florensky constă în faptul de a fi năzuit să sintetizeze cele mai variate cunoștințe omenești într-o știință unică. A fost comparat pe drept cuvînt cu Leonardo da Vinci și B. Pascal. Aceasta dovedește că Florensky reprezintă un fenomen nu doar al culturii ruse, ci și al celei universale". („România Literară" an. XXII, nr. 8/23 februarie 1989, p. 23).

— Între 8—13 oct. 1988 au avut loc lucrările colocviului anual al cunoscutei mănăstiri benedictine consacrate promovării ecumenismului creștin din Chevetogne (Namur, Belgia). Închinat aniversării mileniului creștinării rușilor kievieni, colocviu din acest an a dezbătut tema *Monahism și spiritualitate, de la Lavra Pecerskaia din Kiev la Sihăstria Optina.* Veniți din Belgia, Franța, Anglia, Germania și Italia, specialiști ortodocși (păr. Simeon de la mănăstirea Sf. John the Baptist, Maldon, Essex, și Dimitri Șahovskoy și Sophie Deișa, ambii profesori la Institutul ortodox Saint-Serge din Paris) și romano-catolici au pus în lumină marile axe ale dezvoltării și istoriei monahismului rus ca și unele aspecte mai puțin cunoscute ale acestei istorii ca: relațiile statornice stabilite începînd din sec. XVI între isihasmul rus și isihasmul românesc prin intermediul monahilor ucraineni, sau răspunsul dat de monahismul rus din sec. XVIII—XIX la provocarea modernității (Tihon Zadonski, Feodor Buharev). A reținut îndeosebi atenția tensiunea fecundă existentă între viața contemplativă, isihastă, și participarea activă la edificarea unei culturi fecundate de germanii Evangheliei și transfigurate de experiența Duhului Sfînt, tensiune prezentă de-a lungul întregii istorii a monahismului rus, în special, și ortodox, în general. Depășind cadrul propriu-zis istoric, un interes deosebit a suscitat și o comunicare pe tema creativității și sfințeniei monahale în geniala gîndire și operă cinematografică a extraordinarului regizor rus care a fost Andrei Tarkovski (decedat în decembrie 1987) cu celebra sa peliculă *Andrei Rubliov* (1966) — celelalte creații: *Copilăria lui Ivan* (1962), *Solaris* (1972), *Oglinda* (1974), *Călăuza (Stalker)* (1979), *Nostalghia* (1983) și *Sacrificatio* (1986) (după „Service Orthodoxe du Presse, nr. 132, nov. 1988, p. 9).

— Între 31 octombrie—2 noiembrie 1988 a avut loc la Institutul patriarhal de studii patristice de la mănăstirea Vlatadon din Tesalonic sub președinția mitropolitului Pantelimon de Tyroloi, profesor la facultatea de teologie din acest

oraş, un simpozion cu tema: *„Tesalonicul creştin de la Sf. Ap. Pavel pînă în epoca constantiniană"*. Au susţinut expuneri istorice, juridice artistice şi teologice, profesorii Panayotis Christou, Evanghelos Chryssos, Constantin Vavouskos, Athanasios Anghelopoulos, Ioannis Kararvidopoulos şi Ioannis Galanis (după „Episkepsis" nr. 409, 15 nov. 1988).

— Între 7—9 noiembrie 1988, tot la Tesalonic, au avut loc lucrările celui de-al IX-lea Congres teologic al Mitropoliei din acest oraş. Prezidat tot de mitropolitul Pantelimon, congresul a fost dedicat memoriei *Sf. Eusthatios arhiepiscopul Tesalonicului*, cel mai cunoscut filolog, teolog şi ierarh bizantin din sec. XII. Printre comunicări semnalăm pe cele ale profesorilor Panayotis Christou, *Suferinţele Bisericii din Tesalonic sub ocupaţia normanzilor;* Serghios Sakkos, *Interpretarea Sf. Scripturi la Sf. Eusthatios;* Evanghelos Theodorou, *Idealul educativ al Sf. Eusthatios;* Gheorghios Matzaridis, *Natura virtuţii după Sf. Eusthatios* şi Christos Thedoridis, *Metoda hermeneutică a Sf. Eusthatios şi importanţa ei pentru înţelegerea autorilor greci antici*" (ibidem).

A 50-a aniversare a Institutului de teologie ortodoxă „Sf. Vladimir" de lîngă New-York

Cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la înfiinţarea sa, Institutul de teologie ortodoxă „Sf. Vladimir (St. Vladimir's Seminary) din Crestwood, lîngă New York, a organizat între 27 sept.—1 oct. 1988 un *Simpozion internaţional* pe tema *„Tradiţia Sfîntului Vladimir"*, cu accentul mai cu seamă pe rolul misiunii şi actualitatea ei în viaţa Bisericii, subiect extrem de sensibil pentru un continent care, aşa cum a arătat pr. J. Meyendorff, decanul Institutului, se află „în stare permanentă de evanghelizare".

Au luat cuvîntul în cursul discuţiilor, pe lîngă decanul şi profesorii Institutului, numeroşi invitaţi printre care episcopul Amfilohie de Banat (Biserica Ortodoxă Sîrbă), pr. ierom. Daniel Ciubotea (Biserica Ortodoxă Română), pr. Boris Bobrinskoy (Institutul ortodox Saint-Serge, Paris), pr. Stanley Harkas (Institutul ortodox grec Holy Cross, Boston) şi cunoscuţii profesori Dimitri Obolensky (Universitatea Oxford) şi Jaroslav Pelikan (Universitatea Yle). Conferenţiarii au arătat cum a fost realizată în decursul secolelor, lucrarea misionară ortodoxă încredinţată de Hristos ucenicilor Lui de la Bizanţ şi pînă în Lumea Nouă, trecînd prin slavi şi Rusia. Două şedinţe au fost consacrate şi difuziunii gîndirii teologice ortodoxe în Occident datorate în parte renaşterii filosofiei religioase ruse la înc. sec. XX, ca şi adîncirilor chestiunilor ecleziologice vitale pentru viitorul Ortodoxiei în America ca şi în Europa Occidentală. În ultima zi a simpozionului, care a coincis cu ziua anuală a educaţiei ortodoxe, a fost celebrată în aer liber, sub preşedenţia mitropolitului Teodosie al Americii, Sf. Liturghie la care au asistat mai multe mii de persoane, vechi studenţi sau prieteni ai Institutului.

Actul academic solemn a dat prilejul unei emoţionante evocări a personalităţilor marcante care au contribuit în cadrul „Sf. Vladimir" la înnoirea şi iradierea gîndirii ortodoxe contemporane. S-a procedat apoi la remiterea titlurilor de „doctor honoris causa" istoricilor şi profesorilor Jaroslav Pelikan (Yale), Antonios-Emilios Tachiaos (Tesalonic) şi pr. Vitali Borovoi (Academia teologică din Moscova), cunoscut ecumenist. Mai multe mese rotunde, difuzarea de reportaje asupra vieţii Bisericii Ortodoxe din America, a cărei origini urcă la misionarii ruşi veniţi la sf. sec. XVIII în Alaska, şi un concert de muzică liturgică au întregit tabloul manifestărilor de la Crestwoodcare au făcut parte de festivităţile de celebrare a mileniului botezului ruşilor kieveni, organizate în America la nivel panortodox.

Institutul „Sf. Vladimir" este principala instituţie de învăţămînt superior ortodox din America. De la întemeierea lui în 1938, s-au format aici mai mult de 500 de preoţi ca şi numeroşi licenţiaţi laici aflaţi în slujba Bisericii nu numai în America, dar şi în Japonia, Orientul Apropiat şi Europa. Promoţia 1988 numără 31 de studenţi din care 7 femei. Renumele lui se datorează, în mare parte, impulsului pe care au ştiut să i-l aducă, în diferite etape ale dezvoltării lui, celebrii profesori de teologie veniţi de la Institutul Saint-Serge din Paris, printre care, părinţii

Gh. Florovsky (1893—1979), Alexandr Schmemann (1922—1983) și John Meyendorf (n. 1926).

Legat canonic de Biserica ortodoxă din America, autocefală din 1970, Institutul „Sf. Vladimir" constituie unul din pilonii majori ai implementării Ortodoxiei pe continentul american unde coexistă și alte numeroase dioceze dependente de Patriarhiile ortodoxe europene și răsăritene. Institutul este cunoscut pentru calitatea învățămîntului lui și lucrările teologice științifice difuzate prin casa sa de editură proprie *(St. Vladimir's Seminary Press)* ca și prin cunoscuta sa revistă trimestrială: *„St. Vladimir's Theological Quarterly"* care apare neîntrerupt din 1952 (actualmente editată de pr. John Breck).

Afară de Institutul „Sf. Vladimir" pe solul american mai există încă 7 școli de teologie ortodoxă: Institutul grec „Holy Cross" (Boston), seminarul Sf. Tihon din Pennsylvania, seminarul carpato-rus din Johnstown, seminarul Saint-Germain (Alaska), facultatea Bisericii sîrbe din Libertyville, seminarul Sinodului rus „hors-frontières" din Jordanville și un colegiu ucrainean în Canada (după „Service Orthodoxe du Press" nr. 132, nov. 1988, p. 2—3.

Noi facultăți de teologie ortodoxă

O nouă facultate de teologie ortodoxă a fost inaugurată în octombrie 1988 în Finlanda pe lîngă Universitatea din *Joensuu*, înlocuind fostul seminar ortodox de la Kuopio vechi de 60 de ani. Ea va servi nevoile teologice și pastorale ale Bisericii ortodoxe autonome a Finlandei. Legată de Facultatea de științe umane noua Facultate de teologie ortodoxă are în fruntea ei pe părintele Heikki Makkonen (după „Episkepsis" nr. 409, 15 nov. 1988).

Înființarea facultății finlandeze de teologie ortodoxă urmează la trei ani după înființarea Institutului pentru teologie ortodoxă de pe lîngă Universitatea din München (mai 1985) sub conducerea prof. dr. Theodor Nikolaou și care începînd din 1987 editează revista „Orthodoxe Forum", și la doi ani după deschiderea în februarie 1986 a Institutului de teologie ortodoxă din Sydney (Australia): *St. Andrew's Greek Orthodox Theological College*. Aflat pe lîngă Sydney College of Divinity, Institutul care acordă titlul de „Bachelor of Theology", are în componența corpului profesoral pe mitrop. Stylianos Harkianakis al Australiei la catedra de teologie sistematică și pe părinții frați Miltiadis și John Chryssavgis la liturgică și artă bizantină și, respectiv, la patristică și artă creștină, iar la pastorală pe pr. Gabriel Popescu, doctor al Institutului teologic din București. Institutul dispune de o bibliotecă de 8000 de volume și editează o publicație periodică cu titlul „Orthodox Perspective" (după „Service Orthodoxe du Presse nr. 106, martie 1986).

O nouă etapă în viața celebrei Sihăstrii Optina

La 3 iunie 1988, Praznicul Icoanei Maicii Domnului din Vladimir, s-a celebrat pentru prima dată după mai bine de șase decenii Sf. Liturghie în biserica mare cu hramul Intrarea Maicii Domnului în Biserică a celebrei Sihăstrii ortodoxe Kozelskaia Optina din arhiepiscopia și districtul Kaluga, redeschisă (ca și istorica mănăstire Tolga de lîngă Iaroslav), împreună cu Schitul Sf. Ioan Botezătorul din apropiere, ca lăcaș de cult și viețuire monahală ortodoxă, cu titlul de stavropighie patriarhală, cu prilejul recentelor sărbătoriri de către Patriarhia Ortodoxă a Moscovei ale mileniului creștinării rușilor kieveni (988—1988). Mica obște formată din 4 monahi și 4 frați detașați de la nu mai puțin celebra Lavră Troița-Sergheiva (Zagorsk), condusă de arhim. Evloghi are de rezolvat uriașele sarcini impuse, pe de o parte de restaurarea clădirilor istorice ale Sihăstriei deteriorate de-a lungul vremii, iar, pe de alta, pe reaprinderea focului duhovnicesc viu în această celebră și sacră vatră a spiritualității ortodoxe cunoscută în întreaga lume (după „The Jurnal of the Moscow-Patriarchate" nr. 10/1988, p. 28 și nr. 4/1988 p. 4—5).

Prima menţiune documentară a Sihăstriei Oprina apare la începutul sec. XVII, deşi se pare că originile ei urcă pînă la mijlocul sec. XV. Dar înflorirea şi celebritatea ei se leagă nemijlocit de mişcarea de reînnoire duhovnicească ortodoxă în duhul spiritualităţii filocalice a Părinţilor iniţiată şi aplicată în practică în a doua jumătate a sec. XVIII în jurul mănăstirilor Sihăstria Neamţ şi Secu din Moldova de Schimarhimandritul Paisie Velicikovski (1722—1794), recent canonizat ca Sfînt de Patriarhia rusă (vezi „Actul de canonizare" al Sinodului local al Bisericii ortodoxe Ruse din 6—8 iunie 1988 în „Mitropolia Ardealului" nr. 5/1988 p. 53—55) după ce fusese venerat spontan ca sfînt local la Neamţ încă de la moartea sa. Celebritatea sa duhovnicească i-a adus-o Sihăstriei Optina succesiunea neîntreruptă a cinci generaţi de „startsi" sau „bătrîni" îmbunătăţiţi duhovniceşte reprezentînd tot atîţia ucenici şi continuatori ai tradiţiei spirituale isihaste „paisiene". Este vorba de schimieromonahii Lev († 1841), Makari († 1860, Amvrosi († 1891) — ultimul canonizat şi el prin Actul de la 7 iunie 1988 —, Antoli († 1894), Iosif († 1911), Varsanofi († 1913) şi Nektari († 1928), la care se adaugă egumenii Sihăstriei: Schimandriţii Moise († 1862), Isaaki († 1894) şi ai schitului Sf. Ioan Botezătorul: Antoni († 1865), Ilarion († 1873), Feodosi († 1922), Anatoli († 1922) (a se vedea detalii în cartea protoier. Serghie Cetfericov, *Paisie, Stareţul mănăstirii Neamţului din Moldova. Viaţa, învăţătura şi influenţa lui asupra Bisericii ortodoxe*, trad. Î. P. S. S. dr. Nicodim, Patriarhul României, Ed. II, Neamţ, 1940, p. 373—388); ucenici ai „stareţilor" de la Optina ca: schimieromonahul Nikon († 1931) şi schimarhimandriţii Sevastian († 1966) şi Amvrosi († 1978) supravieţuind pînă în zilele noastre. Aplicare riguroasă, dar şi creatoare, a „paisianismului" moldovean, spiritualitatea „stareţilor" de la Optina se întemeia şi ea pe cele trei principii fundamentale ale acestuia: 1. *starcestvo*, adică reînvierea şi punerea în practică consecventă a instituţiei vechi creştine a paternităţii duhovniceşti în care desăvîrşirea şi creşterea lăuntrică a novicelui se realizează în relaţia filială a acestuia faţă de un „bătrîn", care devine părintele lui duhovnicesc, relaţie manifestată prin ascultarea necondiţionată şi spovedania zilnică a ucenicului faţă de „stareţ" cu dezvăluirea mişcărilor celor mai fine ale gîndului şi inimii; 2. *duhovnost*, adică asumarea integrală a tuturor exigenţelor etic-ascetice şi duhovniceşti caracteristice spiritualităţii filocalice, centrată pe practica rugăciunii contemplative a lui Iisus, şi difuzarea textelor „Filocaliei" care fixează în scris perceptele acestei spiritualităţi prin editarea în multe ediţii a traducerilor patristice şi filocalice realizate de Sf. Paisie şi şcoala lui de la Neamţ; 3. *narodnost*, adică deschiderea largă faţă de poporul ortodox şi slujirea şi promovarea nevoilor lui şi a valorilor naţionale. Prin aceasta, Sihăstria Optina a devenit în cursul sec. XIX cel mai viu şi cunoscut focar duhovnicesc al Rusiei, atrăgînd anual în pelerinaj sute de mii de oameni din popor şi de cele mai diferite condiţii sociale şi formaţii spirituale. Printre aceştia s-au numărat şi celebrii gînditori şi scriitori: I. Kireievski (1806—1856), C. Leontiev (1831—1891), N. Gogol (1809—1852), Vl. Soloviov (1853—1900), L. Tolstoi (1828—1910) care avea o soră la mănăstire de maici Şamardin de lîngă Optina, şi F. M. Dostoievsky (1821—1881), pentru care „stareţul" Amvrosi a reprezentat modelul „stareţului" Zosima descris în cartea a 6-a „călugărul rus", a capodoperei sale „Fraţii Karamazov" (după Hegumen Andronik Trubaciov, *Basic Features of Pastorship at the Optina Hermitage*, „The Jurnal of the Moscow Patriarchate" nr. 6/1988, p. 63—74).

A murit Leonid Uspensky

În noaptea de 11—12 decembrie 1987 a decedat la Paris în vîrstă de 85 de ani cunoscutul iconograf şi teolog al icôanei Leonid Uspensky. Iniţiator în epoca modernă a teologiei ortodoxe a icoanei, opera sa iconografică (artistică), împreună cu a păr. Grigori Krug (1907—1969), este la originea înnoirii contemporane a artei iconografice în Biserica Ortodoxă constituind una din cele mai remarcabile mărturii ale acestei înnoiri.

Născut în 1902 în satul Golosnovka din nordul regiunii Voronej într-o familie de ţărani, şi-a făcut studiile liceale în oraşul Zadonsk. Recrutat la vîrsta de

16 ani în Armata roșie este făcut prizonier în 1920 de albigardiști după care emigrează din Rusia. Lucrează o vreme în mine la minele de cărbuni din Pernik (Bulgaria), apoi la un furnal de la uzinele de oțel Le Creusot (Franța). Ajuns în 1927 la Paris și-a putut în sfîrșit realiza dorința de a deveni pictor. În 1929 se înscrie la Academia rusă de pictură a Tatianei Tolstaia-Suhotina pe care o absolvă în 1932. Participă alături de alți cunoscuți artiști (Natalia Goncearova, Mihail Larionov, Osip Zadkin) la marea expoziție de artă rusă din Franța organizată de galeria „La Rennaisance". Din această epocă datează prietenia sa cu cel ce va deveni ulterior pr. Grigori Krug, sub influența căruia se apropie de Biserică, interesîndu-se începînd din 1934 în mod sistematic de arta icoanei a cărei tehnică o va deprinde în curînd la perfecție. La sfîrșitul anilor 30 intră în Frăția ortodoxă Sf. Fotie unde a devenit prieten cu marele teolog Vl. Lossky, fapt care va avea o influență hotărîtoare asupra formării și orientării sale teologice. În timpul ocupației germane a Franței spre a evita deportarea, a trăit ascuns în subterană și a fost membru activ al rezistenței franceze.

După eliberarea Franței, Leonid Uspensky a lucrat intens ca pictor și restaurator de icoane și sculptor bisericesc, participînd și la decorarea mai multor biserici ortodoxe de aici, cea mai remarcabilă realizare fiind ansamblul pictural al frescelor de la catedrala „Sf. Trei Ierarhi" a Patriarhiei din Moscova de la Paris creat la începutul anilor 60 împreună cu remarcabilul artist iconar care a fost pr. monah Grigori Krug, L. Uspensky fiind totodată și autorul iconostasului catedralei.

Vreme de 40 de ani L. Uspensky a predat un curs de inițiere atît în teologia cît și technica artistică iconografică în cadrul Cursurilor pastorale și teologice organizate de Exarhatul European Occidental al Patriarhiei ruse de la Moscova. Ucenicii săi au făcut și fac școală pictînd icoane în diferite țări ale Europei occidentale: Anglia, Belgia, Finlanda, Polonia ca și în S.U.A., Egipt și India. Redevenit cetățean sovietic în 1946, L. Uspensky și-a vizitat în repetate rînduri patria, iar în 1969 a predat chiar și un curs la Academia Teologică din Leningrad.

Conștient că orice abordare pur artistică, estetică, a icoanei este insuficientă, L. Uspensky a aprofundat în paralel și teologia icoanei, străduindu-se să situeze icoana în ansamblul experienței eclesiale și să-i înțeleagă specificitatea în lumina întregii Tradiții liturgice și duhovnicești a Ortodoxiei. Încă în 1948, într-un prim opuscul întitulat *„Icoana, cîteva cuvinte asupra sensului ei dogmatic"*, el preciza: „Icoana este o mărturie a îndumnezeirii omului, a plenitudinii vieții duhovnicești, o comunicare prin imagine a ceea ce e omul în stare de rugăciune, sfințit prin har. E un fel de pictură după natură, dar după o natură înnoită. E cale și mijloc spre rugăciune, mai mult, e ea însăși rugăciune. De aici maiestatea icoanei, simplitatea ei, calmul mișcător, ritmul, liniile, culorile ei care decurg dintr-o armonie interioară perfectă". În 1952 a publicat la Berna (Urs Graf Verlag) împreună cu Vl. Lossky *Der Sinn der Ikonen* (versiunea engleză *The Meaning of Icons* a fost recent reeditată de St. Vladimir's Theological Press, Crestwood-New York). Iar în 1960 la editura Cerf (Paris) a apărut celebra sa *Theologie de l'icône dans l'Église Orthodoxe* elaborată pe baza cursurilor sale de inițiere în teologia și tehnica icoanei și reprezentînd suma cercetărilor sale teologice (după „Service Orthodoxe du Presse" nr. 124, ian. 1988, p. 78 și „The Jurnal of the Moscow Patriarchate" nr. 11/1988 p. 23—24).

ȘTIRI DIN ACTUALITATEA ECUMENICĂ

Propuneri pentru stabilirea comuniunii bisericești între anglicani și luterani

Sub președinția episcopului anglican David Tustin (Anglia) și a episcopului luteran Sebastian Kolowa (Tanzania) în octombrie 1987 a avut loc la Niagara Falls

(Canada) întrunirea consultativă a unui comitet internațional compus din episcopi și teologi anglicani și luterani, la care s-au adăugat și cîțiva consilieri romano-catolici și ortodocși. În Comunicatul și Raportul consultației date publicității în iunie 1988, Comitetul propune „stabilirea imediată a comuniunii complete" între comunitățile bisericești anglicane și luterană în baza înțelegerii lor comune a învățăturii, cultului, misiunii și ministeriului creștin. Propunerea va fi supusă analizei și deciziei Federației Mondiale luterane și Consiliului Consultativ Anglican.

Potrivit Raportului și Comunicatului consultației obstacolul major în calea comuniunii complete și principala cauză a separației între cele două comunități a fost pînă în prezent *„divergența în aplicarea practică a instituției episcopatului"*, anglicanii punînd accentul pe principiul continuității neîntrerupte a episcopilor din epoca Bisericii vechi pînă astăzi, adică pe principiul „succesiunii apostolice", iar luteranii, dimpotrivă, dînd termenilor *episkopos*" și *„episkopé"* un conținut mai liber, raportîndu-l la acei „pastori" care exercită drept de „supraveghere", coordonare și conducere deplină asupra comunităților lor. Potrivit avizului Comitetului, „comuniunea completă" presupune unificarea practicii urmate în zilele noastre, în așa fel încît ea să se adapteze uzului vechii al Bisericii nedivizate potrivit căruia rangul episcopal se acordă prin punerea mîinilor a trei episcopi în succesiune apostolică neîntreruptă asupra candidatului la episcopat (după „Episkepsis" nr. 400, 1 iunie 1988).

Alți episcopi anglicani se declară în favoarea hirotoniei femeilor

Cu prilejul Rusaliilor anului 1988, 141 de episcopi anglicani din Australia, Brazilia, Canada, Anglia, Orientul Mijlociu, Noua Zeelandă, Scoția, Spania, S.U.A. și țările africane (Zair, Sudan, Uganda) au semnat un mesaj în care se pronunță în favoarea hirotoniei femeilor la treapta preoției și episcopatului. Mesajul trebuie considerat ca un răspuns la declarația recentă a 52 de episcopi anglicani prin care aceștia și-au exprimat opoziția lor față de astfel de hirotonii. În mesajul lor, cei 141 de episcopi susțin că în opinia lor acceptul la hirotonie al femeilor constituie o chestiune „vitală pentru misiunea Bisericii" și ea reprezintă „o evoluție naturală a instituției ministeriilor în Biserică" (după „Episkepsis" nr. 400, 1 iunie 1988).

Amintim aici că Sinodul episcopilor englezi a luat deja recent în februarie 1987, cu o majoritate de două treimi și cu sprijinul arhiepiscopului de Cantebury și președinte de onoare al Comuniunii anglicane, dr. Robert Runcie, decizia de a admite femei la hirotonie, chiar dacă această dispoziție fără precedent nu va intra în vigoare înainte de 1992, adică înainte de a fi aprobată de dioceze, de camerele Sinodului, de Parlament și de Regina Angliei, iar pînă atunci episcopii și preoții potrivnici acestei decizii nu vor fi obligați nici să hirotonească nici să participe la servirea religioase oficiate de sau cu femei, orice episcop sau preot nou fiind însă obligat să accepte noua dispoziție. Menționăm, de asemenea, că la sfîrșitul anului 1986 numărul femeilor hirotonite începînd din 1975 în treapta preoției în mai multe biserici anglicane din S.U.A., Canada, Noua Zeelandă, Kenya, Uganda, Brazilia, Hong Kong, se ridica la 743, iar acest fapt a creat și creează în continuare un foarte grav și serios obstacol în calea continuării dialogului teologic oficial inaugurat în 1973 între Biserica Ortodoxă și bisericile comunității anglicane (după „Episkepsis" nr. 373, 1 martie 1987).

Prima femeie hirotonită episcop!

Aleasă la 24 sept. 1988 ca episcop auxiliar al diocezei Boston (Massachusetts, S.U.A.), printr-un vot de 276 pentru, contra (în favoarea candidatului masculin Marshall Hunt) 224, pastorița americană de culoare în vîrstă de 58 de ani, căsătorită și hirotonită preot din 1980, Barbara Harris, a fost hirotonită duminică, 12 februarie 1989, în prezența a 63 de episcopi anglicani, ca episcop al Bisericii anglicane episcopaliene americane, aceeași Biserică care a inițiat în 1975 și hirotonia de

femei în treapta de preot, și care numără deja cca. 1500 de femei-preoți (Orthódoxos Týpos" nr. 826, 17 febr. 1989, p. 1).

Evenimentul, fără precedent în istoria creștinătății și care va declanșa, mai mult ca sigur, o previzibilă reacție în lanț ca și o probabilă schismă în lumea protestantă, iar în relațiile ecumenice o extrem de gravă și serioasă criză, cu rezultate imprevizibile, este o primă consecință a deciziilor luate de cea de-a XII-a Conferință Lambeth (16 iulie—7 august 1988), Conferință care reunește periodic (din 10 în 10 ani), începînd din 1867, la invitația arhiep. de Canterbury, primatul de onoare al Comuniunii anglicane, reprezentanți ai episcopatului anglican din întreaga lume. Conferința istorică din anul trecut a reunit cca. 500 de episcopi anglicani reprezentînd 27 de biserici autonome din întreaga lume și care constituie împreună Comuniunea anglicană ce grupează cca. 70 de milioane de credincioși din 164 de țări.

Importante discursuri au rostit arhiep. de Canterbury, dr. Robert Runcie, și invitații: din partea ortodoxă, mitropolitul Ioan Ziziulas al Pergamului (Patriarhia Ecumenică) și pr. Pierre Duprey, reprezentant al Consiliului pontifical pentru Unitatea creștină (vom reveni asupra lor într-un număr viitor). Cu toate speranțele și opiniile exprimate în aceste ultime două discursuri (ale invitaților ortodox și romano-catolic), Conferința a votat la 1 august, cu 428 de voturi pentru, 28 contra (19 abțineri) posibilitatea Bisericilor anglicane a hirotoni femei în treapta de episcop dacă vor aceasta. Anterior, o propunere de respingere a acestui gen de hirotonii fusese respinsă cu 277 de voturi pentru, și 187 contra („Documentation catholique" nr. 1975, 1 ian. 1989, p. 14 sq.).

Evenimentele ecumenice majore ale anului 1989

— Între 10—21 mai 1989 va avea loc la Basel (Elveția) Adunarea ecumenică europeană la care vor participa reprezentanți ai celor 18 Biserici ortodoxe și protestante membre ale Conferinței Bisericilor Europene (K.E.K.) și ai Consiliului Conferințelor Episcopale (romano-catolice) (C.C.E.E.), și care va fi consacrată dezbaterii temei generale „*Pace cu Dreptate*". Adunarea va reprezenta cea mai importantă etapă și contribuție a Bisericilor din Nord la „procesul conciliar" pentru „dreptate, pace și integritatea creației" declanșat la Vancouver (1983) a cărui primă evaluare va avea loc la Adunarea mondială pentru Dreptate, Pace și Integritatea creației organizată de C.E.B. și programată pentru 5—13 martie 1990 la Seul (Coreea de Sud).

Amintim aici că anul trecut (28 sept.—2 oct. 1988) la Erfurt (R.D.G.) a avut loc sub egida celei de-a doua cereri din Tatăl Nostru: „*Vină Împărăția Ta*" cea de-a IV-a Întîlnire Ecumenică Europeană (KEK+CCEE) (Întîlnirile precedente: Chantilly 1978, Loccumkloster 1981 și Riva del Garda 1984), participanții au adoptat 2 texte: unul, mai teologic, reprezentînd un comentariu la „Tatăl Nostru" trimis tuturor Bisericilor europene, altul e un mesaj adresat tuturor creștinilor Europei chemîndu-i să se angajeze mai puternic pentru Evanghelie.

— Între 22 mai—1 iunie 1989 va avea loc la San Antonio (Texas) Conferința Mondială a unității I a C.E.B. „Misiune și Evanghelizare". Tema Conferinței: „*Fie voia Ta! Misiune pe drumul lui Hristos*". Conferințele mondiale anterioare, posterioare afilierii în 1961 a Consiliului Misionar Internațional la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, au avut loc astfel: Mexico 1963, Bangkok 1972 și Melbourne 1980 (ultima discutînd tema: „Vină Împărăția Ta!").

— În luna august 1989 va avea loc la Budapesta Sesiunea plenară a Comisiei „Credință și Constituție" a C.E.B., ale cărei lucrări vor fi consacrate discutării celor trei programe de studiu principale aflate în desfășurare: „*Botez, Euharistie, Ministeriu*", „*Spre o expresie comună a credinței apostolice astăzi*" și respectiv,

„Unitatea Bisericii şi înnoirea comunităţii umane", ca şi pregătirii teologice a temei celei de-a VII-a Adunări generale a C.E.B. programată pentru februarie 1991 la Canberra (Australia). Celelalte Sesiuni plenare ale Comisiei „Credinţă şi Constituţie" posterioare celei de-a IV Conferinţe Mondiale a Comisiei desfăşurate la Montreal în 1963 (A V-a n-a avut încă loc), au fost: Aarhus 1964, Bristol 1967, Louvianin 1971, Bangalore 1978, Lima 1982 şi Stavanger 1985.

Frère Max Thurian hirotonit preot!

Comunitatea „monastică" internaţională de origine protestantă de la Taize a anunţat în luna mai 1988 într-un comunicat că unul din membrii comunităţii, fratele Max Thurian, pastor al Bisericii reformate (calvine) franceze, a fost hirotonit cu un an înainte preot în Biserica romano-catolică de bătrînul arhiepiscop de Napoli, cardinalul Ursi. Născut în 1921, Max Thurian, pastor reformat, şi-a depus voturile pe viaţă în comunitatea de la Taize în 1949. Împreună cu fondatorul comunităţii, Frère Roger, a participat ca observator la Consiliul Vatican II. Teolog ecumenist de prim rang, fratele Max Thurian este autorul a numeroase studii şi lucrări de mare interes, deschidere şi avangardă ecumenică pe teme ca: Fecioara Maria, Taine, Mărturisire, Euharistie, Căsătorie şi Celibat, etc. În ultimii ani a desfăşurat şi desfăşoară o intensă activitate la Geneva în cadrul Comisiei „Credinţă şi Constituţie" fiind actualmente coordonatorul studiului (şi publicării) răspunsurilor bisericilor din C.E.B. la documentul BEM după ce participase activ la redactarea şi finalizarea versiunii franceze a acestuia (după „Documentation Catholique nr. 1965, iulie 1988, p. 711).

Giulgiul de la Torino neautentic!

Într-un comunicat dat publicităţii la 13 octombrie 1988, arhiepiscopul de Torino, cardinalul Anastasio Ballestrero, păstrătorul pontifical al Giulgiului de la Torino, a dezvăluit rezultatele expertizei ştiinţifice în vederea datării ţesutului Giulgiului prin metoda carbonului radioactiv desfăşurate în acelaşi timp, în secret şi independent unele de altele, în laboratoarele Universităţilor din Arizona şi Oxford, şi în cel al Institutului politehnic din Zürich. Potrivit rezultatului final comunicat la 28 septembrie 1988 de dr. Tite de la British Museum, coordonatorul proiectului, *intervalul de datare al ţesutului Giulgiului de la Torino*, determinat cu un procent de fiabilitate de 95%, se situează *între anii 1260—1390* era noastră, adică exact din perioada în care apar primele atestări istorice ale acestuia. Informaţii mai precise şi detaliate asupra acestui rezultat vor fi publicate de laboratoare şi de dr. Tite într-o revistă ştiinţifică, textul e în curs de elaborare. Profesorul May, de la Institutul de metrologie „G. Colonnetti" din Torino, însărcinat cu revizia raportului de ansamblu prezentat de dr. Tite, a confirmat compatibilitatea rezultatelor obţinute de cele trei laboratoare, certitudinea lor fiind în limitele prevăzute de metoda utilizată.

În ce priveşte atitudinea Vaticanului, proprietarul Giulgiului, faţă de aceste rezultate, cardinalul Ballestrero declară că, regretînd unele speculaţii din presa anglo-saxonă, potrivit cărora Biserica romano-catolică s-ar teme de ştiinţă, fapt contrazis de prudenţa şi rezerva oficială a Bisericii însăşi şi punerea la dispoziţie a fragmentelor necesare pentru expertiză, Biserica romano-catolică îşi reafirmă respectul şi venerarea ei pentru Giulgiu, care, ca o venerabilă *icoană* a lui Hristos, va continua să rămînă un obiect de cult şi venerare al credincioşilor în conformitate cu principiul potrivit căruia valoarea imaginii însăşi depăşeşte eventuala ei valoare de document istoric, atitudine care reduce la neant supoziţiile gratuite de caracter teologic avansate în cadrul unei cercetări ce s-ar vrea doar ştiinţifică. Totodată, se afirmă că Biserica romano-catolică va manifesta aceeaşi deschidere, inspirată de dragostea de adevăr, de care a dat dovadă permitînd datarea Giulgiului prin metoda carbonului radioactiv, şi pentru soluţionarea celorlalte probleme, neelucidate încă, referitoare la originea şi conservarea imaginii de pe giulgiu,

probleme care necesită studii şi cercetări ulterioare (după „Osservatore Romano" 14 octombrie 1988 reluat în „Documentation Catholique" nr. 1972, 20 noiembrie 1988, p. 1110—1111).

Totodată, aceste rezultate sînt de natură să lipsească de conţinut o serie întreagă de speculaţii „istorico-teologice" vehiculate necritic pe seama Giulgiului de la Torino în predica şi cateheza multor preoţi ortodocşi, ba chiar şi (ce-i drept mai rar) în scrisul unora (cf. de pildă „Renaşterea", buletinul Bisericii Ortodoxe Române „Naşterea Domnului" din München nr. 1, ian—mart. 1986, p. 6—16), în bună parte sub influenţa zecilor şi sutelor de cărţi, broşuri şi articole de propagandă şi popularizare vehiculate în spaţiul (greco- şi) romano-catolic occidental, a cărui mentalitate teologică (cultul umanităţii lui Hristos, mistica Patimii Domnului) o reflectă în mod tipic Giulgiul de la Torino — produs al creştinismului medieval occidental.

Pr. prof. dr. *Ioan I. Ică*

Documentar

ENCICLICA PATRIARHULUI ECUMENIC, DIMITRIOS I
CU OCAZIA ANIVERSĂRII A 900 DE ANI DE LA ÎNTEMEIEREA MĂNĂSTIRII SF. IOAN TEOLOGUL DIN PATMOS (1088—1988) *

Cu binecuvîntarea și ajutorul Atotputernicului Dumnezeu, Care ține întru a Sa putere timpul și evenimentele și îndreptează istoria spre împlinirea în Hristos a misterului înnoirii și mîntuirii, celebrăm 900 de ani de la ridicarea acestei ilustre mănăstiri patriarhale și stavropighiale închinate Evanghelistului Ioan Teologul, ucenicul cel preaiubit al lui Hristos.

În anul 1088, fericitul nevoitor și ascet Hristodul, numit și „Latrinos" pentru că fusese egumen al mănăstirii Latros, născut la Niceea Bithyniei, cetatea slăvită a Sinoadelor Ecumenice, după o lungă perioadă de nevoințe ascetice pe muntele Olimp din această regiune a Bithyniei, îndemnat de Dumnezeu, a întemeiat pe stîncile sfintei insule Patmos o mănăstire pe care a închinat-o slăvitului Apostol și Evanghelist Ioan Teologul a cărui evlavioasă strămutare la cer, Biserica Ortodoxă și această mănăstire o prăznuiesc și cinstesc astăzi.

Sfîntul Hristodul a adus din Răsărit la Patmos comorile, tradițiile, viața ascetică și teologia monahismului ortodox făcînd astfel din această insulă o moștenitoare adevărată și legitimă a marilor centre monahale răsăritene și un depozit al inestimabilei bogății patristice.

Cu ceva mai mult de un secol înaintea Sfîntului Hristodul, Sfîntul Athanasie Athonitul, care și el viețuise o viață de nevoințe ascetice pe muntele Olymp din Bithynia, întemeiase în 963 pe muntele Athos din peninsula Chalcidică sfînta noastră mănăstire patriarhală și stavropighială a Marii Lavre, devenind astfel cel dintîi colonizator al Athosului și întemeietorul acestei republici monahale unice în lume.

Răsăritul, după ce a dat în primul mileniu o formă creștinismului prin dogmele, cultul, arta și viața sa spirituală, ridicînd toate acestea la o înălțime și o frumusețe inegalabilă, trece acum prin Athos și Patmos înspre Apus, precum odinioară Sf. Ap. Pavel a trecut din Asia în Macedonia (cf. F. Ap. 16, 10), și oferă în timpul celui de-al doilea mileniu (creștin) mărturia lui asupra experiențelor vieții duhovnicești ale Ortodoxiei, de care lumea actuală, plină de bruiaje și suferințe, are acum, în pragul celui de-al treilea mileniu, nevoie mai mult ca niciodată.

Cu adîncă emoție ne amintim ceea ce prea fericitul nostru înaintaș, patriarhul Athenagora, spunea acum 25 de ani prezidînd festivitățile celebrării mileniului Athosului, el care pusese în programul pelerinajului său și această insulă sfîntă: „Această celebrare este o pioasă aducere aminte și o cinstire datorată acestui mare

---

* Traducerea după versiunea franceză publicată în buletinul de informații al Centrului ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy — Geneva „Episkepsis" nr. 406, 1 octombrie 1988, p. 2—9.

Pentru detalii privitoare la istoricul mănăstirii Sf. oan, relațiile ei cu Țările Române și festivitățile desfășurate cu acest prilej pe insula Patmos între 25—26 septembrie 1988, festivități la care a participat ca invitat de onoare și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care a ținut acolo și două importante cuvîntări, a se vedea amplul reportaj al păr. asist. dr. Constantin Coman, *Prea Fericitul Patriarh Teoctist în insula Patmos*, în „Telegraful Român" nr. 37—38 și 39—40, 1 și 15 octombrie 1988, p. 1, 5.

monah și tuturor viețuitorilor acestui loc sfînt care, arzînd de-a lungul veacurilor de dragostea dumnezeiască, au dat totul spre a cîștiga mărgăritarul cel de mult preț, și-au curățit sufletul și mintea lor prin liniștire, rugăciune și lepădare, au intrat în comuniune cu Dumnezeu și au contemplat fața Lui. Îi numim „fericiți" și binecuvîntăm memoria lor pentru că în același timp ei au fost continuatorii și slujitorii vieții autentice și a tradiției ascetice a Ortodoxiei așa cum s-a format ea în primele centre ale monahismului răsăritean, apărătorii curajoși ai Ortodoxiei și păzitorii moștenirii sfinte a credinței și a unor valori inestimabile ale civilizației umane". Aceste cuvinte referitoare la Sf. Athanasie Athonitul și la alți Părinți ai acestui Sfînt Munte pot fi aplicate astăzi și întemeietorului cortului sfînt al Patmosului, fericitul Hristodul, și tuturor membrilor acestei frății care au locuit aici de-a lungul celor 900 de ani ai existenței sale.

Astfel, Marea Biserică a lui Hristos, Biserica mamă a Constantinopolului se mîndrește astăzi de faptul că cele două slăvite centre monahale ortodoxe de sub jurisdicția și conducerea sa nemijlocită au păstrat în pofida vicisitudinilor vremii frumusețea și forța mîntuitoare a Ortodoxiei, și le transmit în continuare nealterate unei lumi minate din ce în mai mult din interior și din exterior și care și-a pierdut echilibrul și stabilitatea.

Această slăvită Ortodoxie a de-Dumnezeu-purtătorilor Părinți și Sfintelor Sinoade, a rugăciunii și ascezei, a marilor personalități și a celebrelor centre monahale, pecetluită de teologia mistică și ascetică a cărei părinte și pioner a fost ucenicul cel preaiubit, Evanghelistul Ioan, cel care la Cina cea de Taină și-a sprijinit capul său pe pieptul Mîntuitorului și a fost cel dintîi numit „Teologul", aceeași care prin inegalabila sa frumusețe a fermecat și sedus acum o mie de ani pe ambasadorii kneazului rus Vladimir care călătoreau în lume în căutarea unui adevăr în stare să lumineze și mîntuiască poporul lor.

Această Ortodoxie cerească, împodobită cu o strălucitoare frumusețe, pe care rușii au primit-o de la preasfînta Biserică constantinopolitană, ei o păstrează și astăzi cu zel în caracterul ei ascetic și mistic. Muntele Sfînt al Athosului a rămas pentru ei modelul acestei Ortodoxii. Ea a produs la ei roade bogate sub forma „stărețismului" și lavrelor care au acoperit puțin cîte puțin pămîntul sfînt al Rusiei. Preasfînta Biserică a Constantinopolului a simțit, așadar, o dublă bucurie în acest an de grație, căci, afară de festivitățile de la Patmos, ea a avut privilegiul să comemoreze la Fanar, în Duminica Ortodoxiei, și mileniul fiicei sale preaiubite, preasfînta Biserică a Rusiei. Ea a încercat o negrăită bucurie văzînd pe copiii ei înconjurînd de secole masa Domnului și celebrînd sacrificiul Mielului din Apocalipsă.

*

Și acum, iubiți frați în episcopatul Bisericii lui Hristos, părinți și frați binecuvîntați ai Domnului, ținîndu-ne aproape de grota Apocalipsei în care s-a descoperit Dumnezeu, să ne gîndim cu frică la această arătare dumnezeiască care a avut loc pe această insulă, „căci pămîntul pe care călcăm sfînt este" (Ex. 3, 5). Foarte puține locuri de pe pămînt se pot prevala de venirea înfricoșătoare a lui Dumnezeu: Horebul Sinaiului, muntele pe care a umblat Dumnezeu, și în care s-a putut vedea slava dumnezeiască; pămîntul sfînt al Palestinei care, mai mult decît oricare altul, a fost cinstit de prezența Cuvîntului lui Dumnezeu Care, potrivit Sf. Evanghelist Ioan, „era la Dumnezeu și era Dumnezeu" (In. 1, 1) și a vorbit acolo oamenilor; drumul spre Damasc pe care a primit chemarea sa marele Apostol al neamurilor, Pavel; și deasemenea această sfîntă insulă a Patmosului.

Aici s-a refugiat, spre sfîrșitul primului secol al erei creștine, prigonit de autoritățile romane, în exil, Evanghelistul Ioan, Apostolul cel prea iubit: „Eu, Ioan, fratele vostru și împreună cu voi părtaș la suferința și la Împărăția și la răbdarea, care sînt întru Iisus, fost-am în insula ce se cheamă Patmos, pentru cuvîntul lui Dumnezeu și mărturia lui Iisus" (Apoc. 1, 9).

Venirea și șederea la Patmos a Sf. Apostol Ioan care, cum se știe, a iubit mult pe Hristos și a fost mult iubit de El și care s-a aflat întotdeauna printre cei trei ucenici cei mai respectați ai Lui și care se bucură, în plus, de privilegiul de a fi scris Evanghelia a patra, caracterizată prin înalta ei viziune spirituală și teologia sa, ar fi fost de ajuns pentru ca această insulă și împreună cu ea Biserica noastră

a Constantinopolului, care o are în supraveghere bisericească, să-şi revendice îndreptăţite titluri de mîndrie.

Dar dincolo de acest har şi de această binecuvîntare, Patmosul poate fi mîndru nu numai pentru că pe pămîntul ei a fost redactată cartea sfîntă a Apocalipsei, pecetea finală a Sfintei Scripturi, ci şi pentru că ea a devenit locul sfînt în care Ioan, Apostolul şi Evanghelistul, a fost iniţiat în tainele Bisericii biruitoare din ceruri şi a celei luptătoare de pe pămînt. La Patmos, în grota care se vede şi astăzi, acest loc înfricoşător al prezenţei divine, Hristos a oferit ochilor şi urechilor ucenicului său preaiubit, într-un mod dramatic şi mistic, viziunea şi relatarea mersului istoriei universale. A condensat în descoperirea Sa întreaga filosofie şi întreaga teologie a istoriei, prezentul şi viitorul lumii. Hristos, Cel răstignit şi înviat, ţinînd în mîinile sale cheile vieţii şi ale morţii, şi-a pus dreapta sa pe capul Apostolului şi i-a zis: „Scrie ceea ce ai văzut şi cele ce sînt şi cele ce au să fie după acestea" (Apoc. 1, 19).

Şi Ioan a scris la Patmos, inspirat de Dumnezeu, în cartea Apocalipsei ceea ce a văzut, aşa cum odinioară Moise scrisese tablele Legii. Descrierea a aceea ce e în gestaţie în istorie e atît de răpitoare şi prezentarea luptelor Bisericii persecutate atît de fidelă că numeroşi au fost cei ce au recunoscut în evenimentele relatate în carte trăsăturile epocii lor.

În primele pagini ale Scripturii Sfinte, în cartea Genezei, Moise, luminat de Dumnezeu, rezumă în mod admirabil creaţia şi începuturile lumii. În ultima ei carte, Apocalipsa, Ioan, descoperitorul lui Dumnezeu, rezumă în cîteva pagini sfîrşitul lumii, lucrurile de pe urmă care au pătruns deja în istorie graţie Bisericii, comunitatea eshatologică care zideşte în lume Împărăţia lui Dumnezeu şi gustă arvuna acestei Împărăţii.

Biserica trăieşte între prezent şi viitor, creînd un admirabil echilibru între iubirea pentru lume, cea mai frumoasă creaţie a lui Dumnezeu vătămată de oameni, şi dorul de lucruri mai mari şi mai desăvîrşite, eliberate pe veci de rău şi de păcat: „Apoi am văzut un cer nou şi un pămînt nou. Cerul cel dintîi şi pămîntul cel dintîi au trecut... Atunci Cel ce şedea pe tron a grăit: Iată Eu le fac pe toate noi. Apoi mi-a zis: Scrie, fiindcă aceste cuvinte sînt adevărate şi vrednice de crezare. Şi a adăugat: Făcutu-s-a! Eu sînt Alfa şi Omega, începutul şi sfîrşitul" (Apoc. 21, 1—6).

Constatarea că mîna puternică a lui Dumnezeu ţine cîrma lumii de la început şi pînă la sfîrşit, este un mesaj de optimism care străbate paginile cărţii Apocalipsei. Lupta neîncetată în istorie a forţelor întunericului şi păcatului creează adeseori pentru Biserică şi credincioşii ei, condiţii foarte dure de suferinţă, persecuţie, şi sacrificiu mergînd pînă la vărsare de sînge şi mărturie. Pacea şi iubirea sînt lepădate şi urmărite; neruşinarea şi cultul cărnii se etalează în ziua mare; pofta neînfrînată a lucrurilor materiale triumfă, în vreme ce sfinţenia, virtutea şi dreptatea sînt persecutate şi marginalizate; cei ce le exercită sînt dispreţuiţi şi respinşi. Răul triumfă; el supune întreaga lume dominaţiei sale; blasfemiază pe Dumnezeu şi domneşte în Biserici: „Ea (fiara) şi-a deschis gura sa spre hule asupra lui Dumnezeu ca să insulte numele Lui şi cortul Lui şi pe cei ce locuiesc în cer. şi i s-a dat să facă război cu sfinţii şi să biruiască, şi i s-a dat ei stăpînire peste toată seminţia şi poporul şi limba şi neamul. Şi ise vor închina ei toţi cei ce locuiesc pe pămînt" (Apoc. 13, 6—8).

Acest tablou pesimist al situaţiei spirituale a lumii este, pentru cei ce nu cunosc planul lui Dumnezeu asupra omului şi lumii, cheia interpretării istoriei şi cauza compromisurilor şi alianţelor provenite dintr-o supunere faţă de comandamentele răului şi păcatului. Dimpotrivă, pentru cei ce cunosc şi judecă după criteriile divine, toate acestea nu sînt decît o îngăduinţă dumnezeiască pentru ca să fie încercate şi puse în lumină răbdarea şi credinţa creştinilor. Aceste lucruri nu sînt însă o realitate permanentă. Iată pentru ce membrii poporului lui Dumnezeu trebuie să facă dovada de „răbdarea şi credinţa sfinţilor" (Apoc. 13, 10).

Hristos apare, în ultimele viziuni de la Patmos, ca Împărat al împăraţilor şi Domn al domnilor, păstorind popoarele sub toiagul Său. El zdrobeşte „fiara" şi pe proorocii mincinoşi care înşeală lumea, pentru a domni, El Însuşi, asupra oamenilor în veci şi necontestat (cf. Apoc. 19—22). Biserica triumfătoare din ceruri trăieşte perpetuu în această atmosferă a biruinţei finale. Ea dă mulţumire şi slavă pentru biruinţa binelui: „Mulţumim Ţie, Doamne Dumnezeule, Atotţiitorule, Cel ce eşti Cel

ce erai și Cel ce vii, că ai luat puterea Ta cea mare și ai început să împărățești. Neamurile (păgînii) s-au mîniat, dar a venit mînia Ta și vremea ca să fie judecați cei ce se tem de numele Tău, mici și mari, și să părădești pe cei ce prăpădesc pămîntul" (Apoc. 11, 17—18).

Prin descoperirea dumnezeiască pe care o conține privitor la evenimentele istorice, Cartea Apocalipsei are o legătură deosebită cu Sfînta noastră Biserică Ortodoxă. Ea a influențat în mod considerabil cultul și viața Bisericii Răsăritului. Marea liturghie a lumii așa cum apare ea în Apocalipsă, și îndeosebi cultul neîncetat adus în cer Mielului în jurul jertfelnicului a fost, împreună cu alte elemente, modelul care a fasonat cultul ortodox, în care se subliniază cu tărie mesajul eshatologic al Învierii evidențiat de Apocalipsă: „Iată Eu le fac pe toate noi!" (Apoc. 21, 5). Viața și evlavia ortodoxă, fără a ignora nevoile lumii nici dimensiunea istorică a Bisericii, n-au cedat tendințelor de secularizare și adaptare; ele n-au mai căutat triumful pe pămînt. Ele trăiesc intens slava și triumful Bisericii Sfinților care este în cer. Această evlavie și această viață sînt legate ontologic de ea în trupul lui Hristos și ele cer și obțin ajutor printr-o rugăciune intensă.

Este o trăsătură caracteristică că, în epoci în care prevalează răul, Biserica, verificînd asertiunile Apocalipsei se refugiază, prin monahism, în pustiu, ca femeia care o reprezintă în cap. 12: „Și femeia a fugit în pustie, unde are loc gătit de Dumnezeu, ca să o hrănească pe ea acolo, o mie două sute șaizeci de zile" (Apoc. 12, 6). Într-adevăr, monahismul este cel ce a hrănit și continuă să hrănească Biserica; bărbații și femeile care sînt în cinul și rangurile sale și care urmează Mielului oriunde El merge constituie pîrga celor ce înconjoară altarul ceresc. Aceste mărturii ale Evanghelistului și Apostolului Ioan, bărbat feciorelnic, și a mai multor altor personaje ale Noului Testament dovedesc justețea poziției ortodoxe privitoare la începuturile apostolice ale monahismului, așa cum au fost ele explicate de patriarhul Sofronie al Ierusalimului adresîndu-se monahilor din Patmos: „Vocația unică a monahismului ce vine de la Dumnezeu și îngeri, ne-a fost transmisă de Domnul Însuși și ea a fost continuată de ucenicii care L-au primit. Viața monahală n-a început, cum pretind unii, în vremea lui Pahomie, Pavel din Thebaida și Antonie, ci ea vine de la Domnul și de la Apostoli, pentru că ei trăiau în mod pilduitor în feciorie, post și rugăciune, fiind îmbrăcați sărăcăcios" (Fr. Miklosich — F. Müller, Acta ea diplomata graeca VI, *277).*

*

Iată deci, calea tainică trasată la Patmos de Teologul și Evanghelistul Ioan. Iată bogăția lăsată moștenire Bisericii de spiritul Patmosului. Păstrînd și înnoind acest spirit, dumnezeiasca Providență a împins pe preaevlaviosul monah și pustnic Hristodul ce ardea de zel să-și părăsească țara sa și a fost obligat de împrejurări dificile să treacă, cum o făcuse cu o mie de ani înainte Ioan, din Asia în Patmos și să întemeieze această celebră mănăstire a cărei existență acoperă cel de-al doilea mileniu creștin și face față în speranță celui de-al treilea.

Fericitul Hristodul a ales Patmosul, după cum explică el însuși monahilor insulei în admirabilele sale „Constituții" (Typika) monahale, din două motive: pentru că era pustie și nelocuită și, fiind situată în afara regiunilor circulate, putea deveni un loc de asceză și de rugăciune; și mai cu seamă, din pricina Sf. Ioan Evanghelistul și Teologul care trasase aici calea spre misterul Bisericii care întrece toată mintea. Sfîntul Hristodul merge pînă acolo încît să prezinte Patmosul ca superior Sinaiului pe care a umblat Dumnezeu și aceasta din pricina harului care se revarsă din Noul Testament care e mai presus de cel Vechi. Merită osteneala să ascultăm pe acest al doilea ocrotitor al insulei și întemeietor al mănăstirii ei, cel care a îmbogățit Patmosul cu clădirile sale impunătoare, cu sfințenia, înțelepciunea și moaștele sale sfinte: „Am fost cu totul cuprins de dorința de a mă duce pe această mică insulă numită Patmos care se află în partea de răsărit a Mării Icariene, continentul și insulele învecinate fiind locuite, după ce am constat că frații mei aveau același gînduri ca și mine. Căci mă gîndeam că această bucată de pămînt era pustie și că șederea pe ea n-ar fi prea tulburată de vasele ce caută port sau liman. Iar această dorință creștea în mine la gîndul că Apostolul cel preaiubit al lui Hristos, Evanghelistul și feciorelnicul, locuise și primise aici memorabila viziune și bine-

cuvîntatul extaz (răpire) care au fost la obîrşia teologiei sale mistice şi a redactării Evangheliei sale. Comparînd descoperirile sale cereşti cu cele de pe Sinai, le-am găsit superioare tot aşa cum harul este superior umbrei, Evanghelia e superioară descoperirilor care i-au premers, duhul e superior literei şi Evanghelia e superioară tablelor de piatră ale Legii" (Miklosich — Müller, Acta et diplomata graeca *VI, 54). Intr-adevăr, nu există comoară mai bogată şi moştenire mai preţioasă pentru mănăstirea ca grota Apocalipsei Sf. Ioan Teologul şi Evanghelistul. Această comoară, unită cu austera viaţă ascetică trasată de Sf. Hristodul, a contribuit la a face din această mănăstire un centru de renume şi celebru, ce face parte din micul număr al centrelor monahale cele mai cunoscute nu numai din pricina clădirilor ei impunătoare, din pricina importanţei comorilor ei şi a numărului monahilor ei, ci şi pentru bogăţiile sale duhovniceşti, virtutea, sfinţenia, vasta cultură. Este o tradiţie bine ancorată în monahismul ortodox că mănăstirile înfloresc într-un foarte frumos cadru natural şi posedă clădiri de înaltă valoare estetică. In acelaşi timp, insistînd pe dimensiunea interioară ce trece dincolo de sensibil şi subliniază virtutea şi sfinţenia, monahismul ortodox exprimă o concepţie despre om şi lume care este o sinteză armonioasă între spirit şi materie.*

Mănăstirea din Patmos, mîndră de Ioan Teologul şi de grota lui, a beneficiat de protecţia Bisericii şi a Impăratului. Ea a avut metereze puternice care să o protejeze împotriva piraţilor şi altor invadatori. Dar din punct de vedere juridic ea a avut alte două metereze la fel de puternice: decretele imperiale care i-au atribuit întreaga insulă ca proprietate inalienabilă şi scutire de orice impozite şi alte sarcini de acest gen; şi deciziile patriarhale care au garantat autonomia ei bisericească şi legarea ei directă de Scaunul ecumenic.

Cu gratitudine, mulţumire şi elogii menţionăm şi slăvim aici pe evlavioşii demnitari, patriarhi, ierarhi, cler şi credincioşi care au ajutat şi sprijinit mănăstirile ortodoxe, aceste chivoturi şi arce ale Ortodoxiei şi evlaviosului nostru popor. Am fost adînc mişcaţi la lectura vechilor decrete ale marelui împărat Alexie Comnenul păstrate pînă astăzi în arhivele mănăstirii şi de asigurarea pe care o dădea că „Imperiul nostru cinsteşte cum se cuvine şi răspunde la cererile celor ce au ales viaţa monahală şi au iubit reculegerea şi liniştirea în Dumnezeu (Miklosich — Müller, Acta et diplomata graeca *VI, 24).*

Marea Biserică a lui Hristos care e în Constantinopol a continuat de-a lungul veacurilor să facă dovada unui interes neîmpărţit pentru toţi monahii şi mănăstirile, şi în mod deosebit pentru cea din Patmos. In mai multe rînduri ea a confirmat decretele patriarhale care garantează statutele ei legînd-o de Scaunul nostru. Cinstind întotdeauna această insulă apostolică, ea a supus-o din vremuri îndepărtate jurisdicţiei episcopale a Patriarhiei ecumenice care încredinţează supravegherea ei unui egumen. Acesta îşi exercită autoritatea sa pastorală nu numai asupra monahilor ci şi asupra tuturor creştinilor din insulele Patmos, Lipsai, Agathonesion şi Arkia.

Această atenţie constantă a Bisericii-mamă s-a manifestat mai cu seamă în momente dificile. Căci nu a fost cu putinţă ca această mănăstire, care se mîndrea cu grota Apocalipsei, să evite războiul şi atacurile diferiţilor vrăjmaşi ai credinţei celei adevărate şi să nu fie redusă la cea mai mare sărăcie. In aceste dificile situaţii caracterizate prin vicisitudini pe plan materiale, dar şi prin dezordini în viaţa monahilor, Sfîntul Scaun ecumenic s-a făcut păzitorul şi ocrotitorul mănăstirii asigurînd renaşterea, stabilitatea şi buna ei rînduială. Faimoasa şcoală de la Patmos care şi-a atins apogeul în sec. XVIII—XIX şi a devenit un centru de educaţie şi lumină îşi datorează întemeierea şi funcţionarea ei interesului niciodată micşorat al Patriarhiei ecumenice pentru cauza educaţiei.

Această tradiţie de solicitudine pentru mănăstirea Patmos se continuă încă şi în zilele noastre de către Marea Biserică care apreciază lucrarea cea cu multe forme a frăţiei monahale de aici; o lucrare care îmbrăţişează întreţinerea mănăstirii şi progresul duhovnicesc al oaspeţilor ei. Monahii ei au iubit cărţile ca şi întemeietorul şi părintele lor, fericitul Hristodul, şi au făcut din casa lor un loc de studii bizantine universal recunoscut. Ei au construit şi organizat în mod exemplar arhivele, o bibliotecă şi un tezaur de obiecte preţioase. In afară de aceasta, au încurajat cercetători în redactarea de studii asupra mănăstirii şi au iradiat în întreg

Dodecanezul prin trimiterea de fii duhovnicești ai ei, crearea de schituri și lucrarea părinților duhovnicești. Fie ca Domnul să înmulțească și binecuvînte opera lor!

Privind acum istoria contemporană a mănăstirii din Patmos, nu putem trece sub tăcere două importante evenimente. În 1980 pe insulă a fost inaugurat dialogul teologic oficial între Bisericile ortodoxe și romano-catolică. Alegerea locului n-a fost întîmplătoare. Ea voia să arate teologilor care se angajau în dialog datoria lor de a urma linia teologică trasată de Evanghelistul Ioan a cărui teologie are ca centru iubirea și unitatea credincioșilor în Hristos, două puncte care fac Evanghelia credibilă în ochii lumii. Diviziunea împiedică pe creștini să fie credibili, ea fiind în contradicție cu rugăciunea arhierească a lui Isus relatată de Ioan: „Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia să fie în Noi una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis" (In. 17, 21). Iar în 1981, grație tot Scaunului ecumenic, Patmos a fost declarată de Statul grec „insulă sfîntă" (loc de pelerinaj pentru întreaga creștinătate), ceea ce era o confirmare a decretelor vechilor împărați bizantini care consacraseră acest pămînt lui Dumnezeu și lui Ioan Teologul, ucenicul cel preaiubit.

*

Umila noastră persoană, căreia i-a fost încredințată cîrma Scaunului ecumenic apostolic și patriarhal, mulțumește și slăvește, în unire cu frații noștri împreună-liturghisitori și toți ceilalți demnitari, Numele Prea Bunului Dumnezeu care a învrednicit Biserica noastră să celebreze cel de-al noulea centenar al ilustrei mănăstiri a slăvitului Apostol și ucenic preiubit al lui Hristos, Ioan cel feciorelnic, Evanghelistul și Teologul, mănăstire întemeiată de Părintele ascetul și nevoitorul nostru Hristodul de la Latros.

Va fi o mare binecuvîntare pentru Biserică și lume în 1995 cînd se va sărbători 1900 de ani de la șederea la Patmos a Sfîntului Ioan Teologul și de la redactarea cărții Apocalipsei. Mărturia incontestabilă a Sfîntului Irineu care a cunoscut bine viața Sfîntului Ioan, grație învățătorului său, Sfîntul Polycarp al Smyrnei, el însuși ucenic al Apostolului celui preaiubit, garantează exactitatea datei acceptate de majoritatea cercetătorilor. După mărturia Sf. Irineu păstrat de istoricul Eusebie, Apocalipsa „cuprinde o viziune recentă, aproape contemporană, urcînd la sfîrșitul domniei lui Domițian" (Istoria bisericească *III, 18, 3).*

Această aniversare a 1900 de ani, Biserica Constantinopolului se pregătește să o celebreze prin festivități care se vor derula în principal la Patmos și prin întîlniri ale cercetătorilor care vor studia conținutul cărții Apocalipsei și mersul Bisericii și lumii pe care această carte îl descopere. Invităm de pe acum Bisericile și specialiștii în teologie, filosofie, istorie, sociologie, ecologie și futurologie... să aprofundeze importantele probleme ale lumii în mers spre cel de al treilea mileniu creștin, probleme care se ivesc, în bună parte, din îndepărtarea omului de Dumnezeu; ceea ce conduce la dezechilibrul interior și exterior al lumii mergînd pînă la distrugerea creației.

De la înălțimea secularului meterez stîncos al Patmosului, adresăm tuturor fiilor noștri prea-iubiți în Domnul, asigurarea dată de Hristos biruitorul Bisericii din Filadelfia: „Pentru că ai păzit cuvîntul Meu de răbdare, și Eu te voi păzi în ceasul ispitei ce va să vină peste toată lumea, ca să încerce pe cei ce locuiesc pe pămînt. Vin curînd. Ține ce ai, ca nimeni să nu ia cununa ta" (Apoc. 3, 10—11).

Harul Dumnezeului Celui Întreit Unul Căruia I ne închinăm, binecuvîntarea Apostolului și Evanghelistului Ioan Teologul și cea a fericitului nostru Părinte Hristodul, să fie cu voi cu toți, frați și fii preaiubiți în Domnul!

Dată în Fanar, în scaunul nostru patriarhal, 26 septembrie 1988, sărbătoarea Adormirii și mutării la cer a slăvitului și Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan Teologul.

†DIMITRIOS, Arhiepiscop al Constantinopolului și Patriarh Ecumenic și membrii Sf. Sinod: Meliton de Chalcedon, Chiril de Chaldea, Ieronim de Rodopolis, Maxim de Stavropolis, Hrisostom de Mira, Simeon de Prinkipo, Gavriil de Colomia, Evanghelos de Perghe, Calinic de Listra, Constantin de Derka, Atanasie de Helenoupolis, Ioachim de Melitene și Vartolomeu de Filadelfia.

Traducere de Diac. asist. *Ioan I. Ică*

Recenzii

Sfîntul Atanasie cel Mare, SCRIERI I—II, traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, București, 1987 și 1988, 415+225 pagini.

Cele două volume din seria „Părinți și scriitori bisericești unde dețin numerii 15 și 16, constituie un eveniment de culme din planul editorial al Sfîntului Sinod al Bisericii noastre întrucît prin personalitatea uriașă a autorului lor, scrierile traduse și comentate aici au avut un rol decisiv în istoria Bisericii creștine atunci cînd a pus în lumină alternativa: sau Sfînta Treime care dă valoare eternă persoanei umane și sens existenței, sau panteismul de orice fel, care se opune ambelor, căci, după cum afirmă de la început traducătorul lor „în aceasta stă importanța permanent actuală a Sfîntului Atanasie pentru înțelegerea mîntuirii persoanei prin Hristos". Tema fundamentală pe care a susținut-o cu prețul a 5 exiluri este credința nešovăielnică în întruparea Cuvîntului lui Dumnezeu, care avea pentru el tăria cu care parcă răsună peste veacuri pentru întreaga lume adevărul din prologul Evangheliei după Ioan: „Cuvîntul trup s-a făcut și S-a sălășluit întru noi", pe care adeseori îl citează în scrierile sale și lîngă care, ai adauga adeseori un alt cuvînt din aceeași Evanghelie: „nimeni nu vine la Tatăl decît prin Mine". Căci pe bună dreptate subliniază părintele profesor D. Stăniloae „Numai iubirea internă a Dumnezeului treimic poate face pe Dumnezeu liber de lume, deci transcendent ei, dar îl face și capabil să o creeze și să scape ființele umane din circuitul apariției și dispariției lor fără sens— fie că rămîn identice în acest circuit, fie că se schimbă continuu — în unica existență a lumii, supusă, ca și esența ei fundamentală, unei iremediabile și inexplicabile monotonii relativiste". „Numai prin faptul că Dumnezeu este un Tată care are un Fiu de o ființă cu El a depășit atît arianismul, cît și origenismul neoplatonic în concepția despre Dumnezeu și despre lume".

În *primul volum* părintele profesor D. Stăniloae publică trei din scrierile Sfîntului Atanasie și anume *„Cuvînt împotriva elinilor* (p. 29—86), *„Tratatul despre întruparea Cuvîntului și despre arătarea Lui nouă în trup"* (p. 87—156) și *„Trei cuvinte împotriva arienilor"* (p. 157—402). Cum era de așteptat — și aici Sf. Atanasie urmează exemplul înaintașilor săi Tațian, Atenagora, Teofil de Antiohia, Origen, Lactanțiu, Eusebiu de Cezareea, ca să pomenim doar numai pe cîțiva — acum, cînd prin dovezile vii ale martirilor, se aduceau tot mai multe mărturii privitoare la superioritatea creștinismului, scriitorii creștini au fost nevoiți să demaște atît încăpățînarea iudeilor de a crede în mesajul dumnezeiesc vestit de prooroci, cît și batjocurile și sarcasmul cu care un Lucian de Samosata, un Celsus, un Porfir sau alți polemiști păgîni luau în rîs credința într-un Dumnezeu întrupat lăsat să sfîrșească spînzurat pe lemn. Spre deosebire de Tațian sau Lactanțiu, care folosesc cuvinte mai grele, Sfîntul Atanasie scrie senin, nepătimaș, dar la obiect, dezvăluind credința absurdă în existența idolilor și a zeităților din mitologia egipteană și elenă. Din mulțimea imoralităților și a credințelor deșarte „s-au înmulțit răutățile oamenilor. Căci văzînd pe demonii lor, bucurîndu-se de astfel de fapte, au imitat și ei pe zeii lor prin aceleași crime, socotind mare lucru imitarea celor socotiți de ei superiori. De fapt, fiecare cetate e plină de toată destrăbălarea prin imitarea purtării zeilor lor", se spune în capitolul XXV. În ultimele 20 de

capitole, Sfîntul Atanasie vorbește despre bunătatea lui Dumnezeu și despre nemurirea sufletului. Față de neputința concepțiilor panteiste de a găsi un răspuns valabil la întrebările fundamentale despre Dumnezeu și despre lume Sfîntul Atanasie afirmă: „Precum un cîntăreț, combinînd sunetele joase cu cele înalte și cele din mijloc împreunîndu-le cu altele prin arta lui, alcătuiește o singură melodie, așa și înțelepciunea lui Dumnezeu, purtînd tot universul ca pe o liră și împreunînd cele din aer cu cele de pe pămînt și pe cele din cer cu cele din aer, unind întregurile cu părțile și cîrmuindu-le toate cu porunca și voia Sa, alcătuiește o singură lume și o singură rînduială frumoasă și armonioasă a ei, El însuși rămînînd nemișcat, dar toate mișcîndu-le, prin crearea și orînduirea lor, după voința Tatălui" (p. 79).

În cea de a doua lucrare *„Despre întruparea Cuvîntului"*, Sfîntul Atanasie declară cu modestie că a „adunat puține lucruri privitoare la întruparea Cuvîntului și la dumnezeiasca arătate a Lui către noi, pe care iudeii o bîrfesc, iar elinii o iau în rîs, dar căreia noi ne închinăm" (p. 89). „Aceștia rîd de smerenia Domnului și de crucea suportată de El, ca de niște lucruri prea omenești, dar chiar în aceasta s-a arătat puterea Lui dumnezeiască", ține să precizeze în comentarul său pr. prof. D. Stăniloae. De aceea, Prea Cucernicia Sa urmărește pe rînd ideea necesității întrupării Cuvîntului întrucît ea e de fapt condiția biruinții asupra morții, dar totodată și refacere a omului zidit după chipul lui Dumnezeu. Astfel se spune despre iudei, care afirmă că Mesia nu a venit (p. 133—135) spunînd: „ei pătimesc ceva asemănător cu cel stricat la minte care vede pămîntul luminat de soare, dar tăgăduiește soarele care luminează pămîntul" (p. 135). Partea cea mai mare din această scriere a Sfîntului Atanasie are în vedere legitimitatea întrupării Cuvîntului, chiar și potrivirea Lui cu trupul omenesc, dar mai ales se insistă asupra efectului universal al întrupării. Căci, argumentează Sf. Atanasie, „Toate părțile creației le-a atins Domnul și pe toate le-a eliberat de toată înșelăciunea și le-a arătat așa cum sînt, cum zice Pavel: Dezbrăcînd începătoriile și stăpîniile le-a biruit pe Cruce (Col. 2, 15)... Și atunci cine este acest Hristos, Care prin numirea și venirea Lui le-a umbrit și le-a desființat pe toate și singur El are putere împotriva tuturor și a umplut toată lumea de învățătura Lui?" Iată și răspunsul clasic pe care-l dă Sf. Atanasie la sfîrșitul acestei scrieri: „El (Hristos) S-a întrupat ca noi să fim îndumnezeiți" sau cum afirmă comentatorul: „Dacă Cuvîntul întrupat nu e Fiul lui Dumnezeu, omul nu e îndumnezeit".

S-a spus pe drept cuvînt că meritul deosebit al Sfîntului Atanasie este combaterea arianismului. Să încercăm, mai ales reproducînd cîteva pasage din aceste trei tratate de o rară claritate și să punem în lumină vigoarea argumentării Sfîntului Atanasie. Căci cele trei cărți sau cuvîntări care urmează în primul volum de traduceri românești alcătuiesc tocmai *„Cuvîntul împotriva arienilor"*.

Încă de la început erezia ariană e descrisă ca fiind „plină de viclenie și de uneltire", de aceea și „cei care spun despre ea că e o credință creștină se înșală mult ca unii care nu citesc Scripturile, nici nu cunosc peste tot creștinismul și credința lui". Dacă sînt unii care flecăresc zicînd că erezia ariană „nu-i ceva rău, atunci pot spune că și Caiafa este creștin și că și Iuda vînzătorul poate fi numărat între apostoli și că cei ce l-au cerut pe Varava în locul Mîntuitorului n-au făcut nimic rău... Dar nici un creștin n-ar răbda să audă acestea și nimeni n-ar socoti sănătos la minte pe unul care îndrăznește să spună aceasta".

Se știe că, „schimbînd numele Domnului slavei în asemănarea chipului omului stricăcios", Arie a pus în versuri triviale „cu înțelesuri muierești" adevărul cel mai presus de fire al întrupării Fiului lui Dumnezeu, uitînd că prin înstrăinarea de Hristos el și aderenții lui nu-și mai pot atribui însușirea de „creștini" (dedus din numele lui Hristos însuși). Iată cîteva mostre din aceste scîlcieri ale cugetărilor lui Arie, așa cum le-a reprodus Sf. Atanasie din colecția de versuri „Talia", prin care, folosind o dialectică deosebită și plină de expresii cu două înțelesuri, el construia un Hristos cu calități exclusiv pămîntești și raționale pe care Tatăl l-a adoptat doar, dar care nici într-un caz nu poate fi „de o ființă cu Tatăl".

„Dumnezeu n-a fost totdeauna Tată, zicea el, ci a fost cîndva cînd Dumnezeu era singur și nu era în Tată. Dar s-a făcut mai pe urmă Tată. Și nu a fost pururea Fiul. Căci toate făcîndu-se din nimic și toate creaturile și fămpturile fiind făcute, *Cuvîntul lui Dumnezeu a fost făcut și el din nimic.* Și a fost odată cînd nu

era. Şi n-a fost înainte de a se face. Ci a avut şi El un început al creierii. Căci a fost, zice, singur Dumnezeu, iar Cuvîntul şi Înţelepciunea încă nu erau. Apoi voind să ne creeze pe noi a făcut pe unul oarecare şi L-a numit, pe El Cuvîntul şi Înţelepciunea şi Fiul, ca să ne facă pe noi prin El (=„toate prin El s-au făcut!"). Deci spunem că sînt două înţelepciuni, una proprie şi existînd împreună cu Dumnezeu; iar Fiul a fost făcut de această înţelepciune şi împărtăşindu-se de ea a fost numit El singur Înţelepciunea şi Cuvîntul. Căci Înţelepciunea, zice, a existat prin înţelepciunea şi voinţa lui Dumnezeu" (p. 160).

În alt loc Arie declară: „Dacă Hristos nu e Dumnezeu adevărat, ci a fost îndumnezeit şi El prin împărtăşire, n-a cunoscut Fiul întocmai pe Tatăl, nici nu vede Cuvîntul pe Tatăl în mod desăvîrşit şi nici nu înţelege, nici nu cunoaşte Cuvîntul întocmai pe Tatăl. El nu este Cuvîntul adevărat şi unic al Tatălui, ci se zice numai cu numele Cuvînt şi Înţelepciune; şi se zice Fiu şi Putere prin har. Nu este neschimbat ca Tatăl, ci este schimbător prin fire, ca şi făpturile şi este lipsit de puterea de a înţelege şi cunoaşte în mod desăvîrşit pe Tatăl" (p. 164).

Faţă de astfel de vorbe are dreptate Sfîntul Atanasie să spună „în loc de cuvinte de laudă, Arie scoate cuvinte de hulă". „De unde au zămislit aceste cuvinte?... Care om îndrăzneşte să spună că El n-a fost înainte de a fi fost făcut?" „Iar de spuneţi că era cîndva cînd Fiul nu era, răspunsul este nebunesc şi fără înţeles. Cum „era" şi „nu era". Acela?... „Atunci de ce a zis despre Cuvîntul Evanghelia (la Paşti): „prin Care toate s-au făcut?... Poate vreţi „să spuneţi că creaţiunea a fost făcută fără Fiul"... „Cine-i atît de fără de minte, ca să se îndoiască despre Fiul că a existat pururea?... Şi „de ce închipuiţi c-au existat unele timpuri înaintea Fiului?" Doar ştim că „e propriu oamenilor a naşte în timp din cauza nedesăvîrşirii firii; şi e propriu lui Dumnezeu să aibă un Născut etern, pentru desăvîrşirea eternă a firii". Sau cum spune pr. prof. D. Stăniloae comentînd acest adevăr: „arianismul ducea în fond la o concepţie impersonală, panteistă despre Dumnezeu... Aici e mărimea Sfîntului Atanasie că a delimitat teologic între panteismul elen-continuat de gnosticism — şi Dumnezeul personal al Treimii, în stare să dea şi persoanelor umane o eternitate" (p. 171—172).

„Şi cum nu e blasfemie, odată ce Dumnezeu este Făcătorul, să se spună că Cuvîntul Lui ziditor şi Înţelepciunea Lui n-au existat cîndva? Căci aceasta e egal cu a spune că nici Dumnezeu nu e Făcător, neavînd în Sine pe Cuvîntul Creator în care creează, ci e venit din afară şi e străin şi neasemenea Lui, după fiinţă".

„Vino deci să vedem cele ale Tatălui, ca să cunoaştem şi Chipul Lui, dacă este al Lui. Dumnezeu este veşnic, puternic, atotţiitor, Creator, Făcător. Aceasta trebuie să fie şi în Chip, ca într-adevăr cel ce vede pe Fiul să vadă şi pe Tatăl".

Încheind „Cuvîntul" prim Sfîntul Atanasie spunea cînd „Cuvîntul s-a făcut trup şi s-a sălăşluit întru noi" (Ioan 1, 14) a venit ca să slujească şi să dăruiască tuturor mîntuirea. „Deci atunci S-a făcut nouă mîntuire, ni S-a făcut viaţă... iconomia cea pentru noi s-a făcut mai presus ca a îngerilor... „Şi se părea că lucrurile au fost clarificate".

Dar Cuvîntul II şi III continuă lupta faţă de „nebunia lui Arie". Sf. Atanasie combate aici mai cu seamă credinţa că Mîntuitorul Hristos ar fi creatură pe motivul că în cartea Pildelor cap. 8 se spune despre Înţelepciunea divină că „Domnul m-a zidit început al căilor Sale", în sens de creatură, explicînd în acest sens toate pasajele atît din Vechiul cît şi din Noul Testament în care se afirmă dumnezeirea Fiului şi Cuvîntului lui Dumnezeu.

La un moment dat ni se spune „lupta arienilor nu este împotriva noastră, ci, prefăcîndu-se că luptă cu noi, ei luptă, de fapt, împotriva dumnezeirii însăşi. Căci dacă ar fi fost a noastră spunerea: „Acesta este Fiul Meu (Matei 17, 5) dispreţuirea lor din partea noastră ar fi fost mică. Dar aşa spusa este a Tatălui şi dacă însuşi Fiul zice despre Sine: „înainte de toţi munţii M-a născut pe Mine (Ps. 8, 25), cum nu se luptă şi ei împotriva lui Dumnezeu ca giganţii mitologiei, avînd limba sabie ascuţită a necredinţei (Ps. 56, 5)?"

În „Cuvîntul al treilea" citim la întîmplare (cap. 2): „Să vedem şi cele spuse de avocatul ereziei, sofistul Asterie (căci în afară de Arie întîlnim şi alţi arieni pe care-i combate Sf. Atanasie). Căci a scris, luîndu-se la întrecere cu iudeii, acestea:

„E vădit că de aceea a zis despre sine că e în Tatăl și Tatăl în El, pentru că nici cuvintele pe care le spunea n-a spus că sînt ale Lui, ci ale Tatălui, nici faptele nu sînt ale Lui, ci ale Tatălui, Care-i dădeau puterea". „Dacă cel ce a spus acestea ar fi fost un simplu copilandru, ar fi avut iertare din pricina vîrstei. Dar de vreme cel ce le-a scris se numește sofist și se laudă că le știe toate, e vrednic de tot disprețul".

Și trebuie să mărturisim că, întrucît nu putem prelungi aici prea mult reproducerea numeroaselor clarificări prin care se resping observațiile absurde ale arienilor, cititorul se poate convinge singur că e o adevărată înălțare sufletească dacă ar urmări toată calda și documentata combatere a rătăcirii și răutății arienilor. Oricum, Sfîntul Atanasie era profund convins de dreptatea cauzei pe care o apăra atunci cînd încheia cu următoarele cuvinte: „Dumnezeieștile Scripturi îi dovedesc pe arieni ca lipsiți de minte și dușmani ai lui Hristos".

Volumul al doilea prezentat de pr. prof. D. Stăniloae ne familiarizează cu unele din scrierile Sfîntului Atanasie, care n-au mai fost nici cînd traduse și deci prea puțin comentate în presa noastră teologică. Pentru că dacă am avut încă din 1903 tradus tratatul „Despre întruparea Cuvîntului" în colecția revistei „Candela" și din 1926 „Viața Sfîntului Antonie cel Mare", care fusese cunoscută încă și mai de demult, în schimb cele *patru Epistole despre Duhul Sfînt* adresate episcopului Serapion de Thmuis (p. 23—107) ca și scrierea *„Despre sinoade"* (p .108—167) precum și trei epistole diferite (p. 168—190) ne duc în intimitatea scrisului și viețuirii duhovnicești a acestui „Părinte al Ortodoxiei", care chiar dacă se resimte în tot ce a scris strîns legat de apărarea dumnezeirii Fiului lui Dumnezeu, totuși, ca unul care vorbește despre deoființimea Fiului cu Tatăl, el îmbrățișează de fapt direct sau indirect atît însușirile generale, cît și specifice ale fiecăreia din cele trei persoane ale Sfintei Treimi. De altfel această intimitate a scrisului său ne aduce în imediata apropiere spirituală cu Sfîntul Antonie cel Mare, căruia adeseori „i-a turnat apă pe mîini ca să se spele" precum și cu alți conducători ai așezărilor călugărești, care au ocrotit și adăpostit pe acest mare sfînt al Bisericii în vremea exilurilor sale.

„Prieten și confident al Sfîntului Atanasie", episcopul Serapion intrase de tînăr în legături cu pustnicii din Tebaida, îndeosebi cu Sfîntul Antonie cel Mare, care i-a lăsat înainte de moarte drept moștenire, una din hainele sale de piele, pe cealaltă dăruindu-i-o Sfîntului Atanasie însuși. Fost el însuși monah și ajuns apoi episcop de Thmuis (în delta Nilului), Serapion a devenit nu numai un mare susținător al ortodoxiei niceene fiind trimis în acest sens și în fruntea unei delegații de 5 episcopi și 3 preoți egipteni la papa Liberiu și la împăratul Constanțiu, ci s-a remarcat și ca un vestit teolog și, poate, și un original liturgist, dacă așanumitul „Euhologiul lui Serapion" este de fapt opera lui sau numai colecția lui. Fericitul Ieronim amintește de 23 de diferite sfaturi teologice și pastorale provenind de la el. În cele *patru epistole* trimise de Sfîntul Atanasie *lui Serapion* se susține pentru prima oară, prin combaterea pnevmatomahilor dumnezeirea Duhului Sfînt. La sfîrșitul primei epistole, într-o vreme cînd Sf. Atanasie petrecea mai mult printre monahi (deci după anul 356) citim: „Însuși Domnul Iisus Hristos a învățat prin Sine pe samarineanca, și prin ea pe noi, desăvîrșirea Sfintei Treimi, ca fiind o dumnezeire neîmpărțită și una. Însuși Adevărul mărturisește cînd zice samarinencei: „Crede Mie, că vine ceasul, și acum este, cînd adevărații închinători se vor închina în Duh și Adevăr... Deci s-a arătat prin aceasta că Adevărul este Fiul însuși. ... Deci adevărații închinători se închină Tatălui, dar în Duh și Adevăr, mărturisind pe Fiul și în El pe Duhul, căci Duhul e nedespărțit de Fiul, cum nedespărțit e Fiul de Tatăl" (p. 65—66). „Duhul e ungere și pecete (I Ioan 2, 23; Is. 61, 1; Efes. 1, 13; 4, 10; II Cor. 2, 15), toate acestea le lucrează unul și același Duh (I Cor. 12, 11), într-un Duh toți ne-am botezat spre a fi un trup și toți ne-am adăpat într-un Duh (I Cor. 12, 13) iar dacă Hristos e înainte de veci (Col. 1, 17) și dacă Fiul e mereu în Tatăl, atunci nici Duhul nu-i creatură, căci „Duhul Domnului a umplut lumea" (Înțel. Sol. 1, 17), p. 80—83). Doar însuși Duhul e și Creator: „Cu cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor" (Ps. 32, 6). „În Treime a întemeiat lumea și a înrădăcinat-o pe ea Domnul", se spune în alt loc (p. 85). „Sabelie care a îndrăznit să spună Tatălui Fiu iar Fiului să-i dea numele de Tată, a fost osîndit. Dar iată că

azi îndrăznesc acest lucru şi eunomienii, eudoxienii, eusebienii, căci odată ce-şi vor însuşi erezia ariană (ca voi) nu-şi vor opri limba lor de la blasfemie. Dar cine le-a predat o astfel de învăţătură? Cine i-a învăţat? Nimeni din dumnezeieştile Scripturi. Ci această nebunie a ieşit din prisosul inimii lor" (p. 91).

E o adevărată plăcere spirituală să guşti fără să te saturi argumentarea firească şi clară a Sfîntului Atanasie.

Scrierea *„Despre sinoade"* e de o importanţă capitală pentru înţelegerea puzderiilor de formule ariene şi semi-ariene ivite în urma contestării adevărului fixat în anul 325 la sinodul de la Niceea. Toţi se credeau cei mai învăţaţi, cei mai ortodocşi. Asterie, Arie, Teofronie... fiecare veneau cu formula lor.

Despre sinoadele din Rimini şi Seleucia (359) şi celelalte — Sf. Atanasie zice: „ridicîndu-vă să mergem la Părinţii noştri... Cine văzînd la fiecare sinod unele formule înlăturate, altele adăugate, nu observă că aceştia au o cugetare suspectă şi vicleană faţă de Hristos?" „Deci încetaţi de a mai bombăni împotriva Părinţilor, căci altfel rămîne să batjocoriţi şi crucea lui Hristos... „Bine observă traducătorul acestor pagini pline de adevăr: „Pentru creştinism nu omul se face Dumnezeu, ci Dumnezeu Se coboară luînd firea omului, fără să se schimbe El însuşi în om. Nu ajunge natura inferioară la treapta lui Dumnezeu în sens panteist, ci iubirea supremă, Care din eternitate ca Treime de persoane dumnezeieşti face ca una din aceste Persoane să coboare liber la om" (p. 124).

Idei asemănătoare, e drept, mai mult schiţate, întîlnim şi în cele trei epistole *(Către Epictet, către Adelfie* şi *către Maxim filosoful).*

Cît despre „una din cele mai extraordinare scrieri din literatura creştină", cum e numită *„Viaţa Sfîntului Antonie"*, oricît ar frapa ea conştiinţa multora, trebuie citită şi meditată adînc pentru că, după ce paginile ei a influenţat şi răscolit pe mulţi, în frunte cu fericitul Augustin, ea are de spus şi azi oricărui om şi oricărui creştin. Rămînem profund mulţumitori părintelui profesor D. Stăniloae pentru comentariile bogate cu care a însoţit aceste două volume.

Pr. prof. *T. Bodogae*

ORTHODOXIE ET MOUVEMENT OECUMENIQUE (Études theologiques Chambésy 6) Chambésy-Genève, 1986, 228 p.

Al şaselea din seria „Études theologiques de Chambésy", acest volum editat în obişnuitele excelente condiţii grafice ale seriei de Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy-Geneva reuneşte lucrările celui de-al VI-lea Seminar teologic anual (4—27 mai 1985) organizat de acest Centrul condus de mitropolitul Damaskinos Papandreou al Elveţiei, şi consacrat de această dată analizei problemelor raporturilor existente între Ortodoxie şi Mişcarea Ecumenică. Ca şi volumul şi seminarul precedent: *Les dialogues oecumeniques hier et aujourd'hui* (Et. theol. Chambésy 5), 1985, 418 p. şi cel imediat următor: *Un regard orthodoxe sur la paix* (Et. theol. Chambésy 7), 1986, 168 p., pe lîngă o informare generală, contribuţiile prezentate la acest al VI-lea Seminar şi cuprinse în volumul de faţă au fost destinate să servească unui scop mai practic şi imediat. Şi anume celei de-a III-a Conferinţe presinodale panortodoxe (Chambésy 1986) în centrul dezbaterilor căreia au stat punctele 8, 9, 10 de pe agenda viitorului Sfînt şi Mare Sinod Panortodox şi anume: relaţiile Bisericii Ortodoxe ca ansamblul lumii creştine (dialogurile bilaterale angajate de Bisericile Ortodoxe cu anglicanii, vechii-catolici, vechile Biserici orientale, romano-catolicii şi protestanţii de diferite orientări şi tendinţe), Biserica Ortodoxă şi Mişcarea Ecumenică în ansamblul ei, şi, respectiv, contribuţia Bisericii Ortodoxe la realizarea idealurilor de pace, dreptate, libertate, frăţietate şi iubire între popoare.

Dacă volumul (şi seminarul) imediat precedent din serie fusese consacrat unei evaluări detaliate şi analize metodice a multiplelor dialoguri teologice bilaterale

în care au fost şi sînt angajate Bisericile Ortodoxe fiecare în parte sau împreună, în trecut şi astăzi, volumul (şi seminarul) de faţă este consacrat analizei şi evaluării raporturilor Ortodoxiei cu Mişcarea Ecumenică modernă în genere, luată ca un întreg întrucît şi-a găsit o expresie instituţionalizată comună în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Cele 16 comunicări prezentate şi publicate sînt grupate pe trei secţiuni:

a) *Introducere generală*. Această primă secţiune se deschide cu două conferinţe introductive, cu caracter general, susţinute de mitropolitul Damaskinos Papandreou, *Ortodoxia şi Ecumenismul*, (p. 29—34) şi, respectiv, de dr. Emilio Castro, Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, *Consiliul Ecumenic al Bisericilor şi Biserica Ortodoxă* (p. 35—42). În continuare, prof. Vl. Anagnostopulos schiţează succint *Contribuţia patristicii la Mişcarea Ecumenică* (p. 43—54), iar prof. Vl. Phidas (Atena) prezintă cîteva interesante reflexii privind situaţia în care se găseşte *Dialogul ecumenic în sînul Bisericii locale* în Ortodoxie (p. 55—62). El semnalează faptul că, conduse de regulă şi desfăşurat de comisii de specialişti numite oficial, dialogurile teologice bilaterale purtate actualmente de Bisericile Ortodoxe cu celelalte Biserici şi confesiuni creştine rămîn practic necunoscute în viaţa internă a Bisericilor locale, ceea ce are drept rezultat izolarea acestor comisii, ceea ce determină fie atenuarea interesului Bisericilor locale în ce priveşte eforturile ecumenice de refacere a unităţii creştine, fie acţiuni pripite şi regretabile pe plan pastoral, ca d. ex. trecerea unilaterală în baza unei interpretări forţate şi laxe a principiului iconomiei la o intercomuniune limitată şi ospitalitate euharistică cu alte confesiuni şi Biserici, acţiuni neconforme cu progresele mult mai temperate ale dialogurilor teologice oficiale.

b) Grupate în secţiunea *„Cîteva aprecieri ale contribuţiei ortodoxe la Mişcarea ecumenică în ansamblul ei"*, următoarele conferinţe sînt dedicate evaluării din perspectiva celorlalte Biserici şi confesiuni creştine a contribuţiei aduse de Ortodoxie la Mişcarea ecumenică modernă. Dr. Lukas Vischer (Berna), fost secretar al Comisiei „Credinţă şi Constituţie", se referă la perspectivele recent inauguratului dialog oficial între Bisericile Ortodoxe şi cele din Alianţa Mondială Reformată (calvinistă). În continuare, aprecierile contribuţiei ortodoxe la mişcarea ecumenică din unghi de vedere romano-catolic, luteran şi reformat sînt prezentate succesiv de păr. augustinian Frans Bouwen (Jerusalim), prof. R. Slenczka (Erlangen) şi, respectiv, prof. G. Widmer (Geneva).

c) În fine, în cadrul secţiunii *„Contribuţia ortodoxă la Mişcarea ecumenică în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor"* sînt grupate o serie de comunicări referitoare la participarea şi activitatea ortodoxă în contextul particular al diferitelor comisii şi programe ale C.E.B. O scurtă evaluare a contribuţiei ortodoxe la desfăşurarea programelor Comisiei „Credinţă şi Constituţie" e prezentată de dr. Günther Gassmann (Geneva), directorul actual al Comisiei. Scurta sa alocuţiune este urmat de o foarte amplă şi temeinică contribuţie a regretatului ecumenist ortodox prof. Nikos Nissiotis (Atena), fostul moderator al aceluiaşi Comisii între anii 1975—1983, cu tema *Programul Comisiei „Credinţă şi constituţie" — o încercare de evaluare din punct de vedere ortodox* (p. 135—160), după care, prof. Vl. Phidas (Atena) analizează succint *Influenţa programelor „Credinţă şi constituţie" asupra dialogurilor bilaterale* (p. 161—169). Următoarele două expuneri se referă la cunoscutul document de convergenţă teologică ecumenică, „Botez, Euharistie, Ministeriu" (B.E.M.) text care cristalizează pînă acum cel mai elocvent şi avansat progresul ecumenic realizat la nivel teologic („vertical") pentru refacerea unităţii creştine în credinţă: Fr. Max Thurian (Taizée), responsabilul versiunii franceze a B.E.M. şi cu centralizarea şi evaluarea răspunsurilor date de Biserici la acest document, prezintă avizat şi „in concreto" *Contribuţia specifică a Ortodoxiei la B.E.M.* (p. 171—182), iar mitropolitul Emilianos de Silvri, multă vreme reprezentant al Patriarhiei Ecumenice la C.E.B., oferă o penetrantă analiză din punct de vedere ortodox a secţiunilor referitoare la „Euharistie şi Ministeriu" din acest document (p. 183—202). *Contribuţia ortodoxă în domeniul misiunii* (p. 201—216) este competent schiţată în conferinţa pr. prof. I. Bria (Geneva—Bucureşti), participant nelipsit la Seminarile teologice de la Chambésy, iar protop. Gheorghios Tsetsis, reprezentantul permanent al Patriarhiei Ecumenice la C.E.B., trece rapid în revistă *Dimensiunea socială a angajamentului ortodox în mişcarea ecumenică"*

(p. 217—224). Din păcate, volumul nu include și evaluarea globală a prezenței ortodoxe la programele neteologice ale C.E.B. întreprinsă în comunicarea d-nei Albert Laham (Beirut—Geneva), lucrătoare în staff-ul central al C.E.B. de la Geneva, ceea ce ar fi întregit, desigur, imaginea participării ortodoxe la Mișcarea ecumenică generală creștină coordonată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Ca observație generală se remarcă singularitatea prezenței romano-catolice (un singur referat) față de cea protestantă (6 participanți), ceea ce poate lăsa în continuare impresia că Mișcarea ecumenică rămîne o preocupare ortodoxo-protestantă.

„Deși", așa cum subliniază în „Cuvîntul" său „înainte" mitropolitul Damaskinos, „expunerile publicate în acest volum nu au pretenția de a fi exhaustive, ele pun, totuși, suficient de bine în relief diversitatea unghiurilor de vedere sub care poate fi privită integrarea Ortodoxiei în Mișcarea ecumenică: abordarea istorico-patristică, perspectiva interconfesională și contribuția concretă a Bisericilor ortodoxe la lucrarea actuală a C.E.B." (p. 5) „Cu ajutorul acestor rezumate, incomplete prin forța lucrurilor, se poate constata că aportul Ortodoxiei la mișcarea ecumenică a îmbogățit această mișcare atît în domeniul pur teologic — contribuind aici mai cu seamă prin bogatul ei tezaur patristic și liturgic — cît și în dimensiunea ei misionară și socială. În ce privește aceasta din urmă s-ar putea afirma că Ortodoxia constituie trăsătura de unire necesară între un Occident creștin ce și-a pierdut o parte din credibilitatea lui la popoarele dezmoștenite ale lumii și însăși aceste popoare care au adoptat creștinismul, desigur, nu numai ca un adevăr teologic ei și ca un ideal practic de dreptate și viață" (p. 15).

Ca și în cazul celorlalte volume din seria (seminariilor și) „studiilor teologice de la Chambésy", și contribuțiile cuprinse în acest volum, care, pentru întregirea imaginii, trebuie citite împreună cu cele cuprinse în volumele 5 și 7 din aceeași serie (menționate mai sus), aduc un prețios aport la clarificarea ecumenică din multiplele puncte de vedere a unor chestiuni de imediată actualitate care solicită un răspuns pertinent și o poziție comună din partea Ortodoxiei. Ele vor constitui, astfel, incontestabil, pentru cîtăva vreme o referință bibliografică utilă pentru toți cei ce vor dori să aprofundeze tematica lor de mare interes și actualitate pentru momentul istoric în care se află actualmente viața și devenirea Bisericilor Ortodoxe ale Răsăritului.

Pr. prof. *Ioan Ică*

ILUMINISTUL NECUNOSCUT AL MOLDOVEI LAZĂR-LEON ASACHI

„În literatura română nu există încă o carte despre Lazăr-Leon Asachi". Cu această remarcă își începe Dr. Antonie Plămădeală prima carte apărută la noi despre *LAZĂR-LEON ASACHI ÎN CULTURA ROMÂNĂ* (Sibiu, 1985, 520 p.), cartea cuprinzînd un amplu studiu cvasimonografic și o antologie selectivă (Addenda).

Pînă acum, enciclopediile și manualele noastre ni-l prezentau doar pe Gheorghe Asachi. Tatălui acestuia, Lazăr-Leon Asachi (1757—1825), de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta 230 de ani, i se consacrau doar cîteva rînduri, cum se poate vedea și în voluminoasa *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* a lui G. Călinescu.

Cartea lui Antonie Plămădeală, sprijinindu-se pe un fond de manuscrise pe care autorul le-a descoperit de curînd, își propune o reevaluare a moștenirii culturale a lui Lazăr-Leon Asachi și o reașezare a acestuia în ierarhia valorilor culturii românești.

De la Ioan Negre, primul biograf al lui Gheorghe Asachi, aflăm că Lazăr-Leon Asachi „era un bărbat foarte erudit și luminat" și „mare patriot". Iar de la N. Iorga aflăm că în anul 1819, cu prilejul unor tulburări iscate la Iași, mulțimea revendicînd plecarea din domnie a lui Scarlat Callimachi, Lazăr Asachi a vorbit mulțimii „ca Demostenes". Ni se dezvăluie astfel „postura de luptător pentru drepturi sociale și politice" a lui Lazăr Asachi.

Aceeași postură social-politică militantă a lui Lazăr Asachi se profilează și în anul revoluționar 1821, ca partizan neavizat al Eteriei.

Asupra personalității lui Lazăr Asachi aruncă lumină o corespondență din 12 august 1818 între Tipografia de la Trei Ierarhi din Iași și redacția revistei „Ermis o loghios" din Viena. Din această corespondență aflăm că „protoprezbiterul a toată Moldova" Lazăr Asachi „nu era mai puțin învățat" decît fiul său Gheorghe.

O relativ bogată prezentare a lui Lazăr (devenit Leon, în 1820, odată cu intrarea lui în monahism) Asachi ne oferă *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*. Ce-i drept, Asachi este prezentat, aici, exclusiv ca „traducător". Dar aflăm că „era un învățat, cunoscător al mai multor limbi — rusă, polonă, franceză, germană" la care de adăugat este cel puțin greaca, așa cum rezultă dintr-un *Indice al scriitorilor neogreci* (Leipzig, 1825).*Dicționarul*... reține aggioramento-ul sui generis profesat de Lazăr-Leon Asachi, care considera că tălmăcirea în limba română numai a cărților bisericești nu ajunge, că „și din politiceștile cărți o samă sînt folositoare". De reținut este și sublinierea vocației patriotice a lui L.-L. Asachi, după care „îndatorirea către soțietate" a scriitorului este de a semăna „cîte un grăunte în țărna cea puțin lucrată", răspunzînd astfel la „înalta chemare de a înainta luminarea patriei". Ipso facto, L.-L. Asachi ne apare un exponent al luminismului românesc, alături de „marii corifei" ardeleni.

Întreaga moștenire culturală a lui L.-L. Asachi este limitată — atît în *Istoria literaturii române*..., cît și în *Dicționar*... — la numai trei traduceri, dintre care două tipărite (*Jucăria norocului*, Iași, 1816, și *Bordeiul indienesc*, Iași, 1821), iar una rămasă în manuscris (*Plîngerea lui Yung*, 1819, aflată la B.A.R., ms. 1771).

Negreșit, toate minusurile legate de valorificarea moștenirii culturale a lui Lazăr-Leon Asachi sînt explicabile. „Nu e de mirare — explică fericitul descoperitor al manuscriselor lui L.-L. Asachi —, dacă ne gîndim cît de puțin i-a fost cunoscută opera, niciodată adunată la un loc, ci risipită prin manuscrise și tipărituri obscure și, mai ales, pînă de curînd în cea mai mare parte rătăcită".

Aprecierea reducționistă asupra lui L.-L. Asachi ca fiind exclusiv „traducător" (N. Iorga îl considera totuși „marele traducător al Moldovei"!) este dezmințită de chiar catalogul operelor sale cunoscute pînă acum. Acest catalog cuprinde opt titluri, dintre care cinci sînt originale (de pildă, *Cuvînt ținut la Golia*, în 30 nob. 1803, cu prilejul dării în funcțiune a cișmelelor din oraș), unul e o prelucrare (*Jucăria norocului*) și numai două sunt traduceri propriu-zise (*Nopțile lui Young* și *Bordeiul indienesc*).

„Suntem în măsură să modificăm acest catalog — scrie Antonie Plămădeală, cu acel înalt sentiment pe care-l au descoperitorii de vechi manuscrise valoroase —, îmbunătățindu-l simțitor, și să încercăm să sugerăm pentru Lazăr-Leon Asachi un alt loc în istoria culturii românești. Am descoperit cîteva manuscrise, dintre care unele total necunoscute, altele din cele socotite pierdute, care adaugă noi titluri pe lîngă cele opt de mai sus și prin aceasta noi baze pentru evaluarea lor" (op. cit., p. 30).

Precum odinioară Dimitrie Gusti, fost elev al lui Gheorghe Asachi descoperă la Lemberg *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, succesorul de azi al lui Andrei Șaguna are privilegiul descoperirii părții celei mai valoroase din moștenirea culturală a lui L.-L. Asachi. De fapt, este a doua descoperire de manuscrise valoroase de către Dr. Antonie Plămădeală, după aceea din 1954, cînd a descoperit *Sbornicul* lui Gherman datînd din anul 1359. Se adaugă astfel un nou nume strălucit la seria fericiților descoperitori de vechi manuscrise: N. Iorga, I. Bianu, N. Hodoș, D. Simionescu, Hurmuzachi, Th. Codrescu, D. Gusti, V. Cândea ș.a.

Ultimul la care au ajuns o parte din manuscrisele descoperite ale lui L.-L. Asachi a fost Konon Arămescu-Donici. Pe foaia de mărturie de deasupra pachetului de-abia se mai putea citi: „Fragmente din scrierile Bătrînului (protoiereu?) al Mitropoliei Moldovei: Lazăr... Aceste fragmente... au rămas de la acest protoiereu și apoi arhimandrit... pe mîna fiului său, marele literat Gh. Asachi, iar acesta aproape de a sa moarte... le-au lăsat ca pentru o datorie bănească Uricarului Theodor Codrescu, carele și el la rîndul său mi le-a lăsat mie... Iassy, Mitropolie, 1893, septembrie... Arhimandritul Konon Ar. Donici".

Ni se rezumă astfel o parte din odiseea manuscriselor lui L. L. Asachi, care au rămas îngropate, putem spune, mai bine de un secol şi jumătate „pînă în 1984, cînd — notează Antonie Plămădeală — le-am descoperit noi şi le-am dezlegat". Ce cuprinde acest prim pachet de manuscrise descoperite ale lui Lazăr-Leon Asachi?

Mai întîi traducerea *Logicii lui Condillac, partea I*, după care s-a putut identifica şi partea a II-a, care a ajuns în cele din urmă la Biblioteca Academiei Române, fără nici o indicaţie asupra traducătorului. Traducerea este datată: 1818, deci este a doua traducere românească de logică, după aceea din 1799 şi aparţinînd luministului transilvănean Samuil Micu-Klein.

Lucian Blaga, în memorabilul său studiu despre *„Gîndirea românească în Transilvania în sec. XVIII"*, afirmase că eforturile luministului transilvănean „merg spre întemeierea unui grai filozofic românesc, a unui grai ce nu se mai mulţumeşte cu asimilarea neologistică, ci încearcă să regîndească lucrurile filozofic, pătrunzînd pînă la rădăcinile proprii graiului nostru". O atare apreciere este întru totul valabilă, credem, şi pentru strădania cu totul remarcabilă a lui L.-L. Asachi de a tălmăci cel dintîi în limba română Logica lui Condillac, Vasile Vîrnav fiind al doilea care o va traduce, din greceşte, în anul 1825.

Cu atît mai meritorie este strădania lui L.-L. Asachi, cu cît limba română era considerată inaptă pentru disciplinele abstracte. Acestea erau predate numai de greci sau şi francezi. Să mai avem în vedere că ne aflăm după aproape un secol de regim fanariot, epocă de pustiire a culturii româneşti, o epocă în care marele nostru istoric N. Iorga constată „o lipsă aproape desăvîrşită de idealuri patriotice". Era o epocă în care — o spune tot Iorga — „nu era de aşteptat nimic de la nimeni decît de la Dumnezeu". Viaţa culturală era paralizată: „spiritul plin de viaţă, impulsia spre cunoaşterea adevărului şi dorinţa unei activităţi puternice se stinsese", conchide marele nostru istoric. Pe acest fundal al „adormirii generale", se profilau cu atît mai impunătoare acele „cazuri excepţionale" de „luminători", care „mai aveau încă în pieptul lor scînteia sfîntă a inspiraţiei" şi în care „credinţa, amintirea şi nădejdea nu se stinsese încă" (cf. N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, 1985).

În acele „cazuri excepţionale" va trebui să-l includem, de aici înainte, şi pe Lazăr-Leon Asachi. Şi de numele lui Lazăr-Leon Asachi va trebui, de aici încolo, să legăm luminismul românesc, „puternicul şi caldul curent al noului spirit, care pătrundea biruitor tot mai departe", „curentul naţional-românesc dominant", profesînd „credinţa în naţiune, în idealul unei uniri... sub una şi aceeaşi Constituţie liberală". (Am citat din opera susamintită a lui Iorga). Iar pe viitor să nu se uite, la întocmirea calendarelor noastre culturale, că la 18 octombrie se comemorează personalitatea marelui iluminist moldovean!

Să nu scăpăm din vedere că opera lui Condillac, pe care o traduce L.-L. Asachi, era una dintre cele mai avansate în epocă, situîndu-se în prelungirea materialismului luminat al lui Locke, a cărui „linie", în viziunea istorico-filozofică a lui Marx şi Engels, „duce la socialism"! În *Dialoguri*, Voltaire ia apărarea lui Condillac, înfierînd spiritul dogmatic-inchizitorial al vremii, personificat în personajul Acrotal, cel care revendica „să fie ars pe rug un mărunt abate, care strecoară printre noi ideile lui Locke (A se vedea ***Dialogul XIII***).

Cît de temerară era întreprinderea lui L.-L. Asachi de a-l traduce — şi încă în scopul de-a fi predat viitorilor clerici! — pe Condillac, din moment ce concepţia acestuia era considerată eretică! Dar dificultăţile de a găsi termeni filozofici corespunzători! De pildă, sintagma franceză: „l'attention que nous donnons à un objet" este tradusă chinuit şi aproximativ — dar tradusă totuşi! — prin „luare aminte pe oarecare pusă înainte privirea". Distanţa de la chinuita sintagmă de „oarecare pusă înainte privirea" la conceptul filozofic actual de „obieçt" măsoară întreaga dramă a genezei gîndirii şi rostirii filozofice româneşti!

Sensul revoluţionar al traducerii *Logicii* lui Condillac rezultă din vehicularea celor mai avansate idei din acea vreme. Să spicuim, în fugă, cîteva din aceste idei cu valoare paradigmatică.

În consonanţă cu teza goethiană „La început a fost fapta", se evidenţiază primatul practicii: „Oamenii au fost mehanici mai înainte de a gîndi pentru mehanică...".

Principiul consonanței fizico-psihice este derivat din primatul Naturii, care „dă noao cea dintîi învățătură". Ca urmare, „meșteșugul povățuirii puterilor sufletului este același, care să întrebuințează și la povățuirea puterilor trupului".

Unitatea somatico-psihică este temeiul care face că „puterile sufletului... nu sunt altceva numai simțire prefăcută..." Sau: „Nu știu de sunt duhuri... Știu numai că este mișcare..."

„Lucrul în sine" este incognoscibil: „absolutum nu pricep, că numai... (relative) pot să pricep. Nu pot... să cunosc ce sînt în sine lucrurile..."

Sau: „Adevărat că Dumnezeu nu se cuprinde în gînduri; dar au săpat înfierarea sa în lucruri vedem pre El într-însele și gîndurile noastre suire pre noi la El".

Există și o comunicare extraverbală: „Voroave pe pantomimă este... dezvăluirea gîndului".

Teza fundamentală sensualistă se opune, după Condillac—L.-L. Asachi, „acelor filosofi, cari tăgăduiesc purcederea științelor noastre de la simțire".

Se pledează pentru o „alianță" cu Natura: „Și numai dacă am ști a ne folosi de dînsa, învățătura ei ar fi cea mai bună loghică" Suprema învățătură a Naturii? — „Iată, a să păzi de acee ce este noao spre stricăciune și a căuta acee ce poate fi pentru noi de folosu".

Este rațional să încercăm a raționaliza „ființa lucrului"? — „Ba, că ziditorul ființei noastre nu cere de la noi aceasta. El știe că acee covîrșește mintea noastră: el voiește să știm potrivirea care avem cu lucrurile și să pricepem pre acele potriviri, pre cari au între sine lucrurile..." Iar în altă parte: „în loc a căuta acee ce cu neputință este a afla, vom descoperi numai acee ce este potrivit la priceperea noastră..." Lucian Blaga va porni tocmai de la teza vechitestamentară din Pilde (25: 2): „Slava lui Dumnezeu este să ascundă lucrurile, iar mărirea regilor e să le cerceteze cu de-amănuntul".

Spiritul științific este unul și același: „chipul descoperirii pe adevărul este unul"; el se prezintă în ipostaze diferite (în logică, matematică, filosofie), „dar el este numai unul și același întru toate științele".

Obscurantismul superstițios este incriminat ca „boscoroditură", cum se exprima și Dimitrie Cantemir. În locul unor sterile „boscorodituri" cu privire la „oarecare ființă", Condillac—L.-L. Asachi preconizează o neostoită cercetare privind „acomodațiile ce au lucrurile între sine și între noi"

A doua piesă din primul pachet cu manuscrisele descoperite ale lui L.-L. Asachi este *traducerea din Epictet*, socotită de mult pierdută. Traducerea începe cu „Cuvîntare către cetitoriu": „Știut iaste că omul totdeauna cu mai multă poftă cetește acele cărți a cărora înțelegere nu iaste încurcată cu meșteșugul alegoricesc sau metafisicii. Pentru aceea și eu am ales pre aceasta a lui Epictet cărticică care, într-adevăr, nu numai că umple sufletul de veselie, dar cu înaltă a sa învățătură povățuiește cătră cunoștință și plinirea faptelor celor bune..."

Introducerea care urmează este un veritabil eseu filozofic, poate primul eseu filozofic în istoria gîndirii filozofice românești intitulat *„Scriere pentru* (a se citi: despre) *stoicească filosofie și pentru viața lui Epictit"* (14 pagini de manuscris).

Traducerea propriu-zisă, probabil o antologie întocmită de L.-L. Arachi după diferite izvoare, este intitulată *„Cuprindere moraliceștilor socotințe a lui Epictit"* (37 pagini de manuscris).

Este cazul, aici, să arătăm că traducerea lui L.-L. Asachi se înscrie pe linia tradiției ce-și leagă începutul de numele lui Dimitrie Cantemir. Acesta, în *Sistema religiunii mahometane*, îl evocă pe „Epictet al nostru, capul filosofiei morale".

Vocația patriotico-revoluționară a lui L.-L. Asachi ne este sugerată de la primul fragment de text epictetian, în care sunt evocați trei mari bărbați din istoria Greciei antice — Aristid, Epaminonda și Licurg —, tustrei animați de același înalt ideal: „patriile au izbăvit din robii".

Vocația revoluționară a lui L.-L. Asachi transpare din fragmentul 62 (care lipsește din colecția B.P.T., Nr. 947, 1977), în care este evocată figura lui Lateran, martir al luptei împotriva tiraniei lui Neron...

A treia piesă este un eseu filosofic intitulat *„Pentru filosofia chinejilor"*. Se continuă, astfel, tradiția inaugurată la noi de Nicolae Milescu.

Ceea ce atrage atenția și interesul luministului moldovean este largul umanism ce se desprinde din legile antice ale poporului chinez, cu deosebire din preceptul:

„Iubiți pre împreună cetățenii voștri, ba mai ales pre toată lumea... și pre tot ce poartă nume de om să iubiți cu dragoste frățească".

După părerea noastră — ne grăbim s-o spunem aici —, izbește afinitatea de orientare generală, în cadrul luminismului european, între L. L. Asachi și Voltaire, atît prin preferințele pentru empirismul-senzualismul lui Locke-Condillac, cît și prin vocația convergentă de-a valorifica tot ce are pozitiv trecutul (în speță, Epictet) și prezentul de oriunde (în speță, poporul chinez).

A patra piesă este o traducere după *„Istoria biblioticestii biserici" a lui Filaret Drozdov*. Traducerea este prefațată de un „Către cetitoriul", din care se degajă aceeași idee a convergenței filozofico-religioase. L.-L. Asachi își asigură cititorul că va afla „adevărul nu numai de ale Bisericii lui Hrs...., dar și de a feliuri noroade..."

În aceeași prefață, luministul moldovean, considerîndu-se un „mădular al romanicesului neam", își varsă toată supărarea împotriva grecilor eteriști, din cauza cărora au pătimit patrioții români. Eteriștii i-au ademenit pe români prin „gingașe", recte „viclene" gînduri — zice L.-L. Asachi —, iar pînă la urmă i-au lăsat tot sub „otomaniceasca stăpînire". La noi și-au căutat numai de îmbogățirea lor și au sfîrșit în „ocară", lăsînd în urma lor suferință, „de care știe toată Evropa" L.-L. Asachi își vărsa astfel toată supărarea pe mișcarea în care se angajase din toată inima, sperînd în eliberarea de sub stăpînirea turcească. Acum, se considera, alături de toți compatrioții de bună credință, trădat.

În concepția luminatului protoiereu moldovean L.-L. Asachi, istoria religiei urmărește dramaticul efort al omenirii de ridicare de la particular la general, evoluția „de la particulare povestiri către de obște închipuiri ridicată și către lucrătoare povățuire îndreptată... de la începutul lumii pînă acum".

L.-L. Asachi nu se hazardează în speculații cosmogonice: „facerea lumii este o taină, pe care noi, după Apostolul Pavel (Evrei 11, 3) o înțelegem prin credință". Spiritul reformator-luminist, încorporîndu-și scepticismul metodic (sau, dacă se preferă, spiritul circumspect investigator), îl inspiră pe L.-L. Asachi de-a lua totul sub semnul „să poate". Se anticipează astfel paradigmatica idee eminesciană: „pentru spiritele mari totu-i problem".

Lucretius și Aristotel sunt citați pur și simplu! Aristotel este prezentat ca unul care „socotie a fi lumea vecinică... materie".

În legătură cu vîrstele matusalenice din „Geneză", L.-L. Asachi, urmîndu-l pe Lactantius, — acest „Cicero al creștinătății" ne atenționează că la egiptenii vechi numărul lunilor era echivalat cu numărul anilor!

O încercare de raționalizare a mitului biblic al genezei în „șase zile" îi este sugerată de inspirata idee vechi-testamentară „că o mie de ani înaintea lui Dumnezeu ca o zi este", precum și de ideea că „lămurirea celor întîi vremi să poate căuta și nădăjdui în înțelegerea vremilor din urmă", idee complementară cu ideea eminesciană: Vrei viitorul a-l cunoaște? Te întoarce în trecut!

A cincia piesă: *„Tîlcuirea Sfintei liturghii"*, din care avem toate motivele să regretăm pierderea, deocamdată, a primei jumătăți.

Ca un luminist ce era, L.-L. Asachi își permite o „tîlcuire" rațională a eucharistiei, acest pivot al cultului creștin. Se face apel la o teză a sf. Ioan Damaschin, după care — așa cum îl înțelegea reformatorul iluminist! — „darurile împărtășirii... sînt cu adevărat trup și sîngele lui Hristos".

Era cu totul clar pentru traducătorul *Logicii* lui Condillac sensul exclusiv simbolic al euharistiei! Se anticipa, astfel, cu peste un secol, „teologia dialectică" a lui D. Bonhoeffer, P. Tilich, R. Bultmann, Karl Barth!

A șasea piesă: *„Dogmele de biserica răsăriteană păzite"*, parcă o continuare a manuscrisului anterior, cuprinzînd numai patru pagini, dar care ne pune, surprinzător, în fața unui nou act iluminist-reformator al lui L.-L. Asachi. Oricum, manuscrisul este departe de a fi o simplă... „traducere din grecește"!

Astfel, capitolul întîi — „Pentru Sfînta Troiță" (=Despre Sfînta Treime) reprezintă abandonarea de către L.-L. Asachi a tradiționalei structuri a omului în trup — suflet — duh (cf. I Tesaloniceni 5, 23), oferindu-ni-se una dintre cele mai avansate structuri a ființei umane, după chipul și asemănarea „Ziditorului"! Căci iată ce citim: „Vederat dar că omul este treit...: gîndirea, graiul și lucrarea. Prin aceste să dezvăluiesc analoghiile cele mari între ziditoriul și zidire..." Hotărît,

concepţia filozofică a iluministului moldovean era superioară aceleia a lui Eufrosin Poteca, care mai opera, în 1826, cu structurarea tradiţională-religioasă, conferindu-i un accent nou, totuşi, în „Trup, Suflet şi Minte".

Dacă n-ar fi decît contribuţia teoretico-reformatoare în legătură cu dogmatica creştină ortodoxă, aşa cum rezultă din ultimele două manuscrise descoperite şi ar fi suficient pentru a-l considera pe L.-L. Asachi drept cel mai mare luminist moldovean. L.-L. Asachi se ridică, într-un chip original, regîndind partea centrală a dogmaticii creştine ortodoxe (răsăritene), la cel mai înalt nivel de gîndire din epoca şi din ţara sa. Cu adevărat „minunat" este Lazăr-Leon Asachi! Printr-o atare categorică devansare a momentului său concret-istoric, nu e de mirare că opera lui L.-L. Asachi a rămas „pecetluită" timp de mai bine de un veac şi jumătate!

A şaptea piesă: „*Basnele*", cuprinzînd traduceri libere în proză, *după Esop şi La Fontaine*, într-o limbă frumoasă, uşor de înţeles şi azi.

A opta piesă: „*Poveşti învăţătoare la bunele moravuri luminoase*". Printr-un exemplu, autorul invită la modestie şi la simţul măsurii.

A noua piesă: „*Fraţii cei fără simţire*", o altă povestire neterminată.

A zecea piesă: „*Oarecare socotinţe luate (din) alcătuirile scriitorilor celor vechi*". Ne aflăm poate în faţa primei antologii de maxime şi cugetări. Reţinem cugetarea pătrunsă de spiritul luminist al epocii: „Prin bună creşterea copiilor să ţine ţara".

Tot aici sunt cuprinse principalele rugăciuni, Simbolul Ortodoxei credinţe, Zece porunci şi Psalmul 50. Avem de-a face, deci, cu una din primele forme ale Cărţii de rugăciuni. Impresionează faptul că acestea au rămas pînă azi exact în forma în care au fost scrise de L.-L. Asachi! Reţinem, de asemenea, valoarea literară a Psalmului 50.

A unsprezecea piesă: „*Pentru liniştirea şi mulţumirea omului*", o pretinsă traducere după un neidentificat Ioan Adolf Gotman. „Adolf să fie Asachi, iar Gotman să fie „omul lui Dumnezeu?" — se întreabă, nu fără inspiraţie, Antonie Plămădeală.

Pe temeiul celor unsprezece piese descoperite, mai sus amintite, — „opere filozofice, cele mai importante ca valoare şi întindere, dar şi beletristice, traduceri şi prelucrări" — Antonie Plămădeală propune următoarea formulă pentru reconsiderarea locului lui L.-L. Asachi în cultura română: „Lazăr-Leon Asachi ar trebui considerat veriga de legătură dintre cronicari, Varlaam, Dosoftei, Dimitrie Cantemir, Nicolae Milescu, şi intrarea noastră în modernitate. Întru aceştia de dinainte şi cei care i-au urmat, în Moldova, numele lui n-ar mai trebui omis, ci, dimpotrivă, menţionat ca o stea ce trebuia să existe în locul şi momentul acela şi care aştepta să fie descoperită. „Nu sunt mulţi în perioada aceasta a activităţii sale, 1789—1825, în Moldova, care să-l concureze".

Nu încape îndoială că figura cea mai reprezentativă pentru cultura românească din Moldova, pe culmea ce precede şi urmează anului 1800 — considerat de C. Noica o adevărată piatră de hotar — este Lazăr-Leon Asachi.

Obiectivul major al programului luminist al lui L.-L. Asachi era ridicarea limbii române la nivelul de strălucire al limbilor „surori", înfăptuirea marii opere de renaştere „în toate trei ţări" româneşti.

Că L.-L. Asachi era conştient de importanţa limbii ca instrument principal al luminării poporului, devenit apt să-şi asimileze „odoarele folositoarelor ştiinţe", acest lucru se poate vedea şi din alcătuirea unui Vocabular, cuprinzînd 250 de cuvinte, publicat la sfîrşitul *Bordeiului indienesc*. L.-L. Asachi îşi îndemna cititorul de-a se deprinde „a le întrebuinţa în voroava şi în scris", contribuind astfel fiecare la a „spori scoposul bine gînditorilor Patrioţi".

Avem ce învăţa şi azi de la „Vocabularul" lui Lazăr Asachi, vechi de aproape două secole! Fie-ne îngăduit să spicuim din acest Vocabular: „NATURA: Fire, totimea lucrurilor zidite de Dumnezeu". Este exact definiţia lui Voltaire! Sau: „POETA=Acela care face stihuri (Omir şi Virgiliu! Se numesc Prinţipii Poetelor" Nota bene! Virgiliu este poetul preferat al lui Voltaire şi L.-L. Asachi! Să nu uităm că autorul Bucolicelor, Georgicelor şi Eneidei a formulat cu o intuiţie „divină" principiul integrator al existenţei, în strict spirit materialist epicurean: „Mens agitat molem et magno se corpore miscet" (Logosul pune în mişcare imensa materie şi cu marele corp se amestecă).

Etapa finală a odiseii manuscriselor lui L.-L. Asachi ne pune-n faţa unor scrieri cu totul originale. „A existat încă un pachet, scrie Antonie Plămădeală, cu manuscrise rămase de la Lazăr-Leon Asachi... Ceva din el am recuperat totuşi". Episodul este legat de arhimandritul Teofil Mocăniţă, care a ajuns în posesia unui pachet cu predici originale redactate de L.-L. Asachi. După moartea călugărului Teofil, printre însemnările rămase de la el s-au descoperit *regestele predicelor lui L.-L. Asachi şi chiar cîteva predici integrale.*

Astfel, la cele 11 piese din primul pachet descoperit, se adaugă cele cuprinse în *„pachetul de predici"*, din care au fost date la iveală doar regestele şi anume: Discursul funebru la înmormîntarea domnitorului Alexandru Constantin Moruzi-voevod, nouă predici la Duminicele Triodului, cinci predici la Praznici Împărăteşti, nouă predici la Duminicile de după Rusalii, opt cuvîntări şi predici ocazionale, precum şi nouă cuvîntări funebre.

Astfel, moştenirea culturală a lui L.-L. Asachi, ca urmare a descoperirilor făcute în urmă cu cîţiva ani de Dr. Antonie Plămădeală, ajunge mult îmbogăţită: *de la cele 8 titluri cunoscute pînă acum se adaugă alte 52, în total 60!* Să mai adăugăm valoarea diferitelor Prefeţe, a Vocabularului adăugat la *Bordeiul indienesc* şi a marelui număr de „Sholii ale traducătorului", unele dintre ele, prin conţinutul şi dimensiunea lor, veritabile eseuri.

Descoperirea regestelor unui volum de *Predici şi Cuvîntări ocazionale,* ca şi a textului integral al unora dintre ele, confirmă aprecierea „meritosului" C. Erbiceanu, care îl numea pe L.-L. Asachi „un om cu meşteşugul retoriei". În prelungirea aprecierii lui N. Iorga despre L.-L. Asachi ca „Demostene" al poporului român, ni se va îngădui să vedem în L.-L. Asachi un nou Antim Ivireanu!

Iluminismul de excepţie, dus pînă la limitele unui program democrat-revoluţionar, aşa cum era el profesat de L.-L. Asachi, poate fi desprins cel mai deplin din scrisoarea cu care se deschide *Bordeiul indienesc.* Rezultă din scrisoare că motivul traducerii cărţii *La Chaummière indienne* (1790) a lui Bernardin de Saint-Pierre — în care se pledează pentru umanitate regenerată prin întoarcere la natură — este datoria cetăţenească asumată de a lucra pentru luminarea Patriei: ...pătruns fiind şi eu de aceea îndatorire cu care sînt legat către soţietate".

Aşa cum se arată în aceeaşi scrisoare, „scoposul" traducerii unei lucrări ce evocă viaţa grea a maselor este să ofere o atare „călăuzie", încît „să se strîngă o numeroasă adunare împrejurul celui ce caută adevărul".

Programul social-politic al lui L.-L. Asachi izvorăşte din credinţa sa că asuprirea nu este veşnică. În a sa Cuvîntare către cetitori la „Jucăreia norocului", L.-L. Asachi mărturiseşte că a urmărit prin această carte „ithicească", de fapt nu mai puţin filozofico-politică, „ca să poată aduce la duminire pe cel mîndru ce socoteşte că nu se va clăti în veac".

În canceptia social-politică a lui L.-L. Asachi, cele mai incriminabile sunt bogăţia şi mărirea. De pildă, în Cuvînt funerar la înmormîntarea mitropolitului Iacob Stamati (9 martie 1803), Lazăr Asachi considera bogăţia ca o „ticăloşie", iar mărirea ca pe „o pompatică deşertăciune".

Dimensiunea iluministă-patriotică şi democratică a personalităţii lui L.-L. Asachi este dominantă. În netă opoziţie cu optica minimalizantă a acelora care-l socotesc pe L.-L. Asachi, de pildă, ca „văzînd totul prin prisma ortodoxismului", autorul cărţii *„Lazăr-Leon Asachi în cultura română"* se consideră îndreptăţit a sublinia: „Ceea ce face însă *gloria* (subl. ns.) acestui cleric luminat la început de secol al XIX-lea, sunt fără îndoială preferinţele lui filozofice şi munca deosebită pe care a depus-o în slujba ideilor şi a programului de luminare (şi nu numai — adăugăm noi) pe care şi l-a propus".

Semnificaţia reformatoare-iluministă, cu accente democrat-revoluţionare, a întregii activităţi culturale şi social-politice desfăşurate de Lazăr-Leon Asachi în plină a doua jumătate a epocii luminilor la noi, iese cu o şi mai mare putere în relief, dacă o privim în raport cu „revirimentul isihast". Este vorba de o orientare monahală care — precizează cu deplină autoritate Antonie Plămădeală — „ne lega mai mult de trecut", prin aceea că profesa „un umanism de esenţă exclusiv religioasă".

Linia urmată de L.-L. Asachi era cu totul diferită de linia exclusivismului religios-isihast. Căci — observă Antonie Plămădeală chemarea lui a fost alta,

un alt umanism (subl. ns.), al omului luminat prin filozofie şi înarmat cu metodele gîndirii celei mai sănătoase, ale logicii, deşi nu mai puţin religios". E greu de acceptat echivalenţa dintre acel „alt umanism" şi acel „nu mai puţin religios", decît dacă se acceptă principiul convergenţei, profesat şi de Mihai Eminescu, care, prin gura Doctorului din piesa „Amor pierdut — viaţă pierdută. Emmi", afirmă: „Doctorul din creierii mei n-a ucis pe creştinul din inimă mea".

Sensul reformator, revoluţionar în fond, al destinului cultural (al momentului cultural, mai bine zis), reprezentat de L.-L. Asachi revine parcă ca un laitmotiv în cartea lui Antonie Plămădeală. „*Lazăr-Leon Asachi* subliniază Antonie Plămădeală — *face un pas uriaş* (subl. ns.) spre altceva, în altă direcţie. Nu-l ispitesc, precum pe predecesorii din secolul anterior, textele isihaste. El se îndreaptă spre Condillac, iar în morală spre Epictet, deci spre unii care veneau dintre filozofi, nu dintre clericii canonizaţi ai creştinismului. Preferinţele sale ne dezvăluie, pe lîngă preocupările teologice (pătrunse şi acestea, adăugăm noi, de spirit reformator-luminist) şi preocupări mai largi, odată cu o sensibilitate extraordinară la ceea ce se întîmpla în lume", deci puternic ancorat în realităţile concret-istorice.

Am arătat mai sus că înseşi „preocupările teologice" erau pătrunse, în cazul lui L.-L. Asachi, de spiritul luminist-reformator. Cît despre înclinaţia luminatului protoiereu spre textele creştine necanonice, ne grăbim să o ilustrăm prin una dintre cuvîntările ce ni s-au păstrat în întregime: Cuvînt de pomenire ce s-au alcătuit şi s-au grăit de însuşi arhimandritul Mitropoliei Kir Leon, în Iaşi, la 4 iulie 1820 (vezi addenda XVII din cartea lui Antonie Plămădeală.

În cuvîntare, L.-L. Asachi înţelege să invoce argumente care ţin egal „de fireasca şi de cea descoperită lege", respectiv să îmbine „adevărul evangheliei" cu „povăţuirea acelui înţelept", referindu-se de fapt la un text creştin necanonic: *Înţelepciunea* lui Isus Sirah.

După „un mic răstimp" ce şi-l îngăduie, vorbitorul conchide, citîndu-l pe Sirah: „toţi oamenii sunt pămînt şi cenuşă".

Citarea lui Sirah echivalează, credem, cu o profesiune de credinţă indirectă a lui L.-L. Asachi, pătrunsă de cel mai autentic spirit deist-voltairian. Textul lui Sirah citat, din care se comunică verbal doar concluzia, se referă la cap. 17, stihurile 25—27, text ce cuprinde ideea fundamentală: „că nu este nemuritor fiul omului", idee necomunicată îndoliatei adunări, dar inclusă în textul scris şi tipărit la 26 iulie 1820!

Momentul reformator, revoluţionar chiar al lui L.-L. Asachi se înscrie în ceea ce Lucian Blaga consideră a fi evoluţia „organică" a ortodoxismului românesc, integrat în lupta poporului nostru pentru menţinerea fiinţei lui etnice, naţionale. Nu este de mirare, deci, că actualul urmaş al lui Andrei Şaguna îl înţelege atît de bine pe L.-L. Asachi!

Linia convergenţei religioase-naţionale, în care se integrează Lazăr-Leon Asachi şi alţii ca el, va duce la marile bătălii ale poporului nostru pentru eliberare socială şi naţională.

Va rămîne pagină de aur în „cartea de căpătîi a naţiunii noastre" următoarele rînduri, demne de un omagiu real adus „minunatului" Lazăr-Leon Asachi, prin care Antonie Plămădeală consideră bătăliile legitime ale poporului nostru ca fiind convergente cu „Legea strămoşească", cu doctrina socială-naţională a Bisericii româneşti. „Ceea ce nu înseamnă încă că ei, clericii, — putem citi la pagina 164 a primei cărţi despre Lazăr-Leon Asachi în cultura română — îşi vor socoti rolul îndeplinit şi încheiat sau că vor socoti că s-au înşelat deschizînd uşa unor asemenea idei („în slujba transformărilor sociale şi politice şi... lupta pentru ele"). Ei le vor apăra în continuare, la 1848, la 1877, la 1907, la 1918..."

Fericit inspirat, Antonie Plămădeală explică întreaga activitate a exponenţilor luminismului românesc, inclusiv L.-L. Asachi, ca datorîndu-se „*exclusiv faptului că erau foarte buni români, şi nu altor apartenenţe care priveau statutul lor religios*" (subl. ns.).

Linia lui Lazăr-Leon Asachi este susţinută şi azi, spre meritul aceluia care o afirmă. „*Creştinismul* — susţine Antonie Plămădeală — *n-a admis niciodată tirania şi despotismul*" (subl. ns.).

Spiritul reformator-iluminist pe care L.-L. Asachi îl aducea în sînul Bisericii româneşti este recunoscut. „Putem spune — scrie Antonie Plămădeală — că Lazăr-

Leon Asachi profesează un tip de ortodoxie largă, umanistă, adevărat model pentru orientarea credincioşilor ei în cultură şi în viaţa socială. Şi nu numai... pasiv, ci şi activ, pentru promovarea culturii şi a unei societăţi pe baze umaniste".

Acum că dispunem de aproape întreaga moştenire culturală a lui L.-L. Asachi (manuscrisele nou descoperite fiind depuse la Biblioteca Patriarhiei din Bucureşti, iar cartea-omagiu *„Lazăr-Leon Asachi în cultura română"* fiind la îndemîna celor cu adevărat dornici a o citi şi valorifica), se cuvine într-adevăr a se trece la o re-examinare a locului şi rolului lui L.-L. Asachi în cultura română.

Marele nostru istoric Nicolae Iorga îl aprecia pe L.-L. Asachi, a cărui operă era doar parţial cunoscută, drept „cel mai însemnat dintre traducătorii moldoveni". Avem acum toate temeiurile să-l includem pe L.-L. Asachi în istoria literaturii române, printre scriitorii-pionieri, dar şi în istoria gîndirii filozofice şi social-politice româneşti, precum şi în mişcarea „organică" a aggiornamento-ului Bisericii Ortodoxe Române.

Chiar şi o sumară trecere în revistă a moştenirii culturale a lui L.-L. Asachi confirmă aprecierea făcută de fiul său, Gheorghe Asachi, anume că cel dintîi „prin a(le) sale numeroase lucrări, întîia dată au deschis la noi carieră literaturii moderne şi au aşezat în limba română cuvinte strămoşeşti".

Iar pentru întreaga activitate pătrunsă de „spiritul luminilor", L.-L. Asachi poate fi considerat cel mai mare reprezentant al luminismului moldovean, la acelaşi nivel cu „marii corifei" ardeleni.

Dacă este adevărată observaţia lui C. Noica (vezi România literară din 16 oct. 1986) că pentru culturile mici dar autentice, cum este şi cultura română, „enciclopedismul este o afirmaţie de tărie a spiritului românesc", în care se cuprind doar cîţiva „mari" care „vertebrează cultura noastră", socotim că printre cei puţini „avîntaţi în universal" din istoria culturii noastre se cuvine să facă parte şi Lazăr-Leon Asachi. Ca şi ceilalţi „enciclopedişti" ai noştri, — de la Dimitrie Cantemir la Mircea Eliade — L.-L. Asachi nu poate fi definit prin opere izolate, ci abia ca destin cultural, întreaga sa operă impunîndu-se a fi pusă în întregime la dispoziţia cititorilor.

Aceasta ni se pare a fi semnificaţia rîndurilor cu care Dr. Antonie Plămădeală îşi încheie prima carte scrisă la noi despre L.-L. Asachi, considerîndu-l pe acesta: „prin gîndirea şi faptele sale, interpretul vremii sale, exponentul aspiraţiilor emancipării sociale, politice şi culturale, al idealurilor de libertate şi unitate naţională a românilor. La împlinirea acestora, creaţia sa este încă o piatră de temelie. Reconsiderarea şi recunoaşterea ei astăzi este, deopotrivă, un act de pietate şi un omagiu".

Prof. dr. *Iuliu Bud*

Treceri la cele veşnice

† Preotul profesor Dr. SOFRON VLAD

La 13 ianuarie 1989 a încetat din viaţă la Sibiu, la venerabila vîrstă de 88 de ani, Preotul dr. Sofron Vlad, care a fost ani îndelungaţi profesor şi rector al Institutului Teologic Universitar din Sibiu. Prohodirea rămăşiţelor sale pămînteşti s-a făcut în catedrala mitropolitană din Sibiu în ziua de 16 ianuarie a.c., de un impunător sobor de preoţi şi diaconi, în frunte cu Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Dr. **Antonie Plămădeală**, ca mărturie a preţuirii de care s-a bucurat în cursul vieţii adormitul în Domnul. Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie a evocat, într-o impresionantă cuvîntare, chipul său de preot şi profesor de vocaţie, teolog, ecumenist şi patriot. Au mai rostit cuvîntări Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, în numele Institutului nostru şi ca succesor la catedră al ilustrului dispărut, P. Prof. Dr. Constantin Galeriu, care i-a adus un ultim omagiu din partea Institutului Teologic din Bucureşti şi Prof. onor. Dr. Herman Binder, din partea Institutului teologic protestant din Sibiu.

Pentru cunoaşterea personalităţii celui ce a fost profesorul şi rectorul Dr. Sofron Vlad, publicăm în cele ce urmează, cuvîntarea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Antonie şi a Pr. Prof. Mircea Păcurariu.

L-A CHEMAT DUMNEZEU ŞI PE PĂRINTELE SOFRON VLAD *

Intrăm în viaţă ca fiinţe unice, cu destinul în faţă, încă neştiut de nimeni. Nici de noi înşine, nici de părinţii noştri, nici de altcineva. Începem să ni-l conturăm încetul cu încetul, cît ajutaţi de părinţi, cît de cei din jurul nostru, de societate şi, de la o vreme, mai ales prin noi înşine, prin voinţa de a fi şi a face ceva, pentru care ne pregătim îndelung şi, pe neprins de veste, ne trezim într-o zi intraţi în viaţă pe contul nostru. Mereu avem însă în faţă un necunoscut de cucerit, în care trebuie să intrăm cu curaj, cu hotărîre, cu voinţa de a-l lumina şi a-l umple cu ceva ce în mod sigur ne e rezervat numai nouă. Altcineva l-ar umple cu altceva.

Fiindcă sîntem fiinţe unice, sîntem şi fiinţe creatoare, fiecare în felul său. Ne luptăm pentru un ideal al nostru, pentru o idee a noastră, pentru un drum al nostru. Ne strecurăm printre opoziţii care pot însemna boală, lipsă de mijloace materiale, naştere într-un mediu neprielnic, uneori invidie din partea unora dimprejur, alteori eşecuri în viaţa familiară, alteori răutate. Ne ajutăm însă şi de şanse în aceeaşi măsură, care pot fi uşurinţă la învăţătură, o sănătate bună, un context social prielnic, o familie unită şi bine închegată, prieteni săritori, o structură robustă şi optimistă din punct de vedere sufletesc.

Şi aşa, necunoscutul în care intrăm odată sosiţi în lumea aceasta, capătă pas cu pas contururi precise şi închegăm fiecare din noi un destin al nostru care, uneori pare pierdut în masa celorlalte destine, altelori se deosebeşte şi atrage atenţia, atrage iubirea celor din jur, se face necesar multora şi e multora de folos şi se înscrie astfel printre destinele mai deosebite, aşi zice printre **destinele publice.** *Dar acest lucru nu înseamnă că destinele care nu ajung să se remarce în chip deo-*

*** Cuvînt la înmormîntarea pr. prof. Sofron Vlad în ziua de 16 ianuarie 1989.**

Leon Asachi profesează un tip de ortodoxie largă, umanistă, adevărat model pentru orientarea credincioşilor ei în cultură şi în viaţa socială. Şi nu numai... pasiv, ci şi activ, pentru promovarea culturii şi a unei societăţi pe baze umaniste".

Acum că dispunem de aproape întreaga moştenire culturală a lui L.-L. Asachi (manuscrisele nou descoperite fiind depuse la Biblioteca Patriarhiei din Bucureşti, iar cartea-omagiu *„Lazăr-Leon Asachi în cultura română"* fiind la îndemîna celor cu adevărat dornici a o citi şi valorifica), se cuvine într-adevăr a se trece la o re-examinare a locului şi rolului lui L.-L. Asachi în cultura română.

Marele nostru istoric Nicolae Iorga îl aprecia pe L.-L. Asachi, a cărui operă era doar parţial cunoscută, drept „cel mai însemnat dintre traducătorii moldoveni". Avem acum toate temeiurile să-l includem pe L.-L. Asachi în istoria literaturii române, printre scriitorii-pionieri, dar şi în istoria gîndirii filozofice şi social-politice româneşti, precum şi în mişcarea „organică" a aggiornamento-ului Bisericii Ortodoxe Române.

Chiar şi o sumară trecere în revistă a moştenirii culturale a lui L.-L. Asachi confirmă aprecierea făcută de fiul său, Gheorghe Asachi, anume că cel dintîi „prin a(le) sale numeroase lucrări, întîia dată au deschis la noi carieră literaturii moderne şi au aşezat în limba română cuvinte strămoşeşti".

Iar pentru întreaga activitate pătrunsă de „spiritul luminilor", L.-L. Asachi poate fi considerat cel mai mare reprezentant al luminismului moldovean, la acelaşi nivel cu „marii corifei" ardeleni.

Dacă este adevărată observaţia lui C. Noica (vezi România literară din 16 oct. 1986) că pentru culturile mici dar autentice, cum este şi cultura română, „enciclopedismul este o afirmaţie de tărie a spiritului românesc", în care se cuprind doar cîţiva „mari" care „vertebrează cultura noastră", socotim că printre cei puţini „avîntaţi în universal" din istoria culturii noastre se cuvine să facă parte şi Lazăr-Leon Asachi. Ca şi ceilalţi „enciclopedişti" ai noştri, — de la Dimitrie Cantemir la Mircea Eliade — L.-L. Asachi nu poate fi definit prin opere izolate, ci abia ca destin cultural, întreaga sa operă impunîndu-se a fi pusă în întregime la dispoziţia cititorilor.

Aceasta ni se pare a fi semnificaţia rîndurilor cu care Dr. Antonie Plămădeală îşi încheie prima carte scrisă la noi despre L.-L. Asachi, considerîndu-l pe acesta: „prin gîndirea şi faptele sale, interpretul vremii sale, exponentul aspiraţiilor emancipării sociale, politice şi culturale, al idealurilor de libertate şi unitate naţională a românilor. La împlinirea acestora, creaţia sa este încă o piatră de temelie. Reconsiderarea şi recunoaşterea ei astăzi este, deopotrivă, un act de pietate şi un omagiu".

Prof. dr. *Iuliu Bud*

Treceri la cele veşnice

† Preotul profesor Dr. SOFRON VLAD

La 13 ianuarie 1989 a încetat din viaţă la Sibiu, la venerabila vîrstă de 88 de ani, Preotul dr. Sofron Vlad, care a fost ani îndelungaţi profesor şi rector al Institutului Teologic Universitar din Sibiu. Prohodirea rămăşiţelor sale pămînteşti s-a făcut în catedrala mitropolitană din Sibiu în ziua de 16 ianuarie a.c., de un impunător sobor de preoţi şi diaconi, în frunte cu Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Dr. **Antonie Plămădeală**, ca mărturie a preţuirii de care s-a bucurat în cursul vieţii adormitul în Domnul. Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie a evocat, într-o impresionantă cuvîntare, chipul său de preot şi profesor de vocaţie, teolog, ecumenist şi patriot. Au mai rostit cuvîntări Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, în numele Institutului nostru şi ca succesor la catedră al ilustrului dispărut, P. Prof. Dr. Constantin Galeriu, care i-a adus un ultim omagiu din partea Institutului Teologic din Bucureşti şi Prof. onor. Dr. Herman Binder, din partea Institutului teologic protestant din Sibiu.

Pentru cunoaşterea personalităţii celui ce a fost profesorul şi rectorul Dr. Sofron Vlad, publicăm în cele ce urmează, cuvîntarea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Antonie şi a Pr. Prof. Mircea Păcurariu.

L-A CHEMAT DUMNEZEU ŞI PE PĂRINTELE SOFRON VLAD *

Intrăm în viaţă ca fiinţe unice, cu destinul în faţă, încă neştiut de nimeni. Nici de noi înşine, nici de părinţii noştri, nici de altcineva. Începem să ni-l conturăm încetul cu încetul, cît ajutaţi de părinţi, cît de cei din jurul nostru, de societate şi, de la o vreme, mai ales prin noi înşine, prin voinţa de a fi şi a face ceva, pentru care ne pregătim îndelung şi, pe neprins de veste, ne trezim într-o zi intraţi în viaţă pe contul nostru. Mereu avem însă în faţă un necunoscut de cucerit, în care trebuie să intrăm cu curaj, cu hotărîre, cu voinţa de a-l lumina şi a-l umple cu ceva ce în mod sigur ne e rezervat numai nouă. Altcineva l-ar umple cu altceva.

Fiindcă sîntem fiinţe unice, sîntem şi fiinţe creatoare, fiecare în felul său. Ne luptăm pentru un ideal al nostru, pentru o idee a noastră, pentru un drum al nostru. Ne strecurăm printre opoziţii care pot însemna boală, lipsă de mijloace materiale, naştere într-un mediu neprielnic, uneori invidie din partea unora dimprejur, alteori eşecuri în viaţa familiară, alteori răutate. Ne ajutăm însă şi de şanse în aceeaşi măsură, care pot fi uşurinţă la învăţătură, o sănătate bună, un context social prielnic, o familie unită şi bine închegată, prieteni săritori, o structură robustă şi optimistă din punct de vedere sufletesc.

Şi aşa, necunoscutul în care intrăm odată sosiţi în lumea aceasta, capătă pas cu pas contururi precise şi închegăm fiecare din noi un destin al nostru care, uneori pare pierdut în masa celorlalte destine, altelori se deosebeşte şi atrage atenţia, atrage iubirea celor din jur, se face necesar multora şi e multora de folos şi se înscrie astfel printre destinele mai deosebite, aşi zice printre **destinele publice.** *Dar acest lucru nu înseamnă că destinele care nu ajung să se remarce în chip deo-*

---

* **Cuvînt la înmormîntarea pr. prof. Sofron Vlad în ziua de 16 ianuarie 1989.**

sebit ca destine publice, nu sînt și ele unice. Pentru un fiu sau o fiică, tatăl și mama lor sînt unici în lume, precum și copiii sînt unici în lume pentru părinții lor. Și fiecare, în felul său se află mereu în fața necunoscutului în care intră, și din care își va contura propriul destin.

Și așa cum intrăm în lume ca ființe unice, tot așa ne e rînduit să ieșim din lume, ca ființe unice, care pleacă pentru totdeauna și din care, nu mai rămîne nimic, în afară de ceea ce a făcut. La sosire sîntem plini de mirare și de uimire crescîndă pe măsură ce descoperim lumea, și pe măsură ce intrăm în aventura adesea complicată a propriei realizări. La plecare sîntem plini de o mirare nedumerită că, deși am fost unici, trebuie să părăsim lumea aceasta, unică și ea, după ce am pus în slujba ei tot ce am putut, după ce ne-am închegat o familie cu care am stabilit fire trainice de iubire pînă la nepoți și strănepoți, și după ce în societate ne-am făcut un nume respectat, fiindcă am fost generoși și utili. După socoteala noastră parcă ar trebui să nu murim. Toate adunările în jurul celor care pleacă, sînt adunări de iubire, de prietenie, dar în rămasul bun pe care îl rostim, întotdeauna este și o nuanță de solidarizare într-un protest mut împotriva morții.

Căci, omenește, așa cum cîntăm în cîntările de îngropare, moartea e „grozavă" — „grozav lucru este" — și e însoțită de „plîngere și tînguire", de constatarea că, în cele din urmă, sîntem „pămînt și cenușă", și că plecăm ca și cum n-am fi fost, ca și cum n-am fi însemnat nimic, ca și cum viața ne-ar fi fost fără rost. Ecclesiastul prinde aceste simțăminte în cuvinte încă neîntrecute de nimeni. Omenește, pînă și Iisus și-a simțit **„sufletul cuprins de întristare" în fața morții** *(Matei) XXVI, 38).*

Despre moarte, omenește nu vom ști niciodată totul, pentru că despre ea ne vorbesc totdeauna cei vii. Vorbesc de dinainte de a trece prin ea. Știm însă de la Dumnezeu. Și chiar dacă omenește ne mai descumpănim, și e firesc să fie așa, în temeiul celor ce știm despre ea de la Dumnezeu, vorbirea noastră a celor vii e cumpănită, liniștită și liniștitoare, mîngîiere și nu răzvrătire. Și Ecclesiastul își încheie lamentațiile cu încurajarea: **„Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui".** *Omenește n-a găsit nici un răspuns. Tot pe cel de la Dumnezeu l-a acceptat.*

Căci așa e rînduit de Dumnezeu să fie. Să ne încheiem ciclul vieții și să ne întoarcem: trupul în pămîntul din care a fost alcătuit, sufletul la Dumnezeu care l-a creat. Rostind aceste cuvinte, începem să înțelegem: moartea nu e doar o plecare, cum tindem să credem și s-o dramatizăm, ci **e o întoarcere.** *Din toate plecările trebuie să fie o întoarcere. Dumnezeu ne-a rînduit existența pe pămînt, tot Dumnezeu ne cheamă din ea. Dacă am plecat de la El, la El trebuie să ne întoarcem. De aceea și vorba populară care exprimă în modul cel mai simplu și mai direct simțămintele cele mai adînci ale credincioșilor, spune:* **„L-a chemat Dumnezeu".**

Poate că dacă ne-ar putea vorbi un mort, ne-ar vorbi cu totul altfel decît vorbim noi, și în vorbirea lui ar fi zîmbet și împăcare. El știe mai exact decît noi, — dacă e permis acest comparativ — că doar s-a întors, și mai știe că va fi din nou cu cei dragi ai săi, împreună, chiar dacă pentru o vreme se instalează o perioadă de despărțire. E firesc pentru cei ce rămîn să plîngă la despărțire. El nu va fi plîngînd, pentru că din lumea lui poate fi și cu noi, altfel decît putem noi fi cu el, din lumea noastră, doar prin credință.

În **Cartea Psalmilor** *David proorocul dedramatizează totalmente moartea, cînd o privește din punctul de vedere al lui Dumnezeu:* **„Scumpă** *(s.n.)* **este înaintea Domnului moartea cuvioșilor lui".** *Adică a celor ce se întorc cu brațele pline de daruri, din călătoria pămîntească. Iar darurile care sînt? Credința, nădejdea și dragostea pe care le-au avut, faptele bune pe care le-au făcut, numele bun pe care l-au lăsat, într-un cuvînt întoarcerea dintr-o călătorie izbutită. O întoarcere la domiciliul stabil, la casa părintească, la acea casă care e eternă, care nu mai e amenințată de prefacerea în „pămînt și cenușă", care are stabilitate, viață veșnică, aceea după care tînjim noi, pe care ne-o credem normală, că doar de aceea protestăm împotriva morții. În condițiile vieții veșnice, protestul nostru de aici se dovedește cel puțin prematur, dacă n-avem curajul să-l numim de-a dreptul o mică autoînșelare, pentru că limităm viața doar la cît este ea aici.*

Și într-adevăr dacă ar fi doar atîta, protestul nostru și-ar găsi suficiente cuvinte tari ca să-și urle deznădejdea. Dar împotriva cui ar fi? Căci împotriva lui Dumnezeu nu poate fi, deoarece El, chiar dacă pe moment ne desparte și pune

un sfîrşit, la capătul unei vieţi pămînteşti, deschide o altă filă a vieţii de dincolo, în care ne vom regăsi toţi, din nou. Filmul e cu continuare.

Dacă nu e cu continuare, atunci, protestul e îndreptăţit dar e absurd, pentru că ar fi împotriva Nimicului, şi a Nimănui şi totul ar cădea sub zodia absurdului, în care şi noi ne-am descoperi nişte nimeni şi nişte nimicuri cu existenţe efemere lipsite de sens.

Dar noi ştim, prin credinţa şi prin logica credinţei noastre, că totul e cu continuare, aşa cum şi începutul îl avem dintr-o continuare, dintr-o trimitere de la Dumnezeu, în viaţa aceasta. Despre cele ce urmează ştim şi de la Sfîntul Pavel, care zice:

„Căci dacă pămînteasca noastră locuinţă, în cortul acesta, se va desface, avem în ceruri zidire de la Dumnezeu, casă veşnică, nefăcută de mînă“ *(II Cor. V, 1—2). Pe această „casă veşnică“ o numeşte Iisus* **„Împărăţia cea gătită vouă** *(Matei XXV).*

Aşa credem. Fără această credinţă am cădea într-un nonsens despre viaţă şi moarte din care nu ne-ar mai putea scoate nimeni. De aceea cuvîntul nostru, simţirea noastră e de mîngîiere şi înţelegere. De înţelegere faţă de acest mic interval de despărţire şi aşteptare.

Sînt absolut convins că cel care pleacă astăzi dintre noi, prof. dr. iconom stavrofor Sofron Vlad cu astfel de sentimente pleacă, dintr-o călătorie izbutită, cu braţele încărcate de daruri. Profesor de **Noul Testament**, *a ştiut şi a crezut mai mult decît oricare alţii, că există nemurire şi înviere. Generaţii de preoţi au învăţat de la dînsul aceste adevăruri. Şi-a iubit misiunea. Şi-a umplut toate orele vieţii — după cum ştiu toţi cei care l-am cunoscut de aproape — cu acte de generozitate şi dăruire. Are cu ce se întoarce din călătorie. I-a dăruit Dumnezeu ani cît trei generaţii şi, mai mult de două, le-a dăruit altora. Douăzeci de ani a fost Rector de şcoli teologice, dintre care şaptesprezece la Sibiu. A rămas în amintirea celor pe care i-a îndrumat, ca un om integru şi dăruit formării preoţilor din Banat şi Transilvania. Cînd a fost nevoit, a trecut la predarea* **Istoriei Bisericii Ortodoxe Române**, *reuşind să insufle dragostea pentru Biserica strămoşească, orientînd şi de la catedră pe viitorii preoţi în misiunea lor în lumea modernă şi în societatea contemporană. A scris multe cărţi şi nenumărate studii a semnat prin reviste. Pe vremea lui s-au iniţiat la noi* **Conferinţele teologice interconfesionale**, *arătîndu-se deschis ecumenismului şi unităţii creştine. A participat la conferinţe internaţionale la Praga, la Görlitz, la Paris, la Geneva, la Sofia şi în alte părţi ale lumii, ducînd cuvînt autorizat şi competent din partea Bisericii noastre.*

L-am avut aproape în ultimii ani cînd, n-a încetat să urmărească atît desfăşurarea învăţămîntului teologic, cît şi viaţa eparhiei la care, cît a fost în funcţiune, n-a lipsit nici din Consiliul Eparhial, nici din Adunarea Eparhială. Nu de mult, la 8 septembrie în anul trecut, ne-a însoţit la Sîmbăta bucurîndu-se de tot ce a văzut acolo, şi noi bucurîndu-ne de bucuria lui, cu sentimentul că nu trecutul, ci viitorul ne spunea prin el cuvînt bun, căci cu ochiul viitorului vedea gata ceea ce era încă în lucru, şi admira dreptatea ce se face Brîncoveanului.

*

L-a chemat Dumnezeu! *Aşa să-i înţelegem creştineşte plecarea de astăzi. Viaţa lui de pe pămînt s-a încheiat. Să ne rugăm să-i fie călătoria de întoarcere prilej de întîlnire cu Tatăl nostru cel din ceruri. Să-l rînduiască Dumnezeul duhurilor şi a tot trupul în ceata drepţilor, căci în ceata drepţilor şi a celor cu un destin deosebit, cu un mare destin public, de ziditor de preoţi pentru Biserica Neamului, a reuşit să se rînduiască el însuşi în petrecerea lui pămîntească. Îl însoţesc rugăciunile tuturor generaţiilor de slujitori ieşiţi de sub mîna lui ocrotitoare şi îndrumătoare. Toţi sînt acum cu gîndul aici, iar în numele lor sînt aici, fizic, studenţii de azi, omagiind împreună cu noi un mare înaintaş. Unul dintre aceia care lasă nume de pomenire „din neam în neam“, în istoria Bisericii Transilvaniei şi a Institutului nostru teologic universitar.*

Să ne rugăm după rînduiala din moşi-strămoşi ca Dumnezeu să-l ierte şi să-l mîntuiască, iar pe noi să ne miluiască, ca un bun şi iubitor de oameni. **AMIN**

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

Înalt Prea Sfinţite Părinte Mitropolit,
Îndurerată familie,
Întristată asistenţă.

Cu inimile copleşite de durere conducem azi pe ultimul drum al vieţii sale pe acela care a fost profesorul şi rectorul Dr. Sofron Vlad, personalitate eminentă a învăţămîntului nostru teologic, preot de vocaţie, îndrumător neobosit al multor generaţii de studenţi, continuator şi reprezentant autentic al tradiţiilor şaguniene de rugăciune, de muncă cinstită şi de patriotism luminat aici la Sibiu. Dumnezeu l-a învrednicit să depăşească vîrsta psalmistului, în deplină putere fizică şi intelectuală, ajungînd la 88 de ani, vîrstă ce reprezintă o viaţă de muncă neîntreruptă, de strădanii pilduitoare în slujba Bisericii şi a neamului său, o viaţă care a fost o adevărată lumină pusă în sfeşnic, care a luminat pe toţi cei ce l-au cunoscut şi va continua să lumineze şi după plecarea sa dintre noi. O întîmplare nefericită a făcut ca asupra trupului său atît de viguros altădată să se abată mari suferinţe fizice şi sufleteşti, care l-au dus în cele din urmă la deznodămîntul final, încît astăzi poate grăi împreună cu alcătuitorul „luminîndei" din slujba la care am asistat: „Acum m-am odihnit şi am aflat uşurare multă, căci m-am mutat din stricăciune şi m-am dus la viaţă, Doamne, slavă Ţie!"

Sîntem cuprinşi cu toţii de întunericul întristării pe care ne-a adus-o despărţirea de un soţ, părinte şi bunic iubit de cei ai casei, precum şi de un profesor apreciat şi preţuit de foştii săi învăţăcei. Dar din adîncul durerii noastre, ochii sufletului ni se îndreaptă spre Acela a cărui naştere am prăznuit-o nu de mult, nădejdea tuturor celor aflaţi în întristare şi suferinţă. Şi întocmai ca El, ca Mîntuitorul, care după învierea sa din morţi aflîndu-se în drum spre Emaus, la stăruinţele lui Luca şi Cleopa a rămas cu ei, căci era spre seară (cf. Luca 24, 29), tot aşa şi rectorul Sofron Vlad pleacă numai cu trupul dintre noi, dar rămîne în continuare cu noi, atît prin amintirea chipului său viu şi luminos de părinte şi dascăl, cît mai cu seamă prin faptele sale, prin exemplul vieţii lui plină de dăruire pentru alţii.

Născut odată cu zbuciumatul nostru veac, la 20 martie/2 aprilie 1901, într-o familie de ţărani harnici şi credincioşi, ca al 13-lea fiu al lor, în satul Inuri, în partea de miazăzi a Munţilor Apuseni, părintele Sofron Vlad a trăit drama celor două războaie mondiale, care au adus ţării atîtea suferinţe, dar a fost şi martorul bucuriilor obşteşti aduse neamului nostru prin două acte memorabile din istoria contemporană: Unirea din 1918 — el însuşi fiind prezent, în urmă cu 70 de ani, la marea adunare naţională de la Alba Iulia — şi eliberarea din 1944. Moştenind de la părinţi dîrzenia locuitorilor de la munte, nevoiţi să-şi agonisească cu trudă multă cele trebuitoare vieţii, tînărul Sofron Vlad a răzbit cu hotărîre în viaţă înlăturînd obstacolele care-i stăteau în cale, însetat de lumina cărţii şi cu dorinţa nestăvilită de a se afirma, de a-şi pune toată energia sa clocotitoare în slujba semenilor săi. Elev sîrguincios al şcolii elementare şi al gimnaziului din Alba Iulia, al şcolii pedagogice de la Sibiu, îndrumată pe atunci de Biserică, cu examen de diferenţă şi bacalaureat la Liceul „Gheorghe Lazăr" şi-a continuat apoi studiile la Institutul teologic (1920—1923), tot în oraşul nostru. Şi-a completat apoi pregătirea la Facultatea de teologie din Bucureşti, unde a obţinut licenţa (1929) şi la Facultăţile de teologie catolică şi protestantă din Strasbourg (1925—1927), Münster şi Berlin (1929—1930), la care a făcut — timp de 3 ani — studii de specializare pentru Noul Testament. Strădaniile sale desfăşurate pe parcursul atîtor ani de studii şi cercetări teologice în ţară şi peste hotare au fost încununate în anul 1937 cu titlul de „doctor în teologie", obţinut la Bucureşti, cu o teză despre **Prologul Evangheliei a patra**, *care n-a fost depăşită nici azi, deşi au trecut de atunci peste 50 de ani.*

Cu o astfel de pregătire teologică şi cu o largă orientare în cultura generală, cunoscător al cîtorva limbi străine, timp de 11 ani a desfăşurat o apreciabilă activitate didactică în învăţămîntul secundar din perioada interbelică, mai întîi ca profesor de Religie la Liceul din Alba Iulia (1923/24 şi 1928/29), apoi la Şcoala normală de băieţi din Cluj (1930—1934), iar după susţinerea examenului de capacitate pentru Religie şi Limba română, a fost detaşat la Seminarul pedagogic universitar din Cluj (1934—1939). A fost hirotonit preot în 1930, de episcopul Nicolae Ivan.

În 1939 a început o nouă etapă în activitatea sa didactică, fiind numit, prin concurs, profesor titular de Noul Testament la Academia teologică din Oradea. Dar după numai un an, în urma nedreptului Diktat de la Viena prin care trupul Transilvaniei româneşti a fost frînt în două, Academia teologică din Oradea a fost transferată la Timişoara, unde va funcţiona pînă în 1948. Aici îşi va continua activitatea şi profesorul Sofron Vlad (cu excepţia anului 1940/41, cînd a fost detaşat la Academia din Caransebeş), deţinînd timp de trei ani (1942—1945) şi conducerea Academiei în calitate de rector. Paralel, a funcţionat un timp ca inspector general pentru învăţămîntul religios în Ministerul Cultelor (1945) şi ca duhovnic al studenţilor de la Institutul Politehnic şi Facultatea de Medicină din Timişoara (1946—1948).

La Academia teologică din Oradea-Timişoara, pe lîngă bogata activitate desfăşurată la catedră, profesorul şi rectorul Sofron Vlad a publicat şi o serie de lucrări de specialitate, între care: **Mărturia Sfîntului Apostol Pavel despre viaţa şi învăţătura Mîntuitorului** *(Caransebeş, 1941), un studiu istoric-critic despre* **Şcoala mitologică** *(Sibiu, 1943), o carte de tîlcuiri biblice intitulată* **Adevăruri vechi pentru zidire nouă** *(Sibiu, 1941, cartea* **Sub semnul crucii** *(Timişoara, 1946), diferite articole, studii mai mărunte şi predici în periodicele bisericeşti de atunci.*

Anul 1948, an al unor adînci prefaceri în istoria poporului nostru, a adus o schimbare şi în viaţa profesorului Sofron Vlad, căci în urma reorganizării învăţămîntului teologic i-a fost dat să-şi continue activitatea la Institutul teologic din Sibiu, pe care-l absolvise cu 25 de ani în urmă, ca titular al catedrei de Noul Testament. După patru ani (1952) a fost încadrat titular al catedrei de Istoria Bisericii Române, la care va funcţiona pînă în toamna anului 1969, cînd şi-a cerut pensionarea pentru limită de vîrstă. Din octombrie 1952 şi pînă la pensionare, deci timp de 17 ani, a fost încredinţat şi cu conducerea Institutului, în calitate de rector. A fost ani în şir membru în Adunarea eparhială şi în Consiliul eparhial de la Sibiu. Aici a continuat să împărtăşească studenţilor săi şi preoţilor din comoara cunoştinţelor sale teologice şi istorice, atît de la catedră, cît şi prin lucrările pe care le-a publicat, prin predicile rostite de pe amvonul acestei catedrale, prin conferinţele preoţeşti pe care le-a prezidat. Ca profesor de Noul Testament a tîlcuit şi adîncit adevărurile veşnice ale Evangheliei lui Hristos, prezentînd însă şi răsfrîngerile acestora în actualitate; altfel spus, a făcut „o teologie pentru viaţă", cultivînd în sufletele ucenicilor săi convingerea că Cuvîntul lui Dumnezeu este veşnic viu şi izvor nesecat de viaţă pentru credincioşii de azi şi de totdeauna. Sînt semnificative studiile intitulate: **Ideile teologice fundamentale ale Evangheliei** *(1950),* **Sfîntul Apostol Pavel ca păstor de suflete** *(1951),* **Principii cu caracter social desprinse din Sfintele Evanghelii** *(1954),* **Principii misionare şi sociale în Epistolele Sfîntului Apostol Pavel** *(1955), ca şi colaborarea sa la alcătuirea manualului de* **Studiul Noului Testament,** *apărut în două ediţii (1954 şi 1977).*

Ca profesor de Istoria Bisericii Române, ca patriot cu dragoste fierbinte faţă de neamul său, a prezentat atîtea figuri de mari ierarhi cărturari, ctitori de limbă şi de cultură românească, dar şi figuri de smeriţi călugări şi preoţi de mir de altădată care, deşi fără multă învăţătură, şi-au înţeles menirea în epoca istorică în care au trăit, sprijinind şi uneori îndrumînd direct toate aspiraţiile păstoriţilor lor spre dreptate socială, independenţă naţională şi unitate statală, urmărind prin aceasta, ca şi studenţii teologi de azi să continue, ca preoţi, tradiţiile bisericeşti şi patriotice ale precursorilor lor. A îmbogăţit istoriografia noastră bisericească cu lucrări meritorii despre mitropoliţii Varlaam, Antim Ivireanul şi Andrei Şaguna, despre trecutul şcolii teologice sibiene, despre opera culturală desfăşurată în trecut de Biserica transilvană şi rolul ei în conservarea fiinţei noastre naţionale.

În calitate de rector s-a dăruit cu toată fiinţa sa Institutului şi studenţilor săi, jertfindu-şi întreaga sa putere de muncă şi toate cunoştinţele teoretice şi practice pe care le avea, pentru sporirea prestigiului acestei şcoli, pentru păstrarea bunului nume pe care şi-l cîştigase de-a lungul existenţei. Am putea spune, fără să exagerăm, că s-a identificat întru totul cu viaţa Institutului, căci aici era a doua lui familie, căreia îi purta aceeaşi grijă statornică şi dezinteresată ca şi familiei sale de acasă.

După cum era şi firesc, munca lui s-a îndreptat în primul rînd spre problemele administrative-gospodăreşti. Deşi această muncă era împreunată cu felurite

griji şi răspunderi, cerînd multă energie fizică şi intelectuală, nu s-a lăsat biruit niciodată de greutăţi, ci cu tenacitatea care îl caracteriza şi-a îndeplinit cu o conştiinciozitate şi corectitudine rar întîlnite toate îndatoririle ce-i reveneau. Îmbinînd adeseori zilele cu nopţile, interesîndu-se de absolut toate problemele, în cele mai mici amănunte, rectorul Vlad a vegheat cu rîvnă la păstrarea şi la sporirea patrimoniului economic-gospodăresc al şcolii, la îmbogăţirea fondului uzual al bibliotecii, dar şi al fondului de carte veche sau al arhivei, fie prin cumpărarea de publicaţii noi, fie prin donaţiile unor cărturari devotaţi Bisericii, multe făcute la îndemnul lui. În fiecare an recomanda forurilor superioare bisericeşti cîte unul sau doi din cei mai buni absolvenţi ai Institutului, care să urmeze cursurile de doctorat sau să fie trimişi la studii peste hotare, urmărind prin aceasta să formeze un mănunchi de teologi tineri care să continue, la timpul potrivit, munca profesorilor aparţinători generaţiei sale.

În timpul rectoratului său prestigiul Institutului a crescut în chip simţitor şi prin legăturile pe care le-a avut cu diferite instituţii şi personalităţi bisericeşti de peste hotare. În calitatea oficială pe care o deţinea, a primit an de an vizitele unor reprezentanţi de frunte ai ecumenismului contemporan: patriarhi şi alţi cîrmuitori de Biserici ortodoxe autocefale, secretari generali şi alţi reprezentanţi ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor sau ai altor organizaţii intercreştine, profesori ai unor Facultăţi de teologie ortodoxe, catolice şi protestante. El însuşi s-a numărat printre ecumeniştii de seamă ai vremii noastre, fiind delegat de Sfîntul Sinod să reprezinte Biserica Ortodoxă Română la o serie de întruniri intercreştine, între care: primele două Adunări pancreştine pentru pace de la Praga, cîteva întruniri ale unor Comisii ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor (la Paris, Viena, Geneva), o vizită la Academia teologică din Sofia şi altele. Peste tot a făcut cunoscută istoria şi teologia românească, dar şi dorinţa de pace, prietenie şi înfrăţire de care sînt însufleţiţi fiii poporului şi ai Bisericii ortodoxe româneşti.

Datorită umanismului său şi convingerilor pe care le-a moştenit ca zestre sfîntă de la înaintaşi, profesorul şi rectorul Sofron Vlad a cultivat în permanenţă raporturi cu adevărat creştineşti şi ecumenice, specifice poporului nostru, cu celelalte culte din Sibiu şi din ţara noastră, cu Institute teologice ale celorlalte confesiuni, sprijinind astfel eforturile generale pentru instaurarea unui climat de pace şi bună înţelegere între poporul român şi naţionalităţile conlocuitoare.

Dar mai presus de toate, rectorul Sofron Vlad a rămas în amintirea tuturor angajaţilor Institutului şi a studenţilor mai ales ca preot de înaltă ţinută morală, ca om al datoriei şi al muncii cinstite. Înzestrat de Dumnezeu cu o fire generoasă şi plină de dragoste pentru oameni, mereu cu fruntea sus, neplecat în faţa nimănui, nelăsîndu-se intimidat sau împiedicat în acţiunile sale, străin de intrigi sau denigrări, îndatoritor, generos şi modest, lipsit de vanitate, a ştiut să se apropie de toţi angajaţii Institutului, indiferent de funcţia pe care o deţineau, de vîrstă sau de pregătire, cuprinzîndu-i pe toţi în dragostea şi preţuirea sa, ca un prieten al tuturor, izbutind astfel să instaureze în şcoală o atmosferă de intimitate, de bună înţelegere, de disciplină, de muncă şi de omenie.

Pentru studenţii săi, azi cei mai mulţi preoţi, iar unii cu alte ocupaţii, în ciuda vorbei sale aspre şi a exigenţei în materie de disciplină sau la examene, rectorul Vlad rămîne ca un adevărat părinte, ca un tată al lor, cuvînt pe care-l folosea adeseori el însuşi. Putem spune, citînd o expresie des întîlnită în scrisul Î. P. S. Mitropolit Antonie, că a fost un veritabil „dascăl de cuget şi de simţire românească", un „ctitor de conştiinţe", un „făuritor de caractere". Fără îndoială că foştii săi discipoli au uitat multe din datele istorice pe care le împărtăşea de la catedră şi pe care le cerea în chip riguros şi nepărtinitor la examene, dar ei nu vor uita niciodată inima de aur a rectorului lor, sufletul său ales, dragostea sa faţă de toţi; nu vor uita niciodată pe părintele bun care ştia să treacă cu vederea orice greşeală inerentă tinereţii, dacă aceasta era recunoscută cu sinceritate şi însoţită de făgăduinţa de îndreptare. Cu un tact pedagogic şi pastoral deosebit, cu un dar înnăscut de a cunoaşte oamenii, ştia să pătrundă în sufletele studenţilor, să-i îndrume pe toţi pe calea binelui şi a muncii, să-i mîngîie în necazuri, să mustre pe cei răi, să ajute prin cuvînt şi faptă pe cei lipsiţi de mijloace materiale, să încurajeze pe aceia care erau înzestraţi de Dumnezeu cu mai mulţi talanţi pentru a fi în viitor cît mai folositori Bisericii. Pe toţi fiii săi duhovniceşti — studenţii de

ieri şi preoţii de azi — a ştiut să-i învăluie în dragostea sa caldă şi ocrotitoare, fără nici o deosebire şi fără rezerve, bucurîndu-se de sporul de virtute şi învăţătură al celor mulţi sau întristîndu-se de greşelile unora din ei, dar pe care, prin cuvîntul său părintesc, ştia să-i aducă pe drumul cel bun, încît nici unul nu pleca din biroul său descumpănit, descurajat sau dezorientat. În acelaşi timp, ori de cîte ori avea prilejul, se interesa de succesele în pastoraţie ale foştilor săi studenţi, ele constituind cea mai aleasă răsplată şi mulţumire sufletească pentru acest pedagog de vocaţie, potrivit cuvîntului Apostolului: „voi sînteţi slava noastră şi bucuria noastră" (I Tes. 2, 20).

Pentru toate acestea, privind acum la viaţa şi activitatea celui ce a fost preotul, profesorul şi rectorul Sofron Vlad, putem spune împreună cu Sf. Apostol Pavel că a fost un adevărat „păstor model", „zidit în Iisus Hristos spre fapte bune" şi care „a umblat întru ele" (cf. Ef. 2, 10 şi Tit II, 7) şi care pleacă acum dintre noi cu mulţumirea că a săvîrşit „lucru de evanghelist" şi că „şi-a făcut slujba deplin" (cf. II Tim. 4—5).

Strădaniile sale neobosite şi neîncetate au fost unanim recunoscute şi apreciate, nu numai de aceia care l-au avut profesor înţelept şi devotat, ci şi de conducerea noastră bisericească şi de stat. Răposatul mitropolit Nicolae Bălan, care-l numise rector, l-a cinstit cu rangul de „iconom stavrofor", mitropoliţii Nicolae Colan, care i-a fost profesor şi apoi Nicolae Mladin, care i-a fost coleg la Institut, l-au considerat ca pe unul din cei mai distinşi şi devotaţi colaboratori ai lor. Iar Cîrmuirea noastră de Stat i-a conferit ordinul „Steaua Republicii Socialiste România" clasa IV-a şi medalia „A XXV-a aniversare a Eliberării Patriei", ca o recunoaştere a ostenelilor sale pe tărîm obştesc.

Cu puţin timp înainte de moarte, Sf. Apostol Pavel scria iubitului său ucenic Timotei un impresionant testament, pe care adormitul în Domnul îl va fi tîlcuit cu cunoscuta sa competenţă şi studenţilor săi: „Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrşit, credinţa am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptăţii pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea, El, dreptul judecător, şi nu numai mie, ci tuturor celor ce au iubit arătarea Lui" (II Tim. 4, 7—8).

Acest testament paulin îşi găseşte întruchipare deplină şi în viaţa şi faptele regretatului nostru dascăl şi părinte şi sîntem încredinţaţi că va primi „cununa dreptăţii", căci a dus lupta cea bună, dar a îndrumat şi pe alţii să lupte cu toate împotrivirile vieţii, a păzit credinţa cea adevărată, dar a împărtăşit-o şi acelora care urmau să plece la propovăduirea Evangheliei, a iubit pe Dumnezeu, dar a făcut şi pe alţii să-L iubească şi să-şi închine întreaga viaţă slujirii Lui şi a semenilor.

Drept aceea, în clipa dureroasă a despărţirii, cînd părintele Sofron Vlad se mută „în casa de lut a moşilor săi", după cuvîntul învăţatului mitropolit Varlaam al Moldovei, ca fost student şi apoi ca urmaş la catedră al ilustrului dispărut, îi aduc aici prinos de aleasă preţuire şi recunoştinţă pentru tot ceea ce a dăruit Institutului nostru şi teologiei ortodoxe româneşti, ca mărturie a legăturii nestinse care există între generaţiile de dascăli care au ostenit de peste două veacuri la şcoala teologică sibiană. Să-i aducem cu toţii — rude, prieteni, cunoscuţi şi foşti studenţi — omagiul nostru de cinstire şi preţuire pentru tot ceea ce a lucrat de-a lungul celor aproape nouă decenii de viaţă, pentru cei peste 40 de ani de activitate didactică şi publicistică, pentru cei aproape 60 de ani de slujire ca preot. Să-i urmăm pilda luminoasă a vieţii, să-i păstrăm neştearsă amintirea de soţ şi părinte iubitor, de om integru şi om al datoriei, de preot devotat Bisericii lui Hristos, de profesor însufleţit, de patriot cu dragoste fierbinte faţă de tot ceea ce este românesc şi să rugăm pe „Părintele luminilor" să-l ierte de tot ce a greşit ca om în această viaţă şi să-i aşeze sufletul în ceata aleşilor Săi, în rîndul vrednicilor preoţi de mir şi dascăli de teologie adormiţi în Domnul întru nădejdea învierii. Iar foştii săi studenţi, azi preoţi în parohii din Ardeal şi Banat, iar unii chiar dincolo de munţi, să-şi aducă mereu aminte de cuvintele din slujba înmormîntării pe care am săvîrşit-o azi: „Fraţii mei cei iubiţi, nu mă uitaţi pe mine cînd lăudaţi pe Domnul, ci aduceţi-vă aminte de dorul şi dragostea mea. Aduceţi-vă aminte şi de frăţie şi rugaţi pe Dumnezeu să mă odihnească cu drepţii".

Veşnică să-i fie pomenirea!

Amin!

Pr. *prof.* Mircea Păcurariu

† Pr. VIRGIL MIRICĂ

În ziua de 31 ianuarie 1989 ne-a părăsit, plecînd pe drumul eternităţii, bunul părinte Virgil Mirică. Născut la data de 30 aprilie 1941 în Lunca Cîlnicului, jud. Braşov, s-a stins în vîrstă numai de 47 de ani. Serviciul religios al înmormîntării s-a oficiat la praznicul Întîmpinării Domnului de un sobor de 32 de preoţi în biserica parohiei Lunca Cîlnicului. Au fost prezenţi numeroşi credincioşi. La sfîrşitul slujbei, vorbitorii au înfăţişat, în cuvinte alese, portretul spiritual al celui plecat dintre noi. Reţinem, din cuvîntări, unele fragmente semnificative prin valoarea lor morală şi spirituală.

Părintele Petru Pleşa precizează: „În urmă cu 39 de ani, tot aici, în biserică, la praznicul Sf. Trei Ierarhi, s-a oficiat înmormîntarea preotului Nicolae, în vîrstă de 37 de ani, tatăl părintelui Virgil Mirică. Orfan de tată, fără sprijin material, urmînd vocaţiei preoţeşti şi sfatului mamei sale văduve, preoteasa Minerva, tînărul Virgil se orientează spre Seminarul Teologic din Cluj-Napoca. Îşi continuă pregătirea preoţească la Institutul Teologic Universitar din Sibiu pe care-l absolveşte în anul 1964. După căsătoria cu Viorica Chircu este sfinţit, întru preot, pe seama parohiei Miercurea Ciuc. Aici a slujit pînă la 1 martie 1973 cînd s-a transferat la parohia Chichiş, protopopiatul Sf. Gheorghe, unde a păstorit 16 ani. Necazurile copilăriei au influenţat formarea caracterului său, a felului de a fi şi vieţui".

Părintele Ioan Popescu subliniază faptul că preotul Virgil Mirică şi-a înţeles menirea şi s-a încadrat în obligaţiile ce decurg din harul preoţesc. Modest şi impresionabil asemenea unui copil, a întrupat sensul înalt al cuvintelor Sf. Ap. Pavel adresat Corintenilor: „Aşa să ne socotească pe noi fiecare om: ca pe nişte slugi ale lui Hristos şi săvîrşitori ai tainelor lui Dumnezeu". Căci „preotul este prietenul tuturor la bucurie, dar mai ales la durere. Această prietenie şi devotament părintesc, părintele le-a împlinit cu o rară bunătate".

Părintele Gheorghe Răţulea precizează că adormitul în Domnul era deosebit de respectuos, fără preocupări de deşartă mărire, în armonie cu întreaga obşte parohială şi în bune relaţii cu toţi cetăţenii comunei Chichiş, români şi maghiari. Atent să nu săvîrşească nici un fel de supărare unui fiu duhovnicesc, s-au împlinit, întru el, cuvintele Mîntuitorului: „Fericiţi sînt cei săraci cu duhul că acelora este împărăţia cerurilor".

Prea Cucernicul părinte protopop Suciu Aurel, citînd pe Lamartinne, caracterizează misiunea şi rostul înalt al preotului. „În fiecare parohie este un om care este al tuturor, este chemat ca martor, ca sfătuitor ori ca reprezentant în toate actele cele mai solemne ale vieţii. Care ia pe om de la sînul mamei sale şi nu-l lasă decît la mormînt. Care binecuvintează şi sfinţeşte leagănul, nunta şi sicriul... Un om pe care chiar necunoscuţii îl numesc părinte... Acest om este preotul" şi în acest mod şi-a înţeles misiunea şi părintele adormit".

Credincioşii parohiei Chichiş, care cunosc strădaniile preotului Virgil Mirică privitoare la repararea bisericii (monument istoric), la edificarea casei parohiale (sub acoperiş), variatele împrejmuiri şi a lucrărilor de întreţinere a lăcaşului sfînt în care se oficiază cultul divin, mulţumesc bunului păstor pentru modul în care i-a sfătuit şi îndrumat spre o viaţă bineplăcută înaintea lui Dumnezeu. Mulţumiri şi recunoştinţă pentru maica preoteasă Viorica. Ea s-a implicat în strădaniile gospodăreşti pe seama parohiei susţinînd toate iniţiativele în acest sens.

Primeşte, Doamne, trupul neînsufleţit al adormitului în Domnul, lîngă mormîntul tatălui său! Pe noi, slujitorii altarelor străbune, întăreşte-ne să vieţuim în aşa fel încît, atunci cînd vom părăsi această lume, să ne învrednicim mîngîietoarei Tale chemări: „Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost pusă, peste multe te voi pune, intră întru bucuria Domnului tău!"

Dumnezeu să-l odihnească cu drepţii!

Pr. *Gh. Răţulea*

MA 1/1989

DIN VIAŢA PATRIEI

DIN RELAŢIILE ECUMENICE BISERICEŞTI

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

DOCUMENTAR

RECENZII

TRECERI LA CELE VEŞNICE